DRAGOŠ KALAJIĆ

E V R O P S K A
I D E O L O G I J A

IKP "Nikola Pašić" Beograd 2004.

Uvod

Naše istraživanje je pokrenuto jednom zapitanošću pred poslednjim povesnim pokretom ka ujedinjenju evropskih država: da li je *Evropska unija* doista evropska?

Možda je izlišno isticati da to pitanje izražava i temeljnu sumnju, hranjenu dugim nizom upadljivih praznina u zvaničnim projektima, ugovorima i određenjima saveza rastućeg broja država, počevši od trajnog izostanka čak i pukog pomena sadržaja njegovog osnovnog prideva, do takođe hroničnog nedostatka neposrednih iskaza o krajnjim ili bitnim ciljevima ujedinjenja, odnosno o svrhama obrazovanja zajedničkog tržišta.

U preambuli *Ugovora o Evropskoj uniji* istaknuta je *"pot- reba za uspostavom čvrste osnove radi izgradnje buduće Evrope",* ali tu nisu predočeni ni priroda rečene potke, ni razlog "*izgradnje",* kao ni jedna jedina crta "*buduće Evrope".* Sledi mutni ili dvo- smisleni iskaz *"želje"* potpisnika akta da "*prodube solidarnost svojih naroda, uz poštovanje njihove istorije, kulture i njihove tradicije ".* Ako je tu doista reč o preduzeću "*produbljivanja soli- darnosti"ev*ropskih nacija, koje, pored ostalog, čine upravo "*njihove istonje, kulture injihove tradicije'* - onda je izjavljeno obavezi- vanje na "*poštovanje*" sasvim suvišno. Nije pak suvišno, kao reto- rička magla, ako ideal *"solidarnosti"xx* toj izjavi namera zapravo krije sasvim suprotne, koje prete tekovinama istorija, kulturama i tradicijama evropskih nacija.

Stoga je u pravu Ginter Maške kada ističe onu najveću dvosmislenost, što karakteriše, kao potpuno protivurečje, poglede savremenika na ciljeve ujedinjenja Evrope: "Duo quum faciunt idem - non est idem. *Ako dva čoveka između sebe govore o jedinstvu Evrope, učiniće im se da su istog mišljenja. Ustvari, jedan će jedinstvo Evrope želeti kao etapu prema jedinstvu sveta, zapečaćenu uniformišućom socijalizacijom čovččanstva, koju pro- izvode tehnika i ekonomija, dva faktora što svaku politiku čine suvišnom. Drugi sagovornik će, nasuprot tome, želeti jedinstvo Evrope s kojim će se zaustaviti sve univerzalističke tendencije ka ujedinjenju sveta i ka uništenju svih postojećih razlika lzmedu nacija i između kultura. Evropa treba da se ujedini ali da bi se ogradila; moraće da ostvari nov politički identitet koji će joj brzo omogućiti da razJikuje prijatelja od nepnjatelja, na jedan novnačin.*" (Maschke, 1995)

Po svemu sudeći, na gradilištu *Evropske unije* uveliko i stalno preovlađuju pobornici ujedinjenja Evrope kao puke "*etape prema jedinstvu sveta",* odnosno ka svetskom tržištu bez granica, kao da ekonomija i osobito trgovina čine vrhovni cilj i smisao postojanja čoveka a ne tek puko sredstvo Ijudskog života. Tu je u pitanju pak sredstvo postvarenja mondijalističke pseudoimperije, zvane *"One world".* Zvanične samoobjave *Evropske unije,* kao i izjave namera njenih čelnih arhitekata - od Žana Monea do Žaka Delora - uglavnom osvedočavaju opštu i trajnu težnju ka stvaranju *"Jedinstvenog tržišta* . Jedina suštinska razlika između *"oca- osnivača* pokreta ujedinjenja, Žana Monea Trijegovog najdelo- tvornijeg naslednika, Žaka Delora, počiva u domenu retorike. Prvi je bio mnogo obazriviji i pritvorniji, delujući iz senke te stvarajući utisak da je "*zajedničko tržištć'* samo lukav a najkraći put do celovitog i visokog ujedinjenja. Drugi je otvoreno predočavao da je "*jedinstveno* £raste"glavni cilj i svrha ujediniteljskog preduzeća. Tako, primerice, u

predgovoru *Completing the Internall Market,* on otvoreno predočava ishode stvaranja *"Jedinstvenog tržišta ":*

" Objedinja vanje tržišta od 320. miliona potrošača iziskuje da države-članicepnhvate ništenje svake vrstepreprekе... kako bi se obezbedilo da tržište postane fleksibilno te da omogući tokove Ijudskih, materijalnih i fmansijskih'resursa ka zonama od veće ekonomske probitačnosti."

Nije potrebno raspolagati velikora pameću da bi se u nave- denom iskazu namera pročitala, pre svega, velika pretnja zonama od manje ekonomske probitačnosti. U pitanju je nadasve smrtna presuda suverenitetu država-članica i odgovarajućim ekonomskim politikama, tako lišenim moći da usmeravaju nacionalne resurse ka sopstvenim dobrobitima i da preče njihova odlivanja ka stranim *"zonama od veće ekonomske probitačnosti".* Sa stanovišta ideala ujedinjenja Evropljana bila bi to načelno prihvatljiva žrtva ako bi ona jačala odbrane ekonornije i suverenitet zajedničke države u nastajanju. Nažalost, rasturanje odbrana nacionalnih ekonomija i suvereniteta država-članica ne prati jačanje zajedničkih zaštitnih ograda i uspostavljanje saveznog suvereniteta. Naprotiv, sve te žrtve samo pospešuju rastvaranje članica *Evropske unije* u *"glo- balnom* tržištu, pod stalnim, ucenjivačkim i pretećim pritis- cima vašingtonske, pseudoimperijalne i protivevropske strategije. Tako *Evropska unija* gubi deo po deo spoljnih i unutrašnjih odbrana, omogučujući odlivanje svojih "*ljudskih, matenjalnih i finansijskih resursa* ka vanevropskim "*zonama od* veće *ekonomske probita- čnost".* U još većoj meri su pogubna postupna ali nepovratna smanjenja zaštita domena od vitalnog značaja, poput ishrane i poljoprivrede. Primerice, ako u tom domenu *Evropska unija* ispuni sve zahteve vašingtonskih stratega - ostaće bez ratarskog staleža i odgovarajućih kulturnih tradicija te sopstvenih izvora ishrane, odnosno bez prehrambene samodovoljnosti i neuslovljivosti. Evropljani će postati ucenjivi zavisnici industrija za proizvodnju genetski modifikovane, "frankenštajnske hrane"

Nije bio ništa određeniji u pogledu smisla *Evropske unije* ni prvi nacrt njene ustavne povelje, ponuđen tek 2003. godine, nakon niza decenija bezustavnosti, što zorno svedoči kako je u pitanju jedan politički *provisorium.* Umesto jasnih određenja, preambula tog akta pruza samo neuspele, kvazipoetske nadome- stke, od navodne odluke (inače nikad upitanih) naroda Evrope da "*iskuju zajedničku sudbinu*" do uverenja kako Evropa *"'uje- dinjena u njenim različitostima' nudi njima najbolje mogućnosti da nastave - uz međusobno poštovanje prava i svest o njihovoj odgovomosti spram budućih pokolenja i Zemlje - veliku pusto- lovinu što odnje činiprivilegovaniprostor ljudske nade. "*

Uočene praznine na mestima gde bi trebali biti ideološkL i pravni, duhovni i graditeljski temelji zajedničkog doma Evrop- Ijana - omogućuju i uzrokuju brojne te raznovrsne nesaglasnosti i sukobe među preduzetnicima u pogledu oblika i svrha, tlocrta i brzine izgradnje te nadasve "kućnog reda", odnosno pravila suži- vota i suodlučivanja, što veoma usporava pa i ugrožava ceo podu- hvat. Uopštavajući ta raznoglasja, stižemo do osnovnog protivu- rečja između branilaca *status quo-a* i pobornika osposobljavanja *Evropske unije* da deluje kao suverena, nezavisna i

neucenjiva sila u areni sveta. Snage koje se odupiru rastu moći te zalažu za održanje *status quo-&* - dakle za *uniju* lišenu suštinske samostal- nosti i stvarnih sposobnosti odlučivanja - ni ne kriju svoju vazalsku
podčinjenost voljama ili zlovoljama atlantskog Levijatana. Reč je o svesnim ili nesvesnim pobornicima podvrgavanja Evrope *"novom svetskom poretku* , odnosno silama političkog *mondija- lizma ,* ekonomskog *globalizma* i društvenog *multikulturalizma,* što skupa čine poslednji, agonični *avatar* angloameričkog, atlant- skog kolonijalizma i liberalnog kapitalizma.

Pod svetlom činjenice da *"novi svetski poredak'* biva nametan i postvarivan uglavnom silinom osvajačkih i parazitskih snova i težnji američke plutokratije - koja iznuđuje od sveta te i od *Evropske unije* sve veće ustupke - stiče se osnovani utisak da razgrađivanje te ništenje ostataka suvereniteta i identiteta evrop- skih država i nacija ne vodi ka uspostavljanju zajedničkog i višeg ekonomskog a kamoli političkog organizma, već ka njihovom svođenju na razinu provincija američke pseudoimperije.

Ipak, s obzirom da je *Evropska unija* formalno ili idealno označena pridevom izvedenim iz podrazumevanog ali ne bolje određenog pojma (ili ideje) Evrope - svako procenjivanje njenih pojavnosti i njenih mogućnosti, projekata i izvedbi, prevashodno iziskuje posedovanje spoznajno-vrednosnog kriterijuma, zasno- vanog na pretpostavljenim osobenostima Evropljana u istorijsko-političkoj areni sveta. Dakle, da bi spoznajno napredovala, pre- dočena zapitanost spram *Evropske unije* zahteva posedovanje odgovora na suštinsko pitanje: da li evropski narodi imaju zajed- ničke osobenosti u političkom domenu te odgovarajuće potrebe i volje koje mogu odrediti, osmisliti i usmeriti njihove pokrete ka ujedinjenju? Sažeto, to pitanje glasi: kakav je evropski politički identitet na sceni istorije?

Neophodno je istači da je izloženom pitanju *Savet Evrope* posvetio veliki a bezuspešni naučni skup, u Strazburu, aprila meseca 2001. godine. Umesto svih težinu zadatka objasnila je An-Mari Tiejs, voda odgovarajuće potrage u *Nacionalnom centru za naučna istraživanja-. "Pojam* evropski identitet *niko od nas u ovom trenutku ne ume da odredi. Ali to ne treba da nas obeshrabri, jer ni oni koji su, pre dva veka, počeli da grade* nacionalne iden- titete, *nisu znali, kao nimi danas, kakvi će biti rezultati njihovog poduhvata, koji je zaokupljao nekoliko narednih generacija ^Politika* "od 20. aprila 2001.)

DIMENZIJE EVROPE

Zadatak spoznaje evropskog zajedništva preduzeli su, s grupama raznovrsnih stručnjaka, ideološki i politički pobornici evropskog ujedinjenja - od Arnolda Tojnbija i Deni de Ružmona, do Robera Sumana i Alćide de Gasperija - za Okruglim stolom *Evropskog saveta,* u rimskoj palati Aldobrandini, godine 1953. Sudeći po jednoj ispovesti razočarenja Deni de Ružmona, taj skup bio je obeležen skoro opštom suranjičavošću spram posto- janja elemenata evropskog zajedinštva:

"Većzoa *tih ' Evropljana \premda se zalagala za* Uniju *i premda je bila zadužena da ispita ono što smatram njenim naj- čvršćim periodom - naše zajedničko kulturno nasleđe - zapravo se bavila množenjemprimedbi te sumnjičavih ograničenfi. i upo- zorenja protiv misticizma ujedinjenja... Na tom skupu svaka grupa stručnjaka je izjavljivala da ujedinjenje - nesumnjivo poželjno u drugim domenima - nema nikakvog razloga za postojanje unjihovom te da su predložene mere prerane ili prekasne. Konačno, neko je začudeno upitao da li i sam pojam evropske kulture odgovara stvamosti ili je tu reč samo o pukom sloganu za prekomemo revnosne učen/ke."* (De Rougemont, 1960)

Sa intelektualnom dovitljivošću, svojstvenom školi ele- gantne duhovitosti francuskog klasicizma, De Ružmon je neuspeh rečenog skupa proglasio za uspeh silom zaključka da je upravo sumnjičavost spram postojanja evropskog kulturnog zajedništva dokaz njegove stvarnosti:

"Ništa nije više evropsko od tih sumnji i od tog skepticizma, od te navike da sepreispituju stvan\đa se izbegavaju banalnosti i da se ističu razlike. Ništa nije tipičnije za jednu civilizaciju koja je nimalo slučajno razvila paralelne ideje originalnosti i *nacionalnog karaktera, čiji su najblistaviji umovi uvek gajili neku vrstu strasti za razlikovanje, do tačke da su svoje različitosti sma- trali svojim suštinskim ciljem te su uvek spremni da zanemare ono što je zajedničko, što je prihvaćeno od svih i što je stoga izlišno ponavljati"*

Možda je izlišno isticati da navedena dosetka ne može pomoći našoj zapitanosti jer ona opisuje samo jednu psihološku ili karakterološku crtu *forma mentis* istaknutih primeraka evropske vrste čoveka. Ta crta je, u najboljem slučaju, jedan od izraza njegove individualne psihologije, što nam ne pruža šire uvide u višedimenzionalnu celovitost evropskog bića te odgovarajući kon- cept *evropskog*. Premda nismo obavešteni s kakvim spoznajnim optikama ili metodama su poraenuti stručnjaci odricali postojanje ikakve osnove za evropsko ujedinjenje, na osnovu iskustva možemo pretpostaviti da je u pitanju greška svojstvena prekratkim pers- pektivama. Čak i u očima članova neke porodice međusobne raz- like obično izgledaju toliko velike da im zaklanjaju uvid u ono što im je zajedničko, pogotovo u perspektivi niza pokolenja. S druge strane, svaki Evropljanin koji je boravio daleko od Evrope, tamo gde su belci manjina, primerice u afričkim ili azijskim tuđi- nama, izvesno je imao prilike da u društvima bledolikih opaža kako su njihove nacionalne razlike pomračene opštim osećanjem evropske solidarnosti te svesti o pripadnosti jedinstvenoj nad- naciji i matrici. Tu jedinstvenu matricu lepo je naslutio pesnik Rajnere Maria Rilke, kroz viziju svog pretka Kristofa fon Rilkea i njegove vojne družbe u službi poslednjeg oblika Svete rimske imperije germanskog naroda, u pustoši panonske nizije, na vojnom putu oslobađanja evropske otadžbine od islamskih zavojevača, godne 1663:

" Tad svi su jedan drugom bliski, ta gospoda koja dolaze iz Francuske i Burgundije, iz Nizozemske, iz koruških dolina, iz čeških dvoraca i od cara Leopolda. Jer što tajjedan priča, to su doživjeliidrugi, i upravo tako. Kao dapostojisamo jedna *majka".* (Rilke, 1979)

Uostalom, u prostorima tuđine i domorodci umeju da vide jedinstvenim pripadnike različitih evropskih nacija. To je luicidno uočio Deni de Ružmon polemišući protiv onih što poriču posto- janje zajednice zvane *Evropa* ili *Evropljanr.*

"'Evropa? Nikad čuo!' ... *KadSartr, posle Fanona, trlja rukc od zadovoljstva zato što su Angolci* Vnasakrirali Evropljane čim bi ih opazili' - *vi mu aplaudirate i ne pnmetivši da vam je upravo uništio vašalibi: oni veoma dobro znaju ko je Evropljanin. "* (De Rougemont, 1989)

"Who is Europe?"

Činjenica da je osnovni pridev predmeta našeg razmatranja izveden iz imena jednog od kontinenata, upućuje prvi korak spo- znajne nakane ka geograiškom okviru. U nizu određenja *evropskog,* geografsko je izvesno najslabije, dopuštajući prevelike slobode (zlo)upotreba pa i osporavanja smisla političkog jedinstva evrop- skih nacija.

Dobar primer predočene mogućnosti pruža jedan Bizmarkov ironični osvrt, ispisan na margini pisma koje mu je uputio ministar Rusije Gorčakov, novembra meseca 1876. godine. Na ozbiljno i osnovano ukazivanje Gorčakova da je "*Istočno pitanje* "zapravo *"evropsko pitanje",* Bizmark uzvraća: " *Qui parle Europe a tort. Notion geographique!"* Potom na engleskom jeziku: *"Who is Europe?"* Kako je dobro uočio istoričar Šabod, izraz *"notion gcograph/que" Bizmark* je verovatno pozajmio od fon Meterniha, koji je više od pola stoleća ranije Italiju odredio kao puki *"geo- grafskipojam",* hoteći time obesmisliti i obespraviti svako nas- tojanje naroda Italije da se državotvorno uspostave kao politička nacija. (Chabod, 1967)

Ako su sve *evropsko* i *Evropa* svodivi isključivo u okvire *"geografskog pojma* ili ako jedino iz njega proističu - onda je svaka potraga za njihovim višim sadržajima i značenjima bes- predmetna te besmislena. Svojevrsnu bedu koncepta "*evropskog* na gradilištu *Evropske unije* osvedočavaju proizvoljna i protivu- rečna korišćenja njegovog geografskog značenja kao osnovnog kriterijuma prijema u takav savez. Primerice, sa položaja kancelara ponovo ujedinjene Nemačke, Helmut Kol je obrazlagao načelnu zatvorenost *Evropske unije* spram ruske ideje "*zajedničkog evrop- skog doma* te pristupanja Rusije silom činjenice da se ona većim svojim delom prostire po Aziji, zaključujući kako je stoga u pitanju azijska a ne evropska država. Takvo, doslovno prizemno poimanje *evropskog* nije smetalo i ne smeta istoj politici da se zalaže za prijem Turske u *Evropsku uniju,* uz korišćcnje upravo geografskog kriterijuma, odnosno isprike da se ta država jednim svojim delićem, koji čini jedva tri odsto njene teritorije, prostire i po Evropi.

Nije izlišno ovde istaći da je u pitanju - za Evropljane sramotni - ostatak plena zavojevačkih pohoda islamske, odnosno Osmanske pseudoimperije na Evropu ali i spomenik britanske te potom angloameričke protivevropske strategije, kojoj su se mnoge evropske države slepo podavale, od učešća u vekovnoj opsadi Rusije i u Krimskom ratu, preko istrajnog podržavanja "*bolesnika sa Bosfora* i njegove parazitske vladavine nad balkanskim naro- dima i kolevkom evropske civilizacije, do podržavanja niza geo- političkih izuma protiv jedinstva Evrope, poput "*sanitarnog kor- dona* i "*gvozdene zavese* do udela u agresiji artlantskih snaga na Republiku Srpsku te Srbiju i Crnu Goru.

Na posebnu, samosvojnu slabost geografskog kriterijuma određenja okvira pojavnosti *evropskog* ukazuje i svetlo odgova- rajuće povesti, što svedoči o promenljivosti poimanja tlocrta,

odnosno granica sveta ili kontinenta zvanog *Evropa.* Primerice, prvi helenski pomeni *Evrope,* u geografskom smislu, ukazuju da je tim toponimom bila označavana samo uska regija severno od Egejskog raora. Već u rečniku prvog jonskog geografa, Anaksi- mandra, značenje *Evrope* obuhvatalo je sve prostore severno od Sredozemnog mora, ali ne i Heladu. Opazivši kako *"niko još nije objasnio da li Evropu okružuje more s istoka i sa severa"* Herodot ispoveda da ne razume zašto ljudi jedinstveno svetsko kopno vide trodelno, s tri imena, *Evropa, Azija* i *Libija. {Istorija,* IV, 45). I za Aristotela te njegove savremenike Helada je samo- stalni geografski svet, između Evrope, Azije i Libije, odnosno Afrike.

U slici sveta koju su posedovali drevni Heleni i Rimljani, istočne i severne granice Evrope bile su otvorene, odnosno neo- dređene, gubeći se u maglama legendarnih ili mitskih prostora, poput hiperborejskog, do koga, prema učenju Pindara, čuvenom među pesnicima, *"smrtn/ci ne mogu dospeti ni po moru, ni po zemlji.* Ta drevna slika mnogo je bliža svetu vrhovnih, dakle metafizičkih istina, nego što su to i najpotpunije mape Evrope modernih kartografa. Određenje istočne granice Evrope grebenima Urala je skorija i sasvim proizvoljna dosetka, jer ta planina ništa značajno različito ne razdvaja.

Stoga je i veliki geograf starog sveta, Strabon, uprkos oskud- nosti optika i saznanja s kojima je raspolagao te odgovarajućih grešaka umeo da dublje od mnogih današnjih *evropeista* nasluti kako različita svojstva evropskih nacija iziskuju ujedinjenje da bi postali skladni delovi idealne celine:

"Od Evrope moramo početijer ona poseduje veliku razno- likost oblika, jer je po pnrodi bolje obdarena valjanim ljudima i političkim režimima te jer je ona podelila svetu svojstvena dobra... Sva ravničarska Evropa uživa u umerenoj klimi i po prirodi je predodređena za takav način života: u obdarenoj zemlji sve teži ka miru, dok u siromašnoj sve vodi ka ratu ika muževnoj hrabrosti. Ali narodi mogu da međusobno ukazuju svoje prednosti: jedni pružaju pomoć svog oružja, drugipak svojeprinose, svoja tehnička znanja, svoje moralno vaspitanje... Stoga kako u ratu, tako i u miru, ne može se biti samodovoljniji nego što je to Evrope: ona poseduje neiscrpne zalihe ljudi za borbu, za obradu zemlje i za upravljanjegradovima."(Geografija, 11,4)

Upravo geografska defmicija kontinenta posredno ali najubedljivije pobija svaku osnovanost isključivanja Rusije iz evropskog kruga: među kontinentima Evropa je izuzetak jer ne poseduje geofizička svojstva kakva iziskuje takva veličina. Osma- trana s izloženog geografskog stanovišta, Evropa je samo jedno poluostrvo Azije, premda upravo u njemu počiva geometrijsko središte kopnene hemisfere, kao geofizički *pendant* istorijske i kulturno-civilizacijske "središnjosti" Evropljana. Evropa je stekla status kontinenta te i rečene "središnjosti" zahvaljujući preva- shodno metageografskim svojstvima koja su tvorili i tvore Evro- pljani svojim mislima i delima, poduhvatima i podvizima, u dobru kao i u zlu.

To je dobro uočio i najsažetije izrazio, vojničkom jedno- stavnošću, nemački general i geopolitičar Hajnrih Jordis fon Lohauzen:

"Evropa nije obični kontinent, u istom smislu kao što je to Afrika, Australija ili Antarktik. Ona je delo Evropljana a ne dar prirode. Evropa nije ni sa ove, ni sa one strane Urala već upravo tamogde se ona branir

Evropu brane i svi njeni sinovi te kćeri u rasejanjima po ostalim kontinetima što čuvaju i razvijaju nasleđa poneta iz ota- džbina, jezik i njegove plodove te plodonosnosti, svetonazore i

običaje, uspomene i nade zajednica iz kojih potiču. Jedna doista evropska politika - kakvu, za sada, možemo sarao priželjkivati - ne može ih, niti sme zaboraviti i prepustiti pretapanju u svetove tudine i išćeznuću već mora prema njima graditi prekookeanske i interkontinentalne mostove zajedništva te stvarati uslove za njihov povratak. Potragu za *evropskim* nije moguće ograničiti u prostoru: Evropa je matica čija su rasejanja planetarnih razmera.

"Slava neprolazna"

Ako opažanje generala fon Lohauzena da je Evropa tamo gde se ona brani shvatimo *strictu sensu,* onda nas ono upućuje da izraze evropske samosvesti tražimo, kroz povest, prevashodno na mestima odbrana Evrope te sučeljavanja s neprijateljem i njegovim osvajačkim izazovima. Primenu Smitovog određenja pojma *političkog,* odnosno kriterijuma razlikovanja *prijatelj- nepnjatelj,* posebnim sjajem preporučuje činjenica da je prvi poznati ispis imenice *Evropljan"* proizašao s ratnog polja, kod Poatjea, 732. godine, gde su udružene germanske, romanske i keltske snaga - pod vođstvom nekrunisanog kralja Karla, od tada zvanog Cekić - zaustavile najezdu bar dvostruko veće vojske Araba. U tom dobu, jedan španski monah, znan samo po imenu Isidor, opisujući tu bitku u svom letopisu, upotrebio je, nekoliko puta, reč *Evropljani (Europenses)* e da bi istakao pobednike: *" Istupivši iz klanca Evropljani su se našli pred postrojenim šato- nma Araba... "(Chronicon,* u *Monumenta Germaniae Historica,* Autores Antiqui, XI,2) Prema *Historia Longobardorum* Pavla Đakona, Evropljani su kod Poatjea izgubili samo hiljadu i pet stotina boraca dok je neprijatelj ostavio na bojnom polju tri sto- tine sedamdeset i pet hiljada duša a u begstvu je poginuo i sam kalif Abd-ar-Rahman. Navedene brojke su verovatno preterane ali jedno je izvesno: najezda arabsko-muslimanske mase je pretila da duboko zadre i možda preplavi Evropu te da potpuno izmeni genofond i sudbinu Evropljana, trajno zatirući njihovu *forma mentis* te arabizujući njihovu svest i dušu. Drugim rečima rečeno, da kod Poateja nisu pobedili Evropljani već Arabi, *^danas bi se u Oksfordu predavao* Kuran / *sa njegovih katedri bi narodu obrezanih pokazivali svetost i istinitost Muhamedovog otkrovenja."* (Gibbon, 1973)

Ipak, kao nastavak politike drugim, odnosno krajnjim sredstvima, rat svojim unutrašnjim i spoljnim vatrama obično baca u zasenak mnoge veoma značajne pa i političke sadržaje te pokretače suprotstavljenih snaga, pokazujući nam, na Marsovora polju, uz spektakle ratovodstva, uglavnom elementarne porive i sile, psihološke ili karakterološke razlike sukobljenih. Da bi spo- znali nešto više kroz vatre i prašine ratnih sukoba potrebna su nam svedočenja veoma oštrovidih osmatrača ili vanredno nadah- nutih pesnika, poput Homera, koji je uočio da se kod Troje suko- bljavaju potpuno oprečne kulture te različite gravitacione sile ljudskih okupljanja - mehanička i duhovna - ispoljavane i odgo- varajućim stilovima borbenog nastupanja:

"Kad su se vojske već sve poređale s vođama svojim, / Trojci stanu da cikte i grajući krenu k'o ptice; / k'o što se pod nebom znaju usciktati jata ždralova / kad od studeni jake i kiša neprestanih beže /pa sve cikte ilete u oblast okeanskih

voda... / Ćuteći krenu u borbu Ahajci od gnjeva goreći, u srcu žudeći željno da jedan pomaže drugom. "(Ilijada, III, 1, 1-9)

Taj opšte indoevropski (tačnije rečeno: evroarijski) stil borbe održao se kroz niz vekova i milenija, kako svedoči i pojašnjuje *Velesova knjiga* severnih Slovena, otkrivajući nam i uspravnu, religijsku dimenziju agona: "*Bogovi će nam darovati večnu slavu ništa nas neće zaustaviti/da sekao lavovijedan za drugoga borimo i / slušamo kneza svoga. A Perun / će uz nas ostati do pobede. "* Iz trezora nacionalnog nasleđa, što sadrži niz slojeva pesničke tradicije ali i kristalizacija povesnog sećanja, tvorac *I/jjadeje* obelodanio vekovno pamćenje sukoba evroarij- skih osvajača Peloponeza te obala Male Azije i domorodaca.

Taj sukob predstavljen je borbom Ahajaca i Trojanaca, čije su međusobne razlike - od fizičkih te karakteroloških do kulturnih i ideoloških - savršeno podudarne s onim koje nam otkrivaju povesna i filološka istraživanja tragova osvajačkih pohoda evroarijskih družina ratnika na gradove sredozemnog *meltmg-pot-A.* Primerice, opisujući izgled ahajskih junaka, "*bogo- likih"*\ *"gradorušitelja*" Homer veoma često ističe da su "*pla- vokosi"* i "*plavooki*. Takvi, skoro obavezni pridevi opevanih Ahajaca pak potpuno izostaju u opisima trojanskih junaka, što nas navodi na posredni zaključak da su pripadali meleskom tipu čoveka, stvorenom rasnim mešanjima u sredozemnom te nadasve bliskoistočnom *melting-pot*-u, osvedočenom crnokosim i tamno- okim likovima s fresaka palate u Knososu, iz kasnominojskog doba. Taj *melting pot,* odnosno multikulturni sastav trojanske vojske - kao otelotvorenja domorodačkog društva i civilizacije - iskazan je i "vavilonskom" mešavinom jezika:

"A Trojanci k'o ovce u kakvom gavanskom toru / štono bezbrojne stoje kad mleko im belo se muze, / one jednako bleje kad čuju od jagnjadi meku: / tako se trojanska graja po širokoj orila vojsci, /jer im govorijezik ne bejaše jednak u sviju, /jezik im beše mešovit, sa različnih bilisu strana. "(IV,4, 433-438).

Takve različitosti nagone glasnicu bogova, sklonu Tro- jancima, da kroz usta Polita savetuje najpogodniji ratni raspored: *"Mnogo saveznika u gradu Prijam imade, /i svijezikom raznim od rasutih naroda zbore; / svaki onima neka naređuje kojima vlada, / nek ih vodi u borbu u redove građane svrstav.* "(II, 9, 803-806).

Temeljne razlike između sukobljenih svetonazora savršeno jezgrovito su izražene kroz međusobna oslovljavanja Glauka i Diomeda na bojnom polju. Glauko, oličenje samopouzdanog *ethosa* evroarijskih osvajača te odgovarajuće doktrine genetskih te *kar- mičkih* odredenja Ijudskih razlika, s olimpske visine osećanja združenosti bogova i ljudi u istom poretku borbe za održanje Reda, jednako prezirući sve samo ljudsko i prolazno, dovikuje Diomedu, surovo i ponosito:

"Ko SI, *dragiću, ti, od kakvih si smrtnih Ijudi? / Ta još te nikada pređe u borbi, u junačkoj slavi, /ne videh, a sad daleko pred borce si došao druge/smelošću svojom, pred moje dugoseno koplje kad stiže: / sinovi nesrećnih Ijudi sa snagom se sretaju mojom!"*\y\, 3, 123-127).

Diomed, vrsni predstavnik domorodačke, "matrijarhalne" kulture odgovara lepom metaforom koja najsažetije izražava suštinu religioznosti kultova Majke Zemlje, veru u prolaznost

svih stvari i pojava, u neumoljivost "*kruga nužnosti,* odnosno u neiskupljivu podvrgnutost čoveka neprekidnom toku nastajanja i nestajanja:

"Zašto\ Tidejev sine, o junače, za rod me pitaš? / Kakvo je lišće u šumi, i ljudsko pleme je takvo: / jedni lišće vetar po zemlji rastura, drugo / rađa brsnata šuma kad proletnje osvane doba. / Tako i ljudi: jedni uzrastaju, nestaju drugi." (VI,3,145- 149)

Medu helenskim baštinicima Homerovog nasleđa najdublje je sagledao istorijski sadržaj *Ilijade* Isokrat, prepoznavši u ratu Ahajaca i Trojanaca odlučujuću suprotnost izmedu *Azije* i *Evrope: "Ispravno sudimo ako kažemo da je Jelena bila uzrok što mi nismo postali robovi varvara. Doista zbog nje su se Heleni složili ipre- duzeli zajednički pohod protiv varvara te je tada Evropa, po prvi put, uzdigla trofej nad Azijom... Posle tog rata naš rod je toliko napredovao da je od varvara povratio gradove i velike površine zemlje. "(.Pohvala Jeleni, 67-68)*

Ukazavši na potpunu, leksičku i morfološku podudarnost Homerove sintagme "*slava neprolazna "(kleos aphthiton*) sa san- skrtskim izrazom *šravas akšitam,* veliki srpski fllolog i helenista Milan Budimir ističe kako je epska umetnost mnogo drevnija od pojave Ahajaca na Peloponezu i Arija u Indiji: *"Ona pripada opšteindoevropskoj vojničkoj aristokratiji, čije se ime pominje u XIV veku stare ere u Zakavkazju, na pisanim dokumentima, a sačuvalo se i u jadranskih Slovena do XII veka* (nove ere)." (Budimir, 1965) To je samo jedna od mnoštva istorijskih činjenica koje nam u perspektivi sagledavanja osobenosti političkog bića evropskog čoveka svedoče da su njegova ishodišta mnogo dalja ili dublja od horizonata starovekovne Atine, Rima te pogotovo Jerusalima.

Možda nije slučajno već intuicijom više nužnosti evropska nauka otkrila jedinstveno stablo evroarijskih jezika upravo uoči veka najvećih bratoubilačkih ratova, što su poprimili svetske razmere, ugrožavajući i sa.m biološki opstanak evropske vrste ljudi. Sudeći po jednom osvrtu De Mestra, tu svrhovitost višeg reda prvi je naslutio Bajer u *Museum sinicum* iz 1730. godine, objavljenom upravo u Sankt Petersburgu: "/os *uvek ne može da se vidi čemu služe naši radovi o jeziku; ali brzo ćemo to uvideti. Nije bez nauma Proviđenja činjenica da su jezici koju su do pre dva stoleća bili potpuno nepoznati u Evropi sada dostupni svima. Vcćje moguće zamisliti taj naum; i naš sveti zadatak je da sa njime saradujemo ulažući sve naše snage.* '(De Maistre, 1971)

Kroz neprijateljstvo do samospoznaje

Sagledani u svoj širini arene sukoba *Azije* i *Evrope,* krstaški pohodi su bili veoma zakasneli, glomazni, tromi i sasvim neuspešni odgovori na izazove borbenog islama čije su vojske, uz strategije nomadskog pljačkastva i parazitizma, vekovima nepre- kidno kidisale na evropske prostore, od Gibraltara do Konstan- tinopolja, često prodirući duboko i do obronaka Alpi, otimajući blaga, ubijajući, silujući i odvodeći u ropstvo "nevernike".

Po svemu sudeći najezde muslimana su razdelile Evrop- Ijane mnogo dublje nego hrišćanski raskol: "*Najezda islama je označila konačno razdvajanje Istoka i Zapada, okončavši jedinstvo sredozemnog sveta. Afrika i zemlje poput Španije, koje su nasta- vile da budu deo zapadne zajednice -počelisu da gravitiraju oko Bagdada.*

Zapadno Sredozemlje je pretvoreno u muslimansko jezero, prestavši da bude pravac koji je pogodovao trgovini i razmeni ideja, kao što je vazda bio do tada. "(Pirenne, 1937)

Doduše, papa Urban Π, jedva četrdeset godina nakon velikog raskola, s propovedaonice Sabora u Klermonu pokrenuo je Prvi krstaški pohod pozvavši katolički svet da pruži pomoć ugroženim hrišćanima sestrinske, pravoslavne Crkve. S obzirom da je u tom dobu postojala skoro potpuna podudarnost između evropskog kruga i hrišćanskog sveta - taj poziv možemo shvatiti i kao jedan od prvih velikih iskaza evropske svesti i solidarnosti:

" Vašoj braći s Istoka nužno je hitno pružiti pomoć koju smo toliko puta obećali i koja im je sada doista neophodna. Turci i Arabi su ih napali i prodrli su u teritoriju Romeja do dela Sredo- zemlja zvanog 'rukavac Svetog Đorđa' (Bosforski moreuz). *Pro- dirući u zemlju tih hrišćana pobedili su ih u bitkama sedam puta, pobili i zarobili u velikom broju, razonli im crkve i opustošili carstvo. Ako vi sada to dopustite te bez otpora, oni će proširiti svoju vladavinu nad mnogim vernim slugama Boga. Zato vas molim i podstičem - ne ja, već Gospod vas moli i podstiče, kao glasonoše Hristosa - siromašne kao i bogate, da pohitate kako bi prognali tu bednu rasu iz oblasti koje nastanjuje naša braća te da pružite valjanu pomoć poklonicima Hristosa."*

U roku od jednog stoleća krstaški pohodi su se izmetnuli u plutokratski rat protiv pravoslavnih Evropljana. O razmerama tog neprijateljstva svedoči Ansber u svojoj povesti krstaškog pohoda Fridriha Barbarose: " *Za osvajanjem* (Konstantinopolja) *celokupna Hristosova vojska je težila a za opsadu - ako bipotra- jala upomost pobožnog rimskog cara i tvrdoglavostkonstantino- poljskog cara - bili su pnpremljeni pomoćni odredi Srba i Vlaha, od preko šezdeset hiljada. " {Historiade expeditione Fridenci imperatons,* u *Monumenta Germaniae Histonca,* Scriptores rerum Germanicarum). Za račun i novce venecijanske plutokratije i tala- sokratije Četvrti krstaški pohod je osvojio ne samo sva geoeko- nomska uporišta pomorske trgovine u istočnom delu Sredozemnog mora već i glavninu Istočnog carstva te i Konstantinopolj, silovan i razoren, spaljen i opljačkan 1204. godine. Tako je bio zadat kobni udarac istočnim odbranama Evrope od azijskog zavojevača.

Sprega verskih isključivosti i rastuće pohlepe na vlasti u talasokratskim te merkantilnim republikama - poput venecijanske i đenovljanske - zamračivala je evropsku svest te onemogućavala spoznaju životnog značaja Istočnog carstva za odbranu Evrope. Tako tada i jedna pesnička duša, kao što je bila Petrarkina, nije mogla odoleti a da ne izrazi svoje oduševljenje zbog nekog novog pljačkaškog napada đenovljanskih trgovaca na biago Vizantije, pozivajući javno Savet Đenove da "*istrebi njihovu sramnu impe- riju i gnezdo zabluda kažnjavanjem koje je većpreduzeo katolički svet."* U drugom pisrau lamentira nad nizom primera evropske nesloge i bratoubilačkih ratova ali ne opaža da sam čini ono što kudi gojeći netrpeljivost spram *Grka* i *Grčke: "Grčka radi za sebe, žanje za sebe, melje za sebe, hrani se sama i, žvačući loše hranu spasenja napustila j'e naše stanište.* "(Petrarca, 1937)

Ipak, najprosvećeniji duhovi - od imperatora Fridriha II Hohenštaufena do pape Urbana II i pape Enea Silvia Pikolominjia - bili su daleko iznad takvih ograničenja, prosijani i evropskom samosvešću te odgovarajućim *ethos*-om solidarnosti. Kada je Konstantinopolj konačno pao i pod

truskom navalom, papa Enea Silvio Pikolomini - inače zaslužan za obnovu i širenje imenice *Evropljani* nakon sedmovekovnog muka te i za rado korišćenje sintagme *"naša* (evropska) *otadžbina* - umeo je da spozna evropske razmere te tragedije i njenih mogućih posledica:

" Najčasniji oci, najugledniji prinčevi, i vi ostali ljudi plemeniti po rodenju i doktrini, konstantinopoljska propast bila je velika pobeda Turaka, krajnji udes Grka i vrhovna sramota Latina koja utoliko više muči i razdire svakog od vas - verujem - što ste vi sami plemenitiji i vrliji... Ako hoćemo da kažemo istinu, recimo da za mnogo stoleća hrišćansko društvo nije pretrpelo veću sramotu od ove. U prošlosti bilo smo pogadani u Aziji i u Africi, što će reći u stranim zemljama ali sad upravo u Evropi, što će reći u našoj otadžbinimi smo pogodeni u našu veru i ubijani. Neko kaže kako ima tome mnogo godina da su Turci prešli u Grčku, Tatari se naselili u Evropu preko Tasnaja, Saraceni prešli Herkulovo more okupirajući deo Španije; nikad pak nismo u Evropi izgubiligrad ili mesto koje može da se poredi s Konstan- tinopoljem. "(.Epistolarum liber, CXXX)

Premda je u navedenora pismu teško razlučiti versku od političke, odnosno evropske osećajnosti, ova potonja je izvesno prisutna, očitovana ukazivanjem na različitost težine istih sramota ako su pretrpljene "u *stranim zemljama* ili u Evropi. Izvesno najsnažniju evropsku svest posedovali su branioci Evrope na njenim jugoistočnim granicama, poput moldavskog princa Stefana Velikog koji je stupivši na presto nekoliko godina nakon pada Konstantinopolja sebi zadao svetu dužnost obnove Istočnog car- stva. Godinama odbijajući navale višestruko veće i jače azijatske sile, on je zaludno slao poruke rimskom papi te evropskim suve- renima tražeći vojnu pomoć radi zajedničke odbrane hrišćanske Evrope:

"Saznavšiza teškiporaz svoje vojske, paganski car Turaka je odlučio da se osveti i da se vrati, meseca maja, na čelu svoje vojske protiv nas, kako bi zagospodano Našom Zemljom, koja je Vratnica hrišćanskog sveta i koju je Bog poštedeo. Ali ako ta Vratnica, koja je Naša Zemlja, ne dao Bog bude silovana, tada će ceo hrišćanski svet zapasti u veliku opasnost. Dakle, molimo Vas da pošaljete Vaše vojskovođe, dok ima vremena, da nam pomognu u borbi protiv neprijatelja hrišćanstva... Što se nas tiče, mi se obavezujemo, zaklinjući se u našu hrišćansku veru, da ćemo se odupreti i da ćemo se boriti sve do svoje smrti za hrišćansku veru. I to treba da činite i Vi, po moru i po zemlji, sve dok s pomoću Božijom ne odsečemo desnicu neprijatelju. " (Bogdan, 1913, Eliade, 1997)

Uzalud. Umesto da se odazovu pozivu na zajedničko oslobađanje Konstantinopolja i konačno odbacivanje preteće sile u njene azijske prostore, evropski suvereni su sklapali sramne sporazume sa zajedničkim neprijateljem ratujući među sobom. U poslednjem obraćanju, pred slom, Stefan Veliki je upozorio kako se "*hrišćanski prinčevi tuku jedni protiv drugih umesto da se ujedine u borbiprotiv Turaka.* "Od pape je dobio jedino čestitke, izvinjavajuća uveravanja o besparici Crkve i titulu *Athleta Chnsti* dok novac za prvu pomoć nekako sakupljen medu evropskim suverenima ugarski kralj nije predao već ga je utajio.

Pad Konstantinopolja i rast azijatske pretnje bili su samo povod češkom kralju Đorđu Podiebradu da stvori projekt konfe- deracije novih država radi jačanja njihove nezavisnosti spram germanske imperije i Svete stolice. Nacrt konfederacije sa zajed- ničkom Skupštinom i obavezama jedinstvene odbrane predložio je "trećoj strani", kralju Francuske Luju XI i duždu

Venecijanske republike, ali bez uspeha. Idejni primat pak pripada Pijeru Diboa, advokatu i savetniku kralja Filipa Lepog, koji je još 1305. godine, pod isprikom preke potrebe ujedinjenja evropskih snaga radi oslo- bađanja Hristosovog groba, zamislio federaciju evropskih država kao alternativu njihovim sukobima i ratovima te zamirućem dua- lizmu imperatora i pape:

"Da bi dovoljan broj osoba bio doveden (u Svetu zemlju) *i tamo ostao biće neophodno da su katolički prinčevi u među- sobnoj slozi ane u ratu;jer kad se jednom tamo nadu, ako saznaju da su njihovi zavičaji napadnuti i razoreni, napustiće nasleđe Boga i vratiće se svome da ga brane, kao što se mnogima to već dešavalo. Stoga je potrebno da mirpotpišu svi katolici - makar oni koji su odani rimskoj crkvi - tako da stvore jednu jedinstvenu republiku, ujedinjenu na tako čvrst način da ona ne može više bitirazdeljena.* "(Dubois, 1956)

Premda se obrazovao kraj pariskih katedri obnovitelja aristotelovske logike, svetog Tome Akviškog i Brabantea, Pijer Diboa nije usvojio odgovarajuće metode saznanja i postupke izla- ganja te je njegov *De recuperatione Teirae Sanctae,* podnaslovljen *Traktat o opštoj politici,* ispao galimatijas višestranih pogleda i

mišljenja, započetosti pa nedorečenosti, protivurečja i maštovi- tosti. Takva svojstva odaju osobu u kojoj preovladavaju strasti i osećajnosti nad razumom i poznavanjem mere. Izgleda kao da su upravo te intelektualne mane i slabosti omogućile razmah misli Pijera Diboa do spektakularnih dometa, daleko ispred ograničenja njegovog vremena. Kao nekakav intelektualni medijum, Diboa je upijao, sprovodio i iskazivao tajne ili još nevidljive pokrete i porive sila i silnica oslobadanih urusavanjem papske i imperatorske vlasti, izazvanim obostrano iscrpljujućim neprijateljstvom. Tako u svetonazoru Diboa vidimo najave i nagoveštaje niza pojava i ustanova koje su tek vekovima kasnije obeležili modernu civili- zaciju Zapada, od antiklerikalizma, odnosno zahteva da bude zatomljena svetovna viast pape, ukinut celibat i konfiskovana imovina mnogih manastira i crkava u korist kraljeva, do svoje- vrsnog feminizma, do predloga emancipacije ženskog pola pos- redstvom odgovarajućih obrazovnih ustanova; od racionalizma i podržavanja eksperimentalne nauke do apsolutističkog monarhizma i nacionalizma te zalaganja za učenje nacionalnih jezika. Na tom mestu analize lika i dela Pijera Diboa istoričar Bernar Vojen umesto mnogih postavlja jedno pitanje i pruža odgovor:

"A li, reći će neki, kako je moguće da taj mali Rišelje, taj potencijalni Robespijer može da bude istovremeno i preteča (uje- dinjene) *Evropa? Odgovorićemo: upravo zato što je nacionalista Diboa je evropeista; još uvek je suviše protivan hnšćanstvu da ne vidi, istovremeno, ono što slavi i ono što uništava. Gorljivi pobomik nacionalne stvan, on je savršeno svestan onoga što bi mu se moglo zamenti:* ICakav dogovor se može postići između tih *suverenih* nacija? Koja kočnica može da zaustavi njihove nazajžljive ambicije?' *Upravo zato što je nacionalista Diboa oseća nužnost da bude istovremeno i internacionalista. Postoji jedna logika u tim činjenicama koja ne bi smela da promakne oku bistrog i domišljatog duha. Često ćemo sretati istu pojavu s istom unutrašnjom nužnošću i ponekad s mnogo manje logike "* (Voyenne, 1958)

Evropa nesloga

Azijatska pretnja podsticala je mnoga rađanja i buđenja evropske samosvesti, premda obično prekasno i predaleko od mesta velikih odlučivanja. Tako je Đovani Karlo Saračeni, u svojoj povesti ratova, objavljenoj 1600. godine u Veneciji, povodom boja na Kosovu uočio kako je *"nesloga brišćanska* "glavni uzrok uspeha turskih osvajača: "(9ra *bitka... učinas: kakopočetak onih pregolemih osvajanja koja Turci malo-pomalo načiniše u Evropi vuče koren iz nesloge hrišćanske; a ista je ta nesloga i kasnije uvećavala njihovo carstvo, sve do granica koje danas vidimo... "* (Perilo, 1994)

Sličan zaključak iz istorijskog iskustva izveo je i španski *humanista* Huan Luis Vives, u obliku književnog dijaloga gde njegov *alter ego* optužuje neslogu evropskih suverena za poraze Evrope:

"Nesloga Evrope, nadasve ona koja je buktala medu prin- čevima Konstantinopolja, predala je Aziju u ruke Turaka i otvonla im vrata Trakije. Potom su razmince između kraljeva Evrope i ratovi što nicahu jedan za drugim kao glave hidrc ohrabnH Turke da se joššire rasprostrupo Evropi... Ako vetar malo prestane da duva i ako vi okrenete vašu mržnju i vaš bes protiv Turčina, odmah ćete upoznati ono što je hram Azijata. Nevolja će otkriti ono što je neprekinuti niz uspeha skrivao i učiniće vidljivim u svoj jasnoći da Turci nisu bili jaki zbog sopstvene snage i hra- brosti već zbog naših grešaka. "(Vives, 1964)

S vanrednim geopolitičkim instinktom Vives je naslutio ogromni strateški značaj nemačke odbrane Evropa od azijatske najezde: *"Utvrdimo Germaniju, utvrdimo je s citadelama i zidinama ali pre svega delajmo zajedno da Turčin ne zagospodari Germa- nijom. U protivnom, nema nade da ceo Zapad neće pasti pod vlast Turčina i da oni koji ne budu hteli da žive pod njegovim jarmom ne emigriraju u flotama ka Novom Svetu. Ali ni tamo neće biti bezbedni od napada tog tiranina koga je izujedao obad pohlepe i ambicije. Istina je da je Evropa veoma jaka ali kakve to ima svrhe kad Turčin poseduje najbolji deo Evrope?"*

Svoje delo Vives je objavio 1526., dakle u godini kada su Mađari pretrpeli težak poraz kod Mohača i izgubili domovinu. Pet godina ranije pao je Beograd a potom Rodos, glavno uporište vitezova Svetog Jovana. Četiri godine kasnije prvi talas azijatske najezde udario je u bedeme Beča, potvrđujući Vivesove bojazni. Ipak, u svim pomenutim te i ostalim iskazima evropske samo- svesti nema značajnijih odgovora na našu osnovnu zapitanost, izuzimajući pojave još neodređenog ili neosvešćenog *evropskog nacionalizma.* Kada spoznajni pogled okrenemo od spoljnih odbrana Evrope ka unutrašnjim, meduevropskim sukobima i rato- vima, spoznajni zadatak postaje neuporedivo teži. Mapa istorije Evrope je sva ispresecana rovovima neprijateljstava, od onih najkraćih, između antičkih polisa, do najdužih, između država ili medudržavnih saveza, nacija te religija. Ni mnoga društva pa ni nacije, uprkos razvoju društvene ili nacionalne samosvesti te ose- ćanja jedinstva u zajedničkim uspomenama i nadama - nisu odo- leli iskušenjima ideoloških, klasnih ili verskih zavada, podajući se, prečesto pa i lakomisleno, pozivima neprijatelja u građanske i bratOubilačke ratove. Ako bi statistika i zakon brojeva bili jedini pokazatelji, onda bi pred masom raedudržavnih i

međuna- cionalnih, međuverskih te građanskih sukoba i ratova na tlu Evrope morali zaključiti da je evropsko nejedinstvo ne samo hronična stvarnost već i pravilo a jedinstvo izuzetak i ideal.

Nema nikakve sumnje da je jedan od bitnih, posrednih uzročnika neiscrpne proizvodnje bratoubilačkih sukoba i ratova među Evropljanima te bezmernih razaranja i stradanja upravo istrajni nedostatak snažne evropske samosvesti na mestima odlu- čivanja, kao i jednako trajni izostanak odgovarajuće sile sabor- nosti, sposobne da odbija, prevladava ili bar ograničava iskušenja te izazove unutrašnjih suprotnosti i neprijateljstava. Stoga je razu- mljivo što su meduevropski ratovi ili ratne pretnje bili i ostali bitni pokretači skoro svih zamisli, ideja i projekata ujedinjenja evropskih država. Dakle, umesto unutrašnjeg i prirodnog poriva ka ujedinjenju srodnih ili sličnih, spoljna nužda je pokretala mnoge duhove, tokom niza vekova, da spas vide u nekakvom savezu koji bi onemogućavao meduevropske ratove, po formuli čuvenog plana opata Sen-Pijera iz 1713. godine: "*Predloženo Evropsko Društvo može da sve evropske vladare snabde dovoljnom bezbednošću za stalni mir unutar i izvan njihovih država. Dakle, među njima neće biti nikog kome bi nepotpisivanje ovog Ugovora dalo mnogo višeprednosti nego potpisivanje. "(De Saint-Pierre, 1986).*

Na margini lektire i sređivanja projekta opata Sen-Pijera, Žan-Žak Ruso je uočio kako Evropljani sprečavanjem "*posebnih ratova"* izazivaju razbuktavanje "*opštih, hiljadu puta užasnijih ratova"* a sklapanjem međusobnih saveza postaju "*neprijatelj ljudske vrste": "Ako postoji sredstvo da se odstrane ta opasna protivurečja - onda je to jedan oblik federalne vlade koji bi, ujedinjujući narode s vezama sličnim onim što ujedinjuju ljude, podvrgnuo jednako jedne i druge autoritetu zakona.* "(Rousseau, 1971) Srozanost ideje ujedinjenja Evrope na najniže razine, na puko sredstvo raznovrsno ispovedanih očajničkih miroljublja čini je lakim plenom svakakvih (zlo)upotreba. Primerice, polovinom XIX stoleća italijanski revolucionar masonskog smera Karlo Kataneo priželjkuje i predskazuje rast nacionalizama ne toliko za dobrobit nacija već radi razaranja mrskih mu imperija istočne Evrope a uspostavljanje *Sjedinjenih evropskih država* i odgova- rajući mir zagovara samo zato da bi u Evropi video presađen *"čist amenčki model",* odnosno politički sistem Sjedinjenih ame- ričkih država: *"Načelo nacionalnosti, izazvano i preuveličano vojnim tlačenjem što teži da ga uništi rastvonće slučajne imperije istočne Evrope i preobraziće ih u federacije slobodnih naroda. Imaćemo istinski mir kada budemo imali Sjedinjene evropske države.* "(Cattaneo, 1945)

Bio je to zapravo provincijski zakasneli odjek svojevrsne amerikanofilije francuskih revolucionara *"koji su postvarivali slobodarska načela filosofa XVIII veka, podešena na empinjski način od strane engleskih* businessmen-a " (Vovenne, 1953). Za francuske revolucionare Sjedinjene američke države bile su uzor i primer ostvarljivosti rečenih ideja ne samo u francuskim već i evropskim, odnosno svetskim razmerama, kako sažeto ispoveda Lafajet u jednom pismu iz Vašingtona: "/a *sam građanin Svečo- večanskc Republike. Vidim ljudsku vrstu kao veliku porodicu, ujedinjenu bratskim vezama. Zasejali smo seme slobode i Unije koje će, malo po malo, proklijati po celoj Zemlji. Jednog dana, po modelu Sjedinjenih amenčkih država ustanoviće se Sjedinjene države Evrope. Sjedinjene države biće zakonodavcisvih nacija."*

U sledu takvih (zlo)upotreba bilo je neiminovno da se ideje *Sjedinjenih evropskih država* dokopa i vod protivruske revolucije te ideološka preteča mondijalista, Lav Trocki. I on obuzet sekularizovanim pseudomesijanstvom, videći ceo svet - a ne samo komad neke arabske pustinje - kao "*obećanu zemlju,* Trocki je otvoreno ispovedio plan da ujedinjenje Evrope posluži samo kao *"jedna etapa"*ka uspostavljanju svetske pseudoimperije: *"Formula Sjedinjene sovjetske države Evrope izražava ideju da je socijalizam nemoguć u samo jednoj zemlji. On ne može da dosegne svoju* punoću *razvoja ni α okviru granica jednog konti- nenta. Sjedinjene socijalističke države Evrope predstavljaju po sebi* jednu etapu *istorijske lozinke na putu ka Svetskoj socijali- stičkoj federaciji".* (Troskij, 1962)

Vašingtonski stratezi neobjavljenog rata protiv Evrope, pokretači procesa ujedinjenja zapadnoevropskih država, imali su u vidu sličnu svrhu svog poduhvata: *Evropska ekonomska zaje- dnica* trebala je da posluži kao sredstvo za rasturanje nacionalnih suvereniteta i svih zaštita nacionalnih ekonomija te tržišta, kako bi njene članice postale potpuno i u svakom domenu uslovljive i ucenjive, počevši od otvorenosti za američke robe. Prema zamisli vašingtonskih stratega *Evropska ekonomska zajednica* trebala je da bude - jednako kao i *Evropska unija* - samo "*'jedna etapa* "ka *"Qne world",* ka svetu pod posrednom ili neposrednom vladavinom atlantskog Levijatana, odnosno njujorške interaacionale finansij- skog kapitala. Već tokom Drugog svetskog rata Žan Mone, agent vašingtonske strategije, odnosno zvanični izaslanik predsednika SAD Ruzvelta i njegovih savetnika - danas poznatiji kao nezva- nični "*otac-osnivačEvropske unije"*- dobio je zadatak da prido- bije francuske političare za uspostavljanje takvog "*evropskog entiteta "* što je on činio s nečuvenom bestidnošću, mešajući ucene i obećanja, pretnje okupacionom vladom i uveravanja kako će Francuska tu biti vodeća sila. Svedoči njegova *"nota za razmi- šljanje* "od 5. avgusta 1943. godine, upućena *Francuskom korni- tetu nacionalnog oslobođenja*

" U Evropi koja je oslobodena ali u kojoj su Nemačka i Italija potopljene, Francuska se vraća položaju prve konhnentalne sile. Šta više, njena istonjska prošlost, njene demokratske tradicije učiniće da Evropa gleda u Francusku i očekuje makar jednu nadu... Treba delovati odmah. Ciljevi koje treba ostvanti su: obnoviti ili uspostaviti u Evropi demokratski režim te ekonomsku ipolitičku organizaciju jednog 'evropskog enhteta'. Neće biti mira u Evropi ako se države budu obnavljale na osnovu nacionalnih suvereniteta sa svim onim što to donosi u smislu politike prestiža i ekonom- skih zaštita. Ako se zemlje Evrope budu ponovo štitile jedne od drugih stvaranje velikih vojski biće ponovo neophodno. "(Rieben, H. - Schuman, R. 1990)

General De Gol bio je jedini prvak koji se usudio da ustane protiv vašingtonskog projekta podčinjavanja Evrope te je istrajno razobličavao Moneov zakulisni rad na uspostavljanju *evrokratije;* odane prekoatlantskim nalogodavcima. Primerice, 21. decembra 1951. general De Gol je javno ustao protiv Moneovog izuma evropskog "*komiteta mudraca ": "Kakve odgovomostinose oni? Ko su ti javni funkcioneri, kako su postali funkcioneri tako naprečac, ne zna se kakvom zaslugom, pa bivaju izdignuti iznad njihovih vlada da im upravljaju inaređuju? "*

Neki cinik obdaren ironijom mogao bi zaključiti da su Evropljani veoraa dobro prošli s Žanom Moneom. Moglo im se desiti da medu savetnicima Ruzvelta preovladaju krajnji evrofobi poput Henri Morgentaua i Feliksa Frankfiirtera koji su se zalagali za zatiranje svih naučnih, tehničkih i privrednih moći Nemačke te za totalni genocid, odnosno za "*kastraciju* celokupnog stanov- ništva.

"Ravnoteža sila"

Prema veoma rasprostranjenom uverenju, ideja i postva- renje "*ravnoteže sila* bila je viševekovna, dinamična brana među- evropskirn ratovima koja je nakon Drugog svetskog rata popri- mila svetske razmere te "bipolarni" oblik . "*Ravnoteža sila* "je izvesno jedna od najznačajnijih i vremenski najtrajnijih političkih tvorevinana Evropljana ali ona ne osvedočava osobenost evrop- skog političkog bića već jedino umeća. Po svemu sudeći prvo teorijsko određenje tog izuma pružio je Franćesko Guičardini opisujući spoljnu politiku Firence pod vladavinom Medićija:

"I znajući (Lorenco de Medići) *da bi za fiorentinsku repu- bliku a i za njega samog bilo veoma opasno da neko od najvećih vladara proškii svoju vlast, nastojao je na svaki način da se stvari u Italiji održavaju na uravnotežen način, da nepretežu ni tamo, ni ovamo a što se nije moglo izvesti bez očuvanja mira i bez nadzi- ranja, s najvećom pažnjom, svake pa i najmanje pojave.* "(Gui- cciardini, 1974-1981).

Sistem "*ravnoteže sila* poprimio je evropske razmere za vreme vladavine Karla V, stičući vremenom sve brojnije pobor- nike, od filosofa prosvetiteljstva i idealizma do političke arene i mirovnih kongresa, od Monteskijea i Fihtea do kancelara Fon Meterniha. Ipak Monteskije se zavaravao procenjujući kako *Evropi sve države zavise jedne oddrugih ".* Uočavajući pak upravo nedostatak takve zavisnosti Johan Fihte je preporučivao "*ravno- težu"* kao jedino raspoloživo sredstvo zapostizanje mira, u čuvenim *Besedama nemačkom narodu : "Neka niko ne osvoji toliku silu da može uništitimir; neka svako zna da je suprotna strana dovoljno naoružana za odbranu kao i za napad; dakle, neka se uspostavi ravnoteža, pretega između svih sila. I samo tako, iscrpivši sva druga sredstva, svako će ostati u onome što je sada njegovo i svi će biti u miru.* " Doduše Fihte "*ravnotežu sila* "ne smatra najboljim sistemom međudržavnih odnosa u Evropi već samo jedinim koji preostaje nakon sloma idealnog, evropske hrišćanske ekumene: *"Da je hrišćanska Evropa ostala ujedinjena, kao što je trebala da ostane i kao što je prvobitno bila - nikada ne bi bili pnnuđeni na takvu ideju; ono što je ujedinjeno počiva na sopstvu i samo se održava, ne deli se na daleke sile koje imaju potrebu da budu postavljene u medusobnu ravnotežu. Samo onda kada je Evropa postala nepravedna i kada se podelila ta misao je za nju stekla svoje bedno značenje."*

Mnjenje o patentu zvanom *"ravnoteža sila* zavisi u mno- gome od tačke gledišta. Primerice, Gučardinijev savremenik i prijatelj, Nikolo Makijaveli, ne pominjući je izričito ipak je pos- redno optužio svojevrsnu *"ravnotez*u *sila* (ili slabosti) u Italiji da onemogućava državotvorno ujedinjenje te oslobođenje itali- janske nacije od stranih okupatora. Svu krivicu Makijaveli je svalio na katoličku Crkvu *"jer premda je ispunjavala i držala svetovnu vlast, nije bila toliko silna, niti vrla da bi mogla okupi- rati ostatak*

Italije te proizvesti vladara a s druge strane nije bila dovoljno slaba pa da zbog straha da ne izgubi vladavinu nad svetovnim stvarima pozove nekog moćnika e da je brani protiv onog što je u Italiji postalo premoćno... "(Discorsi sopra la prma deca di Tito Livio, I, 11)

Filosof Konstantin Franc, pod svetlom iskustava sticanih u Ministarstvu inostranih poslova Prusije uočio je kako sistem *"ravnoteže sila ,* poetski nazvan *"evropskim koncertom velikih sila ,* zasnivajući se na privilegovanju upravo gole sile - uz potpunu ravnodušnost spram visokih načela istorije, morala i civilizacije - proizvodi ili uslovljava procese što vode ka uspo- stavljanju pogubnih unutrašnjih neravnoteža. Nastojanje da se održi "*ravnoteža* zapravo je težnja ka uvećavanju dve najpošto- vanije sile u ovoj areni svemira - vojne i ekonomske - na uštrb svih ostalih. Tako se, opaža Franc, razvoj naroda odvija u Kasami i u Berzi. Osim toga, pre ili kasnije *"ravnoteža* mora biti okončana, kako pokazuje ishod trke u naoružanju između SAD i SSSR, koja je iscrpla ekonomske moći socijalističkog sistema, dovevši ga do sloma, falsifikujući ishod ideološkog takmičenja između dva modela društvenog uređenja.

Uostalom, za razliku od *Svete Alijanse,* koja je decenijama uspešno čuvala evropski mir, sistem "*ravnoteže sila* uglavnom je proizvodio meduevropske ratove. Posebni uzrok tog paradoksa počiva u činjenici da je spoljna politika *podlog Albiona* preuzela upravljanje "*ravnotežom sila* "kao podvrstom strategije *divide et impera.* Dok su se evropske države i sile, huškane tajnim ili javnim nagovorima *podlog Albiona* 'fcabavljale" uspostavama međusobnih *"ravnoteža* - Velika Britanija je osvajala svet. Ona je bila izvan *"ravnoteže sila".* Prema Kisindžerovom ciničnom ali iskrenom objašnjenju vašingtonske spoljne politike "*imperije nemaju inte- resa da deluju unutar medunarodnog sistema; one teže da same* budu *medunarodni sistem. Imperije nemaju potrebe za ravnotežom sila... Nikada u svojoj povesti SAD nisu učestvovale u sistemu ravnoteže sila. Pre oba svetska rata SAD su izvlačile konsti iz operacija ravnoteže sila ali se nikada nisu mešale u njene spletke, uživajući u luksuzu da ih konačno kažnjavaju. Tokom Hladnog rata SAD su vodile ideološku, političku i stratešku borbu sa SSSR u kojoj su dve svetske sile delovale saobrazno načelima sasvim suprotnim od onih sistema ravnoteže sila.* "(Kissinger, 1994).

Neophodno je istači kako mnogi znaci ukazuju i na podracionalne, psihološke uzroke te porive istrajne i izrazito antievropska politika britanske (te potom nadasve vašingtonske) političke elite. Stoga je razumljivo što je veliki nemački istoričar Ludvig Dehio, nastojeći da kroz povesnu retrospektivu sagleda sraisao britanske politike prema Nemačkoj - ni ne pomišljajući na druge njene uzročnosti izuzev racionalnih - morao da ispovedi svoju dirljivu zapanjenost:

"Ali Engleska se na kraju odlučila da vidi u Nemačkoj neprijatelja broj jedan, protivnika ranga Špartije u XVI veku ili Francuske u XVII, XVIIIIXIX veku, sve u svemu da vidipre- tendenta na hegemoniju. I osetila se ugroženom kao nikad ranije u intimnom jezgru svoje političke sile, premda Nemačka, zatvo- rena u sebe, nije raspolagala nikakvim okeanskim sektorom koji bi se mogao uporediti sa španskim ili s francuskim. "(Dehio, 1988)

Kada ocenjujemo da je britanska spoljna politika izrazito *"antievropska"*- imamo prevashodno u vidu činjenicu da je ona vodila tajne ili javne, neposredne ili posredne ratove protiv evropskih država. Da li je ta politika u dubljem smislu protiv- evropska, dakle protivna samom evropskom

političkom biću ? Na to pitanje treba da odgovori upravo kriterijum za kojim tragarao. Da bi umeli da odredimo ko je suštinski evropski neprijatelj a ko prijatelj, da bi spoznali koje su se snage borile ili bore, svesno ili nesvesno, u dobru ili zlu, za Evropu a koje protiv Evrope - moramo prethodno raspolagati kriterijumom određenja *evropskog*.

Kada je rođena Evropa?

Sledeći pravilo života duhovnih tvorevina - od ideja do stilova i umetničkih oblika - možemo zaključiti da se najverodo- stojnija, najjasnija ako ne i najbolja pojavnost *evropskog* očituje u njegovom izvorištu. Problem odredenja vremena "radanja Evrope" ili "evropskog društva" - kome se sve učestalije posvećuju smeliji istoričari - nije toliko besmislen kako se čini Deni de Ružmonu, jer nastojanja da se odgovori takvoj zapitanosti bar posredno osvetljavaju pretpostavljanu prirodu *evropskog,* silom odgovarajućih sklonosti ili idiosinkrazija.

Primerice, nastavni program Evropskog Univerzitetskog Instituta *(Istituto Universitano Europeo)* u Firenci odaje veoma rasprostranjenu i preovlađujuću netrpeljivost zvanične kulture - zadojene liberalizmom - protiv tradicionalne Evrope: tu se istorija Evrope izučava i predaje samo počevši od Renesanse i Reforma- cije. Drugim rečima rečeno, tu je *evropsko* svedeno isključivo na povest perioda prevlasti snaga laicizma i sekularizma, *racio- nalizma* i *pozitivizma,* uz jedini popust spram hrišćanstva učinjen za ljubav protestantizma, možda zbog njegovih nepobitnih zasluga za rađanje liberalnog kapitalizma.

Sa katedre *Annales,* Mark Bloh je tvrdio da se "*Evropa pojavila upravo kada se Rimska impenja srušila",* što je njegov naslednik, Lisijen Fevr, preinačio u dinamični "*zakon* istorije po kome se Evropa uvek rada kada se njene imperije ruše. (Febvre, 2000) Dakle, prema ispovođenoj ideološkoj netrpeljivosti spram svake potpunije pojave Evrope u areni politike - u obliku vero- dostojne i zajedničke države Evropljana - zaludno je (ili "*politički nckorektno "?)* tražiti *evropsko* u svim višim oblicima političkog zajedništva, od Rimske imperije i Svetog rimsko-germanskog te Vizantijskog carstva do Austrougarske imperije i carske Rusije.

Suprotni primer, moć prevladavanja osobnih ideoloških pristrasnosti osvedočava grof Sen Simon čuvenim projektom ujedinjenja evropskih nacija iz 1814. godine. Ukazujući da mir ne mogu stvoriti mirovni ugovori i kongresi, koji su jednako jalovi kao i očekivanja da se "*društveno telo stvonsilom razgovora i dogovora",* grof Sen Simon odaje priznanje Karlu Velikom i epohi Srednjovekovlja, "*jedinoj u kojoj je sistem Evrope bio zasnovan na svojoj istinskoj osnovi, na opštoj organizaciji":*

"Karlo Veliki bio je osnivač Evropskog Društva. Posred- stvom svog izvanrednog mača i svoje duboke politike postao je gospodar dva naroda, latinskog i varvarskog. Dosegavši takav položaj, jedini koji dopušta zakonodavcu da ostvari svoje zamisli, pristupio je organizaciji Evropskog Društva: ujedinio je, federa- lisao delove dva naroda. Od religije je načinio federalnu sponu... Pre kraja XV stoleća, sve evropske nacije činile su jedno jedinstveno političko telo, pomireno

unutar sebe i naoružano protiv neprija- telja njegovog uspostavljanja i njegove nezavisnosti. Rimokato- lička vera, ispovedana od jednog do drugog kraja Evrope, bila je pasivna veza Evropskog Društva a njen kler aktivna veza. Rasut svuda i svuda zaviseći samo od sebe, sunarodnik svih naroda, raspolažući svojom vladom i svojim zakonima, kler je bio središte iz koga je zračila volja što je davala život tom velikom telu i što ga jepodsticala da dela. "(Saint Simon, 1967).

Pred navedenim iskazom dopustićemo sebi samo jednu primedbu: evropska samosvet izvesno prethodi hvaljenom podu- hvatu Karla Velikog, što osvedočava i pomenuto imenovanje pobednika u bitci kod Poateja za odbranu Evrope i Evropljana: *"Europenses".* Ipak, ništa ne preči a mnoštvo činjenica potvrđuje uverenje da su Evropljani, s *evropskim,* postojali mnogo vremena pre tog imenovanja i iskaza samosvesti. Uostalom, Evropljani su s *evropskim* izvesno postojali i potom, premda je njihovo zaje- dničko ime vekovima tavorilo neznano, možda na rubovima govora ali izvesno nezabeleženo, sve dok ga nije otrgao od tame zaborava i razglasio, tek u XV stoleću, papa Enea Silvija Piko- lomini, odnosno Pío II. Za postojanje neke vrste izvesno nije neophodna i odgovarajuća samosvest.

Osim širenja imenice *Evropljani,* Eneji Silviju Pikolomi- niju dugujemo i najpopularnije određenje izvora Evrope i *evrop- skog,* koje je on prepoznao u sprezi vrednosti obeleženih Atinom, Rimom i Jerusalimom, odnosno u venčanju helenske misli i rimske državotvornosti sa hrišćanstvora. To odredenje je potom prenošeno preko dugog niza pokolenja i posredstvom osnovnog obrazovanja, kao neka nepobitna povesna činjenica, sve do naše savremenosti. U predloženoj formuli, sagledanoj iz vremenske perspektive, upad- Ijivo je potpuno neosnovano i neobrazloženo zatvaranje horizonta na mestima Atine, Rima i Jerusalima. Shvaćeni i u najširem smislu svojih pojavnosti, Atina i Rim nisu ni prve a ni jedine već pri- lično pozne stanice na putu velikog marša evroarijskih naroda, od preistorije ka nadistoriji.

Kako možemo uvideti istražujući najdrevnije spomenike evroarijskog svetonazora - od suštinski filosofskih zapitanosti i odgovora pesnika *Veda* te upanišadskih eksegeza, do Odinovih sveviđenja prošlosti, budućnosti te uzroka sloma božanskih moći kosmostvaranja, kao i izvorišta budućeg preporoda; od severnjačke, evroarijske kuće, prauzora helenskog hrama i gotske katedrale, sazdane po uzoru na spoznatu strukture kosmosa, do "kvadrature kruga" kosmogramskog tlocrta staništa Evroarijaca u centralno- azijskim stanicama njihovih anabaza - bitne i presudne spoznaje te odluke stečene su i donete mnogo stoleća ranije na tom maršu, i u drugim prostorima, možda već u okoloarktičkom prazavičaju, koji nam je nadahnuto ali i znalački te nepobitno osvetlio, uz pomoć vedskih naznaka i putokaza Bal Gangadar Tilak (Tilak, 1987).

Jerusalim je pak samo jedno od mesta prelamanja zračenja plodova arijske, odnosno iranske misli i tradicije kroz pustinjskim vetrovima uskovitlanu prašinu i pepeo propalih bliskoistočnih kultura i civilizacija - od ideje Spasioca i njegovog bezgrešnog začeća do doktrine oslobođenja i ljubavi. (Autran, 1935)

Svaka nepristrasna analiza sadržaja te trojne formule mora uočiti protivurečnosti načela njenih sastojaka koje su toliko brojne i nepomirljive da čine nemogućim i puko postojanje a kamoli

uspešno delovanje odgovarajućeg bića, ako bi ono moralo biti verno svakora pojedinom, pretpostavljenom konstitutivnom eleraentu. U pitanju su ne samo protivurečnosti između elemenata već i unutar elemenata te formule. Primerice, u pitanju je polarna i nepomirijiva protivurečnost između *Starog zaveta* i *Novog zavetar.* dok starozavetni Jahve kupuje od *"izabranog naroda"* vernika ropsku pokoraost obečavajući im tude zemlje, tuđa imanja i plo- dove tuđeg rada, podstičući im pohlepe i zavisti, rasističke mržnje i isključivosti te huškajući ih u nemilosrdne pljačkaške i genocidne pohode - *novozavetnihog* obećava Nebo, poziva na prevladavanje niskosti i propoveda ljubav te slobodu svim ljudima dobre volje.

Ako susredimo pogled na najstariji sastojak te veštačke trijade, na Atinu te i ceo helenski svet - moramo uočiti da tu najdrevniji, odnosno prvi nama povesno znani spomenici kulture odaju najviše moći uma i srca. Dela poput *Ilijade* i *Odiseje* te misao kakva je u presokratičara, primerice Heraklita - izvesno ne potiču iz *ničega* i ne mogu biti plod trenutačnog prosvetljenja i stvaralačkog osposobljenja. Ta dela i te misli osvedočavaju da su plodovi veoma dugih puteva sazrevanja, započetih možda već u okoloarktičkom, *hiperborejskom* prazavičaju Evroarijaca.

Možda nije potrebno istaći kako potrage za evropskim identitetom obično previđaju ili čak poriču njegove evroarijske sastojke i osnove. Skoro po pravilu spoznajna misao zaustavlja se pred pragom evroarijske perspektive, kao da je ona tabuisana, odnosno zabranjena. Samo poneko i ponegde pruža nam brzopleti pokušaj objašnjenja poricanja evroarijskog porekla evropskih nacija i kultura: ne govore baš sve evropske nacije nekim od evroarijskih jezika. U pitanju su Madari, Finci, Estonci i Baski... Takvo objašnjenje je dvostruko neosnovano. Demografski udeo rečenih nacija u evropskoj masi iznosi jedva nekoliko procenata, što je sasvim nedovoljno za osporavanje bilo kakvog uopštavanja. Ako bi tako mali izuzeci u nekoj celini bili dovoljni da ospore njenu prirodu - onda ne bi bilo moguće svoditi svet stvari i pojava u vrste, kategorije i pojmove koji su potpuno "čisti", bez ikakvih primesa, samo na platonovskom Nebu. Potom, reč je o odavno i uveliko *evropeiziranim* nacijama, u svakom domenu, od etničkih mešanja do kulturnih asimilacija.

Filosofska potraga za ishodištem evropskog

U domenu filosofije novog doba najzamašniju teoriju značenja Evrope pružio je Hegel, po kome Evropa počinje tamo gde se okončava svečovečanska i višemilenijska povest *"velikog dana Duha"š*to sledi (prividni) put Sunca, od Istoka ka Zapadu, od mita ka logosu, od poistovećenosti spoznajnog subjekta sa predmetom spoznaje do njegovog odvajanja i osamostaljenja, od praznoverja i "*orijentalnog despotizma* do racionalnosti, Pros- vetiteljstva *(Aufldcrung)* i slobode.

Zagledan u krizu ili "*prividan poraz* (tog) *racionalizma "* izazvan zapadanjem u *"naturalizam"*i *"objektivizam",* Edmund Huserl je sebi postavio veoma teško pitanje: *"šta karakteriše duhovni oblik Evrope?"* (Huserl, 1991) Takvo uopštavanje je zasnovano na uvidu u činjenicu da evropske nacije, uprkos među- sobnih neprijateljstava, poseduju "*posebnu duhovnu sklonost koja ih ujedinuje iprevazilazi sve nacionalne*

granice ". Raširivši pogled svoje fenomenološke "*intencionalnostt* po "*duhovnom liku Evrope"*\ odgovarajućoj osobenosti - predvođenju svečove- čanske i beskonačne potrage za istinom po sebi - Huserl nas uverava da je rečena pustolovina bila započeta od strane "*neko- licine grčkih čudaka* " odnosno u prvom krugu helenskih mislilaca:

"Duhovni telos evropskog humaniteta, u kojije uključen poseban telos posebnih nacija i onaj pojedinačnih ljudi, leži u bekonačnom, to je beskonačna ideja ka kojoj tako reći na pnknven način stremi celokupno duhovnopostojanje. "

Uprkos načela "*intencionalnosti",* Huserlovi nalazi su *a priori* predodređeni spoznajnom perspektivom koja polazi iz moderne filosofije nastajanja, upravo u znaku radikalnog odbijanja tradicije klasične, helenske misli, upućene ka spoznaji večnih i postojanih načela inteligibilnog sveta. Stoga kroz optike moderne ideologije *progresa* Huserl opaža da ta osobenost "*duhovog lika Evrope"*nalaže i "*borbu upolitičkoj sferi moći, između onih koji su zadovoljni tradicijom na konzervativni način i fflosofskog kniga ljudi".* Huserlovo osvetljenje ne pogada suštinu *evropskog*na sceni politike već delimično, odnosno polovično, samo jedno nepobitno karakterološko svojstvo Evropljana - koje bi Lav Gumiljev nazvao *"evropskom pasionamošću"*a Špengler "*faustovskim duhom"*- previđajući njegovu "konzervativnu" dimenziju. Ipak, na ovom mestu uputno je razmotriti Huserlovo pretpostavljanje vremena i mesta početka evropske, *" beskonačne"* potrage za istinom po sebi.

Tu je neophodno ukazati na neosnovanost inače veoma rasprostranjenog uverenja da se ono doista najbitnije u spoznajnom stavu evropskog čoveka - " *univerzalnost kritičkog držanja koje je rešeno da nijedno unapred dato mnjenje, nijednu tradiciju, ne prihvata bez pitanja, da bi odmah za ceo tradicionalni dat univerzum pitao o istinitom po sebi, o idealitetu"* - po prvi put u povesti čovečanstva oglasilo iz prvog, nama znanog kruga helen- skih mislilaca. Najdrevniji spomenici evroarijskog pogleda na svet - od *Veda* te *Upanišada* do *Avesta* - zorno svedoče da je takva neograničena zapitanost iskonsko svojstvo evroarijskog čoveka. Dovoljno je samo mislima zaći u intelektualne turnire koji čine znatan deo *Upanišada* pa shvatiti da je "*univerzalnost kritičkog držanja"*jedna od osnovnih odlika arijskih mudraca, poput slavnog Jadžnavalkija.

To je prvi uočio Šopenhauer, čitajući latinski prevod persijskog prenosa *Upanišada* . Razmere njegovog oduševljenja su dobro predstavljene rečnikom nesvojstvenim filosofskim govo- rima: *"Večna filosofska istina će teško pronaći odlučniji i ubed- ljiviji izraz od onog u* (upanišadskoj) *doktnni emancipacije znanja od* atmana" (*atman* = subjektivni pol stvarnosti, prim. D.K.)... *Oh, kako duša biva očišćena od prerano nakalemljenih jevrejskih praznoverica i od njima servilne filozofije. To je najzanosnija literatiura na svetu; ona je uteha mog života i biće mi uteha na samrti.* "Potvrđujući nalaz "*večnih filosofskih istina",* Dusen je potom ocenio da *Upanišade* najavljuju neke od bitnih ideja nemačkog idealizma, od Šopenhauera do Kanta. Prema opažanju jednog engleski mrzovoljnog procenitelja filosofskih dometa arijskih brahmana i kšatrija, kakav je Artur Keit, mudri Jadžna- valkija uči o razlikama između spoznajnog subjekta i objekta spoznaje, što je bitni uslov filosofskih razmišljanja. (Keit,1925)

Ustalom, i najdrevniji glasovi arijske misli, stotinama i hiljadama godina pre helenskih mislioca, bili su obuzeti zapita- nošću o istinitom po sebi. Ovako nam jedan od tvoraca vedskih himni ispoveda svoju bolnu, sasvim filosofsku sumnju i zapitanost, svestan da svet u kome živi prethodi ne samo Ijudiraa već i bogovima:

"Po kome su učvršćeni moćno nebo i zemlja? Ko je ustalio svemirski svod? I ko podneblju premen prostranstvo? Kojem bogu da pnnesem žrtvu?"

" Ko to izvesno zna, ko da nam to kaže? Otkud porod i otkud iskon ? Bogovi slede po tom iskonu, pa ko da znade kako se to zbilo? Ikako se taj iskon zbivao? Da liga je uspostavio, ili nije, onaj ko bdi u najvišem nebu? On sam to zna, a možda ne zna ni on. '\Rg- Veda, X, 121 -129)

Sličnu zapitanost iskazuje i Zaratuštra, najmanje par stoleća pre helenskih mislilaca. Zaratuštrina obraćanja vrhovnom bogu iranskih Arija, Ahura-Mazdi, osvedočavaju da božanske poruke nisu primane kao bespogovorna uputstva ropskoj podčinjenosti već kao predmeti promišljanja te savetovanja s (emanacijama) *Ispravnošću* i *Dobrom Mišlju,* uz nova obraćanja *Gospodinu* za pojašnjenja:

"Ovako te pitam, reci mi po istini, Gospodine, da shvatim tvoje mudre upute ireči, o kojima sam se savetovao sa Ispravnošću / Dobrom Mišlju, zato da pravo spoznam bitak: prema kojim dobrima da usmenm svoju dušupa da ih postignem?"

"Ovako te pitam, reci mi po istini, Gospodaru! Ko je ispravan među ovima s kojima raspravljam a ko je lažan? Jesam li lažan ja ili onaj koji, jer je lažan, hoće da mi ospon tvoju blagodet? Kako to da njegova lažnost nije očevidna?" (Yasna, XL, 8-12)

Ovde je neophodno ukazati i na neosnovanost Huserlove pretpostavke da predmeti prvih, helenskih filosofsko-kosmoloških promišljanja pripadaju *"fizičko telesnojprirodi",* jer upravo i na tom mestu posredno prosijava prethodna, milenarno duga tradicija. Po Huserlu, helenska filosofska misao je "*isprvat, po sebi razumljivo, u svom teorijskom interesu, usmerena na fzički telesnu prirodu, budući da sve ono prostorno-vremenski dato u svakom slučaju, u najmanju ruku, prema supstratu, ima egzisten- cijalnu formulu fizičke telesnosti. "*

Stvari stoje urpavo obratno: misao presokratičara polazi od metafizičke ka fizičkoj datosti, od deontološke ka ontološkoj razini, od inteligibilnog sveta ka senzibilnom svetu, kako je taj put potom najpotpunije izložio Platon. Primerice, u promišljanju presokratičara poput Heraklita ili Talesa reči " *vatra", "zemlja ,* "rać/a' ili *"vazduH"* ne odnose se na *"fizički telesnuprirodu"* *već* na metaflzička konstitutivna načela kosmosa. U protivnom, ako bi želeo biti iole dosledan a ne protivurečan, Huserl bi morao zaključiti - saobrazno svom tumačenju misli presokratričara - da se toliko hvaljeni evropski racionalizam već od prvog trenutka svoje pojavnosti obreo u krizi, na dnu dekadencije, opterećen *"naturalizmom* i "*objektivizmom".* Činjenica da prvi nama poznati helenski mislioci nisu ostavili nikakvog traga o misaonim postup- cima koji su ih doveli do spoznaje tih elemenata ukazuje da su ih zapravo primili, kao samorazumevajuće nasleđe, iz prethodećih izvora tradicije kojoj su pripadali.

Evropeizacija hrišćanstva

Viševekovna podudarnost hrišćanskog i evropskog sveta nalaže upitanost o udelu hrišćanstva u razvoju političkog bića evropskog čoveka. U domenu političkog, hrišćanstvo nije donelo
Evropi nikakvu novu, pozitivnu ustanovu te se tu njegova uloga iscrpljivala u nastojanju uspostavljanja, širenja i održanja hege- monije nad zatečenim ili samoniklim oblicima - u nestajanju, poput Rimske imperije, ili u nastajanju te razvijanju, poput feudalnih država i Istočnog carstva te Svete rimske iraperije germanskog naroda - snagom duhovnog autoriteta i vrednošću konsakracije suverena. Uostalom, temeljna hrišćanska pretpostavka svečovečanske namene odgovarajućih poruka isključuje svako te i evropsko ograničavanje religije: *"Nema tu Jevrejina ni Grka, nema roba ni gospodara, nema muškog roda ni ženskoga: jer ste vi svijedno u Hristu Isusu. "(Pavlovaposlanica Galatima,* 3,28) Istorijsku podudarnost hrišćanskog i evropskog sveta kardinal Racinger danas objašnjava kao neku vrstu prinudne nužnosti, uslovljene islamskim osvajanjem azijskih i afričkih prostora hišćanstva. U protivnom, ako bi (katolička) crkva pri- hvatila takvo - pa makar i sasvim privremeno - poistovećenje s evropskim svetom, "*odustajanje od evrocentrizma moralo bi uključiti i odustajanje odmisionarskog rada.* "(Ratzinger, 2003) Dualnost ili dualizam temporalne i sakralne vlasti, koji je obeležio odnose između Crkve i srednjovekovnih imperija Evrope, nije plod nekog pozitivnog određenja već daleka i duboka posle- dica raskola nekad jedinstvenog sveta na sakralni i profani deo, bremenita protivurečnostima koje su samo u kratkim periodima bile prevladavane primiijima ili saglasnostima. Izlišno je isticati da je taj razdor donelo hrišćanstvo, produbljujući, silom inercije, negdašnju prepomku dvosmislenog života vernika u omraženoj im imperiji - usled nepodudarnosti ili suprotnosti između *civitas chnstiana* i *civitas Romana* - po formuli davanja odgovarajućih tributa i Bogu, kao i Kezaru.

Prema zvaničnom pogledu rimokatoličke Crkve, koji nam pruža kardinal Pol Pupar, upravljač kulturnim poslovima Svete stolice, uloga hrišćanstva bila je od životnog značaja za opstanak evropskih nacija:

"Prenoseći (vrednosti) *helensko-rimske civilizacije i isto- vremeno poštujući nacionalne vrednosti, hrišćanstvo je produb- Ijivalo kulturni identitet evropskih naroda koji bez njega oni ne bi moglipostići. Dok jepostavljalo temelje zajedničke civilizacije, hnšćanstvo je isticalo posebni identitet svakog naroda. Gradevina evropskog jedinstva treba da sačuva tu ravnotežu kao uslov sklada medu narodima i učmkovitosti velikog skupa zajedništva."* (Poupard, 1994.)

Ako ostavimo po strani nesporivo valjanu preporuku, moramo zaključiti da predočena, samodopadljiva slika uloge hrišćanstva malo odgovara povesnoj stvarnosti. Uglavnora nasilno širenje hrišćanstva po Evropi obeleženo je bezobzirnim i revno- snim uništenjima materijalnih i nadasve duhovnih spomenika i tradicija *"stare vere'* te odgovarajućih identiteta pokorenih naroda. Mnoge zajednice, odbijajući pokrštavanje, imale su samo pravo izbora između istrebljenja i

progona te upravo paganskim izbe- glicama na Island i njihovoj okeanskoj postranjenosti dugujemo očuvanje pisanih tragova jedine neposredne tradicije germanske religioznosti.

Hrišćanstvo je odgovorno za zatiranje kulturnih identiteta evropskih naroda silom monoteističke netrpeljivosti i proselitizma, nepoznatog u evropskom te evroarijskom svetu. Ono što je od rih identiteta preživelo nasilja i progone, pokolje i lomače, duguje svoj opstanak samo sopstvenoj borbenosti, životnosti i žilavosti koji su često prinuđavali partizane *" novog neba" da.* odustaju, da čine ustupke, poput preodevanja svetkovine Suncovrata u praz- novanje tobožnjeg rodendana Isusa Hristosa. Neophodno je istaći da su kulturni identiteti evropskih naroda imali mnogo povoljnije uslove i sudbine u svetu pravoslavlja, zahvaljujući nizu njegovih odlika, od izvanredne posvećenosti postvarenjima doktrine ljudske slobode i gajenja religijske neposrednosti, do odsustva centrali- zovanog ustrojstva, svojstvenog katoličkoj Crkvi.

Posebno blagotvorao a dalekosežno dejstvo na očuvanje iskonskih vrlina i vrednosti nacionalnih kultura izvršila je reforma patrijarha Fotija, legitimišući i legalizujući heterodoksne oblike ispovedanja vere kod Slovena. Neophodno je istači da kulturni kontinuitet u Istočnom carsrtvtu - za razliku od Zapadne Evrope - ni u jednom trenutku nije bio prekinut te da su misao i umetnost stare Helade vazda bili prisutni i živi u prostorima vizantijske i potom slovenske elite. Veoma povoljne uslove za očuvanje nacio- nalnih samobitnosti i tradicija u pravoslavnom svetu pružala je i pruža autokefalna priroda crkava, zasnovanih na stvarnim, orga- ničnim i nezamenljivim nacionalnim zajednicama - pred kojima
svaka odgovara, od kojih svaka zavisi i koje stoga svaka nastoji zaštititi - umesto na apstraktnoj univerzalnosti, odnosno katoli- čnosti, čiji je duh načelno ravnodušan spram potreba očuvanja i razvijanja nacionalnih potreba i osobenosti.

Izvesno je da su izložene prednosti pravoslavlja spram katolicizma plodovi ne samo verske politike Istočnog carstva te helenske baštine već nadasve kulture slovenske zajednice i kara- kternih svojstava slovenske *forma mentis.* Niz najdrevnijih znanih spomenika slovenske *forma mentis,* od *Vlasove knjige* do Nesto- rovog letopisa osvedočavaju jedinstveno velik, zapravo veličan- stveni pogled na svet čija su nesputanost i neograničenost u pro- storu i vremenu izravni znaci vanredne duhovne slobode i veliko- dušnosti. Za čoveka u posedu takve duhovne slobode i veliko- dušnosti nezamislivo je da drugime nameće svoju veru i uve- renja, pogotovo ako težinom dužnosti iziskuju najbolje ljudske materijale.

Odnos između hrišćanstva i evropskih naroda valjalo bi sagledati i iz suprotne perspektive koja nam otkriva da su mnogi elementi te religije pretrpeli znatne pa i potpune preobražaje u Evropi. Mnoge vrle osobine koje obično ali neosnovano bivaju pripisane hrišćanskoj uljudbi ili hrišćanskom uticaju - zapravo potiču iz predhrišćanske Evrope. To je dobro uočio arheolog Adriano Romualdi u nadahnutom ogledu o evropskoj tradiciji:

"Nasuprot divljaka ali i Turčina te Levantinca, hrišćanin se odlikuje 'merom' u ispovedanju vere iponašanju... Bilo bi pogrešno verovati da je hrišćanstvo stvorilo takva svojstva jer je tip Evropljanina manje proizvod 'Hrišćanstva' nego što je ono proizvod evropskog etnosa. Sklonosti razumnoj pobožnosti, pro- žetoj osećanjem za uravnoteženost, velikodušnost i poštovanje, bili su prisutni već u klasičnom svetu. I poštovanje ličnosti te Ijudskog života, koji su karakteristike Evrope i koji predsta vljaju jasnu granicu spram 'varvarina' - prisutni su već u helenskom humanizmu, pre Hristosa. Mnoge od takozvanih hrišćanskih vrednost nisu ništa drugo do nastavljanje načina bivstvovanja, ukorertjenih već u antičkom humanitas, *na tlu iste etnije i evropske kulture*." (Romualdi, 1972)

Kada se spoznajni pogled, vičan da razlikuje sopstvo od tuđinstva, uzdigne još više te sagleda vidokrug najuzvišenijih misli i dela Evropljana, tvorenih u službi Crkve - od zvezdanog svoda mauzoleja carice Gale Placidije u Raveni i Belog anđela iz sφskog manastira Mileševa do gotskih katedrala, od "*negativne teologije*' Dionisa Pseudoareopagite do učenja Meistera Ekharta o *plemenitom čoveku,* od svetih ratnika sa zidova zadužbine despota Stefana Lazarevića do prizora Bogorodice s detetom Pijera dela Franćeska, od gregorijanskih moteta do umetnosti fuga Johana Sebastijana Baha -jedno pitanje se nameće: šta je tu doista hrišćansko a šta evropsko?

I u cvetolikim sazvežđima mauzoleja Gale Placidije, kroz koje prosijava platonovska čežnja za zvezdanim prazavičajem nebeskog elementa čoveka, kao i u Belom anđelu iz Mileševa te celokupnom kanonu vizantijskog živopisanja, svaka iole osetljiva optika spoznaje stilova mora prepoznati plodove izvedene iz poznog, senilno uprošćenog klasicizma rimske umetnosti, koji su hrišćani, zavladavši Rimskom imperijom, preuzeli iz zatečenih radionica i potom kanonizovali. Gotske katedrale su nicle iz iskustva života pod okriljem gustih evropskih šuma te iz neisko- renjivog simbolizma "svemirskog stabla", *Yggdrasill-di,* čije korenje, prema drevnoj vedskoj slici, potiče iz Neba. "*Negativna teolo- gija'* Dionisa Pseudoareopagite, što je bitno uticala na srednjo- vekovnu estetiku je jedan od niza izraza sklonosti evroarijskog čoveka - od doktrine prosvetljenja princa Sidarte do Hajdegerove fenomenologije - da u epohama velikih duhovnih kriza te potresa i iskušenja zaborava izvora tradicije prevladava spekulativna zavo- đenja i izrođavanja smelo otvarajući prečice ka izvornim meta- fizičkim istinama, određujući ih i čuvajući od zagađenja silom negacija svih privida. Propovedi Meistera Ekharta o božanskoj prirodi čoveka poticale su izravno iz svetonazora *"stare vere* te su upravo zato bile proglašene jeretičkim. Sveti ratnici sa zidova manastira Manasije, u sumraku srpske srednjovekovne države, suštinski obnavljaju evroarijsku pedagogiji koja je - prema Hero- dotovom opažanju - učila mlade veštini upotrebe svetlog oružja te netremičnog gledanja u smrt i sunce istine. Prizor Bogorodice sa detetom Pijera dela Franćeska je kristalisan oko apolonske, simetrične i sferične strukture sveta a gregorijanski moteti prenose kroz vekove moduse drevnih pevanja evroarijskih gorštaka, koji se i danas mogu ćuti, od Kavkaza do visokih Alpi. Muzika

Johana Sebastijana Baha, *"jasna i tajanstvena poput zvezdanog svoda u letnju* /7cc"(Rebatet, 1981), sa svojom veličanstvenom, vertikalnom pokrenutošću i susređenošću ka Središtu svih središta - sušta je

suprotnost izvornim hrišćanskim pevanjima, odnosno bliskoistočnim lestvicama te odgovarajućim, horizontalnim lelu- janjima i lutanjima glasova po pustinjama ljudskog, lišenim pos- tojanog, gravitacionog središta ne samo tonova već i misli te osećanja.

Nisu li sva te velika dela Evropljana svojevrsni biseri koje je evropski duh, svesno ili nesvesno, kristalisao oko nanosa pra- šine iz levantijskih pustinja, donetih vetrovima istorije?

Mit o Hiperborejcima

Da povest pustolovine evropskog čoveka ne počinje od Atine i Rima - već da našu spoznajnu perspektivu moramo pro- dužiti do evroarijskog prazavičaja - ukazuje nam i jedno helensko sećanje na duge, evroazijske puteve koji su dovodili niz pohoda evroarijskih plemena do severnih obala Sredozemnog mora. Doduše, u povesnoj svesti Helena to sećanje se vremenom zamutilo i pocepalo te izobličilo. Primerice, Platon paraćenje poslednjeg, dorskog talasa evroarijskih osvajanja svodi u okvire homerov- skog predanja o opsadi Troje, u pretpostavljeni sukob izmedu povratnika i novih naraštaja ratnika koji ih u zavičaju *"nisu doče- kali kako bi trebalo, nego je svuda vladala smrt i ubistva, a mnogi su čak moralipobeći u izgnanstvo. "(.Zakom\ III, 682de).*

Eshilove tragedije čuvaju te prenose sećanje na sukob kultura evroarijskih osvajača i domorodaca kroz prizore pobeda *"novih "* olimpskih i nebeskih božanstava nad "*starm* , htonskim i podzemnim. Reč je i o pobedi "patrijarhalne" tradicije nad "mat- rijarhalnom", o trijumfli načela posvudašnje Pravde nad zakonima krvne solidarnosti i pristrasnosti. U *Eumenide* Eshil ističe i estetski dualizam dve kulture, koji potvrduju i poredbe figura odgovarajućih panteona, počevši od Apolona i Dionizija. Nakaz- nost Erinija, domorodačkih božanstava, Apolon opisuje u besedi kojom objavljuje svoju vemost Orestu:

"Ne ostavljam te! Svagda čuvar biću tvoj /pa bio blizu il' daleko od tebe; / i dušmanima tvojim neću biti blag. / Sad vidiš mahnitice savladane snom, / te gadne od sna iznemogle devojke, / te stare ćerke Noći, koje ne voli /ni bog ni čovek ni zverka ikakva. "(I, 2, 65-70).

Isti estetski zazor ispoveda i Atina kroz besedu što pruža uvid u pobedu Ahajaca, čijim pozivima se odazvala:

"Daleko na Skamandiv vaš ja poziv čuh / gde primah i pregledah ono zemljište /što ahejske ga vojvode i knezovi / ko velik deo ratnogplena zasvagda /u državinu meni dadoše... / U ovoj zemlji nov ja svet primećujem, / ne zebem, al' su čudo mojim očima. / A ko ste? (Obraća se "starim" božanstvima, prim. D. K.) *Svima vama zborim jednako / i strancu tome što krajkipa sedimog, /i vama; nina kakavne ličite stvor, /nit bog vas vide kad u krugu boginja, / nit vaše obličje na ljudski liči lik. /Al' bližnjem rugati se što je nakazan /pošteno nije, nitipravdi prilici.* "(IV, 1, 400-417)

Hor Erinija odgovara ispovedanjem onog pretećeg te neobuzdanog osvetoljublja koje je ostalo jedno od osnovnih svoj- stava *forma mentis* čoveka pokorenih kultura, poprimivši najjači izraz, vekovima kasnije, kroz megasadističke, *apokaliptične* vizije teologa Jovana:

"Mladi bozi, stari zakon / oteste mi, pogaziste. / Uvredena, jadna, gnevna, / tamaniću zemlju ovu. / Otrov, otrov štono žalost/ opet rađa prosipaću. / Rašće lišaj, te bez lišća / i bez ploda sve ćepolje, /avajpravdo, opusteti. /Čuma ljudstvopodaviće. "(V, 4, 782-791)

Sećanje na evroarijske seobe od severa ka jugu evroazij- skog kontinenta najbolje je sačuvano u mitu o Hiperborejcima, što dokazuje prednosti takvog oblika predaje. Taj mit prosijava kroz sve slojeve helenske kulture, sve do Pausanijevog *Opisa Helade* koji čuva niz *hiperborejskih* kristalizacija. Primerice, prema legendi o keltskoj najezdi - što je ciljala blago Apolonovog hrama u Delfima - helenski branioci su prizivali u poraoć ne samo elementarae snage prirode već i hiperborejske oklopnike: "*Čim su se vojske sukobile, na Gale se ne samo stadoše oburvavati gromovi i odronjene gromade s Pamasa već se ustremiše na njih i jezive utvare u obličju oklopnika. Dvoje oklopnika, Hiperoh i Amadoh, kažu, stigla su od Hiperborejaca, trećije bio Pir, Ahilov sin.* "(I, 4).

Tu je izneto jedno od brojnih helenskih osvedočenja vero- vanja - rasprostranjenog širom evroarijskih prostora - da u presudnim bitkama stupaju u borbu, često prizivani od potomaka, seni hero- iziranih, legendarnih, mitskih ili obogotvorenih predaka. Herodot u osmoj knjizi *Istorije* pruža niz primera takvih povrataka slavnih seni na poljima rata, od eponiraa Maratona, Tezeja i Ehatla, koji su učestvovali u boju na Maratonu, preko Filaka i Autonooja, što su s živima branili Delfe od Persijanaca, do Ajanta i Telamona, koje su potomci prizivali da im pomognu u bitki kod Salamini. Taj običaj borbenog prizivanja predaka najduže se zadržao kod Srba. Prema svedočenju srpskog sveštenika-borca Ljube P. Nena- dovića iz oslobodilačkih ratova protiv azijatskih zavojevača bal- kanske kolevke evropske kulture i civilizacije, "*kad se pomećaju s Turcima* (Cmogorci) *uzvikuju imena i onih junaka što su u stara vremena sekli Turke:* Ha, Strahinjiću bane! Ha, poteci Obiliću! Ha, Mandušiću Vuče, đe si, evo Turaka!" (Čajkanović, 1973). U ogledu *Klicanje predaka* znameniti srpski etnolog Veselin Čajka- nović iznosi i sopstvena iskustva tog običaja, tokom balkanskih ratova i Prvog svetskog rata, među kojima je upadljiv i jedan francuski usklik živosti jedinstvene, evroarijske tradicije: "*Godine 1916, na jednom francuskom sektoru, kadje neka četa, istrošena i skoro uništena, iz rova koji je bio pun izginulih francuskih vojnika, trebalo da krene na juriš i zauzme neprijateljski položaj, pozvao je komandir ostatke čete na junš, i, u zanosu čoveka koji oseća da* mora *izvršiti zadatak, viknuo:* Đebout les morst!' ('Ustajte mrtvi!')"

U tradiciji o kojoj je reč prizivaju se isključivo seni sop- stvenih, krvnih predaka. Nezamislivo je da iko te i neki Helen priziva seni tudih, varvarskih predaka. Nad Pausanijevom predajom slobodni smo stoga zaključiti kako u helenskoj svesti Hiperborejci - uprkos ogromne, zapavo polarne prostrne udaljenosti, odme- rene i samim etimološkim značenjem etnonima - nisu doživlja- vani kao tudini već kao istorodnici. Mit o Hiperborejcima čuva sećanje na milenijima duge seobe helenskih predaka kroz evro- azijske prostore, od okoloarktičkog prazavičaja do Peloponeza. Sećanje na okolopolarni prazavičaj Helena prosijava i kroz mit o hiperborejskom poreklu te potonjoj seobi na jug boginje Lete, majke Apolona i Artemide, što luta po svetu u traganju za mestom gde bi mogla poroditi božanski plod, odbijana od svih iz straha od Herine ljubomore. Stenovito ostrvo Del,

gde ona konačno nalazi željeno mesto i porada božanske blizance postalo je zato središte kulta hiperborejske tradicije.

Svest o krvnoj, rodbinskoj vezi s Hiperborejcima prosijava i kroz predanje po kome je Leti pritekla u pomoć boginja poro- daja, Ejlejtija, takode hiperborejskog porekla. Opisujući atinska svetilišta Pausanije nas obaveštava da se nedaleko od Serapidovog svetilišta nalazi hram Ejlejtije: *"Ona je, vele, od Hiperborejaca došla na Del i olakšala Leti trudove. Ostali su za njeno ime saznali od Deljana. A Deljani ovoj boginjiprinose žrtve paljenice i njoj u častpevaju Olednovu* Himnu Ejlejtiji" (I, 18)

Tu transevropsku i metaistorijsku vezu između hiperbo- rejske praotadžbine i Helade izražava i predanje o kultnom prenosu žrtvenih darova, prvog požnjevenog klasja, koje Hiperborejci šalju, svake godine, Helenima. Prvo svedočanstvo pružio je Herodot: *"A najviše znaju o ajima stanovnici Dela, koji tvrde da su Hiper- borejci uvijali svoje zavetne darove u pšeničnu slamu i slali ih Skitima, a od Skita dospeli su ti darovi njihovim susedimna, i tako od naroda do naroda, dok nisu dospeli daleko na zapad do Jadranskog Mora, a odatle na jug u Heladu, i to najpe u Dodonu, a odatle su sišli na Maliski Zaliv, zatim su prešli na Eubeju, pa onda odgrada do grada stignu i do Karista, a posle ovogaprodu pored Andra i ne svrate na njega. Stanovnici Karista ih naime odnesuna Ten, a Tenjanina Del. "Istonja,* IV, 33)

Pausanijev prikaz tog puta štafetnog prenosa žrtvenih darova se donekle razlikuje od Herodotovog: *"U Prasiji je Apo- lonov hram; ovamo, kako sepnpoveda, stižeprva letina kao žrtveni dar Hiperborejaca, a Hiperborejci je predaju Arimaspima Isedo- njanima, od kojih prvinuprihvataju Skiti i dopremaju je u Sinopu; iz Sinope je Heleniprenose u Prasiju, a Atinjani su ti kojije nose na Del; onu prvinu roda skrvaju upšeničnojslamii niko odnjih je nije video. "(I,* 3 1)

Razlike između Herodotovog i Pausanijevog opisa puta hiperborejskih žrtvenih darova Frejzer objašnjava geoekonom- skim uzročnikom, otkrićem kraćeg puta, kroz Bosforski moreuz, Helsepont i Egejsko raore - otvorenim ustanovljenjem helenskih naseobina na cmomorskim obalama - koje je anahronizovalo stariji i duži, kopneni put. Valja imati u vidu da vremenska razlika između Herodotove i Pausanijeve predaje iznosi skoro šest vekova. Dakle, Pausanijeva predaja osvedočava saobražavanje rnita novoj mapi razmena, uz očuvanje njegove suštine pa i osnovnog pravca prenosa žrtvenih darova: sever-jug. Ostaje da se odgovori na pitanje: kakvo iskustvo taj mit čuva od zaborava za sva buduća pokolenja?

Po svemu sudeći i tu je u pitanju mitska predaja sećanja na evroarijske seobe, od krajnjeg evroazijskog severa do sredo- zemnog juga. Tu pretpostavku potkrepljuju i pridavanja Hiper- boreji atributa primordijalnog, "zlatnog doba". Herodot pripoveda kako je Aristej sa Prokonesa, nadahnut Apolonom te predanjem o njegovom hiperborejskom zavičaju - kuda odlazi svake zime - krenuo tragom hiperborejskog boga, dospevši do Isedonije. Po Herodotu, Aristej u *Arimaspskim pesmama* podučava da *"iza Ise-donjana stanuju Arimaspi, ljudi sa jednim okom, a da su dalje iza njih orlovi, čuvan zJata, a još dalje od ovih, sve do morske obale, stanuju Hiperborejci.* "(IV, 13) Verodostojnost Ari- stejevog svedočanstva posredno potvrđuje Herodotov promašeni prevod iraenice *Arimaspi* s "*ljudi s jednim okom* ": "*Zovemo ih*

skitskim nazivom Arimaspi *jer* arima *na skitskom jeziku znači 'jedan' a* spu *znači 'oko'"* (IV,27) Tek svetlost staroiranske leksike omogućava nam spoznaju ispravnog značenja *Anmaspi.* Tu je zapravo reč o *Aryannaaspa,* o *"Asijima koji volekonje".*

Pod svetlom evroarijske simbologije, u *orlovima \ zlatu-* o kojima peva Aristej - možemo lako prepoznati obeležja prvo- bitnosti i metafizičke osunčanosti hiperborejske pradomovine što je prenosom prostora u vreme povezano s mitskim, "zlatnim dobom", o kome čuvaju sećanje skoro sve evroarijske kulture. Po nizu helenskih sećanja, iz hiperborejske pradomovine Ahajci su doneli kult Apolona a po tradiciji koju prenosi Plutarh, u arktičkim predelima - gde sunce zalazi samo jedan čas dnevno tokom čitavog meseca i gde ni noć nije tamna već je slična sum- raku - sniva Kronos, bog zlatnog doba. *(De facie in orbe lunae,* XXVI.)

Herodot prenosi kako za uspomenu na smrt hiperborej- skih devojaka koje su prvi put donele darove "*delske devojke i momci seku svoju kosu; uoči svadbe odseku devojke sebi jedan pramen kose, obaviju ga oko vretena i stavljaju na grob... a svi momcisa Dela omotavajupramen kose oko jedne zlatnegrančice i stavljajuga nagrob.* "(IV, 34)

Izloženi ritual odlaganja pramenova kose pripada simbo- lizmu učešća u hiperborejskoj tradiciji te vernosti njenim vrlinama i vrednostima. Pomenuti žitni omotač u koji su položeni hiper- borejski darovi simboliše večnost tih vrlina i vrednosti. Herodo- tovo predanje da hiperborejske darove, obavijenu žitnim omotačom, *"niko nije video"* (I, 31) ukazuje da nije u pitanju vidljiva, dakle materijalna već nevidljiva, metafizička vrednost.

Srodnost s ***varvarima***

Za hiperborejski prazavičaj vezana je i ideja duhovne čistoće koja se prenosi i na telesnu razinu. Ideju čistoće otelo- tvorava Apolonov sluga Abarije Hiperborejac koji s apolonskim znamenjem, sa zlatnim lukom, obilazi helenski svet i čudotvorno čisti gradove te pojedince i od najtežih bolesti, uspostavljajući, kao u Sparti, imunitet i od kuge. Bilo je neminovno da se hiper- borejski element umeša i u glavni te trajni duhovni rat između evroarijskih i domorodačkih slojeva, najupadljivije ispoljen borbom Apolona i Dionizija za prevlast, počevši od Delfa. Pausanije nam prenosi teoriju pobornika apolonske osnove Delfa: "*Boja, meš- tanka, koja je sastavila himnu za stanovnike Delfa, kaže da su proročište za boga* (Apolona) *osnovali ljudi koji su došli od Hiperborejaca, Olen i drugi i da je on prvi davao predskazanja i prvipevao u beksametrima. Ovo su Bojini stihovi:* 'Hiperborejaca sinovi Pagas, božanski Agijej / Proročište stvoriše zaista tu što seća se dobro.' *Nabrajajući i druge Hiperborejce, na kraju himne imenuje Olena:* Olen, prvi prorok Fena koji je bio, / Prvi od stihova drevnih doista načini pesmu.'" (X,5)

Uz vertikalnu, dijahronu dimenziju helenske svesti o pri- padnosti široj, evroarijskoj zajednici, postoji i horizontalna, sin- hrona, koja ume da povreraeno prevlada čak i onaj najveći jaz, između Helena i persijskih *varvara.* I u tom domenu svest o zajedničkom poreklu sačuvala se u

obliku jednog mita. Prema Herodotovoj predaji na taj mit pozivao se Kserkse poručujući preko jednog glasnika Argejcima da sklope savez umesto da
ratuju: "*Priča se da je taj glasnik, stigavši u Arg, izjavio:* 'Argejci, kralj Kserkse vam ovo poručuje: Mi smatramo da je Persej, čiji smo mi potomci, sin Danajinog Perseja, koga je rodila Kefijeva ćerka Andromeda. Prema tome, dakle, mi bismo vodili poreklo iz vašeg grada, i ne bi imalo smisla ni da mi ratujemo protiv svojih predaka, a ni da vi pomažete drugima u ratu protiv nas, nego bi trebalo da sedite mirno kod svoje kuće.'" (VII, 150).

Istu svest Eshil iskazuje na sceni tragedije *Persijanci* posredstvom jednog sna Kserkseove majke Atose, u kome se Persija i Helada, predstavljajući Aziju i Evropu, pojavljuju kao rođene sestre: "*U lepu ruhu pojave se ženska lika dva - / u persijskome jedna beše peplosu, / u dorskom ruhu druga - stale meni pred oči. / Uzrastom nadmašahu žene današnje, / lepota im bez mane; sestre behu to / od istog roda; ovoj kockom dopade / Helada za dom, onojzemlja varvarska. /Ikavgu neku, u snu mi se učini, / zapodenu. A sin moj kad to primeti, / zaustavlja ih, min, preže kola, /u jaram težak hvata, šiju steže im.* "(I, 2, 181- 191)

U *Anabazama,* opisu čudesne pustolovine helenskih pla- ćenika, koji su ratovali na strani Darijovog sina Kira a protiv njegovog brata, kralja Persije Artakserksa, Ksenofont pruža neko- liko primera živosti persijske svesti o srodnosti s Helenima. Kada je raeđu Helenima izbila neka velika svađa, Kir je požurio da ih pomiri urlajući: "*Klearko, Prosene i svi Heleni, da li ste poludeli!? Zar ne shvatate da ako se pobijete, u tom istom trenutku će nas smaknuti sve, prvo mene a potom vas. Ako bude ugrožen naš pohod svi ovi varvan oko nas će nam skočiti za vrat s takvom svirepošću kakve nema nikod varvara u kraljevoj vojsci.* "(1,5)

Dakle, persijski princ za sebe i Helene koristi prvo lice množine a vojsku svoje multirasne i multikulturne države naziva *" varvarskom".* Kada Kir, uoči sukoba, upućuje helenske plaće- nike u svoje strateške zamisli, on opisuje persijsku vojsku svog brata kao Homer trojansku, ali uz prezir nepoznat pesniku *Ilijade. "Suočićete se s mnogo brojnijim neprijateljima koji običavaju da napadaju urlajući kao mahniti. Dovoljno je da samo malo vremena izdržite taj udar i potom - kažem vam to bez ikakvog stida - shvatićete kakvi su ljudi u ovoj zemlji.* "(1,7) Samo osećaj duhovne bliskosti ili iskonske, evroarijske istorodnosti helenske
i persijske religije raože objasniti lakoću s kojom je persijski princ uzeo učešća u verskom ritualu evropskih plaćenika, ponavljajući s njima ratnu lozinku *"Zevs Spasilac ipobeda!"\e* dodajući: "/ *japonavljam tajpoziv te nekga Nebo usliši!"{\$)*

USPRAVNICA TRODELNOSTI

U monografiji *Srednjovekovna civilizacija Zapadne Evrope* Žaka Le Gofa, *trodelno društvo* ilustrovano je minijaturama sa stranica manuskripta hronike Džona od Vustera iz XII veka koje prikazuju grozomorao snoviđenje Henrika I, kralja Engleske, u kome mu prete, s odgovarajućim oruđima, predstavnici tri staleža: ratari, potom vitezovi i konačno sveštenici. Slobodni smo zaključiti da tu suveren vlada, na vrhu trodelne strukture zajednice, uz neophodnu podršku sva tri staleža. Ako bi likovni prikaz evrop- skog ideala i strvarnosti trodelne strukture zajednice potražili širom optikom, najpotpunije svedočenje pružila bi nam slika *Seoba Srba* Paje Jovanovića. Ipak, da bi potpunije shvatili njen ikono- loški smisao moramo imati u vidu i istorijsku okolinu seobe.

Velika kontraofanziva evropskih snaga na azijatske zavo- jevače - što je usledila uspešnoj odbrani Beča, 1683. godine - izazvala je kod Srba ogromne nade u skoro oslobođenje od ropstva pod teretom islamske pseudoimperije. Srbi, iz svih, slobodnih kao i okupiranih krajeva otadžbine dizali su se na oružje i pridru- živali pohodu vojske cara Leopolda, koji ih je decembra 1688. godine pozvao u borbu, obečavajući slobode i povlastice. Izgle- dalo je da će azijatski dušmanin Evrope biti odbaćen s one strane Bosforskog moreuza ali je i ta prilika - poput svih prethodnih i potonjih - izostala zahvaljujući nedostatku evropske ili bar hriš- ćanske solidarnosti, prečesto opterećenom i izdajom.

U tragediji o kojoj je reč izdaju je počinio kralj zvani *Sunce:* umesto da se pridruži i pomogne oslobodilački pohod cara Leopolda, Luj XIV je sklopio savez s islamskom pseudoimpe- rijom kako bi zloupotrebio susredenost vojnih snaga carstva na evropskom jugoistoku i provalio s vojskom u Falačku, jeseni 1688. Leopoldovi stratezi bili su prinuđeni da odmah upute najveći deo vojske i pridruženih jedinica srbskih ratnika sa jugoistočnog na zapadni front odbrane carstva. Ta izdaja Luja XIV je bitno doprinela preokretu odnosa snaga na balkanskom frontu te su se bedni ostaci carske armije, nakon poraza u bici kod Kačanika, okrenuli u brzo pa i panično povlačenje ka severu, ostavljajući nezaštićeni srpski narod krvožednom osvetoljublju okupatora Evrope.

Kada je sila islamske pseudoimperije ponovo zauzela Niš - rodno mesto rimskog imperatora Konstantina - poražena evropska vojska dobila je slobodu za povlačnje pod uslovom predaje svih Srba, svih uzrasta, koji su potom bili listora pobijeni. O tom velikom iskušenju srpskog naroda svedoči anonimni letopisac iz manastira Dečani: *"Oh, oh, oh, gorko uvi mnje! Ljuti strah i beda togda beše; mater ot čedeh razdvajahu, a ot oca sina; mlade robljahu, a stare sekahu i davljahu. Togda na se čeloveci smrtprizivahu a ne život ot prokleti Turaka i Tatara. Uvi mnje, ljute tuge!"* (Panić- Surep, 1963)

Tako je bila pokrenuta najveća seoba srpskog naroda iz okupiranih prostora ka carstvu, kome su Srbi bili potrebni da bi ga branili od azijatskih pretnji i najezdi, duž Vojne Krajine. Car Leopold obratio se tada predvodniku seobe Srba, patrijarhu Arse- niju Carnojeviću pismenim priznanjem te pozivom da istraje u radu da se *"varvarsko-otomansko tiranstvo uništi i ugasi. "*

Prikaz seobe Srba naručili su, krajem XIX veka, od Paje Jovanovića, patrijarh Georgije Branković i Crkveni sabor, kao srpski odgovor slici Mihalja Munkačija, *Ajpad osniva mađarsku državu,*

napravljenoj za potrebe proslave hiljadugodišnjice mađarske kulture i države. Nažalost, Jovanovićevo delo - plod ne samo nacio- nalnog saosećanja već i opsežnih istoriografskih istraživanja - nije bilo prikazano na rečenoj izložbi jer umetnik nije imao dovoljno vremena da izvrši bitne promene, kakve je nalagao naručilac, nameran da tom slikom posvedoči kako seoba Srba nije bila puko povlačenje naroda pred tudinskom najezdom već dolazak vojno i politički organizovane sile.

Kako svedoči treća, konačna verzija tog dela, iz 1945. godine, umetnik je svoj doživljaj seobe Srba kristalisao oko tro- delne strukture zajednice, oličene predstavnicima funkcija duhovnog suvereniteta, odbrane i plodnosti. Na desnom krilu frontalno raz- vijenog poretka, ispred gusto zbijenih redova borbene konjice, ističe se vitez-oklopnik u galopu, sa zaštitnički uspravljenim kopljem u desnici. Na levom krilu je oličenje fiinkcije plodnosti, majka s detetom te narod ratara a u središtu su visokodostojnici crkve, predvođeni patrijarhom Arsenijem Čaraojevićem, s obe- ležjima vere. Pogled umetnika ili osmatrača prizora je odsredišten te pada u prostor između predstavnika plemstva i sveštenstva, gde ispred svih korača, u opancima, s puškom na ramenu, muževno odlučno, uzor srpskog ratara-ratnika, odnosno *krajišnika,* vekovima na vatrenoj liniji odbrane Evrope od azijatskih zavojevača.

Kad ga osmatramo pogledom što ume i da proživljava viđeno čini nam se da on nosi teret mnogo veći od one *"ogromne tragedije sna na plećima seljaka* " o kojoj nam potresno svedoči Ezra Paund već u prvom stihu prvog pevanja iz pizanskog zato- čeništva. (Pound, 1953) Na svojim plećima taj srpski ratar-ratnik nosi ne samo tragediju velikog poraza Evrope već i teret dužnosti i odgovornosti sve tri funkcije zajednice, preuzetih silom vanrednih okolnosti što za srpski narod traju već vekovima. Taj srpski ratar- ratnik dolazi iz velikih daljina i izgleda da svojim zamišljenim pogledom pod dubokom senkom skupljenih veda još dalje stremi. Izgleda da je za takav usiljeni marš kroz istoriju neophodno umeće višebojnog ogledanja u svakoj od tri osnovne funkcije-discipline evroarijske zajednice.

Ideologija trodelnosti

Svaki pogled ka horizontima evroarijskih ishodišta evrop- skog čoveka mora uočiti da su ona - u doraenu političkih stvar- nosti ili ideala - obeležena jedinstvenim svojstvom koje je Zorž Dimezil odredio nazivom *ideologija trodelnosti.* Reč je o idealnom modelu trodelno ustrojenog poretka zajednice, sazdane od zasebnih ali povezanih te komplementarnih funkcija: suvereniteta, odbrane i plodnosti. U idealnoj, evroarijskoj zajednici prva funkcija sadrži suverenska i sudijska, magijska i religijska delovanja; drugu funkciju izvršava, u prvom redu, borbeni element aristokratije i anarhične mladosti, dok treća obuhvata niz polja delotvornosti, od materinstva do poljoprivrede, zanatstva i trgovine. Najdrevnije pravno određenje dužnosti tri funkcije sadrži zakonik života indijskih Arija, *Manava-Dharma-Castra,* po kome je njihov pro- pisatelj Puruša, objedinitelj prirodne i svemirske dimenzije čoveka te oličenje načela delotvornosti svemira:

"Radi zaštite svega stvorenog Puruša je proizveo određene delatnosti, podeljene među onima koji su rođeni od njegovih usta, od njegovih ruku, od njegovi butina i od njegovih peta. Brahmanima *je naložio da podučavaju, proučavaju, prinose žrtve za sebe, pnnose žrtve za druge, da poklanjaju i primaju darove.* Kšatrijima *je naložio da štite narod, da poklanjaju, da prinosi žrtve i izučavaju svete knjige te da budu uzvišeni nadpredmetima čulnih zadovoljstava. Čuvanje stoke, davanje milostinje, prino- šenje žrtvi, čitanje* (svetih spisa) *trgovanje, pozajmljivanje novca s interesom i obrađivanje zemlje su poslovi odredeni za* vajšije. *Puruša je slugama dodelio samo jedan posao: da služe ostale klase bezkivnosti.* "(I, 87-91)

Sažimajući svoja višedecenijska istraživanja višestranih pojavnosti *ideologije trodelnosti* - od evroarijskih panteona do struktura zajednica i *forma mcntis* evroarijskog čoveka - Dimezil je zaključio:

"Prvo: osim Indo-Iranaca, indoevropski narodi u drevnom dobu ili su stvamo primenjivali takvo (trodelno) razvrstavanje, ili su, u legendama, pomoću kojih su objašnjavali sopstveno poreklo, delili njihove, takozvane 'početne' sastojke među kate- gorije tog istog razvrstavanja; drugo: u antičkom svetu, od zemlje Sinjaca do Herkulovih stubova, od Libije i Arabije do Hiperbo- rejaca, nijedan neindoevropski narod nije iznčito izkazao, prak- tično ili idealno, takvu strukturu, ili, ako je to i učinio, bilo je to nakon određenog dodira - na sagledljivom mestu i u vremenu - s nekim indoevropskim narodom. " (Dumeiil, 1958)

Ideologija trodelnosti je koordinatni sistem svetonazora evroarijskog čoveka s kojim on osmatra i doživljava, spoznaje i oseca te određuje značenja i značaje stvan ι pojavau areni svoje ŽtvoOrcrborbe. U spoznajnoj]5erspektivi jedna od posledica pose- "Hovamja takvog koordinatnog sistema je vrednosni primat uloge nad njenim izvršiocima: kao da uloge pripadaju platonovskom svetu ideja a izvršioci svetu nastajanja i nestajanja. Kako istorijsko iskustvo svedoči, taj primat uloga čini ih neprikosnovenim i neuslovljivim spram sila nastajanja i nestajanja te omogućava trajnu mobilizaciju izvršilaca. Dakle, tu su uloge večne a Ijudi smenjivi i smrtni. Trud prevazilaženja onog smenjivog i smrtnog u pravcu uzdizanja težišta bića do razine tipa ili herojske uloge jeste čin raetafizičkog preobražaja koji Homer iztiče nazivajući svoje junake *"bogolikim".* I upravo tu se *ideologija trodelnosti* pokazuje celovito otelotvorena suverenom i vojskovođom Aga- memnonom, što liči na tri boga, predstavnika tri funkcije: *"Očima svojim i glavom na gromovitog ličaše Diva, /pasom na Areja boga a grudima na Posidona. 'Ilijada,* 11,7, 378-379)

Ni bogovi evroarijskog panteona nisu pošteđeni od strogih ispita iraanentnih načelima *ideologije trodelnosti,* prinudeni da zbog neuspeha ustupaju mesta drugim. Pokreti smena odvijaju se ne samo u krugu panteona već i između bogova i ljudi, što ukazuje na mene pa i na opadanja religijske svesti. Zato ponekad, na scenama mitova i legendi, neka istorijska ličnost uspeva da svojom osobenošću toliko zakloni paradigmatsku ulogu da ona tu ostane poznata samo pod odgovarajućim imenom i prezimenom. Tako je i Isus Hristos, u mnogim mislima i srcima, zauzeo mesto evroarijskog Spasioca, primerice iranskog *Saošyanta* (Autran, 1935) - rođenog doslovno *bezgrešnim začećem,* jer mu je majka devica - koji se pobedonosno vraća pri kraju svakog ciklusa, dugog tri hiljade godina, da izvrši veliko ispravljanje i preobraženje sveta. Dolazak *Saošyanta* obećavaju, bar hiljadu godina jire nove ere, arijske himne *Yašt: "Kada mrtvi budu vaskrsli,* /ZrV/(Sao- šyant) *će doći bez*

oklevanja, /Po volji život će bitipreobražen. " (XIX, 11 i 89) U narodnim nadama srednjovekovne Evrope ta iskonska iščekivanja metaistorijskog spasa probudila su se i kristalisala oko figura poput Fridriha II Hohenštaufena te Marka Kraljevića, za koje odgovarajuća predanja govore da nisu umrli već da u središtu svete planine, sa svojim ratnim pristašama, očekuju kraj najgoreg doba, kada će izaći u pobedonosni juriš protiv sila zla. Upravo kao što čini iranski *Saošyant,* pri kraju četvrtog, mračnog doba.

Sudeći po kristalizacijama povesnog iskustva evroarijskih naroda u obliku mitova i legendi, strukture *ideologije trodelnosti* su omogućavale ne samo skladni život zajednice - u znaku saradnje svih njenih funkcionalnih delova - već i integraciju drugih etničkih skupina. Mitska i epska predanja o ratovima između Aza i Vana, Latina i Sabinjana ili Ahajaca i Trojanaca izvesno iskazuju borbena iskustva evroarijskih naroda na putevima evro- azijskih rasejanja. Tamo gde su etničke ili rasne razlike između osvajača i domordaca bile prevelike - nije ih bilo moguće inte- grisati kroz treću funkciju (kao Vane ili Sabine) već je bila obrazovana posebna, četvrta klasa, poput one zvane *šudra,* za starosedeoce Indije. Dobar primer uspešne integracije pružaju legende o stvaranju Rima ujedinjenjem različitih etničkih skupina, odnosno funkcija. Polubog, *rex-augur;* Romul, zajedno sa svojim latinskim drugovima, nosilac je prve funkcije. Njemu pomaže Etruršćanin Lukumon, sa svojom grupom profesionalnih ratnika a Sabinjani, bogati starosedeoci, oličavaju treću funkciju.

Ideologija trodelnosti je prva osobenost političkog bića evroarijskog te evropskog čoveka, ne samo u hronološkom već i kvalitativnom smislu. Raznovrsni oblici ili odrazi *ideologije tro- delnosti* obeležavaju i odmeravaju celokupnu političku povest Evropljana, od Platonove *Države* - najpotpunijeg doktrinarnog opisa njenih sadržaja - do staleških skupština Evrope pre buržo- askih revolucija, koje su preokrenule odgovarajuću hijerarhiju te omogućile uzurpaciju vlasti od strane neproizvodnih i parazit- skih delova trećeg staleža. Upravo istorijska istrajnost tog uzora ustrojstva zajednice bogova ili ljudi - što dovoljno opovrgava evolucionističke teorije po kojima je u pitanju samo jedna od etapa u razvoju svakog društva - ukazuje na njegovu metafizičku, odnosno nadistorijsku prirodu i poreklo.

Metafizički koren trodelnosti

Pre svakog pokreta istraživanja povesnih izraza ili odraza *ideologije trodelnosti* neophodno je imati u vidu njen metafizički koren, plodonosan u nizu domena, od evroarijskih predstava kosmosa i panteona do mitoloških bića podzemnog sveta, od idealnih modela kvalitativnog, političkog ustrojstva zajednice do spoznaja osnovnih, konstitutivnih elemenata čoveka. Pod svetlom činjenica gustine, učestalosti i značaja domena pojava trodelnosti, trojstava ili utrostručenosti možemo zaključiti da je u pitanju osobenost evroarijskog sveta čije su modele - silom dodira, sukoba ili mešenja - usvajali drugi, bliži ili dalji kulturni krugovi.

Ideologija trodelnosti je posvudašnje rasprostranjena, širom evroarijskog sveta te stoga opažamo kako ne samo u političkom ili društvenom domenu već i na mnogim drugim poljima složene celine

bivaju obično predstavljene analitički razložene na tri osnovna, kvalitativno različita ali komplementarna i nezamenljiva sastojka. Najizrazitiji primer trodelne strukture evroarijskih panteona pruža slovenski Triglav, objedinjenje tri funkcije, oličenih Svarogom, Perunom i Svetovidom. Sudeći po *Velesovoj knjizi,* prvi pomenuti bog tog trojstva vrši funkciju plodnosti kosmo- tvoračkih razmera: "*Hvalimo Svaroga, deda božjeg kojije svemu rodu božjem začetnik /1 tvorac je svega živog, večni izvor koji teče leti/i svuda, a zimi i nikada ne mrzne.* "Drugu funkciju vrši Perun: " *Ti oživljavaš nas neprestanim okretanjem kruga i vodiš stazom /Prava kroz bitke do Velike Trzne.* "Prva funkcija pripada Svetovidu a obuhvata niz suverenskih i magijskih poslova, od čuvanja postojanosti stožera svemira i Svarogovog točka nužnosti do prosvetljenja ljudi: "*Bogu Svetovidu slavu /uznosimo jer on je bog Prava i Java i njemu pojemo pesmu jer je svetlost /kroz koju vidimo svet."*

Ne samo panteonima već i mnogim delima evroarijskih bogova je imanentno načelo trodelnosti. Tako, primerice, Puruša, sunčano božanstvo arijskih *Veda,* propisatelj dužnosti sva tri roda arijske zajednice, oličava načelo delotvornosti svemira te ga *odmerava* i tako određuje posredstvom svoja *"tri široka koraka "* što stvaraju tri dimenzije prostora i *trosvet* nebo, meduprostor i zemlju. (*Rg-veda,* VIII,29,7.) Evroarijski narodi znaju za posto- janje tri neba: dnevnog, noćnog i jutarnjeg, koje je plod njihovog venčanja. U *Chandogya-upanisad* (VI,2,3-4) ljudski domen sastoji se od tri elementa: prvi, duhovnu vatru (*tejas),* stvorilo je kosmo- tvoračko biće, pokrenuto željom za umnožavanjem sopstva; *tejas* je stvorila vode a vode hranu. I ovo trojstvo je povezano s *ideo- Iogijom trodelnosti*jer je moć *"otvaranje* (prolećnih) *voda"*jedna od osnovnih odlika Indre, najomiljenijeg boga družina mladih ratnika.

S *ideologijom trodelnosti*je povezano i učenje indijskih Arija - najprostije izloženo u *Bhagavad-Gita* - o tri osnovne dimenzije ili discipline kojima treba da se podvrgavaju Ijudi, saobrazno svojim prirodama, odnosno mogućnostima: *Jnanayoga, Karmayoga* i *Bbaktiyoga.* Prva je posvećena znanju, druga pri- pada svetu delotvornosti i borbi a treća, najmasovnija, sastoji se od pasivnog predavanja božanskom i odgovarajućih molitvi te rituala. Božanska ipostaza tu upozorava na neophodnost delovanja: *"Nc može čovek osvojiti slobodu delovanja držeći se podalje od delovanja, niti može dosegnuti savršenstvo pukim povlačenjem iz sveta. "(111,4)*

Prema doktrini drevnih *upanišada, prakrti,* primordijalna substancija sveta, kao i večne moći božanskog sopstva, poseduju tri osnovna svojstva ili vrline (*guna): sattva, rajas* i *tama.* Doslovno *sattva* označava *suštastvenosti, potpunost* ili *ono što postoji* te je u jeziku *upanišada* korišćena za opisivanje prve *guna: postojana svetlozomost. Rajas* označava svet *osećanja* (ali i *prašinii)* dok *tamas (tama* ili *tmina)* ukazuje na *pomračenost uma,* kao suprot- nost svojstvu zvanom *sattva.* Na drugom kraju evroarijskog sveta, Platon, u *Državi,* izlaže slično učenje o osnovnim svojstvima bića, dakle o *umnosh, požudnosti* i *srčanosti (thimos) - "koja se stavlja na stranu uma ako se on ne slaže sa požudama... ako* (srčanost) *nije rđavim vaspitanjem sasvim iskvarena "* (IV, 440e - 441a) - uočenim u nizu od čoveka do države. Pri poredenju obe doktrine uočljivo je da se razlike između značenja oznaka vrlina zapravo međusobno dopunjuju i pojašnjavaju. *Sattva,* odnosno *postojana svetlozornost ']z* odlika *umnosti,* omogućena, prema Platonovom učenju, otvorenošću uma za božanska prosvetljenja. Srce je sre- dište *thimos* te i zato to svojstvo

ovde prevodimo sa *srčanost,* premda ta reč obuhvata krug osećanja (*rajas*) svojstvenih drugoj funkciji: od *srditosti* i *strasnosti* do *poletnosti* i *borbenosti. Požud- nostpak* iziskuje *tamas,* dakle stanje *pomračenosti uma.*

Opšti okvir *guna* je *Dharma (.Zakon*) dok kod Platona odnose između svojstava usklađuje *"unutrašnje delovanjepravi- čnosti": "Potrebno je kako valja svako* (svojstvo) *postaviti gde mu je mesto kao što čini onaj ko je gospodar svoje kuće i samog sebe. Tako se postiže urednost i prijateljstvo sa samim sobom, kao i usklađenost onih triju svojstava, sasvim onako kako se to postiže u muzičkom saglašavanju trostrukog: onog najvišeg, onog najnižeg i onog srednjeg, ne računajući na ono drugo što se između ovih može umetnuti. Tako će sve to, na taj način povezano, omo- gućiti da u svemu iz mnoštva nastaje jedno, umereno, skladno. "* (IV, 443de)

Između ljudskog elementa i države je porodica te njen proširen oblik, zvani *zadruga* - takođe prožet *ideologijom tro- delnosti* - najduže očuvan u ozakonjenom stanju kod krajiških
Srba (Semjan, 1960). I klasično evroarijsko porodično stanište, zvano *kuća* (s težištem u fizičkom domenu) ili *dom* (s težištem u porodičnom domenu) sazdano u šumovitoj, severnjačkoj prapo- stojbini, od drveta, osvedočava ideju i načela trodelnosti. Osnovni deo, obično uzemljen, odgovara trećoj funkciji jer se tu čuvaju sredstva za održanje života, od alatki do namirnica. Središni deo je nadzemljen, s ognjištem i često osovinskom gredom, što sira- boliše *drvo života, stablo svemira* ili *axis mundi,* a tavan, pod dvoslivnim krovom, odgovara duhovnoj prirodi prve funkcije. Na tavanu bivaju odlagane stvari koje zaslužuju čuvanje te sećanje ili stvari koje je potrebno - zbog magijskih razloga - privremeno odstraniti iz središnog prostora. U tavanu, prema nizu verovanja, borave duhovi predaka a to je i prostor kroz koji u kuću ulaze bogovi te Sunce, u vreme Suncovrata, potom preobućeno u hriš- ćanskog Božića. (Čajkanović, 1994)

Možda je ideja skladne sprege različitih funkcija - ima- nentna *ideologiji trodelnosti* - sadržana i u evroarijskom korenu *(*dem-* ili **dem(a))* niza imena staništa, od staroslovenskog *domu,* sanskrtskog *damah* i avestskog *damana* te srpskog *dom* do staro- grčkog *domos* i latinskog *domus.* neki glagolski te imenični izvodi iz korena služe ne samo u rečnicima gradenja arhitektonskih oblika već i oblikovanja međuljudskih odnosa. Tako iz korena **dem=* ili **dem(a)* perspektive snage označavanja i određivanja vode ka širokom horizontu, od latinskog *dominus* do staroslo- venskog *domoviti/te domovina,* do *"srpskog domaćina, što usred- sređuje u svojim rukama upravu nad* zadrugom, *koji u samom određivanju sopstvenog imena otkriva predstavu zajedništva kao duša teposebne organizatijeporodice.* "(Buti, 1962)

Benvenist pak smatra da su rečeni koreni samo homofoni a značenjski sasvim različiti te stoga svrstava izvode u tri zasebne porodice (*vladanje; građenje* i *dom-porodica)* dok ostalo pripisuje *"kontaminacijama : "Nepobitno je da su se između tih oblika, rodenih iz ta dva korena, proizvele kontaminacije, kao na primer uHomerovom starogrčkom izmcđu* do(m) (*dom-porodica*) /domos *(dom-građevina).* "(Benveniste,1969). Ako su Benvenistova razli- kovanja osnovana, ostaje mnogo značajnija činjenica da ono što on naziva *"kontaminacijama "* odaje odgovarajuće potencijalnosti te sklonosti ne samo leksičkih korena te građe već i ljudi. Kada
Virgilijev Enej uzvikuje *"Ific domus - hic patria est!"*- on uprkos različitosti korena *domus* i *patria* iskazuje, iz dubljeg ili drevnijeg sloja trezora jezika i potreba, osećanje organske sprege ta dva pojma, sačuvane u drugim granama evroarijskog stabla, prime- rice u slovenskim: ć/om - *domovina.*

Prema nalazima evroarijskih istraživanja Gamkrelidzea i Ivanova "*opšteindoevropski leksem* *t'om- *sa značenjem 'dom'i 'ustrojstvo' označava osnovnu druš- tvenu jedinicu indoevropskih plemena koja pretpostavlja objedi- njenje i sjedinjenje stanovitih ljudi povezanih određenim rodbin- skim spregama.* "(Gamkrelidze, Ivanov, 1984).

Predočivši niz primera simbolizma trojstva koji su u nepo- srednoj ili posrednoj vezi s *ideologijom trodelnosti* valja nam se upitati zašto evroarijski čovek običava da vidi celine određenih stvari i pojava vidljivog i nevidljivog sveta razložene na tri a ne - primerice - na dva, četiri, pet, deset, trideset ili bezbroj ele- raenata. Nesklonost evroarijskog čoveka svođenju *mnoštva* raz- ličitosti u bezoblično *Jcdno* - kako to čini suprotna, htonska *forma mentis,* od dravidske Indije, preko semitskog Bliskog istoka do pelaške Helade, od kultova Majke zemlje i Dionizija do ero- tologije Aristofana iz Platonove *Gozbe* i metafizike Plotina - može biti objašnjena nedostatkom odgovarajućeg psihološkog poriva. Reč je o psihologiji često očajničkog traganja za razreše- njem nerazrešivih unutrašnih dualizama, odnosno protivurečja, imanentnih čoveku koji je stvoren mešanjima raznorodnosti na najužem delu Svetskog kopna, na pravcima sudara i veza Evrope, Azije i Afrike. Istog porekla je i osnovna raonoteistička sublimacija poriva najnižeg sloja ljudske *mešavine,* što stvara pol ljudske suprotnosti spram pola navodno neodredive i napojmljive apstrak- cije zvane *Jedno.*

Prvo, odnosno najdrevnije osvetljenje izložene zapitanosti pružio nam je - ali ne i značajnu pomoć - slavni upanišadski mudrac Jadžnavalkija, odgovarajući kralju Vidadžda Šakaliju:

"U tom trenutku Vidadžda Šakalija ga je upitao: 'Koliko Bogova ima, o Jadžnavalkija?'. *On odgovoriposredstvom brojeva datih za prizivanje:* 'Tri i tri stotine, tri i tri hiljade'. 'Tako je', *reče drugi,* 'ali koliko Bogova uistinu ima, o Jadžnavalkija?' 'Trideset i tri.' 'U redu', *rečemu,* 'ali, u stvari, koliko ima Bogova, o Jadžnavalkija?' 'Šest'. 'Tačno', *reče mu,* 'ali, u stvarnosti, o Jadžnavalkija, koliko ima Bogova?' 'Tri.' 'Da', *reče mu,* 'ali, uistinu, o Jadžnavalkija, koliko ima Bogova?' 'Dvoje.' 'U redu', *reče mu,* 'ali, uistinu, o Jadžnavalkija, koliko ima Bogova?' 'Jedan i po.' 'Da', *reče mu,* 'ali, u stvari, o Jadžnavalkija, reci mi, koliko ima Bogova?' 'Jedan.' 'Da', *reče mu,* 'a šta su onda one tri stotine i tri te tri hiljade i tri?' *Jadžnavalkija odgovorr.* 'To su, u stvari, njihove velemoći (mahimanah), ali u stvarnosti nema više od trideset i tri Boga.'" (*Brhad-aranmyaka-upanisad\ III, 9,* 1 *-20)*

Slobodni smo zaključiti da je za evroarijskog čoveka troj- stvo ili trodelstvo najpoželjniji oblik krajnjeg uopštavanja i svo- đenja složenih celina stvari i pojava Neba i Zemlje. Toj sklonosti generički prethodi potreba ili volja da se predmet saznanja sag- leda, dakle odredi i prikaže celovito, bez ostatka. Za evroarijskog čoveka trojstvo ili trodelnost su krajnji domet spoznajnih uop- štavanja gde je održiva vitalna celovitost koja iziskuje dijalek- tičke odnose, dakle unutrašnje suprotnosti ili komplementarnosti. Ispod broja *trisu dva* i *jedan:* dualizam i ukidanje svakog razli- kovanja, spram kojih verodostojni evroarijski te evropski čovek gaje urodene odbojnosti, ponekad prožete i užasom ili odvrat- nošću, kao pred nekakvim čudovišnim hibrisom.

Valja imati u vidu i istorijsku osnovu: na svojim milenijima dugim marševima kroz evroazijske prostore, pokrenut iz okolo- arktičke pradomovine, okovane naglom glacijacijom, ka jugu evroazijskog kontinenta, evroarijski čovek se suočavao s brojnim izazovima tuđinstva, medu kojima su s intelektualne tačke gledišta najznačajniji oni što su svodivi na simbolizam vrednosti

zvanih *bezbroj* (mnoštva), *dva* (dualizam) i *jedan* (nerazlikovanje). Ka bezbroju te ambisiraa besmisla vodili su arijske bogove umnoža- vajući vrtlozi tropski bojne mašte dravidskih starosedelaca Indije. U tim umnožavanjima *avatara* božanstva su samo prividno, kvanti- tativno jačala a zapravo su propadala, odrođavajući se od vedske biti do nakazne neprepoznatljivosti, jednako kao i olimpski bogovi u ogovaranjima predevroarijskog sloja, pelaškog plebsa.

Već na tlu Indije evroarijski čovek suočio se sa zamkama i ograničenjima dualizama, nastojeći da ih prevlada upravo doktrinom tri *guna,* poput one koju sunčani bog predaje mladom ratniku Ardžuni uoči bitke, na sceni *Mahabharata:*

"Jednako ceneći zadovoljstvo i bol, dobitke i gubitke, pobedu iporaz, ustaj u borbu; tako nećešprekršitipravilo... Vede se odnose na domen tn guna *ali ti budi slobodan, o Ardžuna, učini se slobodnim od parova suprotnosti, s pouzdanim htenjem stremeći ka vrhunskoj stvarnost, ne hajući ni da kupuješ, ni da gomilaš, gospodar sisvogistinskogsopstva."{Bhagavadgita,* II, 38-45)

Jednaku odbojnost prema levantinskom dualizmu pokazao je evropski čovek, vekovima kasnije, gradeći - na temeljima jedne retoričke formule krštenja iz *Jevandelja po Mateji* (28,29), iskorišćene poput neke isprike - veličanstvenu katedralu *svetog Troj- stva.* Veoma je uputno za naše razmatranje da su u vremenu pre Nikejskog sabora najmanje razumevanje spram te teološke tvorevine pokazivali vladike iz azijskih i afričkih provincija carstva, od Tertulijana i Origena do Klementa Aleksandrijskog i Dionizija Aleksandrijskog. Bila je neophodna odlučna zapovest rimskog poglavara Dionizija da se nametne dogma *svetog Trojstva.* Nije naš zadatak da razmatramo da li je zapravo nužna usiljenost te građevine trojstva pravi uzrok njene tajanstvenosti ili spoznajne neprozirnosti koju ispoveda Blaženi Avgustin, upučujući na *unu- trašnjimirk'do* preduslov sagledavanja takvog *videnja:*

"Ko može da shvati Sveto Trojstvo? A ipak ko to ne govori o njemu ako se uistinu govori o njemu? Retka je duša koja zna šta govori kad o njemu govori. Iprepiru se ljudi i bore, i niko bez unutrašnjeg mira ne može da vidi to viđenje."{Ispo- vesti, **XIII, 11,12)**

Da bi *sveto Trojstvo* učinio dostupnijim vernicima, Blaženi Avgustin predlaže da počnu *"vežbanjem",* odnosno *"osmatranjem tri stvari u sebi",* koje su posebni doprinos evroarijskoj doktrini *guna:*

"Mislim ovo troje: biti, znati i hteti. Ja uistinu jesam, ja znam, ja hoću; ja sam onaj koji zna i hoće; ja znam da jesam i znam da hoću;ja hoću biti i hoću znati. "(Ispo vesti, XIII, 11,12).

Ni dualizam *raja* i *pakla* nije prihvatljiv evroarijskora te evropskom eoveku koji ga je ograničio ili bar ublažio uvodeći između njih treći element, *čistilište.* Posluživši se nizom osvedočenja verovanja da se molitvama za mrtve mogu olakšati njihovi gresi te odgovarajućim običajima, popout onog zvanog *"krštenje za mrtve"(Prvaposlanica Korinčanima,* 15,29), katolička misao je uspela da izgradi doktrinu *čistilišta* te da je usvoji kao dogmu na Saborima u Firenci te Trentu 1563. godine. I ta doktrina je trodelna, posredno održavajući *ideologiju trodelnosti.* U skladu s magijskom dimenzijom prve funkcije te ideologije, prvi element doktrine *čistilišta* utvrduje postojanje jednog *interregnum-a.* između *raja* i *pakla,* gde će pravedni provoditi određeno vreme e da bi se potpuno *očistili,* sve dok ne iskupe dugove počinjene svojim gre- sima. Drugi element - obeležen borbenom delotvornošću - čini

priroda dosuđenih kazni: one tu ciljaju da *pročiste* pravednika a ne da ga večno muče, kao u *paklu.* Treći element je prilično sao- brazan tržišnoj, odnosno kupoprodajnoj dimenziji treće funkcije *ideologije trodelnostr*: vernicima je dopušteno da vrlim delima - ne samo molitvama i ispaštanjima već i darivanjima crkvi, u novcu i naturi - iskupe i *pročiste* bližnjeg u *čistilištu.*

Prema opštem mnjenju, iz doktrine *Svetog Trojstva* izve- deni su mnogi modeli videnja trodelnih struktura istorije, od mile- narističkih (Đoakino da Fiore) do filosofskih (Hegel), od očekivanja *trećeg Rima* (posle Rima i Konstantinopolja - u Moskvi) do očekivanja *Trećeg Rajha.* U svim tim modelima, uprkos razli- čitosti njihovih izvora, osnova i sadržaja, osvedočava se temeljna potreba evropskog čoveka da se suprotstavi struji nastajanja i nestajanja, silama temporalnosti i prolaznosti te da vreme, odnosno povest ne samo odredi, *geometrizira,* već samim tim i osmisli.

Platonova država

Drevnost ideologije trodelnosti očituje se u Aristotelovom delu na posredni način: on ideju trodelne zajednice pripisuje Hipodamu Eurifontu iz Mileta, navodno prvom političkom mis- liocu helenskog sveta koji se suočio s pitanjem o najboljem ustavu: *"Zamislio je državu s devet hiljada Ljudi a podeljenu na tri dela: jedan bi deo bili radnici, drugi ratari, treći ratnici i nao- ružani ratnici. A podelio je na tri dela i zemlju: svetu, narodnu i prnvatnu, i to svetu za one koji će obavljati propisane obrede u bogoslužju, narodnu za uzdržavanje ratnika iprivatnu za ratare. " (Politika,* XXII, 1267b)

Nije teško pretpostaviti da je u pitanju primer istorizacije preistorijske tradicije, uz iskrivljenja ili praznine očitovane nedo- statkom funkcije suvereniteta u prvora delu, što je potom isprav- ljeno u drugom, gde podela zemlje savršeno izražava *ideologiju trodelnosti.* U povesti evropske političke misli Platonova *Država* pruža prvi i najpotpuniji primer izlaganja *ideologije trodelnosti.* Njen poredak se *"sastoji od tri roda bića: onog koji privređuje, onog pomoćničkog i onog koji odlučuje.* "(IV, 440e-441a) Okos- nicu Platonove idealne države čini njena tročlana struktura (IV, 435c) te je znatan deo predavanja posvećen osvetljavanju prirode takvog ustrojstva koje se zasniva i na odgovarajućim kvalitetima, odnosno vrstama ljudskog materijala, gde je mera pravednosti uslovljena i njihovom isključivom posvečenošću poslovima za koje su (genetski) predodređeni: *"Za državu smo rekli da jepra- vična ako u onim tnma, prirodno datim vrstama ljudi, svaki poje- dinac obavlja ono što mupripada...* "(IV, 435b). Platon osvetljava ontološku osnovu takve države u prirodi, odnosno karakternim svojstvima čoveka posredstvom pitanja koje je i odgovor:

"Da lije nužno da se saglasimo u tome da u svakome od nas doista postoji takva struktura i takve karakteme osobine kakve ima država? Jer u državi one nisu došle od nekog drugog. " (IV, 435e)

Reč je o tri osnovne *karakteme osobine* koje odgovaraju osnovnim domenima pojavnosti ljudskog elementa: umnom, duševnom i telesnom. Svaka od te tri osobine *"gospodan u odgo- varajućoj vrsti delanja; na primer, pomoću jedne učimo, pomoću druge se žestimo a opet pomoću treće se odnosimo prema hrani, rasplodnim uživanjima isvemu što je tome srodno.* "(IV, 436a)

Možda je ižlišno isticati da je izloženo trojstvo svodivo, bez ostatka, u najuže okvire *ideologije trodelnosti.* Sledeći Hesi- odovu predaju određivanja vrsta ili rodova Ljudi posredstvom sim-

bolizma metala, Platon prvu funkciju poverava Ijudima *zlatnog roda,* drugu ljudima *srebrnog roda* dok je treći stalež u znaku *gvožđa* ili *bronze.* Posebnu vrednost Platonovog modela čini njegova unutrašnja živost, izražena načelom da svaki član raora delima zasluživati položaj u rodu te poretku, što ga čini izvesno mnogo bližim izvorima nego što su to bili ostaci *ideologije tro- delnostiu* njegovom dobu te potonjira vremenima, gde se plem- stvo nasleđivalo pukim rođenjem, kao neko neotudivo pravo. Stoga je briga oko potomstva najvažniji zadatak nosilaca prve funkcije, dakle *čuvara idealne države: "Ako njihovpotomak ima u sebi bronze i gvožđa, ne smeju prema njemu imati nikakvo sažaljenje, nego će mu odrediti mesto koje odgovara njegovoj prirodi i svrstaće ga među zanatlije ili zemljoradnike; ako bi među ovima bio neko ko bi u sebi imao zlata i srebra, ukazaće mu počasti unapredиće ga, nekogkao čuvara, nekogkao pomoć- nika; jer, proročište kazuje da će država potpuno propasti u onom vremenu kada je budu čuvali gvozdeni i bronzani čuvar. " (III, 415b-415c)*

U *Zakonima* Platonov *alter ego,* Atinjanin, opisujući ide- alni državni poredak pruža uvid u hijerarhiju vrednosti koje su takode ustrojene prema načelima trodelnosti:

"Pravilnost se sastoji u tome da se kao najdragocenija i najviša dobra imaju smatrati dobra duše, i to one u kojoj ima umerenosti; zatim, da na drugom mestu budu lepota i telesne vrline, a tek na trećem mestu takozvana dobra koja se sastoje u imetku i novcu **" (III,** 697b)

Na ovom mestu izlaganja valja otvoriti zagradu te ukazati na veoma rasprostranjenu ideološku (i psihološku) netrpeljivost preovlađujuće misli moderne civilizacije Zapada spram Platonove trodelno i hijerarhijski ustrojene zajednice. Prečesto, umesto spoznajnih prodora moderna kritika samo škraba grafite uvreda i demonizacija po zidovima Platonove države. Umesto da je osmatra u njenom povesnom kontekstu ili u poredbi s vrhovnom, večnom idejom države - moderaa kritika postavlja Platonov raodel na scenu savremenih ideoloških ratova. Nijedna intelektualna tvorevina daleke prošlosti ne izaziva takva, žestoka osporavanja, kao da neposredno predstoji postvarenje Platonovog ideala koje treba po svaku cenu osujetiti. Ta činjenica intelektualne hronike naše savremenosti osvedočava ne samo snagu Platonove misli već i živost ideala države u skrivenim odajama pamćenja te u dubini srca evropskog čoveka.

Uostalom, možemo se u potpunosti složiti s opažanjem Karla Popera da je Platonova država - kao prvi teorijski potpuno izvedeni sistem *"zatvorenog društva* " - krajnja suprotnost idealu *"otvorenog društva* "(Popper, 1950), ali to izvesno nije dovoljno da okrenemo leđa velikom učitelju Evropljana. "*Otvoreno društvo"* je poslednji i najljupkiji, teorijski prevod trajnog zahteva talaso- kratskih i komercijalnih sila da se njihovim trgovačkim ili pljač- kaškim te osvajačkim pohodima otvore sva vrata i uklone sve unutrašnje i spoljne odbrane. S obzirora da rečeni dualizam ne postavlja sobora (niti može postaviti) etičko već u najboljem slu- čaju samo moralističko, dakle promenljivo i prevrtljivo pitanje - svako vrednosno određivanje pojraova *zatvorenosti* i *otvorenosti* u politici ovisi isključivo od subjekta vrednovanja i odgovarajuće, strateške tačke gledišta. Tu nema višeg suda za žalbe i presude.

Načelno, sa stanovišta branilaca zajednice i njene države *zatvorenost*raože biti dobro ime valjane odbrane od pretnji unu- trasnjih slabosti te tuđinskih interesa ili neprijateljstava. Primerice,

osnovne uslove za veliki rast pruske te nemačke privrede stvo- rila je Listova strategija, u znaku objedinjavanja i utvrđivanja ne samo zajedničkog tržišta već i njegovih zajedničkih carinskih odbrana od uvoza radi podsticanja domaće proizvodnje te osna- ženja i osposobljavanja nacionalne ekonomije za stupanje u svetsku arenu. Uostalom, i Poperov *"najbolji svei* umeo je i ume da štiti svoje interese nečuvenim merama ekonomske pa i političke *zatvorenosti,* od masovne internacije državljana japanskog porekla u SAD i pretpostavljeno pronemačkih državljana Velike Britanije - za vreme Drugog svetskog rata - do zida koji su Izraelci izgradili da bi se razdvojili od Palestinaca i odgovarajućih pretnji.

Poperova *otvorenost* pak označava potpunu lišenost ne samo samoodbranbenih sredstava te moći već i svakog višeg, nadekonomskog smisla zajedništva. Primerice, ako neka zajednica svojevoljno učini svoju državu potpuno i bezuslovno *otvorenom* za sve pa i najrazličitije imigrantske prilive - koji će je pre ili kasnije svesti u razmere manjine - onda to samo znači da je ona izgubila svaki smisao i razlog postojanja. Nema nikakve sumnje pak da unutrašnji ili spoljni neprijatelji zajednice i njene države priželjkuju da ona postane ne samo *društvo* - dakle mehanički skup usamljenih jedinki a ne više organski ustrojen zbor ličnosti - već i *otvomo,* kako bi time bile uklonjene sve prepreke spram svakog napada, od spoljnjeg do unutrašnjeg, od osvajačkog do prevratničkog te uzurpatorskog i parazitskog.

Uzgred rečeno, valja se setiti da je drugi veliki politički učitelj Evropljana, Nikolo Makijaveli, takođe preporučivao *zat- voreno društvo.* Visoko iznad svih neosnovanih optužbi da je propovedao amoralnost i načelo po kome *cilj opravdava sredstva,,* predajući o potrebi podvrgavanja morala politici kao što se deo neke celine treba interesima celine saobraziti, Makijaveli je sa stanovišta *ethos*-a imanentnog *ideologiji trodelnosti* hvalio eko- nomsku zatvorenost nemačke nacije. Reč je o pohvali vanrednih vrlina nemačke nacije, očuvanih upravo zahvaljujući svojevrsnoj *zatvorenosti,* mnogo vremena pre ekonomske reforme Fridriha Lista:

"Niti su oni (susedi) *išli kod njih* (Nemaca), *niti su ovi išli u tuđe kuće, jer su im bila dovoljna ona dobra, jer su živeli od one ishrane, jer su se oblačili s onom tkaninom što im je pru- žala njihova zemlja te je tako bio otklonjen uzrok svakog saobra- ćaja inačelo svakog kvarenja, s obzirom na to da nisu moglipre- uzeti običaje niti Francuza, niti Španaca, niti Italijana, nacija što skupa činepokvarenost celog sveta. "(Discorsi,* I, 55)

Misao iz krize

Pristrasnosti i netrpeljivosti modernih ružitelja Platonove države odaje i previđanje ili prećutkivanje stvarnih magnituda njenog porekla, značenja i značaja, uz ne retka nastojanja da ona bude svedena u domen pukih, nepostvarivih izmišljotina, zvanih *utopije.* Opažanje Platonovog sagovornika da država koju su izgradili *"postoji samo u mish'ma"ne* upućuje na *utopiju* - kako to često tvrde moderni tumači - već na dva pola stvarnosti: apso- lutni i ontološki. Iz tog apsolutnog pola, odnosno iz *nebeskog,* inteligibilnog sveta večnih ideja, iz ideje države, um izvodi njen ovozemaljski izraz: *"Ali - rekoh - možda za onoga koji hoće da je vidi i koji, pošto ju je video, hoće prema njoj da uredi svoju dušu,*

njen uzor postoji na nebu. Uopšte nije važno da li ovakva država negde stvarno postoji ili će tek u budućnostipostojati. Jer će takav čovek živetiprema njoj i niprema kojoj drugoj. "(IX, 592b)

Suprotni pol stvarnosti činili su doživljaji te spoznaje duboke krize identiteta i političkih ustanova helenske zajednice, što je u Platonu istrajno podsticalo višestrane delotvornosti, od bezuspešnih pokušaja učešća u političkom životu Atine, preko zaludnih nastojanja prosvećivanja tirana, do misaone izgradnje najbolje države otvaranjem uma za isijavanja njenog nebeskog uzora. U tom domenu najuže, neposredno izvorište učenja o kome je reč čini Platonovo mladalačko razočarenje u ljudski materijal na sceni atinske politike. Vreme i iskustvo samo su mu proširivali vidike i produbljivali razloge delotvornog pesimizma. Platonovo *Sedmo pismo* potresno iznosi porazne procene stanja u koje je zapao helenski čovek:

"Dok sam dakleprotmatrao to iljudekojisu vodili državne poslove, pa zakone i običaje, što sam više razmišljao i postajao stariji, to mi se težim činilo da se mogu valjano baviti državnim poslovima... Pisani su se pak zakoni i običaji kvanli, i to se šinlo neobično brzo. Od toga mi se, premda sam isprva bio ispunjen težnjom da se bavim javnim poslovima, promatrajući to stanje i videći opšti metež, konačno zavrtjelo u glavi. Nisam doduše prestao razmišljati kako bi se mogle popraviti i same te prilike i cijelo državno uređenje, ali za vlastito djelovanje čekao sam pogodni čas. Konačno sam se uvjeno da sve sadašnje države imaju lošu upravu, jer je kod njih stanje zakona gotovo nepopravljivo ako ne dođe do nekog neobičnog zahvata potpomognutog srećom. I tako sam na hvalu prave filosofije bio prisiljen tvrditi da se pomoću nje može spoznati sve što jepravedno u životu države i pojedinca; da se stoga ljudski rod neće osloboditi nevolja prije nego ilipravi ili valjanipredstavnici filosofije dodu do državne vlasti ili vladan u državama nekom božankom providnošću pnonu uzpravu filosofiju. "(325c - 326b)

Nizom opaski Platon nas posredno obaveštava da je takvo stanje izraz opšte otuđenosti od tradicije, čime obrazlaže i sop- stvenu osamljenost te onemogućenost bavljenja politikom: *"Video sam da se to ne može ostvanti bez prijatelja i pouzdanih pristasa, koje nije bilo lako naćijer se naša država nije više upravljala po običajima i uredbama predaka, a nemoguće je bilo brzo stećidruge, nove.* "(325d) Taj pomen *"običaja i uredbipredaka* "nije usamljen, niti uzgredan u Platonovom delu već je izraz konstante njegovog pogleda, potvrđene i prirodom *ideologije trodelnosti* koja je *arhaična* u najboljem, izvoraom značenju tog prideva.

Razmere krize helenskog čoveka ne dopuštaju nikakve iluzije u pogledu mogućnosti obnove rečenih *"običaja i uredbi predaka* "te se stoga Platon ne odaje besplodnim nostalgijama i jadikovkama već stilom revolucionarnog tradicionalizma nastoji da stvori model države koji je još bliži njenom nebeskom uzoru nego svi prethodno postvareni na scenama povesti.

Jedna zapitanost tu prednjači nad svim ostalim: šta je uzrokovalo krizu helenskog čoveka? Sledeći Platonovo učenje o pogubnim posledicama mešavina staleža *(Država,* VIII, 547a) - koje on naziva *etnosima,* kao da su steleške razlike načelno uslo- vljene etničkim - možemo i uzrok krize o kojoj je reč potražiti upravo u lošim posledicama suživota ahajskog, osvajačkog i pela- škog, starosedelčkog etnosa te odgovarajućih kultura. Te dve etničke skupine i odgovarajuće kulture nikad nisu uspele stvoriti organsku zajednicu i sintezu već je povest Helade

od Homerovih vreraena u znaku stalnog, neobjavljenog rata između suprotnosti, oličenog dualizmom Apolona i Dionizija, počevši od njihove borbe za prevlast nad delfskim proročištem.

Platon je bio savremenik i oštrovidi osmatrač sumraka ahajskog čoveka te gubitka ideniteta i rastvaranja manjine poto- maka severnjačkih osvajača u sivilu mediteranskog *melting pot-a,* gde su bile smešani te rasplinuti i prethodni pohodi bledolikih. I ta svest o dekadenciji ga takođe pokreće u poduhvate političkog osvešćivanja tirana te stvaranja modela države, državnika i zako- nika. Na nizu mesta on upućuje svoje učenike ka apolonskom načelu i nadahnuću te ih poziva da se opredele za ahajsku, odnosno dorsku tradiciju: *"Onoga dakle medu vama koji nije kadar živjeti na dorski način, po običajima predaka, nego pristaje uz način života Dionovih ubojica i uz sicilijanski raskošni život, nemojte pozivati k sebi i nemojte smatrati da bi takav mogao izvesti nešto pouzdano i valjano. "(Sedmopismo,* 336cd)

Svi preostali ili vaskrsli oblici civilizacijskog života staro- sedelaca izazivaju Platonu odbojnost i podsmeh, poput onog spram pomodnih oblika *druge religioznosti* (Špengler *dixit),* kakve su inicijacije u tobože *velike misterije,* što obeležavaju preokret tra- dicionalnog, arhajskog i ahajskog vrednosnog sistema: *"A kad iz duše tako osvojenog mladića sve to bude očišćeno i izbrisano, onda nju na što svečaniji način uvode u velike misterije, i sad u velikojpovorci, sjajno obučene isa vencem na glavi dolaze: drs- kost, bezakonje, raskoš i bestidnost; pevaju slavopojke i govore lepe i laskave reči. Drskost nazivaju lepim vaspitanjem, bezakonje - slobodom, rasipništvo - velikodušnošću, bestidnost - hrabrošću. " (Država,* VIII, 560d - 561a)

Pod senkom ideologije jednakosti

Izostanak oblika ili čak pukog odraza *ideologije trodel- nosti* na političkim scenama savremenog doba - obeleženog tota- litarnim nametanjima raznovrsnih oblika ideologije *jednakosti* - ne treba shvatiti kao znak njene povesne okončanosti, tim pre jer je i sama politika izbačena iz sopstvenih prostora od strane sila svevlašća ekonomizma, nametanog pod isprikama egalitarizma. Upravo prevlast ideologije *jednakosti* onemogućava svojim svesnim pristalicama ili nesvesnim medijumima te sužnjima da proniknu smisao *ideologije trodelnosti.* Po svemu sudeći idealni uslovi za vrednosna poređenja sistema zanovanog na *ideologiji trodelnosti* i onog koji su nametnule buržoaske revolucije pod isprikama ideala *jednakosti* je neposredno iskustvo oba poretka. Takvu su priliku imali savremenici Francuske revolucije te stoga Žozef de Mestr nije morao ulagati posebnog truda da svojim sunarodnicima predočava ne samo potrebu *kontrdrevolucije* te *rekonstrukcije* već i obnove staleške hijerarhije:

"Kada u Državi svi *mogu da pretenduju na* sve, *onda u njoj ima previše nemira a nedovoljno subordinacije. Poredak zah- teva da poslovigeneralno budu gradirani kao i staleži građana i da talenti, uz ponekad sitnu protekciju, uklanjaju barijere koje razdvajaju različite klase. Na taj način postoji takmičenje bez ponižavanja ipromena bez uništavanja; razlika koja sepripisuje nekom poslu izraz je samo veće ili manje teškoće da se do njega dode.* (De Maistre, 2001)

Kako dobro opaža Luj Dimon, *"živeći u egalitarističkom društvu, skloni smo da hijerarhiju vidimo kao skalu vlasti i zapo- vedanja, kao u vojsci a ne kao gradaciju rangova i statusa."* (Dumont, 1966). Još češće, u suženoj te izobličenoj perspektivi modernog čoveka hijerarhija tradicionalne zajednice izgleda kao nekakav način opravdanja i održanja ropskog ili nepravednog sistema klasne diskriminacije te izrabljivanja. Sa stanovišta kla- sične zajednice, svrstane u staleže ili klase, kakve su indoarijske *vama,* stvari stoje upravo obratno.. Svedoči jedan od najuglednijih glasova tradicionalne Indije dvadesetog stoleća, Ananda Kuma- rasvami:

"Ustanova klasa (varna) *se razlikuje od* 'podele rada' *svoj- stvene modernoj industriji - koju karaktenše usitnjavanje Ljudskih sposobnosti - s obzirom da ona proishoduje različite modalitete rada ali ne i različite stepene odgovomosti. I upravo zato što je tradicionalna organizacija fimkcija zajednice počivala na uzajamnoj lojalnosti i dužnostima, nepomiriljiva s takmičarskim karakterom našeg industrijalizma - svaki sistem vlasti zasnovan na monarhiji, feudalizamu ili klasama bio je uvek ocmjivan od strane raznih sociologa čija su mišljenja očigledno plod predrasuda jednog ambijenta štopo pravilu odbija svaki odnosprema pravim nače- lima. Dakle, totalna mešavina klasa označava smrt* (tradicionalne) *zajednice koja je na taj način srozana na bezobličnu masu gde čovek može da menja profesije po komandi, kao da je to nešto nezavisno od njegove prirode. I to je upravo način na koji tra- dicionalne zajednice bivaju ubijane a njihove kulture razarane u dodiru s industrijskim i proleterskim civilizacijama. "* (Cooma- raswamy, 1943)

Za materijalističke svetonazore, *liberalno* ponizne spram modernih demonija ekonomizma, nedopustivo je ili skandalozno svako klasno razlikovanje zasnovano na vanekonomskim načelima. Istoričari materijalističkog svetonazora su pak skloni da brojna i sveevropski rasprostranjena srednjovekovna osvedočenja vaskrsenja ili vitalnosti *ideologije trodelnosti* tumače kao obmanjivačke pro- izvode vladajućih elita što su ćiljale da prikriju suštinu sistema koji nije trojni već tobože samo dualistički, dakle svodiv na *bogate* i *sirotmju, eksploatatore* i *eksploatisane.* Takvom sumnjičenju najviše pogoduje opis trodelne hijerarhije koji je pružio biskup Adalberon iz Laona, u obraćanju kralju Robertu Pobožnom, 1020. godine:

'!Zajednica vernika obrazuje samo jedno telo ali Država obuhvata tri tela. Jer drugi zakon, ljudski zakon, razlikuje druge dva klase: nadplemićima ikmetovima, odista, ne vlada isd zakon... Prvi su ratnici, zaštitnici crkava, oni su branitelji naroda, velikih kao i malih, svih najzad, i istovremeno obezbeđuju sopstvenu bezbednost. Druga klasa je klasa kmetova: taj nesrećni soj nešto poseduje tek po cenu svog truda... Vidimo kako se kraljevi i crkveni velikodostojnici prave sluge svojih slugu; kmet hrani gospodara, kojipak tvrdi da on njega hrani. A kmetne vidi kraja svojim suzama i svojim uzdasima. Božija kuća, za koju mislimo da je jedna, podeljena je, dakle, na tn (á<á&): jedni se mole, drugi se bore, treći konačno rade. Ta tri dela koja zajedno opstoje ne pate što su rastavljena; usluge koje jedan deo vrši uslovljene su radom druga dva dela; svaki redom prima na sebe da olakša celini. / tako je taj trostruki sastav uvek ujedinjen, i tako je zakon mogao da trjumfuje a svet da uživa u miru. "

U navedenom periodu istoričar Le Gof vidi *kapitalno* osvedočenje stvarnosti feudalnih društvenih odnosa:

"Jednim bljeskom otkrvena je stvamost feudalnog društva u rečenici: kmet hrani gospodara koji pak tvrdi da on njega hrani. *A postojanje klasa - iprema tome njihovog antagonizma - mada odmah pokrveno*

pravovemom tvrdnjom o društvenom skladu, postavlja se konstatacijom: Božija kuća, za koju misiimo da je jedna, podeljena je, dakle, na tri. "(Le Goff, 1974)

Priznanje samo jednog biskupa - pod uslovom da nije u pitanju izraz tada veoma rasprostranjene netrpeljivosti klera spram plemstva - ne čini nam se dovoljnim razlogom za svođenje *ideo- logije trodelnosti* u klasni dualizam, drag osobito marksističkom svetonazoru koji je jedna od poslednjih, sekularističkih metastaza *starozavetnog* duha. Uostalom, istorijsko iskustvo nam svedoči da "*instrumentipropagande"*nisu, niti mogu biti dugog veka. *Ideologija trođelnosti* pak traje milenijima, širom evroazijskog kontinenta, kao osnovna struktura pogleda na svet i političkog postojanja zajednica, što svedoči da odgovara stvarnoj i jednako ukorenjenoj potrebi. Ta potreba izvesno nije nova već drevna i iskonska te trajna pojava. Upravo Le Gof svojom smotrom srednjo-vekovnih primere *ideologije trodelnosti* pruža i onaj koji bar posredno poriče marksistička sumnjičenja. Reč je o nemačkoj narodnoj pesmi iz XIII veka koja ukazuje na postojanje i četvrte klase, klase lihvara (*Wuocher),* za koju se dalje crnoironično predskazuje da će zavladati nad prethodnim, trima klasama. Slično svedoči i jedna engleska poslovica iz XIV stoleća:

"Bog je stvorio sveštenike, vitezove i orače, ali đavo je stvorio građane i lih vare. "

Uzgred rečeno, u svom izvoru engleska reč *lord* označava *čuvara hleba,* dok se njegovi podanici, odnosno štićenici tu nazi- vaju, tradicionalno, *uhlebljeni.* Pod svetlom navedenih i brojnih drugih primera slobodni smo zaključiti da su ideologija i stvarnost trodelnog ustrojstva društva upravo suprotnost te i odbrana spram pretnji parazitskog izrabljivanja, oličenih *građanstvom* i *lihvarima.* Kako dobro pokazuje povest *seljačkih buna* u Evropi pre revolu- cija, one nisu toliko ciljale feudalni sistem i feudalce - osim kad su tražili obnovu *starih prava,* dakle iz vremena izvornog feuda-lizma - već sve jači, drskiji i nametljiviji parazitizam građanstva, od lihvara i trgovaca do poreznika. Većinu tih *seljačkih buna* predvodili su upravo plemići, izvršavajući jednu od osnovnih duž- nosti svoje uloge, dakle štiteći ratara od izrabljivača i parazita koje su proizvodili patološki rast urbanog društva i državne uprave apsolutističkih monarhija. Kako uočava Kamen, *"predvođenje* (seljačkih) *buna, koje su preuzimali aristokrate ili pripadnici nižeg plemstva, bilo je toliko univerzalna pojava da bi samo neki zadrti dogmata mogao da to negira.* "(Kamen, 1982)

Pleraići evropskog porekla bili su u prvim redovima i odbrane američkog, ratarskog Juga, jedne od poslednjih oaza *"slatkoće života koju ne poznaju oni što nisu živeli pre Revolu- cije"{De* Tiljeran *dixit),* na koju se ostrvila sila građanske pohlepe *Sevemjaka,* pod isprikom borbe protiv robovlasničkog sistema. I u vremenima daleko odmaklim od *jeseni srednjeg veka,* gde god se ukazivala prilika doista slobodnog izbora između starog feu- dalnog sistema i novog, *liberalnog,* ratari su se opredeljivali za pređašnji status. Istražujući niz takvih primera iz vremena španske uprave Lombardijom, u XVII veku, Domeniko Sela ukazuje kako su ratari čak ustajali na oružje radi obnove feudalnog sistema a protiv tobožnjeg *oslobađanja,* koje su propovedali građanski vlasnici zemlje te rentijeri, zaključujući: *"Svi slučajevikoje smo ovde predočilipokazuju da su se spram problema refeudalizacije ruralne zajednice razilazili u dva tabora: s jedne strane vlasnici zemlje, koji su se suprotstavljali feudalnom režimu a s druge ratan koji sugapriželjkivali.* "(Sella,1982)

Poredeći metodom škole nove *istorije* život Evropljana /f> buržoaskih revolucija te epohe *racionalizma* i danas - u studiji p r e - 3 j e naslov sažeti zaključak istraživanja: *Razum je bio u knvu* čiji ï i^simo Fini opaža *"zapanjujuću činjenicu da u* anciene regime... - M^f^ć/z/ *plemića i ratara nikada nije bila uspostavljena ona vrsta izffj^sr^prožetih stalnom mržnjom ikivnošću, kakva se, s dolaskom odn<=^j j, $lrijske i postindustrijske civilizacije, uspostavila između indu-^jgftnjata i građanstva, između siromašnog i bogatog, između prot*=>* fgpina *i malograđanina, između svakog i njegovog suseda. "* grad^t; 1985)

(F i f l i — U o s t a l o m, povest modernog doba ubedljivo svedoči da - nasilnog rušenja ostataka ideologije i ustanova trodelno nakoi~^6j)e zajednice te njene države odgovarajući oblici *eksploa-* ustroj njsu potrti već je ona doživela vanredno uvećanje, oslobo- *tacij*e .yth pređašnjih stega i ograničenja raoralne, verske i pravne đena ss ^ pruštveno-ekonomska povest čovečanstva - nakon bur- prirod^^ j-evolucija - obeležena je stalnim uvećanjem društvenog žoaski opštim i trajnim produbljenjem jaza između sve uže te

duali2r"^^.atije manjine i sve veće, siromašnije i gladnije te očajnije sve bo^ većine-

CP^l· Ravanice do tri stola Marka Kraljevića

^ska epska poezija postkosovskog ciklusa - dakle nakon države, što osvedočava da su njene pobude izvan \loma srf^žavno§ razr°ga - pruža niz ubedljivih primera kako je \vakog di^ *ifodeJnosti* bila uvrežena i u narodu što nije osećao \deolog*7^^ojnost već samo snažnu i duboku privrženost odgo- \Vikakvu cr -jerarhij i i državi. U pesmi *Zidanje Ravanice* (Karadžić, I arajućoj *t*^^ bard, dakle glas iz sveta treće funkcije, posredstvom 35) n31"4^ .pjkog ili idealnog otelotvorenja u kraljevskom dvoru, ^enog VI"h rena da se spram materijalnog blaga odnosi sao- ^foozorava j{0jno svoje uloge, dakle da ga ne gomile već ulaže u (Vazno i do j^eća. Ovako govori kneginja Milica svom supurgu, ^Mhovna pr<2 .

\ezu Laza^^/ne, *slavni knez-Lazare! /Zazor mene u te pog-* \ ' ^(jiO *h s tobom go vonti, / Bit' ne može go vonti hoću:* /l a t i, /A *k£»'*

Treba

Što bijahu Nemanjići stan, / Carovaše, pa ipreminuše, /Ne trpaše na gomile blago, / No gradiše s njime zadužbine, / Sagradiše mloge namastire: / Sagradiše Dečane više Đakovice; Paćaršiju više Peći ravne; / UDrenici bijela Deviča, / 1Petrovu crkvupod Pazarom; /Malo više Đurđeve Stupove, /Sopoćane navrh Raške ladne, /1 Trojicu u Hercegovini, / Crkvu Janju u Starom Vlahu; / I Pavlicu ispod Jadovnika, / Studenicu ispod Brvenika; / Crkvu Ziču više Karanovca; / U Prizrenu crkvu svetu Petku; /Gračanicu u Kosovu ravnom; /Sve to jesu njine zadužbine; Ti ostade u stolu njinome / 1potrpa na gomile blago, / A ne gradi nigde zadužbine; / Eto nama ne ćepristat' blago, /Niza zdravlje niza našu dušu, / A ni nama, ni kome našemu."

Posebni značaj ove pesme za sagledavanje srpske tradicije *ideologije trodelnosti* čini njeno osvedočenje jednog pogleda iz druge funkcije, obeleženog psihologijom delotvornog pesimizma i ekonomijom herojskog realizma. Ovako govori srpski vitez Miloš Obilić:

"Vala, kneže, na besjedi tvojoj! / Što ti hoćeš zadužbine gradit', / Vreme nije, niti može biti; / Uzmi, kneže, knjige caro- stavne, / Te tigledaj što nam knjige kažu: /Nastalo jepošljednje vrijeme, /Hoće Turci carstvopreuzeti, /Hoće Turci brzo carovati; / Oboriće naše zadužbine, / oboriće naše namastire, / Oboriće crkvu Ravanicu, /Iskopaće temelj od olova, /Slijevaće u tope đulove, / Te će naše razbijat'gradove; // crkvi će rasturiti p latna, /Slije- vaće iz ate ratove; / Hoće crkvi pokrov rasturiti, / Kadunama kovati derdane;/Sa crkve će biserraznizati, /Kadunamapodnizat' đerdane; /Povadiće to drago kamenje, / Udarat' ga sabljam ' u balčake /1kadama u zlatno prstenje; / Već me ču li slavni knez Lazare! / Da kopamo mermera kamena, / Da gradimo crkvu od kamena, /1 Turciće carstvopreuzeti/1naše ćezadužbine služit' / Od vijeka do suda Božjega: / Od kamena nikom ni kamena. "

Dobre primere ukorenjenosti *ideologije trodelnosti* u umu i srcu Srba tokom dugih vekova otpora islamskom zavojevaču Evrope pružaju pesme o Marku KLraljeviću, najpopularnijem junaku srpske epske poezije, prauzoru strategije revolucionarnog tradicionalizma (Kalajić, 1997), istorijskoj ličnosti iz srednjove- kovnih vremena te nesuđenom suverenu Srbije.

Ključno mesto osvedočenja *ideologije trodelnosti* u cik- lusu pesama o Marku Kraljeviću sadrži pesma *Turci u Marka na* 5/av/(Karadžić, II, 72):

"A kada Marku Sveti Đurad dođe/ Svu gospodu na sveto mesto zaziva,/ U dvoru mu tri sofre bijau;/ Prva sofra dvanaest vladika,/ Druga sofra gospoda rišćanska,/ Treća sofra ništi i ubogi;/Marko služi vino sveštenikom /1 ubavoj gospodi rišćanskoj,/Majka služi nište i uboge. "

Upriličenje gozbe u dan *slave* Marka Kraljevića ukazuje na sakralnu osnovnu *ideologije trodelnosti.* Markovo razvrstavanje gostiju savršeno izvršava načelo *ideologije trodelnosti* u domenu poretka zajednice. Prvi sto pripada nosiocima duhovnih zadataka čiji broj evocira celovitost apostolskog poziva. U *"gospodi riš- ćanskoj"")Q* lako prepoznati predstavnike plemstva dok posvećivanje Markove majke služenju *"ništih i ubogih* " za trećim stolom, ukazuje na mesto funkcije plodnosti. Da bi razumeli tu sliku moramo znati da je svođenje trećeg staleža na *"ništei uboge*"verni izraz narodne spoznaja sopstvenog stanja pod viševekovnim nasi- ljima i nametima parazitske ekonomije islamskog zavojevača, odnosno osmanske pseudoimperije.

Zapadnutost Srbije pod viševekovnu okupaciju te nedo- statak plemstva - koje je skoro potpuno izginulo na Kosovu polju, 1389. godine, žrtvujući se za odbranu svoje otadžbine i Evrope - objašnjavaju vanredni značaj Markove majke, otelotvorenja treće funkcije u ciklusu pesama o srpskom kraljeviću. Odgovore na mnoge svoje zapitanosti te mudre savete Marko Kraljević - nesuđeni nosilac prve funkcije i osamljeni vršilac druge funkcije - traži i nalazi pod okriljem treće funkcije.

Kroz pesmu o kojoj je reč srpsko narodno iskustvo i pamćenje svedoči da su *ideologija trodelnosti*'\ njeni običaji upravo branili narod od nedaća koje nameće vanredno stanje sužanjstva pod neprijateljskom silom. Izloženi smisao se osvedočava i kroz pesrau *Marko Kraljević i beg Kostadin* (Karadžić, 11,60), gde srpski junak odbija poziv prijatelja na slavu, jer je na prethodnoj opazio njegova *nečoveštva,* odnosno ogrešenja o ethos svojstven *ideologiji trodelnostr*.

"Prvo tije, brate, nečoveštvo:/ dođoše ti do dve sirotice/ da j' naraniš leba bijeloga/ i napojiš vina crvenoga;/ a ti veliš dvema sirotama:/ 'Id't' odatlejedan ljudskigade!/Ne gad'te mi predgospodom vina!'/... Drugo tije, beže, nečoveštvo;/što su bili stan gospodan,/pa su svoju aznu izgubili,/ i na njima stari skerlet beše - /one mećeš u donju trpezu;/a koji su novigospodari/ i odskora aznu zametnuli/ i na njima novi skerlet beše -/ one mećeš u gornju trpezu,/pred nji nosiš vino i rakiju/ i gospodsku đakoniju redom./ Treće tije, beže, nečoveštvo:/ ti imadeš i oca i majku, /nijednoga u astalu nema,/ da ti pije prvu čašu vina. "

Slobodni smo zaključiti da narodno predanje o Kraljeviću Marku osvedočava doživljaj *ideologije trodelnosti* kao uzornog ustrojstva tradicije kome je svojstven plemenitaški *ethosr.* ljudi su vrednovani na osnovu svojih vrlina i vršenja uloga a ne mate- rijalnih imetaka. Otuda u Markovom svetonazoru *stari gospodan,* uprkos osiromašenosti, zaslužuju prvenstvo počasti, ispred *novih gospodara,* koji nemaju drugo da pokažu do *novi skerlet.* Markov hijerarhijski poredak je suštinski saobrazan onom u Platonovoj *Državi,* gde su *piljari,* dakle materijalno najbogatiji sloj, na dnu vrednosnog sistema zajednice dok je sloboda od materijalnog bogatstva znamenje najboljih, plemenitih ljudi od *zlatnogroda.*

Koreni takvog hijerarhijskog poretka te trajne odbojnosti evropskog čoveka prema prevlasti ili širenju *piljarskih* načela, izvan okvira najuže nužnosti, sežu duboko, do nesagledivih izvora evro-arijskog etnosa i ethosa. Verodostojni evropski čovek uvek i svuda doživljava ta načela kao nešto tuđe pa i suprotno njegovom ethosu. Stoga je, iz iste perspektive, posao trgovca, smatran poni-žavajućim. Benvenist je uočio kako "*poredba indoevropskih jezika ne pruža nikakvo zajedničko određenje za trgovinu kao posebnu delatnost, različitu odkupovine iprodaje... Specifikacija jednog termina - koji je prvobitno značio 'zaposlenost' - u smislu 'komercijalni poslovi' nije usamljena i nalazi se čak i u mnogim modernim jezicima (fr.* affaires, *engl.* business, *ltd.); ona odaje teškoću da se s jednim sopstvenim termmom odredi delatnost koja nema tradirije u indoevropskom svetu.* "(Benveniste, 1969)

Eto jednog od najbitnijih pitanja naše povesti: šta je (sve) uzrokovalo preokret takvog vrednosnog sistema te omogućilo uzurpaciju vlasti od strane otuđenih elemenata trećeg staleža?

Zanos zlatom

I u tom domenu zapitanosti Platon pruža najdublja uput- stva. *Država* sadrži veoma zorno uputstvo razlikovanja metafi- zičkog od fizičkog zlata kao razdelnice uzornog poretka i strmine dekadencije ka ostalim, nižim oblicima vlasti, ka timokratiji, oli- garhiji te demokratiji i tiraniji. Ovde valja istači Platonovo učenje da države potiču iz *"karaktera ljudi... koji državu povlaće kao tegna terazijama* "(VIII, 544 e) te da su svi osnovni oblici države i njihove organske smena na sceni helenskog iskustva uzrokovani *"mešanjem"*(Vm, 547 a) i slabljenjem rodova te opadanjem for-mativnog i informativnog državotvornog načela duž trodelne hije- rarhijske uspravnice, od prvog ka drugom i konačno trećem staležu.

Drugi stalež proizvodi *"častoljubivo državno uređenje"* (VIII, 545 b), zvano *timarhija* ili *timokratija,* oličeno Spartom, čija se suprotnost, zvana *oligarhija,* začinje tamo gde žudnja za slavom i počastima biva zamenjena *"željom za novcem* '(VIII, 548 a), što otvara ambis propadanja. Demokratsko i tiransko uredenje su početak i kraj spektakla kakav prireduje priroda trećeg staleža

kada uzurpira pravo određivanja političkog sistema, uslov- ljavana najnižim porivima i samoobmanama. Da bi obezbedio državu od magnetizma demonija materijalnog bogaćenja radi bogaćenja Platon nalaže da prva dva staleža idealne države *ideo- logije trodelnosti-* dakle *čuvari* i *pomoćnici-* budu na pouzdano nepremostivoj razdaljini od svakog dodira sa fizičkim zlatom i odgovarajućim uticajima:

Što se zlata i srebra tiče, treba im (čuvarima države i njihovim pomoćnicima) reći da oni u svojim dušama nose božje i od bogova poklonjeno, da im ljudsko zlato nikako nijepotrebno, i da greše ako božje zlato dovedu u vezu sa zlatom smrtnih ljudi i tako ga skrnave, jer se sa kovanim zlatom desilo već mnogo bezbožnih stvan, dokje njihovo zlato neokaljano. "(111,416e-417a) Određujući hijerarhiju ljudskih materijala i doba posred- stvom simbolizma metala Platon istim rečnikom upozorava na veliku štetnost po državu od mešanja rodova:

"A kad se gvožđe pomeša sa srebrom i bronza sa zlatom, nastaće od ove mešavine nejednakost i neskladna nejednoličnost koja, gde god se pojavi, uvek stvara rat i neprijateljstvo. Treba jošreći da je poreklo nesloge uvek takvo, ma gde se ono pojavilo." (VIII, 547a)

Valja istači da se privrženost Platonove doktrine evro- arijskoj tradiciji te njenoj *ideologiji trodelnosti* osvedočava i navedenim učenjem o metafizičkom zlatu te preporukom očuvanja čistoće rodova od svakog mešanja koje otvara puteve za uzurpa- cije prve funkcije. Reč je o kobnim posledicama sloma trodelne hijerarhije koji omogućava preuzimanje vlasti od strane ljudskog materijala obeleženog *gvožđem* ili *bronzom. "Jer, proročište kazuje da će država potpuno propasti u onom vremenu kada je budu čuvaligvozdeni i bronzani čuvar.* "(III, 415 c)

Izloženu Platonovu doktrinu široko potvrđuju helenska iskustva. Temeljno delo svetonazora trećeg, ratarskog staleža Helade potiče iz iskustva pohlepe koje je stekao njegov tvorac, Hesiod, u parnici s bratom. Već je zakonodavni um Solona, u prvom helenskom polisu koji se odao demoniji ekonomije i boga- ćenju radi bogaćenja, dakle u Atini, opažao nihilističke pretnje pohlepe oslobođene kostreti načela sklada *kosmosa* te odgovara- juće pravde:

"Našgradnećepropastipo Zevsovom određenju i odluci bogova, jer je Palada Atena, njegova gorda čuvarka, raširila ruke nad njim, nego će sami gradani, svojom pohlepom, iz bezumlja upropastitigrad. "(fragmenat 3)

Obračajući se Atinjanima Solon je ukazao na posledičnu slabost koja omogućuje uspostavljanje tiranskih oblika vlasti:

"Ako ste zbog svoje slabosti stekli loše iskustvo, ne pre- bacujte krivicu za to na boga, jer ste sami dozvolili da se ti ljudi (Pizistrat i njegovi) *uzdignu dajući im moć, pa ste zato i zapali podnjihovo sramno ropstvo.* "(fragment 8)

Zlato u Platonovoj andragogiji nije tek izraz retoričke domišljatosti već nas upućuje na dugi i brojni niz evroarijskih tradicija. Posredstvom mitoloških kristalizacija vekovnih i mile- namih iskustava one svedoče da prvu veliku krizu trodelne hije- rarhijske strukture zajednice svuda izaziva mešanje rodova te degradacija značenja zlata. Na tom mesto okončava se *zlatno*

doba i počinje proces koji vodi ka *slomu božankih moći stvaranja,* kako glasi prevod sintagme *Ragnaroek,* iz speva *Voluspa,* bitnog
spomenika starogermanske religioznosti. U predanju o kome je reč krizu zajednice Aza izaziva pojava tudinskog elementa, čarobnice iz redova neprijateljskih Vana, oličenja trećeg staleža. Njeno ime, *Gulveig*; znači *Zanos zlatom.* Zanos materijalnim elementom zlata, odnosno gubitak metafizičkih vrednosti koje ono simboliše, odaje, posredno, slom ili bar slabljenje ideologije i ustanova trodelne hijerarhije do mere preokreta uspravnice vrednovanja. O vanrednom značaju i značenju te pojave svedoči i činjenica da *Ragnaroek* počinje obeležen nastojanjem Aza da vatrom pročišćenja unište uljeza **u** njihovu zajednicu, odnosno da prevladaju ustale porive pohlepe, što označava i početak "*prvog rata naroda u svetu':*

"Poznajem Prvi rat naroda u svetu,/ kako probadahu svojim džilitima / Gulvajgu /1 kako je u Hanjevoj (Odinovoj) *dvorani spaljivahu./ Tn puta* (je) *spališe,/ Tn puta* (se ona) *preporodi / Uvek i svuda ona oživljava... Tad se svi bogovi uspeše / na svoje sudijske stolice, / Vrhovna božanstva, /1 savetovaše se: / da li da Aziplate danak/ili da jednako Vanima primaju žrtve. Onda zavitla Odin koplje /ihitnu ga među narode /Bio je to prvi/rat u svetu: /Provaljen beše bedem utvrde Aza, /Polje osta pobedničkim Vanima. " (Voluspa, 21- 23)*

Božansko poreklo staleža

Navedeno predanje istrajno pokreće spoznajne zapitanosti o stvarnosti koju izražava ili održava. Preovlađuje mnjenje da je u pitanju mitološki izraz povesnih događaja, počevši od sukoba između južnogeramanskih (Vani) i severnogermanskih bogova (Azi). Rasprostranjeno je i uverenje da je tu reč o mitološkom pamćenju borbe između starosedelačkog stranovništva, posvećenog poljoprivredi (Vani) i duhovno superiornijeg, ratničkog plemena (Azi), pristiglog sa jugoistoka, iz zone između Crnog i Kaspijskog mora, dakle iz pravca Azije, kako su smatrali i prvi, srednjovekovni tumači. Po njima etnonim *Azi* označavao je azijatsko poreklo tog naroda. Pažnju zaslužuje i Boajevo upućivanje ka psihologiji:

"U pitanju su dva komplementama aspekta jedinstvenog ideološkog i religijskog entiteta: božanstva, kažimo superioma, mudračka i delotvorna, ulaze u sukob sa božanstvima smatranim infenomim, vegetativnim imeditativnim. To sučeljavanjeje zaludno jer suprotstavlja nerazdvojive sastojke Ljudskog psihizma te se **Dužno** *okončava pomirenjem uKvasiru.* "(Boyer, 1981)

Izložene pretpostavke nisu međusobno protivurečne i mogu skupa postojati - poput višeznačja tradicionalnih simbola - jer tradicija o kojoj je reč ne predočava samo i jedino određeni događaj u povesti već sadržaje dijahrone perspektive zajedničkog isku- stva i sećanja. koja proniče kroz sva vremena pa i buduće. Ko zna da sagleda linije pokreta sila u prošlosti i sadašnjosti - umeće da predvidi i njihove pravce te razmere u budućnosti. Tako o budućnosti govori proročica iz speva *Voluspa,* nalažući ljudima tišinu, kako bi čuli o onom bitnom što je bilo i što će biti. Valja imati u vidu i pozadinu tog poziva: krš i led Islanda, obasjavani vulkanskim vatrama, udarani bučnim talasima te vetrovima Atlan- tika. Tu su potražili poslednji prostor slobode za vernost svojim bogovima oni koji su ponosno odbili nasilno i ucenjivačko pokr- štavanje. Upravo tom odmetništvu

smo dužni trajnu zahvalnost jer je ono sačuvalo i prenelo edski ciklus, najneposrednije - premda prilično kasno - osvedočenje severnjačke religioznosti evroarijskog čoveka.

I upravo edski ciklus odaje dubinu krize koja je zahvatila severnjački panteon, izvesno mnogo vremena pre dolaska hriš- ćanskih misionara. Reč je i o krizi koja je duboko oslabila prve redove trodelne hijerarhije zajednice, prvu i drugu funkciju, otvarajući put izopačenjima treće funkcije. Ona koju Azi zovu *Zanos zlatom* izvesno ne bi našla mesta na njihovom dvoru da je bog Tir bio u punoj snazi i moći. Kako svedoči edski ciklus, nekad vrhovnik, Tir je sveden na ulogu boga pravde čija je desnica - dakle moć njenog postvarenja - založena te zatočena, odnosno bespomoćna u čeljustima vuka Fenrira, oličenja svetskih sila zla i nereda.

Izazovi tih *poslednjih vremena* izveli su, posredno, na vrh panteona, iz neke provincije božanskog sveta, Odina što abdikacije, kapitulacije ili slabosti ostalih bogova svih funkcija nastoji da nadomesti preuzimajući i vršeći sve njihove uloge, na njihovim mestima, skoro svuda istovremeno: od samožrtvujućeg osvajanja mudrosti i sveopšteg pamćenja, preko zapovedničkog položaja na čelu vojske i uzora bardova, do savetodavca ratara. Odinov sin Hejmdal je čuvar mosta Bifrost koji u obliku duge povezuje ljudski i božanski svet te tvorac trodelne hijerarhije zajednice, odnosno biološki otac prauzora sva tri staleža, rođenih iz njegovih veza sa ženama smrtnih ljudi, što posebno svedoči o svetosti takvog poretka u očima njegovih pristalica.

U danskom predanju o stvaranju čoveka i prvih staleža - te o poreklu danskih kraljeva - odgovarajuće razlike istaknute su karkterološkim osobenostima kakve srećemo i na drngora, istočnom kraju evroarijskih sistema. Primerice, u prauzoru sloja slugu, koji je izvan trodelne zajednice - poput *šudra* u arijskoj Indiji - *"koža je bila žuta a kosa cma; okupali su ga i nazvali Trel jer je imao izgled roba: hrapava mu je bila koža na rukama, grubi zglobovi, kvrgave ruke i ružno lice, leđa povijena, ogromna stopala. "U* prauzoru trećeg straleža, nazvanog Karl - *"kao što pnliči slobodno rođenom dečačiću - oči su bile svetle; imao je ružičastu kožu i plavu kosu. Dete je dobro raslo i uvek bilo zdravo, krotilo je volove, gradilo rala, podizalo kuće i staje, popravljalo teretna kola i obdelavalo zemlju motikom."* Prauzor drugog staleža, nazvan Jarl - *"kao što priličiplemenito rođenom dečaku - bio je belokos, obrazi su blistali a zmijske oči sevale su kao munje."* Saobrazno fimkciji odbrane, Jarl je *"uskoro naučio da se služi štitom ikopljem, da zateže luk i pričvršćuje tetivu, da oštri strelu i baca džilit, da pujdapse i da jašepastuve, da pliva kroz maticu i da vlada mačem.* "Prauzor prvog staleža, funkcije suvereniteta i magije je najmlađi Jarlov sin, Kon: *"bio je vičan runama koje upravljaju životom a umeo je i da štiti ratnike, da tupi mačeve neprijatelja i da umiruje talase. Mogao je da tumačiglasove ptica, kroti mora i vatru, ublažava bolove, bio je snažan za osmoricu... "* (Dimić, 1964)

Koriolanova usamljenost

Neki osporavatelji Dimezilovog otkrića koriste nedostatak javnih ustanova *ideologije trodelnosti* u određenim prostorima i vremenima evroarijskog sveta kako bi opovrgli njen opšti značaj i značenje. Upravo ti izost^j^oblikajiepamrii^ *ideologije trodelnosti* - uz određena posredna isijavanja - osve- dočavaju metafizički, odnosno metapolitički rang te konstante evroarijske *forma mentis* i njene zajednice, gde ona ima ulogu idealnog modela, uzornog sistema vrednosti. Možda je izlišno isticati

da se priroda ovog sveta stvari i pojava opire i iole pot- punijim a kamoli trajnim postvarenjima idealnih poredaka. U protivnom ne bi postojale razlike između inteligibilnog te večnog i senzibilnog te promeneljivog i prolaznog sveta. Zato se u evro- arijskom svetu *ideologija trodelnosti* mnogo češće očituje upravo kao ideja, odnosno ideal uspraviteljskog te hijerarhijskog ustroj- stva zajednice, kao vrhunsko načelo vrednovanja stanja njenih ustanova. Stoga je ona mnogo prisutnija u mitovima, legendama ili basnama nego na scenama politike, u zakonima i objavama.

Dobar primer izložene prirode i uloge *ideologije trodel- nosti* pruža nam Tito Livije opisujući prvi veliki sukob između *plebsa* i *patricija* te idealni ustanak vojskovođe Kaja Marcija, prozvanog Koriolan. O tom sporu nije moguće govoriti kao o izrazu nekakve krize zajedništva ili *ideologije trodelnosti*jer je u pitanju *društvo* sazdato prinudnom spregom te suživotom razli- čitih etničkih skupina. Tu reči *patncij* ili *pJebejac*, još uvek, u značajnoj raeri, označavaju odgovarajuća etnička porekJa te čuvaju pamćenje na temeljne razdeobe između osvajača i pokorenih domorodaca. Reč je o skupu dve različite zajednice od kojih *plebejska* - svodiva u okvire trećeg staleža, ali uz određene vojne obaveze radi odbrane države - loše podnosi nadređenost ili supe- riornost *patiirijske,* kojoj pripadaju prava i dužnosti prve i druge funkcije. Dakle, tu je trodelna hijerarhijska struktura stvorena podelom poslova na etničkoj osnovi.

Koriolan ustaje kroz društveni procep kao najusamljeniji čovek rimske države, sam protiv svih: protiv demagogije sebi- čnosti *plebejaca* i kukavičluka *patricija,* koju su mu uskratili podršku i isporučili ga zlovolji rulje, zastrašeni njenim pretnjama: *"Konzuli su dobro znali kakvu su naredbu primili od Senata aJi su takode videli da niko od onih što je izmedu zidova kunje govorio toliko ponosno nije bio s njima da* (pred plebsom) *preuzme svoj deo omrznutosti".* (11,28) Livije nas obaveštava o prvim znacima koji najavljuju društveni rasap: o tajnim, noćnim oku- pljanjima *plebsa* na brdima Eskvilino i Aventino radi organizo- vanja stranački podvojenog nastupanja na Forumu. Žaleći zbog nedostatka jednog ali odlučnog čoveka koji bi se tome valjano suprotstavio, Livije opaža veliki siraptom raspada društva kroz povlačenje ustanove odlučivanja iz belodane javnosti u mrak taj- nosti: *"Da je Republika imala istinskog magistra, u Rimu ne bi bilo drugih skupova do javnih; sad su stoga javniposlovipode- Ijeniı rasutina hiljade kurija ihiljade okupljanja.* "(11,28)

Livije nas obaveštava i o zahtevima *plebsa* te razlozima izostanka njihovog odziva vojnoj mobilizaciji:"7>e6a *svakom dati slobodu pre nego mu se preda oružje kako bi se borili za zajedničku otadbinu i sugradane a ne za sopstvene gospodare."* **(11,28)**

Reč je zapravo o slobodi od dugova koji su uvećani te otežani ratovanjem između Rimljana i Volšana te parazitizmom lihvara. Tu se potvrđuje osnovanost navedene narodne slutnje da će *četvrti,* lihvarski stalež preovladati svim ostalim: *"Rat je bio okončan trostrukim uspehom ali ni patriciji, kao ni plebs, nisu prestali da misle na razrešenje unutrašnjih poslova: tolika je bila istančanost i veština s kojom su lihvari pripremili sredstva spo- sobna da prevare ne samo plebs već i samog diktatora. "(11,31)*

I u toj krizi holističko načelo *ideologija trodelnosti* biva prizvano kao uzorni putokaz života, posredstvom govora s kojim je Menenije Agripa - izaslanik Senata i Koriolanov prijatelj - nastojao te uspeo da pobunjeni *plebs* privede ka celovitosti i odbrani države:

"U vremenima kada u čoveku nije vladala, kao sada, savršena harmonija između svih delova, većje svaki član imao posebni način mnjenja, posebni način izražavanja, uvredili su se drugi delovi zbog toga što sve ono što pribavljaju svojim delo- vanjima, svojim naponma, svojim funkcijama, odlazi u korist trbuha, dok on počiva u miru i središtu te ne misli na išta drugo do na uživanje i zadovoljstva koja mu pružaju; stoga su sklopili zaveru i dogovorili se da ruka više ne daje hranu ustima, da usta odbijaju ono što im se nudi, da zubi ne žvaću ono što pnmaju. Posledica takve pobune bila je ta da su nastojeći da ovladaju trbuhom gladu ne samo on već i celina s njime te udovi i celo telo bili dovedeni do krajnje iscrpljenosti. Postalo je, dakle, očevidno da ni trbuh nije lenčario većje imao svoju fiinkciju i da nije bio hranjen više nego što je hranio sve delove tela, jednako raspode-
Ijujući venama tu krv kojoj dugujemo život i snagu i što se stvara pribavljanjem hrane. Dakle, pokazujući s poredbom koliko je unutrašnja pobuna u telu bila slična besu plebsa protiv patri- cija, kaže se da je on uspeo da obuzda naume tih Ijudi. "(11,32)

Duboku uvreženost ideje sadržane u izloženoj priči osve- dočava njena vanredna prostorna i vremenska rasprostranjenost te je srećemo od Ezopovih basni (197) i Ksenofontovih uspomena (II, 3,18), preko rimskog foruma do Šekspirovog truda da dramski oživi Agripin govor, uz svođenje pobune *plebsa* na težnju ka svekolikoj *jednakostr. "a to je taman tol'ko pnkladno / kao kad vi na senatore naše / kivni ste jer su od vas drukčiji. " (Koriolan,* 1,1) Da bi izoštrio antiegalitarističku dimenziju ustanka svog junaka, Šekspir mu poverava osudu prevrtljivosti *plebsa* što mrzi te ne podnosi svaku vrlu različitosti:

"Vrlina vam je da veličate / Onoga koga obon krivica, / A proklinjete pravdu što ga kazni. / Ko veličinu postigne, tog odmah / Stigne i vaša mržnja; težnje su vam / Ko prohtev bole- snika, koji želi / Najviše ono baš što boljku mu / Pogoršava. " (Kono/an, 1 ,1)

Koren pozitivne osnove izložene kritike kao i antropo- morfiie predstave *ideologije trodelnosti*počiva u iskonskim kosmo- gonijskim mitovima evroarijskog sveta koji stvaranje svemira prikazuju kao delo samožrtvovanja prvobitnog, kosmičkog makro- čoveka. Na vodoravnoj razini evroarijskog simbolizma čovek je prožet dualnošći levog i desnog te obuhvata sve strane sveta, što je se zadržalo i pod hrišćanstvom, kako, primerice, svedoči i jedno ranovizantijsko učenje koje objašnjava ime Adam kao skraćenicu sačinjenu od prvih slova grčkih oznaka za istok, zapad, sever i jug. (Averincev, 1982) U središtu slike sveta koju nam predaje najbolje očuvana, slovenska tradicija magije nalazi se upravo trostepeni čovek, sastavljen od tri hijerarhijski raspoređena dela, od glave, grudi i udova (Radenković, 1996) čija svojstva i dejstva savršeno odgovaraju *ideologiji trodelnostr.* funkcija suvereniteta iziskuje *glavu,* odnosno um; funkcija odbrane traži srce, odnosno srčanost a funkcija plodnosti zahteva radne moći ljudskih udova.

Doktrina četiri doba

Niz tradicija evroarijskog čoveka, širom evroazijskog prostora, osvedočava analoške pa i prirodne sprege između tro- delne hijerarhije zajednice i istorijskog sleda četiri doba. Neop- hodno je istači da je *četvrto doba* anomalija, odnosno odstupanje od trodelnog poretka na isti način kao što je u arijskoj Indiji čet- vrta klasa, *šudra,* zapravo izvan arijske zajednice. Preuzimajući od Hesioda

metalni simbolizam doba i odgovarajućih vrsta ljudi *{Poslovi i dani,* 109-201) Platon određuje trodelnu strukturu idealne države terminima *zlata, srebra* i *gvožda* te *bronze. "Vi koji sači- njavate državu, sviste braća! - kazaćemo im kao da smo mitolozi. - Ali bog, koji vas je oblikovao, udesio je da oni koji treba da zapovedaju budu pomešani sa zlatom, pa zato zaslužuju da budu najviše cenjeni; srebra ima najviše u onima koji su načinjeni kao pomoćnici, a zemljoradnike i ostaJe zanatiije sačinio je ponajviše odgvožda i bronze. "(Država,* 415a)

Prema doktrini indijskih Arija, izloženih u *Višnupuranam* - povesti delovanja solarnog božanstva kroz niz doba - svako doba je obeleženo vladavinom načela ili svojstava odgovarajuće *varna (boje),* odnosno klase Ijudi. Priraerice, tako prvo, najsvetije doba, odlikuju osobenosti prve funkcije trodelne strukture arijske zajed- nice, dok u poslednjem preovladavaju svojstva *šudra,* sloja nedo- dirljivih, izvan sistema. I sam Višnu se prilagođava tim promenama te su njegovi aračan'saobrazni *duhu vremena* odgovarajućeg doba: *"U Ksitayuga, On, za dobrobit svih stvorenja, bio je roden kao veliki isposnik Kapila te ga je poučio istinskoj mudrosti. U Treta yuga rođen je kao vrhovnigospodar te je zatomljavao zle i štitio tri sveta. U Dwapara* yuga *roden je kao Viasa i podelio je Vede na četiri dela što su ponovo podeljena na razne grane a koje su ponovo podeljene na razne isečke. I na kraju četvrtog doba, Kaliyuga, On će bitirođen kao Kalki ipredvodićeponovo zle na stazama pobožnosti. Na taj način beskrajni Višnu stvara, održava i uništava svetove. "(Višnupuranam, III, 2)*

U tom otvorenom delu koje je tvorio izvesno milenarno dugi niz pokolenja, svako prinoseći svoja iskustva, spoznaje i slutnje, našu pažnju posebno privlači opis kraja najgoreg, četvrtog doba, zvanog *Kali yuga,* u znaku potpunog sloma trodelne hijerarhijske strukture te prevlasti klase *šudra* - dakle *nedodirljivih,* izvan kastinskog sistema - i demonije najgoreg materijalizma:

"UKaliyuga ljudi neće poštovati kaste, red i ustanove, niti svetkovine kakve su naložile Veda. U Kali yuga svi spisi biće smatrani kao da **su sveti; svi** *nebeski biće smatrani jednakim a način života biće jednak skoro za sve... Svako tričavo vlasništvo činiće vlasnika ponosnim na svoj imetak... Žene će napuštati muževe kad oni izgube bogatstva i samo će bogataša tada žene smatrati svojim gospodarom. Onaj koji bude delio veliki imetak biće smatran Učiteljem a plemenito poreklo neće biti smatrano odlikom... Svest Ijudi biće zaokupljena zaradivanjem novca koji će biti trošen na zadovoljavanje sebičnih želja. Niko neće odva- jati čak ni najmanji delić svog bogatstva i žrtvovati svoj interes čak i ako to ištu prijatelji. U Kali yuga ljudi će sebe smatrati jednakim brahmanima ikrave će biti cenjene samo radi mleka... Prinčevi će pljačkati svoje podanike umesto da ih štite. U Kali yuga svako ko poseduje kola i slonove ili konje smatraće sebe poglavarom; svako ko je slab postaće rob. Vaišyasi* (pripadnici trećeg staleža, prim. D.K.) *će napustitipoljoprivredu i trgovinu te će se izdrzavati služećiili vršećimehaničkeposlove; Šudre će nastojati da preživljavajuproseći ipopnmiće izgled verskih pro- sjaka te će postati nečisti sledbenici pogrešnih i izopačenih učenja. Mučeniglađu iporezima, ljudi će napuštati zaviičaje i sklanjaće se na zemljištima koja su pogodna samo za proste kulture. Staza Veda biće zbrisana i narod će skrenuti u izopačenost."(Višnu- puranam,V\, 1)*

Možda je izlišno isticati kako su mnoga svojstva *Kaliyuga* savršeno podudarna s opštim karakteristika moderae civilizacije Zapada, od procesa desakralizacije i sekularizacije (*"svi spisi biće smatranikao da sisveti")* preko ništenja svakog uporišta verodo- stojnog autoriteta (*"ljudi će sebe smatrati jednakim brahmanima... a plemenito poreklo neće biti smatrano odlikom")* i nasilnog postvarenja ideologije *jednakosti ("način života biće jednak skoro za sve"),* do idolatrije materijalnog bogatstva ("*svako tričavo*

vlasništvo činiće vlasnika ponosnim na svoj imetak'), do pokreta masovnih emigracija *{"Ljudićenapuštatizavičaje").* Tu se nemi- novno nameće pitanje prirode pogleda koji je stvarao izložene vizije. Ako ostavimo po strani pretpostavku da one potiču iz neke vanredne vidovitosti, jedino objašnjenje njihove podudar- nosti s prizorima kakve pruža raoderna civilizacija Zapada može počivati u slutnji užasnih potencijalnosti sadržanih u pojavama koje su tvorci *Vishnupuranam* opažali, iskušavali te doživljavali kao najave najtamnijih horizonata budućnosti. Te pojave mogu poticati iz *unutrašnjeg* ili *spoljnog* sveta, iz kriza i lomova trodelne hijerarhijske strukture zajednice te iz suočavanja s dekadencijama drugih kultura i civilizacija. Reč je i o simptomima bolesti onih materijalističkih i robovlasničkih civilizacija koje su Ariji osma- trali na svom velikom maršu kroz evroazijske prostore. Kao svo- jevrsno tresetište istorijskih sećanja raznovrsnog porekla, *Višnu-puranam* sadrži i tragove susreta Arija sa propalim semitskim i dravidskim kulturama i civilizacijama. Dakle, u kvalitativnom smislu, bolesti moderne civilizacije Zapada nisu nikakva novina u ovoj areni univerzuma: one su jedinstvene samo po ekstremizmu svojih pojavnih oblika te po ogromnim, planetarnim razmerama rasprostranjenosti. Bolesti o kojima je ovde reč razbuktale su se silom buržoaskih revolucija i odgovarajućih razaranja poslednjih ostataka ustanova i običaja *ideologije trodelnosti.*

Sloboda - jednakost - bratstvo

U domenu sistema i ustanova političkog života prva žrtva Francuske revolucije bila je Skupština staleža - koju su sačinjavala odvojena predstavništva sveštenstva, plemstva i gradanstva - odnosno mogućnosti sadržane u tom poslednjem organonu *ideo- logije trodelnosti.* Premda je Skupština staleža - ustanovljena na dobroj tradiciji 1347. godine - postojala samo *de jure,* odavno uspavana procesima patološkog razvoja monarhijskog apsolutizma i odgovarajućeg samodržavlja, njeno obnavljanje, uoči prevrata, moglo je otvoriti alternativu da su branioci monarhije bili na visini izazova. Izgleda kao cinična ironija istorijske sudbine činjenica da je upravo jedan groteskni simulakrum Skupštine staleža - prizvane, leta 1887. godine, iz prošlosti, gde je počivala zakopana skoro dva stoleća, od strane Pariske skupštine, radi legalnog raz- rešenja sukoba s kraljem oko novih poreskih nameta, preko pot- rebnih zbog namirivanja državnih dugovanja lihvarima iz senke - otvorio puteve stihiji koja je dovela da Francuske revolucije.
To prizivanje nije bilo izraz uviđanja vrednosti idealno sadržanih u Skupštini staleža već lukavstva kraljevih savetnika te kukavičluka predstavnika trećeg staleža, koji nisu imali smelosti da odbiju zahteve kralja već su se izgovarali svojom nenadležnošću.

Doduše, upravo su predstavnici trećeg staleža, na prethodnoj sednici Skupštine staleže, održanoj predaleke 1614. godine, tražili da se ona češće saziva, bar jednom u desetleću. Dakle, osnovnu krivicu za skoro dvovekovno mrtvilo te ustanove *ideologije tro- dclnosti saosi* prvi stalež, oličen kraljem, čiji *apsolutizam* je zatomio i izopačio mnoge vrline drugog staleža, izazvavši skoro opšte povlačenje plemstva sa svih frontova dužnosti i odgovornosti ka dekadentnoj dokolici i raskoši Versaja. Prema dobrom opažanju Rene Genona, tu vidimo kako kralj, da bi *'"centralizovao'* ipris-

vojio vlasti kakve kolektivno pripadaju celokupnom plemstvu, ulazi u sukob s plemstvom i posvećuje se besomućnom uništenju feudalnosti izkoje je proistekao; i zbog tih razloga vidimo kako se kraljevi Francuske, počevši od Filipa Lepog, skoro redovno okružuju buržujima, najviše oni kraljevi, poput Luja XI i Luja XIV, što su 'centralizaciju ' doveli do krajnjih posledica, izkojih je buržoazija morala pokupiti koristi kada je osvojila vlast posredstvom Revolucije. "(Guenon, 1929)

Nema nikakve sumnje da plemstvo gubi svoj smisao tamo gde se spoljnom silom ili sopstvenim kukavičlukom lišava duž- nosti i odgovornosti svojstvenih drugoj funkciji. I nije tu samo reč o funkcijama fizičke već duhovne odbrane zajednice, odnosno o gubitku sakralne prirode plemstva. Zato su moderni istoričari samo polovično u pravu kada dekadenciju plemstva pripisuju okolnostima koje su njihove usluge učinili izlišnim: *"Jedna činjenica se pokazivala na sve očitiji način: činjenica apsolutne izlišnosti plemstva jer već odavno, gospodan, plemići, ili šta većjesu, bar kao takvinisu nikoga štitili ni od koga.* "(Goubert, 1976).

Vrativši naš pogled razmatranja ka skupštini iz koje je proistekla Francuska revolucija možemo zaključiti da je licemerno i lažno obnovljena ustanova *ideologije trodelnosti* pokazala, na klupama predstavnika, naopakosti izbornog sistema ili duboke razmere pada te otudenja svih staleža. Tu su se predstavnici prvog i drugog staleža plašljivo povlačili ili su čak pristupali trećem, čije psihopatološke pobude ubedljivo osvedočavaju čuvena pitanja i
tragikomični odgovori opata Sijejesa: *"Šta je treći stalež? - Sve! Šta je do sada bio? - Ništa! Šta traži? - Da bude nešto!"*

Koliko i kako (ne)verno je u toj skupštini bio predstavljen stvarni treći stalež dovoljno svedoči činjenica da se u njoj obreo samo jedan zemljoradnik, izvesni Žerar, izabran u Renu kao *"razuman i vrlo pošten, premda neškolovan čovek.* "Hronike tog vremena svedoče da je običavao dolaziti na sednice obučen u seljačko odelo. Bio je, stoga, predmet opšte sprdnje - što više govori o niskosti smeha nego njegovog predmeta - dok je on pak o ostalim poslanicima imao veoma ozbiljno mišljenje: *"Izgleda mi da među nama ima mnogo nitkova. "*

Silom anarhije, kojoj su odavno otvorili sve puteve duhovne, intelektualne i moralne slabosti prvog i drugog staleža, bilo je neminovno da samozvani predstavnici trećeg staleža konačno ponište svaki privid ustanove *ideologije trodelnosti* te da tako uzurpiranu skupštinu nazovu *"nacionalnom",* podrazumevajući potpuni znak jednakosti između sebe i pretpostavljene, veštačke *nacije.* Usledile su godine terora te masovnih ubijanja ne samo pripadnike prvog i drugog staleža već i ratarskog dela trećeg sta- leža: u Vandeji, uživajući i u spektaklima mučenja i spaljivanja živih žrtava, žena i dece, revolucionari su pobili preko sedam stotina hiljada duša.

Revolucionarai udar na ostatke ustanova *ideologije tro- delnosti* osvedočava i krilatica idealnog stanja - *sloboda-jednakost- bratstvo* - koja je preuzeta iz mehaničkog sinkretizma masonskih loža, odnosno iz odgovarajućih pohara trezora simbola i učenja tradicionalnih kultura. Reč je o trijadi idealnog stanja koja najpo- dobnije priliči *ideologiji trodelnosti. Sloboda* kao trajno stanje je odlika prve funkcije što u ustrojstvu čoveka odgovara umu. Samo oni Ijudi koji su se dokazali suverenim te neuslovljivim gospo- darima životinjskog u čoveku te sposobnim za *religio* ljudskog

i božanskog, položivši sve neophodne ispite, mogu biti *slobodni* od ograničenja, normi pa i rituala jer im takve stege i pripomoći više nisu potrebne.

Kao obeležje stanja života *jednakost*savršeno pnliči nosio- cima druge funkcije koji su, stvarao ili potencijalno, po dužnosti, neposredno suočeni sa smrću, pozvani da krote i prevladavaju sve strahove životinje u čoveku, što stvara aristokratiju. Etika druge funkcije nalaže da svi moraju biti jednaki pred smrtnim pretnjama izuzev predvodnika, čija je dužnost da prednjači. Konačno, stanje *bratstva* svojstveno je trećoj funkciji, obuhvatajući celokupni njen raspon, od plodnosti i krvnih veza zajednice koje doslovno izražava, do odgovarajuće solidarnosti što treba da obuzdava sebičnosti i pohlepe životinje u čoveku kad se nade u svetu proizvodnje i potrošnje.

Sasvim drugačiji smisao poprima trojstvo *sloboda-jedna- kost-bratstvo* kad obeležava prevratnički poredak, gde je vrh dru- štva uzurpiran od strane taloga trećeg staleža. Tu stanje *slobode* od svih ograničenja i stega - duhovne i verske, moralne i političke prirode - traži probuđena i draškana pohlepa ekonomske životinje u čoveku. *Jednakost* primenjena na prvu funkciju označava poni- štenje i obezvređenje svih njenih vrlina i odličja. Priželjkivanje stanja *bratstva,* preporučenog da zameni funkciju odbrane, pret- postavlja da će ona postati izlišna silom rušenja svih granica i razlika između vera, klasa, rasa, nacija i država, koje su tu pro- kazane kao osnovni uzroci svih sukoba i ratova.

Uništenje poslednjih ostataka ustanova *ideologije trodel- nosti* pod isprikom sveobavezujuće moralne zapovesti *jednakosti,* proterivanje prvog i drugog staleža, sveštenstva i aristokratrije sa političke scene, nisu povećali slobode prosečnog pojedinca već su ih najčešće umanjili. Francuski revolucionari su s posebnim žarom zatomljavali staleška i radna udruženja pod isprikora oslo- bađanja čoveka od odgovarajućih obaveza i zavisnosti. Tako su zapravo ništene poslednje odbrane dostojanstva čoveka i rada te organskih veza što su ga povezivale s ostalim domenima života zajednice - od sila totalitarizma *slobodnog tržišta* i odgovarajućih *zakona* koje su oslobodile buržoaske revolucije. Prema dobrom opažanju Karla Polanjija, *"odvojitiradoddrugih aktivnostiživota i podvrći ga zakonima tržišta znači poništiti sve organske oblike postojanja i zameniti ih drugačijom vrstom organizacije, atomi- stičkom i individualističkom.* "(Polanyi, 1974).

Valja istači da je uočena pojava samo deo niza posledica raspadanja trodelne strukture zajednice pod dejstvom brojnih sil- nica, počevši od usvajanja načela ustrojstva svojstvenih staroza- vetnom društvu, obeleženom dualizmom čoveka i boga, bogatih i siromašnih, tela i duše, žene i muškarca... Najveći udar na ustanove te samu *ideologiju trodelnosti* izvršile su sile pokrenute protestantskim usvajanjem starozavetne, kupoprodajne koncep- cije *religio,* gde je bogatstvo čoveka mera njegove verske revnosti, što je otvorilo puteve razmaha pohlepi, sebičnosti i individualizmu te njemu najpodobnijem političkom sistemu. Reč je o oligarhijskom i plutokratskom sistemu vlasti, pod obrazinama posredničke demo- kratiji. Već je De Tokvil oštrovido uočio te posledice poredeći američku demokratiju i evropsku aristokratiju, američko društvo usamljenih individua i evropsku zajednicu što čoveka povezuje sa svim pokolenjima prošlosti i budućnosti:

"Aristokratija je od svih građana stvarala dugi lanac koji je vodio od ratara do kralja; demokratija kida taj lanac i čini svaku kariku zasebnom. Zato demokratija čini da svaki čovek ne samo zaboravlja svoje pretke već mu skriva i potomke te ga odvaja od savremenika; stalno ga upućuje ka njemu samom i preti mu da ga potpuno zatvori u usamljenost njegovog srca. " (De Tocqueville, 1970)

Razaranje poslednjih ustanova i običaja *ideologije tro- delnosti* zatomilo je tradicionalnu, organsku *zajednicu,* u kojoj su ljudi bili povezani nizom duhovnih, krvnih i radnih sprega, često razapetih visoko iznad prostornih i vremenskih razdaljina. Tako je otvoren put za stvaranje simulakra *zajednice,* dakle *dru- štva,* mehaničkog skupa usamljenih jedinki (Toennies, 1935). Valja istači da Tenisovo razlikovanje *zajednice* i *društva* ima osnove i u tradiciji nemačkog svetonazora. Opažanja raspada nacije i preokreta onog vrednosnog poretka koji je imanentan *ideologiji trodelnosti* nalazimo već u čuvenoj *Osnabrueckische Geschihte* Justusa Mozera, iz 1768. godine:

"Vreme u kome je svaki Frank ili Saksonac obrađivao paterna rura *i sam je branio, u kome je sa svog imanja dolazio na skupove zemlje, vreme u kome je i onaj ko nije posedovao imanje - a mogao je biti i najbogatiji među trgovcima - pripadao klasi siromašnih ljudi, bez počasti i ugleda, e to je vreme moglo da pokažepravu naciju a ne ovo.* "(Chabod, 1967)

Slično opažanje odlikuje i povratnika iz Prvog svetskog rata, tragičnog junaka Juengerovog romana *Glaeserne Bienen*

"Mislio sam na lepa prošla vremena kada gospodarima čelika, tekstila i uglja ne bi prida vali onaj značaj koji oni sada za sebe traže. O filmu i robotima tada se nije ni govorilo, osim na vašarima. Nekog malog zemljoposednika, sna opterećenog dugo- vima, konjanici su višepoštovali nego onekoje su viđali kako se voze uprvim automobilima što su uznemiravali konje. Konji su naslućivali ono što dolazi. U međuvremenu svet se preokrenuo. " (Juenger, 1957)

Jedna ***Kulturmorphologie***

Ezra Paund podučava da i slikari umeju - svesno ili nesvesno - naslutiti *"ono što dolazi"\&* i veliki preokret tradicio- nalne hijerahije: "*Ponavljam: jedan stručnjak, gledajući neku sliku (Memija, Goje ili bilo kojeg slikara) znaće da uoči stupanj tolerancijeprema lihvikojijeprisutan u društvu gde je slika bila naslikana.* "(Pound, 1942) U prethodnom ogledu, *Umetnost ilihva,* Paund je objasnio kako uočiti likovne znake ograničavanja ili oslobadanja zelenaštva. Vrla stega se ispoljava "*čistoćom linija",* poput onih što odlikuju džamiju u Kordovi i izražavaju Muha- medovu zabranu lihvarstva. Nasuprot tome, sloboda za lihvare i špekulante *"ide skupa sa udebljanjem u svim oblicima umetnosti"* (Pound, 1938)

Izloženi spoznajni raetod može valjano poslužiti i za poredbena odmeravanja veličina preokreta. Paundov estetski i etički ideal izvesno dobro predstavlja umetnost Pizanela, za koga, u pizanskim *Cantos* (LXXIV) kaže da je uz skulptora Matea de Pastija *"izvan Vavilonije".* (Pound, 1953). Suprotni pol, u dobu pre Francuske revolucije, izvesno čini umetnost Rembranta, koju karakterišu najveća i višestrana udebljanja. Premda je stvarao u vremenu oslobađanja lihve, pod senkom venecijanske merkantilne i talasokratske republike, Pizanelo je poslednji veliki slikar evropske gotike i etosa srednjovekovnog viteštva. Protiv Venecije a na strani plemenitih Gonzaga umeo je da

ustaje i nastupa i s oružjem α rukama, da nosi teret političkog prognanika. Rembrant je stvarao u Amsterdamu, prestonici evropskog lihvarstva, uživajući podršku najbogatijeg sloja trećeg staleža te se obogaćen i sam odavao trgovini dugovima, berzanskim špekulacijama te zaradama sticanim iz vremena. Rob pohlepe živeo je u divljem braku sa premladom sluškinjom kako bi sačuvao nasledstvo prve, pokojne žene, zave- štano pod uslvom da ostane udovac.

Kao da je bio poklonik ideala anonimnosti, u smislu pre- vazilaženja tašte individualnosti - čemu su težili sredjovekovni mistici, vitezovi i neimari - Pizanelo se nije trudio da ostavi tra- gove svog života, niti izgleda. Ne znamo ni kad se rodio, ni kad je otišao iz ove arene svemira. Snažna individualna psihologija ili taština, svojstvena modernom čoveku, nagonila je Rembranta da nametljivo ističe svoj lik, premda je bio fizički veoma ružan, tela nagrđenog bestidnom gojaznošu, osobito u poznijim godinaraa. Ostavio je za sobom oko sedamdesetak autoportreta ali mu ni to nije bilo dovoljno te je rado uzimao ulogu modela za prikazi- vanje čuvenijih ličnosti, od Demokrita do apostola Pavla iz Tarsa. I to olako korišćenje različitih maski, odnosano upražnjavanje sasvim različitih uloga, takođe najavljuje moderau civilizaciju u kojoj će sujeveije egalitarizma poricati svaki značaj razlika ljud- skih priroda spram poslova i dužnosti.

Pizanelova tanana linija - što s otmenošću bez presedana ističe profile stvari i figura, strpljivo otkrivajući raznovrsna svet- losna tkanja u svetu materije - savršeno iskazuje krajnju netrpe- ljivost spram lihve. Ipak, doba te i takve netrpeljivosti bilo je tada na izdisaju. Živeći i stvarajući u *interregnum-u,* u sumraku Evrope katedrala, viteštva i trubadura, Pizanelo kao da je naslu- ćivao dolazak velikog preokreta vrlina i vrednosti: njegovi najlepši ili najznačajniji prizori prožeti su plemenitaškom setom, kao pred konačni rastanak od voljenih. Linija Rembrantovih crteža je gojazna i masna, ponekad otromboljena i propraćena mrljama. Njegovi likovi i autoportreti, osobito u poznijem periodu, prika- zani su debelim naslagama boja, nabacanim i razmazanim širokom četkom, koja ostavlja tragove dlaka, vremenom isticane užljeb- ljenjem naslaga prljavštine, odnosno patine. Kao da njihova likovna uverljivost treba da bude potvrđena na samo čulom vida posma- trača već i pod prstima, čulom pipanja. Tako istaknuta, gruba *materijalnost* slikanja odaje gubitak duhovne sadržine i podlož- nost gravitacionim silama materijalnog sveta.

U Pizanelovom opusu vreme prevrata najpotresnije naja- vljuje freska *Polazak Svetog Đorđa,* sa zida *Castelvecchio,* u Veroni. Ispod hrišćanske preobuke počiva opšti, evroarijski mit koji čuva niz domena iskustava, od istorijskog pamćenja *sudara kultura,* pod stegovima *nebeskih* načela a protiv poklonika hton- skih i podzemnih božanstava, do borbe *božaoskog* elementa, unutar ljudske *mešavine,* za ovladavanje i upravljanje *životinjskim* porivima i silama. Pizanelo prikaz mita postavlja u društvenu okolinu svog doba, ističući tako njegovu savremenost. Ipak, *ažđaja* je još uvek spoljna pretnja: grad sazdan gotskim nadahnućem i umećem počiva u miru i snu. U njemu odlučno vlada red i zakon, kako svedoče vešala s kojih se klate tela obešenih. Budni su samo oni kojima je to plaćena ili moralna dužnost: grupa stranih naja- mnika, uobičajenih za italijanske gradove Pizanelovog vremena te Sveti Đorđe i Princeza, oličenje druge i prve funkcije. Premda je spoljna pretnja nadprirodnih razmera, junački par držanjem, pokretima i pogledima predočava nepokolebljivost

snopa vrlina. Pogled brižne Princeze, što počiva na licu junaka i pogled Svetog Đorđa, upućen daljini, ka neprijatelju - ili ka Svetom Antoniju, u prizoru *Madona sa Svetim Antonijem i Svetim Đorđem,* jednako kao i zagledanost Svetog Eustahija u raspeće, ukazano mu iz čela jelena, u slici *Vizija svetog Eustahija* - osvedočavaju apsolutnu suverenost uma i suvereno spokojstvo duha.

Držanje Pizanelovih figura te nadasve njihovi pogledi savršeno predstavljaju stav verodostojne rimske te evropske i evroarijske religioznosti, koji je Lukrecije u *De rerum natura* opisao odbacujući tuđe običaje: "*Religija se ne sastoji u stalnom okretanju ka skrivenom kamenu, niti upristupanju svim oltarima a ni u bacanju, ničice prostrti, po zemlji, niti u dizanju ruku pred boravištima bogova, niti uplavljenju hramova krvlju žrtvi, niti u gomilanju darova - već u osmatranju svega sa spokojnim duhom. "*

U figurama s Rembrantovih slika oči su obično mrtve, pogledi isprazni. I to je pouzdani znak vladavine novca i lihve, znak gašenja unutrašnje vatre *božanskog* elementa. Rembrantov *pendant* može biti jedino *Noćna straža,* grupni portret civilne garde Amsterdama, koju građani plaćaju da bi čuvala red, mir i nadasve njihovu imovinu. Zaštićeno građanstvo je predstavljeno jednom bolesno pregojaznom i starmalom devojčicom koja uz osmeh neke blesavosti prelazi s kraja na kraj ulice, noseći mrtvu kokošku zadenutu za pojas. Premda je tu pretnja formalno svedena na razmere običnog kriminala, prizor odaje vanrednu uznemirenost upravo onih koji bi trebali druge da umiruju. Zapovednik, sre- dišna figura, dok korača i objašnjava nešto žustro (treba najbližem ali izgleda kao da glasno govori sam sebi), gleda, širom otvo- renih očiju, u neku prazninu. Za razliku od vanredne širine vidika u Pizanelovom prizoru, saobrazno *magnitudo* an/m/junaka i Prin- ceze - Rembrantov prizor odiše osećanjem klaustrofobične sku- čenosti, na ivici panike. Na sve stvari i pojave pao je težak mrak - povećan oksidacijom aljkavo priprernljenih boja - istican nekim sablasnim, iskošenim osvetljenjima. Tu opasnost kao da vreba sa svih strana. Taj utisak pojačava dobošar, koji treba da hrabri građanstvo i straši lupeže. Tu je svaka figura potpuno usamljena, kao da je slikar hteo prikazati svoju slutnju života *usamljene gomile* u metropolama budućnosti. Neke sprege su sasvim izveštačene i mehaničke, poput one pomenute između zapovednika i njegovog pomoćnika: svako tu korača, poput medijuma, zatvoren u sop- stvenom svetu.

Jedinstvo naroda i elite

Ideologija trodelnosti iziskuje - kao *conditio sine qua non* - organske sprege uzajamnosti svakog staleža sa ostalim. Načelno, u normalnim stanjima zajednice ili države, struje uticaja izviru s vrhova i prožimaju sva tela i sve staleže. U vanrednim stanjima, kako svedoči srpska narodna poezija, tamo gde nema dovoljno ili valjanih ljudi za vršenje prve i druge funkcije, predstavnici treće funkcije preuzimaju dužnosti i odgovornosti te poslove nedostajućih. Reč je o sprezi koja objedinjuje polove zajednice te doista vodi - kako opaža De Tokvil - od kralja do ratara, ali i od svetaca i mudraca do najumilnijih ljudi. Primerice, po tradi- ciji Arija u Indiji, čak i *samniasi*\ ljudi koji se na pragu starosti, nakon izvršenja svih obaveza spram porodice i zajednice, odmeću u šumsku osamu radi posvećivanja metafizičkom postvarenju sopstva - ne prestaju da deluju za dobrobit zajednice, makar

kao učitelji ili savetnici. Savetodavna uloga obuhvata sve pa i najprofanije poslove, kako svedoči evropsko iskustvo Don Huan Donoso Kortesa, markiza od Valdegamas:

"Da Ljudska vrsta oije naviknuta da stvari vidi naopako - ona bi za savetnike birala, medu ljudima, teologe, medu teolo- zima mistike, među misticima one koji vode najpovučeniji život spram sveta iposlova. Među osobama kojepoznajem, a poznajem ih mnogo, jedine u kojima sam prepoznao nepokolebljivo i dobro osećanje za stvan, istinsku mudrost, čudesnu sposobnost da izna- laze praktična i mudra rešenja najtežih problema te da otkriju uvek izlaz iz najtežih poslova - to su one koje žive duhovnički **i** *povučeno.* "(Donoso Cortes, 1946)

Tamo gde organske sprege između funkcija izostaju pos- toje svi uslovi za odrođavanje svakog staleža ne samo od celine već i od sopstvene biti. Francuski suvereni su se ne samo *"skoro redovno okruživali buržujima"*- kako je uočio Genon - već i lihvarima, postajući tako taoci rastućih dugova i medijumi tude volje ili zlovolje, što ih je prečesto gonila u bratoubilačke ratove zarad novih i dubljih zaduživanja. Veliki doprinos pružila je i podatna pravnička misao tog vremena: nastojeći da vladavinu kralja odredi potpuno nezavisnom od viših načela - ona je monar- hiju *de facto* lišila sakralne prirode; nastojeći da kralja učini jed- nako nezavisnim spram nižih sudova - ona je uništila običajno pravo, ukinula tradicionalne slobode ratarskog dela trećeg staleža te obespravila njegove feudalne zaštitnike. Tako je otvoren put apsolutizmu i buržoaskoj revoluciji koja je preuzela i višestruko ojačala centralističke strukture, preuzete od države *Ancien regime.*

Ciklus buržoaskih revolucija je počeo na Britanskim ostr- vima zahvaljujući slabljenjima i izopačenjima plemstva. U Sto- godišnjem ratu koji je englesko plemstvo vodilo protiv Flandrije i Gaskonjana za račun trgovaca vunom i nadasve lihvara - pot- rebnih za finansiranje preskupog održanja stajaće vojske na kon- tinentu i vanrednog razvoja tehnike te sredstava opsade gradova - ono je skoro potpuno iscrplo svoje biološke snage i materijalna sredstva. Ono što je preživelo rat bilo je podivljalo do te mere senilnog varvarstva da je izgubilo svaku moć vršenja tradicio- nalnih uloga u zajednici. Plemići su odlazili u rat nadahnuti poe- tikom viteštva a vraćaii su se kao robovi lihvarskih ucena, okom- ljujući se na narod, sposobni samo za pljačkaški i parazitski život, zapadajući u sve dublje zaduženosti i zavisnosti, što su iziskivale nove, raedusobne ratove, poput onog između *crvene* i *cme ruže.*

Engleska je bila prva zemlja u kojoj su ukinuta sva bitna ograničenja spram lihve. I prva u kojoj su plemićke titule nuđene na prodaju i kupovane. Primerice, nakon smrti Henriha VIII ulogu regenstva preuzeo je Savet od šesnaest članova, medu kojima nije više bilo nijednog verodostojnog plemića jer njihove titule nisu bile zaslužene na bojnom polju već kupljene novcem ili uslugama. Dodeljivanje titule lorda gusarima poput Drejka ili lihvarima, poput Rotšilda - koji je najveće bogatstvo stekao vele- prevarom i na tuđoj nesreći - savršeno odražava poreokret vred- nosnog poretka koji je u osnovi svakog istinskog postvarenja *ideologije trodelnosti.* Patološka pojava nedostojnog ili lažnog "plemstva", snabdevenog titulama kupovanim u novcu ili uslugama na javnira ili okultnim pijacama, brzo se proširila te na nju uka- zuje već De Mestr kao na jedan od kobnih uzroka Francuske revolucije:

"Lažno plemstvo je bilo jedna od najvećih nevolja Fran- cuske: druga, manje sjajna kraljevstva umorna su i obeščašćena njima, u očekivanju drugih nesreća... Uloga koju je nekoliko plemića odigralo u Francuskoj revoluciji hiljada je puta, neću da kažem užasnija, *već ću da kažem* strahotnija *od svega što smo videli tokom revolucije.* "(De Maistre, 2001)

U dugom nizu beščašća koje je počinilo pseudoplemstvo *podlog Albiona* posebno se ističe uskraćivanje azila ruskom caru Nikolaju II te carskoj porodici, tako prepuštenih krvoločnoj mržnji neprijatelja ruskog naroda i hrišćanskog carstva. Valja istači da je taj zločin bio omogućen dugim procesom raspadanja ne samo međusobnih sprega već i unutrašnjih struktura funkcija trodelne zajednice. Zadovoljavajući se samo retoričkom formulom *ideo- logije trodelnost - "pravoslavlje, samodržavlje i narodnost"* - i odgovarajućim pljescima dvorske svite, car je postajao sve osam- ljeniji a carstvo sve urgoženije. U presudnom vremenu pokazalo se da su cara i carstvo zapravo izdali skoro svi: od rodaka iz palate Bakingam, do raskog plemstva, političke i vojne elite te odgovarajuće *inteligencije,* skoro potpuno predate zapadnjačkim uticajima. U salonima carstva, s nečuvenim kompleksom pro- vincijske inferioraosti ili zadocnelosti, ruska elita se revnosno podavala bolestima Zapada, od slobodnog zidarstva, okultizma i teozofije do socijalizma, anarhizma i nihilizma. Prema svedočenju
Nikolaja Berđajeva, *"za inteligenciju je karakteristično odsustvo tla - odvajanje od tradicije - raskidsa svim tradicijama staleškog načina života a to jenešto štojekarakterističnorusko.... Sobzirom na uslove ruskog političkog sistema, inteligencija se našla po strani od svakog realnog društvenog delanja i to je uve/iko pogo- dovalo da se kod nje razvije sklonost ka maštanju o promenama društva. U samodržavnoj i feudalnoj Rusiji rađale su se najradi- kalnije socijalističke i anarhističke ideje.* "(Berđajev, 1989)

Cara je najodlučnije branio - i zato je ubijen od strane neprijatelja carske Rusije - jedan jurodivi čovek iz naroda, Ras- pućin. I tu se osvedočava ona organska sprega što je u verodos- tojnoj aristokratskoj Evropi povezivala kralja i ratara. Po svemu sudeći, neprijatelji carske Rusije - koja je bila na najboljem putu da postane najmoćnija svetska sila - demonizijući i kriminalizujući Raspućina ciljali su da ne samo liše cara čak i tako patetično slabe te usamljene odbrane već i da demonizuju te kriminalizuju ruski narod i njegovu tradiciju, da simbolično zatome njegovu vanrednu vitalnost. Kako opaža Platonov, nakon podrobnih pro- učavanja svih raspoloživih svedočanstava, negativni *"mit o Ras- pućinu potrebno je razmotriti kao posebno stvorenu prepreku (.'mada ne ijedinu) na putu poimanja naših duhovnih, političkih i nacionalnih vrednosti. I on je stvoren upravo da bi zatro putpov- ratka ka tim vrednostima, da bi osvmuvši se na mitologiziranog Raspućina Ljudi u užasu ustuknuli od svoje prošlosti, trudeći se da je zaborave i da joj se ne vrate.* "(Platonov, 1996)

Kada čitamo poruke koje je Raspućin slao caru stičemo utisak da je taj neuki sin naroda umeo bolje videti stanje ljudskog nego elite prve i druge funkcije. U poslednjoj telegramskoj poruci od 23. novembra 1916. godine Raspućin podučava cara:

"Svi smo mi ljudi i svi se na ljude moramo obazirati. Planovi Ljudski nisu lestvica, lestvica planova ljudskih je onda kada oni rasuduju sa čvrstinom i kad im na licu plamti istina, i mi se moramo povinovati s poštovanjem, a kada im na licu gori razdor i zloba u srcu, to liči na kulu Va vilonsku'!

Ističući načelo *"svoje svojima a tudina na stranu"*- Ras- pućin okončava poruku rečima ohrabrenja cara: *"Nećemo se bojati zla, dobrobitće biti naša."*

U trezorima evropske memorije, uz niz povesnih osvedo- čenja pogubnih posledioca raskida uzajamnosti između tri fun- kcije počiva i jedna mitska kristalizacija, pretočena u epsku pesmu srpskog naroda *Ženidba Dušanova,* (Karadžić, 11,29). U toj pesmi, koja inače obiluje simbolizmima broja tri, trojstvima i trostruko- stima, guslar peva o putu herojske inicijacije, o prevladavanju vanrednih prepreka kakve je "*latinski kralj Mijailo* "podlo isprečio svadbenoj povorci *"srpskog cara Stjepana",* koji se, shodno zva- ničnom obećanju i dogovoru, uputio među Latine - *"stare varalice"* - da uzme i oženi kći njihovog suverena. Prethodno, izaslanika *"srpskog cara Stjepana"* taj Mijailo je otpratio s porukom da mladoženja *"ne vodi svoja dva sestrića,/ Dva sestrića, dva Voinovića; Vukašina i s njima Petrašina; / Upiću su teške pijanice/ A u kavzi Ijute kavgadžije; /Opiće se zametnuće kavgu, / Pak je teško dževap dati kavzi/Unašem bijelu Leđanu. "*

Opazivši sa svojih utvrda kako prolazi i odlazi svadbena povorka, plemeniti Voinovići uočavaju i veliku opasnost: *"Što l' se ujak na nas rasrdio, / Te nas ne šće zvati u svatove? / Neko nas je njemu opadnuo, / S njega živa živo meso otpadalo! / Car otide u zamlju Latinsku, / A junaka sa sobom ne ima / Ni jednoga od roda svojega, /Koji bi mu bio u nevolji, / Ako bi mu bilo za nevolju; / Latini su stare varalice, / Ujaka će našeg pogubiti/a nezvaniićine smijemo."*

Kao i u ciklusu pesama o srpskom heroju revolucionarnog tradicionalizma iz vremena viševekovne islamske okupacije, dakle Marku Karljeviću - i ovde se odražava olovno vreme na plećima naroda, lišenog plemstva te stoga bitni savet Vojnovićima potiče od majke, dakle iz poslednjeg, preostalog izvora mudrosti što se nalazi u domenu treće funkcije. Majka ih savetuje da u tajnu pomoć srpskom caru pošalju svog brata Miloša Vojnovića, njenog trećeg i najmlađeg sina: *"Vi imate brata u planini / Kod ovaca, Miloš- čobanina, / Najmladi je, a najbolji junak, / A za njega care i ne znade."*

Priključivši se svadbenoj povorci pod čobanskom šubarom koja mu je skrivala lik i pod čobanskom kabanicom koja mu je pokrivala svečanu odeću od svile i zlata, Miloš Vojnović se jedini medu plemenitaškim svatovima odazvao svim pozivima cara za junakom spremnim da umesto njega odgovori na izazove
Latina, na latinska uslovljavanja ruke kćeri kralja Mijaila. Sledi niz ispita svestranosti junaka, od dvoboja sa kraljevim zatočenikom, preko preskoka konjeva s plamtećim mačevima i moći pameti da otkrije koja je kraljeva kći među tri lepotice do konačne pobede, do borbe s "*Balačkom, troglavim vojvodom ".*

U srpskom epu kristalizovano je iskustvo i saznanje da se metafizička snaga plemstva održava samo tamo gde je ono ostalo verno narodu, tamo gde živi s narodom, vršeći svoje duž- nosti i odgovornosti.

Masonski surogat trodelne zajednice

Odrodavanje plemstva od svoje biti i uloge je jedan od bitnih uzroka dekadencije te zatomljavanja tradicije i ustanova *ideologije trodelnosti.* Stoga i najsnažnije polemike protiv monarhijskog apsolutizma ili klerikalizma nisu počivale na pozitivnim načelima *ideologije trodelnosti* već su prizivale u pomoć svetove uobražene egzotike, utopija ili "*drevnih sloboda* " kako je to pri- merice činio grof Anri de Bulanvilie - nepravedno zaboravljeni preteča i učitelj Rusoa i Voltera te francuske masonerije - koji je veličao araboislamsko društveno uredenje spram evropskog, monarhoapsolutističkog i klerikalnog (*Vic de Mahomet)* te franačku aristokratiju spram vladajuće francuske dinastije. Doduše, De Bulanvilie je protiv meta svojih polemika pokrenuo i rehabilita- ciju Staleške skupštine (*Lettres sur le anciens Parlements de France que l'on nomme Etats Generaux*) ali previđajući *trojnu* suštinu, zasenjen njenim franačkim poreklom te prirodom u znaku drevnih sloboda i jednakosti, gde je izborni a ne nasledni kralj samo *primus interpares.*

Tako sprečavana monarhijskim apsolutizmom i intelek- tualnom rastrojenošću plemstva *ideologija trodelnosti* se postva- rila u jednom patrljastom i patološki izopaeenora obliku, po svojoj prirodi sličnom zloćudnom tumoru, koji je bio glavna laboratorija onih ideja i pokreta što su izveli buržoaske revolucije protiv apso- lutističkih monarhija i ostataka imperija te duhovne vlasti. U pitanju je organizacija *slobodnih zidara,* koja je imala značajne pa i bitne udele u nizu presudnih pojava na scenama evropske novije istorije, od Francuske revolucije (Jacob, 1991) do izazivanja
Prvog svetskog rata te stvaranja Jugoslavije i nove deobe Evrope (Mužić, 2001).

Neopodno je odmah istaći da ovde nije reč o nekakvom verodostojnom nasleđu srednjovekovnih udruženja graditelja kate- drala već o modernoj, *spekulativnoj* masoneriji, koja je svoj naziv preuzela od stare, *operativne,* u čije se sekularizmom te bespo- slicom odavno opustele londonske *lože* ugnezdila, poput raka u tuđu školjku. Prvi sastav masonerije bio je upravo u znaku pro- nadene sprege tri funkcije koje su u ložama predstavljali prote- stantski kler, plemstvo i bogatiji sloj trećeg staleža. Sudeći prema nalazima jedinstveno dalekosežnih istraživanja Bernara Feja, prvi pokretač stvaranja *spekulativne masonerijc* na Britanskim ostrvima bila je ogromna potreba nekih protestantskih sveštenika da se izazovima rastuće moralne anarhije te bezveija engleskog urbanog društva odgovori ukazivanjem na postojanje *Boga* posredstvom pozitivističkih i empirijskih dokaza, videnih osobito u Njutnovoj teoriji gravitacije. Jedan od osnovnih pokretača, koga Fej prepo- znaje u pastoru Dezaglijeu, objašnjavao je taj pristup ovim rečima, na stranicama uvoda u svoja predavanjima o *eksperimentalnoj filozofiji{A Course ofExperimental Philosophy):*

"Sva saznanja koja imamo o prirodi počivaju na činjeni- cama, jer bez opažanja i iskustva naša prirodna filozofija ne bi bila išta drugo do jedna nauka pukih reči i nerazumljivog narečja. " (Fay, 1945)

S obzirom da za takve propovedi hramovi nisu bili podobni a i da bi se one otisnule te utisnule duboko u profano društvo - propovednici su potražili i našli najpogodnije, odnosno najslobodnije i najjeftinije prostore u sedištima preostalih udruženja retkih graditelja katedrala, koji su tu uglavnom dokoličarili, zaludno očekujući narudžbe od društva obuzetog bezverjem. Bila je to *"formula koja jepriličila obrazovanim, visoke intelektualne razine, privlačene heterodoksnim misticizmom, kao i kleru,*

zabnnutom da sačuva tradicionalni moral, društvene kadrove Crkve i suštinski deo hrišćankih dogmi te plernićima, željnim novina, malo oset- Ijivim prema ideji božanskog, malo sklonim mistici, poštovanju liturgije i molitvi ali taštim, oholim i žednim uzbudenja... Visoko građanstvo sledilo je plemstvo, ali oprezno i suzdržano; malo, intelektualno, umetničko, trgovačko gradanstvo, koje je život u luksuzu i atmosferi velegrada već učinio grozničavim, bacilo se u masoneriju glavačke i slepo, prepunivši lože. Bilo je marljivo, oduševljeno i indiskretno. Za njih je bilo prelepo što učestvuju na skupovima u ložama gde su svi bili jednaki, gde su svi bili braća, gde su svi nosili sablju, gde su se svi nazivali 'vitezovima To sublimno deoništvo s najdubljim misterijama bilo je istovre- meno veoma prijatno deoništvo s visokim klasama. "(Fay,1945).

Ipak, takvo deoništvo predstavnika tri funkcije ili staleža nije urodilo one plodove koje ustanove *ideologije trodelnosti* obično pružaju, premda je spram spoljnog sveta doboročinstvo bilo i ostalo zvanično osnovni cilj masonskog udruživanja. Po svemu sudeći reč je o kobnoj posledici izveštačene, mehaničke prirode takvog deoništva i (samo)obmanjivačke prirode sadržaja masonske pseudodoktrine, mitova i legendi te "*najdubljih miste- rija".* Dovoljan je samo jedan letimičan pogled kroz ikonološke optike na scenografiju masonskih loža - krcatih simbolima pokra- danim besavesno i beslovesno iz najrazličitijih izvora, silom pomodnog egzotizma i kvaziezoterizma - pa da se uoči činjenica kako masonerija ne potiče iz drevnog Egipta pa ni preživelih te osvetoljubljem nadojenih ostataka templarskog reda već iz levan- tofilskog pseudospiritualizma, rođenog u Firenci taŠtih mešetara i jalovih manirista, dakle u XVI stoleću. To kićenje tuđim peijem obično je praćeno previđanjima pa i potpuno naopakim preina- čenjima verodostojnih značenja pokradenih simbola, deviza i rituala te se slobodno može reći da s masonerijom počinje istorija one vrste neukusa, zvanog *kitsch,* koju nije poznavala nijedna pret- hodna epoha, ni kultura.

Takođe je krajnje neukusna te odvratna i masonska imi- tacija viteških redova, lišena svakog smisla, osim obmanjivačkog. U pitanju je majmunisanje inicijatskih i hijerarhijskih puteva metafizičkog preobražaja ljudskog elementa, koji u stvarnosti iziskuju herojska ogledanja i borbena suočavanja sa smrtnim pret- njama. Na istinski viteški put preloma egzistencije i metafizičkog preobražaja čovek raože stupiti samo s oružjem u rukama i sa zaslugaraa stečenim kroz vetrove rata, vatre borbi te na najstu- denijim ispitima srca. Farsičnu prirodu takvog, malograđanskog majmunisanja viteških redova osvedočava i činjenica brzog umno- žavanja prečaga na lestvici masonske pseudohijerarhije: od početne dve, svojstvene istinskoj, dakle *operativnoj* masoneriji, što su razlikovale *učenike i drugove* - kojima su *spekulativni siobodni zidari* odmah dodali treću, za predsednika lože, proizvednog u *majstora* (Newton, 1916) - sve do čak trideset tri stupnja, izmi- šljanih i nazivanih proizvoljnošću petparčke maštovitovitosti modernog čoveka.

Na ovom mestu izlaganja neophodno je otvoriti jednu zagradu te ukazati da negativne procene sadržaja i učinaka maso- nerije nisu bez ostataka, gde počivaju i vanredno značajni podu- hvati te dela, ponajviše u domenu otkrića basnoslovnih vrednosti i vrlina u trezorima nasleđa evropskih nacija. Mnogi od istraživača kojima dugujemo i intuicije evroarijskog zajedništva, tokom XIX stoleća, pripadali su masoneriji i učestvovali u pokretima nacio- nalnog osvešćenja te

preporoda. Svako potpunije sagledavanje povesti masonerije mora takode imati u vidu i ogromne razlike između često dobrih namera i poraznih ishoda. U masonskim ložama izvesno je bilo i onih koji su se tu obreli zavedeni ili silom sopstvene naivnosti, poput kneza Pjera Bezuhova, junaka Tolstojevog romana *Rat i mir.* Dobar primer rečenog pruža i grof Zozef de Mestr u odgovoru od 18. juna 1782. godine na poziv vojvode od Brunsvika da se pridruži masonskom skupu u Vilhelmsbadu (*Memeoire au duc de Brunswick).* De Mestr ne samo da tu odlučno odbacuje sve mistifakcije o poreklu masone- rije već ističe svoje uverenje (odnosno želju) u hrišćansku prirodu njene inicijacije. De Mestr ocrtava svoj ideal organizacije koji je zapravo jedan oblik *ideologije trodelnosti.* Po De Mestru masonska organizacija treba da bude trodeleno ustrojena: *braća* na prvom stupnju treba da se posvećuju dobročinstvu te izučavanju morala i politike; na drugom stupnju uspostavljanju hrišćanskog ekume- nizma i uticanju na vlade a na trećem vrhovnim otkrovenjima i dogmama ezoterijskog domena hrišćanske doktrine. Možda je izlišno isticati da je De Mestr morao napustiti masoneriju.

Zatvorivši zagradu možemo istaći da su prvi gubitnici spekulativne masonerije bili upravo pripadnici prvog i drugog staleža. Pripadnici klera, tragajući za empirijskim i pozitivistički valjanim dokazima postojanja hrišćanskog Boga - koji su trebali biti zakonomemo nepobitni poput onih što ih ištu metode moderne, eksperimentalne, dakle samo svetu kvantiteta posvećene te
podvrgnute nauke - konačno su izgubili sve pa i vehi u Boga, koga im je zamenila jedna frankenštajnski sklepana, deistička i antropomorfna nakaza, pola čovek-pola jarac, što u viziji raspopa Elifljasa Levija otelotvorava *Velikog Arhitektu* (masonskog) *Univerzuma.*

Aristokratija se brzo izgubila u gomili predstavnika trećeg staleža, gde su vladala i gde vladaju načela plutokratije a svi zajedno su postali svesni i voljni ili nesvesni te medijumski izvr- šioci nihilističkih strategija okultnih ili otvorenih snaga subver- zije, što su ciljale da posredstvom masonerije, kao pukog sredstva, podrivaju i razaraju ostatke poredaka i ustanova, vrlina i vrednosti monarhijske i imperijalne, hrišćanske i plemenitaške Evrope. Masonerija je nadasve potpuno izneverila suštinski smisao tro- delne strukture tradicionalne evropske zajednice koju je svojim sastavom oponašala: umesto da služi celini zajednice - ona je svuda i uvek bila te ostala otudeno telo, kao samozvana elita koja se spram društva odnosila i odnosi parazitski. Pripadnicima trećeg staleža masonerije je uglavnom služila i služi kao prečica za postvarenje niza sebičnih potreba, od ličnog napredovanja i vršenja uticaja, preko sklapanja poslova te nagodbi do zarada mimo moralom ili zakonom propisanih postupaka. Te koristi plaćale su se i plaćaju svesnim ili nesvesnim služenjem u neobjavljenom ratu protiv Evrope, na strani njenih neprijatelja, s one strane kanala Lamanš i Atlantskog okeana. Izostanak bilo kakve pozitivne osnove tog neprijateljstva odaje njegovu medijumsku prirodu, u službi silama nihilizma. Izjava iskustva masonerije kakvo je stekao Fridrih Veliki, kralj Pruske, mnogo je dublja nego što je mišljena jer osvetljava ideal nihilizma: *"Masonerijejejedno veliko Ništa!"*

Četvrti stalež

Rušenjem poslednjih ustanova i običaja *ideologije trodel- nosti* otvoren je veliki ambis za degradaciju rada i svodenje slo- ženih odnosa sveta proizvodnje u prosti dualizam vlasnika sred- stva za proizvodnju i najamnika, eksploatatora i eksploatisanih, profita i preživljavanja. Osmatrajući prevashodno englesku priv- redu i društvo, Marks je mogao s pravom da opazi u *Komunističkom manifestu: "Ceio se društvo sve više i više cepa na dva veiika neprijateijska tabora, na dve velike klase koje stoje neposredno jednaprema drugoj: buržoazija iproletarijat.* "(Marx/Engels, 1945).

Svet na koji Marks projektuje svoje neobuzdane mržnje spram evropske i hrišćanske tradicije je odreden *ideologijom trodelnosti.* Taj svet Marks vidi u istorijskoj perspektivi. On s neskrivenim zadovoljstvom opaža da su buržoaske revolucije odbacile na *"smetlište istorije"*ne samo prvi i drugi stalež već i sve odgovarajuće vrline i vrednosti. Po Marksu, te vrline i vred- nosti su samo *"reiigiozne ipolitičke iluzije",* proizvođene za pot- rebe *"prikrivanja espioatacije."* Zato on hvali i slavi nihilistički poduhvat buržoazije koji skida s čoveka sve *"iiuzije* i otkriva ga kakvim jeste, dakle kao sebičnu, ekonomsku životinju:

"Buržoazija je u istoriji odigraia snažnu revolucionarnu ulogu. Gde god je došia na vlast, buržoazija je razorila sve feu- daine, patrijarhalne, idilične odnose. Ona je nemiiosrdno pocepaia šaroiiko izukrštane feudalne veze koje su čoveka vezivale za njegovogprirodnopretpostavljenog, inije ostaviia izmedu čoveka i čoveka nikakvu drugu vezu osim golog interesa, osim bezose- ćajnog 'plaćanja ugotovu'. Onajeuledenoj vodisebičnogračuna utopila tihu jezu pobožnog sanjarenja, viteško oduševijenje, malo- građansku setu. Ona je lično dostojanstvo rastvorila u prometnoj vrednosti i na mesto bezbrojnih, poveljama priznatih i izvojevanih sloboda stavila jednu *besavesnu slobodu trgovine...*

Buržoazija je sa svih dotadašnjih dostojanstvenih profesija, na koje se gledalo sa strahopoštovanjem, skinula svetiteljski oreol. Ona je lekara, pravnika, sveštenika, pesnika i naučnika pretvo- rila u svoje plaćene najamne radnike.

Buržoazija je sa porodičnog odnosa zderala dirljivi senti- mentalni veo i svela ga na čisto novčani odnos... Sve što je sta- leško i ustajalo isparava, sve što je sveto skmavi se, i Ljudi najzad bivaju prisiljeni da na svojpoložaj, na svoje medusobne odnose pogledaju trezvenim očima."

Premda y Marksovim očima buržoazija ima vanredne zasluge za uništenje evropskih i hrišćanskih vriina i vrednosti te za svođenja ljudskih odnosa pa i čoveka u kostreti materijalnih interesa - ona je osuđena da svoju vlast i viasništva prepusti četvrtom staležu, proletarijatu, jer je njen nihilizam nedovoljno učinkovit. U očima Marksove mržnje prema svemu evropskom i hrišćanskom - osvedočenoj već mladalačkim, satanističkim pesmama - proletarijat ima dvostruku prednost spram buržoazije. Prva: njegov nihilizam je potencijalno odlučniji i učinkovitiji. Druga prednost: za razliku od buržoazije, u kojoj i posredstvom koje preživljavaju nekakvi ostaci ili makar simulakri *starog društva,* odnosno starih *"iluzija"* - proletarijat pruža sobom te svojom moralnom opustošenošću uzomi i ohrabrujući primer koliko daleko može dosegnuti proces nihilizma:

"Životni uslovi starog društva već su uništeni u životnim uslovima proletarijata. Proletarijat nema svojine; njegov odnos prema ženi i deci nema više ništa zajedničko s buržoaskim poro- dičnim odnosom; modemi industrijski rad, moderno robovanje kapitalu... oduzelomujesvakinacionalnikarakter. Zakoni, moral, religija za njega su samo buržoaske predrasude iza kojih se kriju buržoaski interesi."

Kako je bilo moguće da niz decenija, nesagledive mase obrazovanih i dobronamemih ljudi čitaju navedene redove *Komu- nističkog manifesta* i ne shvataju da je u pitanju neskriveni iskaz mržnje prema svemu ljudskom što pripada uspravnici života? Zapitanost o razlozima zbog kojih su se pokolenja masovno oda- zivala sirenama marksističkog nihilizma - po cenu intelektualnog, moralnog pa i fizičkog samoubistva - zaslužuje posebna i veoma iscrpna istraživanja. Ovde se moramo zadovoljiti hipotezom da je najdublji razlog, odnosno pokretač pristajanja masa uz komu- nistički pokret počivao upravo u osporenoj a ipak imanentnoj *ideologiji trodelnosti,* u njenoj vrednosnoj hijerarhiji koja besa- vesne posednike materijalnog bogatstva - Marks bi rekao " *vlas- nike sredstava zaproizvodnju i eksploatatore"*- postavlja na dno trećeg staleža. Buržoaske revolucije, omogućene vekovnim slab- ljenjem prvt? i druge fiinkcije, izvršile su, na sceni društvene stvar- nosti, potpuni preokret vrednosnog sistema svojstvenog *ideolo- giji trodelnosti* ali je on ostao nesavladan i uspravan u srcima ljudi. To je izazvalo snažno protivurečje između ljudske spo- ljašnosti i unutrašnjosti. Zato je komunistički poziv na revoluciju bio široko a pogrešno shvaćen kao poduhvat usmeren usposta- vljanju prirodnog poretka vrednosti, odnosno *društvene pravde,* dakle usmeren obnovi a ne uništenju ljudskosti.

Takva, potpuno različita shvatanja ciljeva komunizma poprimila su, konačno, razmere borbenog dualizma unutar revo- lucionarnog pokreta, očitovanog već sukobom Staljina sa skoro celokupnom "*vrhuškom* partije, počevši od Lenjina i Trockog. Staljin, raspolažući snažnom podrškom ruske "*baze*" stremio je ka obnovi razorene države i ruske sile. Lenjin, Trocki i ostali iz *" vrhuške*' zalagali su se za potpuno zatomljenje ruske države i genocidno istrebljenje prvog i drugog staleža te gornjeg sloja trećeg staleža ruskog naroda, nadasve ratara. Genadij Zjuganov, osmatrajući povest komunističkog pokreta u SSSR - od Okto- barske revolucije do *perestrojke* i sloma - opaža kako nju kara- kteriše dualizam "*heroizma i izdaje, žrtvi i dželata, veiičine i niskosti, patriotizma i rusofobije... Prvi su se trudiii da obnove uništene i paraiisane infrastrukture, da uspostave snabdevanje namimicama, da modemizuju ekonomiju, da grade nove fabrike, da preporode oružane snage. Drugi su potpisivaii svirepe ukaze*

0 *potpunoj* tiekozakizaciji', *vršiii Iikvidacije hiljada taoca, hvalili* 'streljanje kao metod vaspitanja' , *organizovali koncentracione logore, hladnokrvno zatomljavali milione Ijudi i dizali u vazduh svetilišta nacije. Unutrašnja borba ove dve grupe u partiji ponekad je jenjavala, ponekadse razbuktavala s obnovljenom snagom, ali nikad se nije prekinula, nijednog trenutka, trajući duginiz decenija ipredstavijajući, u izvesnom smislu, potku sovjetskogperioda u istoriji Rusije, koja je na odlučan i dramatičan način uslovila dogadajeposlednjih godina.* "(Zjuganov, 1999)

Novi svetski haos

Ideologija trodelnosti ne upućuje obavezno ka potpunom
1 vernom postvarenju sopstvene strukture, niti stvara odgovara- juće klase. Ona se iskazuje iz dubine samobitnosti evropskog čoveka, kao idealni, nadistorijski te večni uzor političkog ustroj- stva, čak najpotpunije tamo gde je izvršen preokret odgovarajuće hijerarhije, kako nam pre svih svedoči Platonova doktrina. U povesti evropskog čoveka ta ideologija je osvedočena kao ima- nentni, idealni model koji mu omogućava da poredbeno sagleda stvarno stanje zajednice ili društva, odnosno razmere otudenja od normi skladnog odnosa između funkcija.

Poučne primere korišćenja *ideologije trodelnosti* za sagle- davanje stanja u Evropi nakon buržoaskih revolucija - izvršenih pod zastavama ideologije *jednakosti* - pružaju ruski mislioci, u prvom redu slavenofili. Primerice, Fjodor Mihailovič Dostojevski, vrativši se iz Pariza objavio je, 1863. godine, na stranicama časo- pisa *Vremja,* svoj utisak o stanju francuske nacije, svedene na uzomog pripadnika trećeg staleža, izvesnog ili imaginamog Žaka Bonoma, samozadovoljnog sopstvenom ništavnošću i amoralnošću. Razočarani Rus, opažajući nestanak viteškog i religijskog tipa čoveka među Francuzima zaključuje da ih je zatomilo pograda- njenje.

Taj uvid potvrđuje i produbljuje Konstantin Leontijev u ogledu o *prosečnom Evropljaninu kao idealu i orudu opšteg razaranja.* Tu je *ideologija trodelnosti* podrazumevajuća, pozitivna osnova kritike procesa staleških *mešanja* i *uprošćavanja,* odnosno potiranja svih kvalitativnih osobenosti čovečanstva, od rasnih i nacionalnih do staleških. Taj proces potire svojstva u pravcu protivprirodne jednoobraznosti, odnosno svodenja svih u kostreti modela trećeg staleža. Imajuću u vidu i tehnološki razvoj koji prati taj proces, Leontjev je predočio katastrofalne ishode, koji prete na samo prirodi već i *ljudskom društvu što treba da bude složen i zaokrugljen organizam, poput tela koja je priroda obli- kovala... Mašine, para,elektricitet i tako dalje, kao prvo, jačaju i ubrzavaju to mešanje... Njihovo dalje širenje neminovno će dovesti do nasilnih i krvavih preokreta; verovatno čak do nepre- dvidivih fizičkih katastrofa; drugo, svi ovi izumi su korisni samo onojklasiprosečnih ljudikoji su ujedno iglavno orude mešanja injegovipredstavnici, injegovproizvod.* "(Leontjev, *2002)*

Svet u kome živimo, na početku XXI veka, obeležen je globalnim nihilističkim procesima koje su oslobodile buržoaske revolucije te uzurpacije vlasti od strane neproizvodnih i parazitskih delova trećeg staleža. Ti procesi su razvalili poslednje ostatake i ustanove *ideologija trodelnosti* te odgovarajuća verska, politička, etička i moralna ograničenja pohlepi ekonomske životinje u čoveku. Valja istači da ovde nije samo reč o velikim buržoaskim revo- lucijama - kakva su engleska i francuska - već i onim prethodećim, malim ili puzećim, tihim ili tajnim, što su stvorile komercijalne republike poput venecijanske ili đenovljanske. U Veneciji prva žrtve bilo je upravo samo plemstvo, kome je plutokratsko načelo i merilo valjanosti čoveka odobravalo ili uskraćivalo čak i pravo za stupanje u brak. To pravo bilo je uskraćivano - i po cenu zatomljenja loze - ako je imetak bio niži od naloženih veličina.

Kako istorijsko iskustvo svedoči, u buržoaskim revolu- cijama ne preovladava osnovni ili celoviti duh treće funkcije već činbenici njenih patoloških izrodavanja. Otuda je, pre ili kasnije, i

svet treće funkcije obavezna meta napada tako oslobođenih, nihilističkih i parazitskih sila. Procesi započeti ideologijom libe- ralizma i prosvetiteljstva, judeoprotestantskom etikom rada i apologijama individualizma te sebičnosti, buržoaskim revolucijama i oslobađanjem proizvodnih, komercijalnih te finansijskih sila od stega i ograničenja političke, verske i moralne prirode - doveli su, nakon dva stoleća, do trijumfa najcrnje ekonomije u povesti čovečanstva koja ugrožava osnovne biološke i ekološke uslove opstanka svih oblika života na planeti, počevši od ljudske vrste.

Procesi koji su započeli na Britanskim ostrvima legaliza- cijom lihvarstva, izmetanjem ucenjenog plemstva u pljačkaše naroda, bestidnom kupoprodajom plemićkih titula te otuđenjem od Evrope - doveli su do potpunog preokreta klasičnog poretka zajednice te su danas na vrhu svetske piramide samo uzorci najgoreg, zlikovačkog i kriminogenog sloja ljudskog materijala. U studiji o *novom svetskom ekonomskom haosu,* ekonomista Zorž Korm vrši smotru galerije prvaka najcrnje ekonomije, na vrhu svetske piramide finansijske moći, od *"prinčeva fmansija, koji su osvojiii vanredna bogatstva zahvaljujući berzanskimpokretima i fmansijskim* big beng, *omogućenim revoiucijom eiektronskih komunikacija...* do *široke mreže nacionainih i intemacionainih trgovaca drogom, oružjem, jeftinom radnom snagom i svakom robom ili osobom što se kreće kršeći nacionaine zakone. Reč je o legiji novih rentijera XX veka čije bogatstvo ne počiva na ikakvojproizvodnoj osnovi već upravo suprotno tome na rastro- javanju modemih ekonomskih mehanizama.* "(Corm, 1993)

Možda je ovde izlišno isticati kako je liberalni kapitalizam osnovna ideološka matrica i pokretač viševekovnog procesa koji je doveo do *novog svetskog ekonomskog haosa.* S druge strarne neophodno je istači kako je osnovna snaga što se suprotstavljala tom procesu - pod različitim pa i međusobno suprotstavljenim oblicima i pokretima - poticala iz onog osećanja što se obično naziva *dmštvenom pravdom* a koje je zapravo poriv urođen *ideologiji trodelnosti.* Valja imati u vidu činjenicu istorijskog iskustva da porivi, sklonosti ili nastrojenosti određene *forma mentis* nisu mnogo probirljivi u stanjima oskudice ili potpune nemaštine: ako nemaju sopstveni, saprirođeni oblik ispoljavanja, oni pristaju uz najbliže. Tako se može objasniti i paradoks masovnih pristu- panja komunističkom pokretu čija je osnovna doktrina zapravo radikalni, nihilistički izraz netrpeljivosti spram *ideologije trodel- nosti.*

Razmah *novog svetskog ekonomskog haosa* izvesno obes- hrabruje nade u mogućnost novog ustanovljenja i postvarenja *ideo- logije trodelnosti.* Tamo gde vladaju "*zakoni tržišta "* - zapravo otuđeni centri finansijske i političke moći te nadnacionalne kom-panije i korporacije - nema nikakvog mesta pod suncem ne samo za bilo kakve više oblike Ijudskog zajedništva već ni za uspravnog čoveka. Ali upravo pod takvim uslovima *ideologija trodelnosti* može da pokaže svoju osnovnu prirodu, dakle da posluži kao vrednosna osnova otpora plutokratskim silama i kao putokaz priprema za vreme nakon sloma sveta obmana i samoobmana nakazne, trovačke i lihvarske civilizacije Zapada.

IDEAL CELOVITOSTI

Čuveno učenje Karla Šmita o suštini pojma političkog - koju čini odgovarajući kriterijum razlikovanja prijatelja i nepri- jatelja (Smit, 1995) - počiva na mnogo dubljoj osnovi od one koju osvetljava katedra tog poslednjeg čuvara ideala *jus publicum Europaeum.* Reč je o zajedničkom etimološkom korenu *(*pt~)* reči *p(t)olis* (grad) - iz koje, preko pridevskog izvoda, potiče imenica *politika* - i reči *p(t)olemos* (rat). Ako nije izraz nekog nesvesnog naslućivanja budućeg horizonta civilizacijskog sloma, ta sprega grada i rata može čuditi jer su u pitanju reči protoevro- arijskog porekla, dakle skovane u kulturi čija je odlika upravo visoko razvijena urbanost. Ta veza priliči evroarijskom svetu jer su se odgovarajući narodi pojavili na sceni istorije kao veliki rušitelji gradova, od Mikene i Troje do Mohanju Dero i Harabe. Otuda je *gradorušitelj* najčešće svojstvo po kome Homer prepo- znaje ahajske junake.

Retki su evropski gradovi stvoreni silom ukrštanja trgo- vačkih puteva. Ogromna većina evropskih gradova je sazdana na temeljima vojnih utvrda a najlepši, srednjovekovni, kristalisali su se oko zamkova, osvedočavajući ljudsku potrebu za višim zaš- titama. Cak je i Dubrovnik, izrazito trgovački grad-republika te poslednji *polis,* koji nikada nije ratovao, opasan ogromnim, veko- vima gradenim bedemima i tvrđavama.

U dobu rađanja helenskog pojma politike, veza između polisa i rata bila je skoro trajna pojava. Zato Platonovo zaključno delo, posredstvom izlaganja Kleinija o zakonu Krita, sadrži osudu *"nerazboritosti onih mnogobrojnih Ljudi koji ne shvataju da rat neprekidno traje kako između pojedinaca, tako i između država* (polisa)*... Jer ono što većina Ljudi naziva mirom, to je samo prazna reč, dok se u stvari sve države stalno nalaze u neobjavljenom ratu, i to sve protiv svih."* (*Zakoni*, I, 625e-626a)

Nije teško prepoznati u navedenom opažanju ne samo početni *attacco* Hobsove vizije *Levijatana* već i idealnu osnovu Smitovog učenja o osobenosti, odnosno samostalnosti te nezavi- snosti pojma i kriterijuma političkog spram ostalih domena ljudskog mišljenja i delanja: *"Političfco, naime, ima svoje sopstvene kriterijume koji na osoben način postaju delotvorni u odnosu na različita, relativno samostalna područja stvarnosti Ljudskog miš- Ljenja i delanja, posebno u odnosu na ono što je moralno, estetsko, ekonomsko. Političko zbog toga mora ležati u sopstvenim krajnjim razlikovanjima na koja se može svesti svako delanje koje je u specifičnom smislu političko.*

Sledi stav koji izgleda kao ideal pojmovnog čistunstva suprotstavljen mutljazima povesne stvarnosti: "*Razlikovanjepri- jatelja i neprijatelja ima taj smisao da označi krajnji stepen inten- ziteta vezivanja ili razdvajanja, asocijacije ili disocijacije; ono može teorijski i praktično postojati a da istovremeno ne bi morala da se primene sva ona moralna, estetska, ekonomska i druga razlikovanja."*

Doista nema uvek "*potrebe da politički neprijatelj bude moralno zao, nema potrebe da on bude estetski ružan; on se ne mora javljati kao privredni konkurent...",* ali povest svedoči bezbrojnim primerima da neprijateljstva ratnih razmera počivaju upravo na ekonomskim, moralnim pa čak i

estetskim razlozima. Po Smitu "*druga razlikovanjd"* bivaju korišćena samo "*radi podrške*" onog glavnog i bitnog, dakle političkog. Ipak, veliki učitelj nam ne osvetljava sadržinu kriterijuma političkog već samo njegov konačni zaključak, uz letimično opažanje da je politički prepoznati neprijatelj "*drugost stranca* (kojaj *znači negaciju sopstvenog načina egzistencije, pa se zbog toga odbija ili savla- dava kako bi se sačuvao vlastiti, bivstvovanju primereni način života."*

Tragajući za sadržajem kriterijuma o kome je reč valja se zapitati šta čini "*način egistencije"* te "*drugosti"* ako ne sve ono što Smit odlaže pod stavkom *druga razlikovanja*". Način egzi- stencije, pored ostalih svojstava čine upravo etički i moralni sveto- nazor, estetski ukus te ekonomska nastrojenost i namerenost. Prebacujući liberalnom stanovištu što je "« *dilemi između duha i ekonomike... pokušalo da neprijatelja, polazeči od poslovne sfere, rastvori u konkurenta, a polazeći od duhovne sfere, u protivnika u diskusiji"* - Šmit je počinio slični spoznajni previd. Upravo je optikama liberalnog svetonazora svojstvena sklonost da stvarnost složenih celina previdaju ili poriču videći umesto njih najradije gomile raspadnutih, nepovezanih i samostalnih par- čadi. U kulturama evroarijskog čoveka neposredno i posredno upravljanje poslovima političke zajednice idealno obuhvata sve bitne domene mišljenja i delanja te i moral, estetiku i ekonomiju. Ta posvudašnjost zadataka i odgovornosti političkog uma izvesno ne menja, niti slabi odgovarajući, suštinski kriterijum. Idealni politički pogled o kome je ovde reč obuhvata svojom brigom i trudom za očuvanje, uvećanje i razvijanje vrlina i vrednosti sve bitne domene mišljenja i delanja čoveka i odgovarajuće zajednice te iz takve ukupnosti, odnosno celovitosti a ne partikularnosti i postranjenosti - imajući u vidu cijeve i interes celine zajednice ili države - prosuđuje ko je prijatelj a ko neprijatelj. Politički svetonazor ne deli istu razinu s moralnim, estetskim ili ekonom- skim već ih sve nadvisuje jer ih sve obuhvata, s odgovarajućim kriterijumima. Posebnost političkog u odnosu na "*druga razliko- vanja*" počiva u činjenici da ih ono načelno sve sadrži u sebi. Tamo gde se političko povlači - otvara se nebranjeni prostor slabosti u korist unutrašnjih i spoljnih neprijatelja.

Etička osovina politike

U svom izvorniku pojam politike ne samo da potiče iz pojma grada-države već se s njim podudara: politika je nadasve odlučivanje i delanje što prožima sve ustanove i organe države; U idealnom stanju osnovna formativna i informativna načela države te i njene politike su *nebeskog* porekla, noseći posebne zadatke i odgovornosti u strukturi svemirskog Reda. Svest o metafizičkim korenima države i suverena održala se, tokom niza milenija, sve do vremena buržoaskih revolucija pa je ideal državnog *"oponašanja nepromenljivih defcreta Boga*" rasprostranjen širom racionalističke misli te i u spisima Žan-Žak Rusoa. U pitanju je hristijanizovani ili deizovani patrljak izvome misli evroarijskog čoveka koji je sebe i svoju zajednicu video te određivao u

poretku borbe za Red, posredstvom ponavljanja uzornih božanskih činova i dela. U pitanju je stvarnost koju najvernije ali i najsa- žetije predočava svetlost katedre Pija Filipani-Ronkonija:

"Ceo svet, od tanane vlati trave do sublimnog nebeskog svoda, od poslednjeg medu Ljudima do vrhovnog međi bogovima, zasnovan je na etičkim snagama *koje se odražavaju u nepro- menljivom poretku Prirode. Taj poredak, kojije na fizičkoj razini dat postojećom, nepromenljivom saglasnošću izmedu prirodnih zakona i odgovarajućih pojavnosti, na razini etičnosti Ljudske svesti počiva takode na željenoj i održavanoj sprezi izmedu date reči i dela njenog izvršenja: saglasnost i sprega u kojima počiva Istina. Dakle, za indijske i persijske Arije činjenica održanja date reči, vernosti zakletvama i prijateljstvu imala je ogromni reli- gijski značaj jer ih je - premda delujući na zemlji i u Ljudskim dogadanjima - činila duhovnim učesnicima u održanju kosmičkog Reda. Od Reda do Suvereniteta malije korak i evo kako su Mitra i Varuna prizivani u složenim ritualima krunisanja, pomenutom* raja-suya, *koji će kasnije služiti za krunisanje univerzalnog suve- rena,* cakra-vartin-a, *'Pokretača točka'. U tom svečanom činu, kojije po mnogim aspektima povezan s 'osvajanjem glavnih strana sveta'* (dig-vijaya; *treba istači da* dig *znači i 'prostor') i žrtvova- njem konja, kralj preuzima dve funkcije svojstvene paru Suverenih bogova, svešteničku vlast, projekciju* rta (*Redaj i vojnu te civilnu,* ksatra *(koja u pravnom domenu izgleda odgovara pojmovima* fas *i* jus *drevnih Rimljana), dok njegov presto, u tom slučaju prekriven kožom tigra, biva poistovećen sa 'središtem sveta' (razni* umbelicus *ili* onphalos *antičkog sveta), odnosno s planinom Sumeru, staništem bogova."* (Filippani-Ronconi,1981)

Sadržeći najdrevnije znane zakone, propise te uputstva za državničku politiku - upravo u perspektivi razlikovanja pri- jatelja i neprijatelja - *Manarva-Dharma-Castra* nam osvetljava figuru idealnog suverena koja je najjezgrovitije otelotvorenje idealne te posvudašnje funkcije političkog odlučivanja i delanja: *"Kada je ovaj svet bio bez kralja, tada su svi Ljudi gonjeni strahom jurili u svim pravcima i jurcali bezglavo. Gospod je poslao kralja da zaštiti sve to, uzimajući trajne elemente od Indre, Vetra, Sunca, Vatre, Varune, Meseca i gospodara bogatstava. I s obzirom da je kralj stvoren od delića te gospode bogova - on prevazilazi blistavom energijom sva živa bića te kao Sunce prži oči i srca i niko na zemlji nije u stanju da ga gleda. "* (VII, 1-6)

Navedeni period utvrđuje osnovu ulogu suverena, koja obuhvata sve ostale, kao što svemirski Red sadrži u sebi sve svetove. Sa stanovišta svetonazora evroarijskog čoveka nezamislivo je postojanje nekog iole značajnog domena života pojedinca i zajednice koji nije obuhvaćen svetlošću formativnih i informa- tivnih načela Reda posredovanih funkcijom suvereniteta. Nebesko poreklo misije kralja posredno ukazuje da je državni poredak delić te odgovarajući odraz svemirskog Reda, što na drugom kraju evroarijskog sveta starogrčki jezik čuva označavajući s istom rečju, *kosmos,* vasionu i pravno ustrojstvo države. Sledi analitičko raz- laganje sastava materijala od koga je sačinjen idealni suveren. U pitanju su elementi božanskog porekla čija raznovrsnost opisuje toliko široki krug svojstava da njime urediteljski i zaštitnički obuhvata sve potrebe državne zajednice. Kroz vedske himne Indra se osvedočava kao politički bog *par excellence:* on je ne samo vrhovni bog već i pomagač Arija u njihovim borbama protiv Asura. Indrin solarni element u sastavu suverena odgovara borbenim te ratnim dimenzijama

državne politike. Za razliku od Indre koji vlada dnevnim periodom Varuna je bog noćnog doba i svoda u čijim zvezdama vedski pesnik prepoznaje njegove oči, odnosno posvudašnjost te neograničenost božanskih moći, počevši od onih demijurških, kosmotvoračkih, kada je "*plemeniti bog smislio nesmislivo" (Rg-Veda*, VII,86,7). Element preuzet od Varune - koji u kosmostvaranju određuje etičko i substancijalno ustrojstvo svemira - odgovara etičkim, pravnim te zakonodavnim i eko- nomskim domenima političkog odlučivanja i delovanja.

Pod svetlom evroarijske tradicije slobodni smo zaključiti da su deontološko ishodište, osovinska dimenzija i vrhunski ciljevim idealnog političkog svetonazora ćvroarijskog čoveka etičke pri- rode. Zato izgradnja idealne evroarijske države, kroz Platonove dijaloge, počinje temeljnom zapitanošću o smislu pravde i pra- vednosti. Ispred celokupne evroarijske tradicije Platon tu ustaje protiv izopačenog mnjenja, koje prenosi mladi Trasimah, što krijući razočarenje stanjem stvari pod maskom cinizma tvrdi da je "*pravično ono što koristi jačem",* odnosno "*da je neprevičnost jača, slobodnija i silnija nego pravičnost" (Država* I, 344c).

Sveobuhvatnost političkog pogleda

O dubokoj ukorenjenosti ideje da dužnosti i odgovomosti političkog odlučivanja i delanja obuhvataju sve bitne domene života čoveka i zajednice svedoče i najznačajniji spomenici anti- čkog političkog mišljenja. Od Platonove *Države* i *Zakona* do Aristotelove *Politike* - osvedočava se uverenje da sve što je javno ili zajedničko u državi, pripada delokrugu posredne ili neposredne brige nosioca političke vlasti.

Zarivši u svest i srca vemika levantijski dualizam - krajnje tuđ evroarijskom pogledu na svet - primitivno hrišćanstvo je zadalo veliki, razorni udarac tradicionalnom shvatanju politike te odnosa izmedu pojedinca i njegove političke zajednice i države. Političko je tu bilo lišeno svojih osnovnih sadržaja a država svih viših te formativnih uloga, dok je objektivnu etiku zamenio subjek- tivni moralizam, iz koga potiču, kao njegove proteze, sve bitne društvene ideje ili osećajnosti, mere i propisi svojstveni hrišćan- skom učenju i crkvi, od ljubavi i sabornosti, preko milosrđa i jednakosti, do zabrana i kazni. Nametnuti raskol između duha i tela pogodio je i odnos između državljanina i države, prokazivane, jednako kao i njena politika - bar u prvim vremenima vladavine hrišćanstva - kao plod prvobitnog greha i nužno zlo. Ipak, ako izuzmemo monaške zajednice, koje su idealno *fuga in avanti,* koje eksperimentalno žive u obećanom blaženstvu neprotivurečja eshatološkog horizonta budućnosti, hrišćanstvo se vremenom saobrazilo svetu nužnosti ali i uslovljavanjima evropske *forma mentis* te se dualizam vere i države na Istoku rastvorio u ideju skladne deobe nadležnosti cara i patrijarha, dok se na Zapadu preobrazio u vekovni sukob imperatora i pape oko prevlasti. To je otvorilo prostor za rehabilitaciju antičkih nadležnosti politike te i metafizičkih korena države, sve do vremena buržoaskih revolucija. Primerice, upravo je jedan kardinal, Đovani Batista de Luka, u šestom poglavlju svog priručnika

za hrišćanskog suve- rena *(Il Principe cristiano pratico),* iz 1680. godine, odredio pojam *"političke vlasti"* kao *"sve ono što se tiče javnih poslova Države zarad očuvanja, uvećanja, ulepšanja i sreće kneževine te posle- dično samog Kneza i naroda, od kojih je to mistično, odnosno političko telo sazdano ".*

Čak i u učenju Makijavalija, gde je samosvest političkog stekla najveću emancipaciju te nezavisnost, organske veze sa *"drugim razlikovanjima"* nisu prekinute već su istrajno isticane nizom povesnih primera. Primerice, uzroke dekadencije i slomova država ili poredaka Makijaveli najčešće prepoznaje u korupciji moralnih ili religijskih snaga te običaja: "*Vladari republike ili kraljevstva trebaju da čuvaju temelje religije do koje drže; ako tako čine biće im lako da republiku održavaju religioznom te posledično dobrom i ujedinjenom. " (Discorsi, 1,12)*

Neke od osnovnih moći političkog delovanja su izrazito etičke prirode, poput *vrline (virtu*) i *dobrote (bonta*). Doduše, u Makijavelijevom rečniku, koji čuva veze s latinskim izvorom, reč *vrlina* sadrži širi ali i dublji spektar značenja te označava nadasve najviši stupanj pojavnosti duhovne virilnosti te energi- čnosti, u dobru jednako kao i u zlu. Upravo u toj duhovnoj viril- nosti ukorenjena je etičnost rimskog *humanitas.* Reč *dobrota* pak podrazumeva potpunu i vrhunsku etičnost. Po Makijaveliju ispravljanje političkih zajednica ili država iziskuje rehabilitaciju prvobitnih načela koja moraju sadržati dobrotu: "SVa *načela zaje- dnica, republika i kraljevina treba da imaju u sebi neku dobrotu, posredstvom koje* (one) *preuzimaju prvobitni ugled i prvobitni rast. " (Discorsi, 111,1).*

Makijavelijevo delo, osobito ogledi ispisani na margini lektire Tita Livija - gde je spoznajna misao velikog Fiorentinca dosegla najviše osmotrište - pruža nam otvoreni uvid u sadržaje kriterijuma političkog. U pitanju su upravo ona "*druga razliko- vanja*", od ekonomskih poriva do duševnih pokreta i sila, poput volje za vladanjem. Sa stanovišta sveobuhvatnosti i dajući, načelno, u sporovima, prednost celini koju predstavlja nad interesima njenih delova, politički um prosuđuje konačno o sudovima "*drugih razlikovanjcT.* Primerice, sa političkog, odnosno holističkog sta- novišta, za zajednicu i države je od vitalnog značaja živost religioznosti, pouzdane zaštite od korupcije i propadanja: *"One kne- ževine ili one republike koje žele da se održe nekorumpirane treba iznad svega da održavaju nekorumpiranim religijske cerimonije i stalno obožavanje istih; jer nema većeg pokazatelja propasti neke provincije do videti prezren božanski kult. ". (Discorsi, I,* 12) Premda u navedenoj preporuci Makijaveli ukazuje samo na spoljne oblike religioznosti, to ne znači da njenu unutrašnju živost smatra politički beznačajnom. Bez živosti religioznosti nisu, dugoročnije gledano, održivi ni svi njeni spoljni oblici i običaji.

Jednak značaj Makijaveli pridaje živosti etičkih načela, otelotvorenih živim primerima, koji utiču snagom svoje uzornosti ne manje od zakona i odgovarajućih prisila: "*Oni koji su u Rimu posebno izvršili takve dobre učinke bili su Horacio Koklit, Mucio Scevola, Fabricio, dva Decia, Regul Atilius i drugi; svojim retkim i vrlim primerima oni su u Rimu izazvali skoro iste učinke kakve su proizvodili zakoni i poretci." (Discorsi,* 111,1) Ipak, postoje okolnosti u kojima vernost etičkim načelima može biti pogubna te je valja žrtvovati. Donekle preinačujući Livijevo svedočenje, Makijaveli ukazuje na

slučaj kad su Rimljani, nakon poraza u bici protiv Sanita, prihvatili da izvrše ponižavajuće uslove poštede života ' *jer je otadžbina dobro branjena na bilo koji način bila ona branjena, ili s beščašćem, ili sa slavom; jer spasivši tu vojsku, Rim je imao vremena da zbriše beščašće; ne spasivšije, premda sa slavnim izginućem, Rim bi bio izgubljen, kao i njegova sloboda" (Discorsi,* 111,41).

Izloženi nadmoralizam posebno je istaknut u traktatu II *Principe,* gde veliki Fiorentinac ukazuje očekivanom osloboditeiju i ujedinitelju Italije kako vladar " *ne može da se drži svih onih stvari zbog kojih su Ijudi smatrani dobrim, jer je često neophodno, radi održanja države, delovati protiv vere, protiv milosrda, protiv Ijudskosti, protiv religije."* (XVIII) I tu Makijaveli ima u vidu nadasve idealnu i virtualnu političku celinu, čije je ime Italija, kojoj je posvećen svim snagama uma i srca: *"Radi spoznaje italijanskog duha bilo je neophodno da se Italija svede na ono što danas jeste: da bude porobljenija nego što su bili Jevreji, sluganjskija nego što su bili Persijanci, rasejanija nego što su bili Atinjani; bez vođe, bez poretka, poražena, ogoljena, poce- pana, izgubljena, podnoseći svaku vrstu propadanja* " (XXVI).

Idealno uređenje

Koje političko uređenje je najpodobnije ili najprirođenije političkom biću Evropljana? Ako bi takvu zapitanost poverili statističkom istraživanju povesti Evrope - dobili bi odgovor krajnje nepovoljan za veoma rasprostranjena a sasvim neosnovana uve- renja modemih Ijudi kako je demokratski sistem ne samo patent evropskog čoveka već i imanentan njegovom političkom biću. S izloženim uverenjima suočićemo se potpunije u poglavlju o *Evropskoj uniji* dok na ovom mestu valja ukazati kako antički, demokratski i moderni, pseudodemokratski sistemi skupa obu- hvataju sasvim mali, ni deseti deo povesti Evrope. Ako bi se složili s Platonom da se svi politički sistemi mogu svesti na dva osnovna, monarhijski i demokratski *(Zakoni,* III, 693d), onda je izvesno da prvi obuhvata znatno veći deo povesti i prostora Evrope.

U domenu o kome je reč evropskog čoveka ne osvedočava pretpostavljena sklonost ka demokratiji ili ka monarhiji već trajno nezadovoljstvo postojećim te idealna ili pragmatična potraga za "novim" sistemom, koja stvara i iskušava bezbroj različitih te i krajnje suprotstavljenih ustrojstava političke zajednice i države, često po cenu velikih lomova i prevrata, građanskih ratova pa i krvavih revolucija. Sudeći prema ironičnom opažanju jedne lič- nosti Aristofanove satire ginekokratije, do tog vremena atinska država je iskusila sve moguće i "nemoguće" političke sisteme. Nigde u povesti ostalih, vanevropskih kulturnih i civilizacijskih krugova nije moguće naći išta slično izloženom obilju i dinamizmu političke povesti Evrope, osim u obliku provincijskih odraza pokreta u evropskom krugu. Duboki izvor te pojave potvrduju i izomorfije u povesti umetnosti: za razliku od evropske kulture, u znaku obilne proizvodnje stilova - koji se brzo rađaju a često dugo umiru na njenim scenama - vanevropske kulture karakte- riše istrajni konzervativizam te su tamo retke smene stilova obično posledice snažnih evroarijskih i evropskih upliva ili uticaja. Pri- merice, likovna umetnost te arhitektura indijskog potkontinenta su već

milenijima u znaku tropski bujnog, fantastičnog pa i čudo- višnog razmnožavanja hibrida izvedenih iz helenističkih modela i matrica, koje su doneii helenski graditelji u pratnji Aleksandra Velikog. Velika monoteistička revolucija, u znaku heliocentrične religioznosti, koju je protiv milenarne tradicije Egipta izvršio Amenotpe IV, uz usvajanje radikalnog realizma u likovnoj umet- nosti, po cenu prikazivanja gnusnih telesnih nakaznosti dotičnog faraona, ne može se objasniti drugačije do uticajem Nefertiti, arijske "*lepotice koja je stigla"* sa severa, donevši odgovarajući kult, estetski ukus i stil. "Kubistička" stilizacija crnačkih maski je krajnja posledica milenarnog procesa - započetog oponašanjem egipatskog realizma - u kome je svako pokolenje skulptora nas- tojalo da "verno" umnožava uzore prethodnog. Dakle, u pitanju je krajnja suma grešaka svih pokolenja stvaralaca.

Šta pokreće tu trajnu potragu evropskog čoveka za "novim" političkim sistemom ili "novim" stilom umetničkog izražavanja? Povest umetnosti pruža nam znatno više putokaza te je uputno u njoj potražiti odgovor na našu zapitanost jer su u pitanju samo dva različita domena manifestacije iste *forma mentis.* Skoro po pravilu istorijskog iskustva, vrlinom evroarijskog svetonazora što se odlikuje trajnim, nostalgičnim pogledom u pravcu prohu- jalog "zlatno doba" i odgovarajućom psihologijom - svi veliki stilovi u povesti evropske umetnosti rođeni su iz zagledanosti u horizonte vrlina i vrednosti prošlih ili davnoprošlih uzora te iz žudnje da se oni obnove. Primerice, ono što zovemo "fiorentinskom Renesansom" je plod venčanja gotskog realizma s romanskim klasicizmom pred oltarom antičkih uzora koje su velikani tog pokreta nastojali da spoznaju i obnove. Protagonisti manirizma su programski nastojali da ponove i ujedine najbolja svojstva "nedostižnih" prethodnika, od Leonarda i Rafaela do Mikelanđela. Paladije je pomno proučavao i premeravao oblike i proporcije rimskih uzora u ruševinama, nastojeći da ih vaskrsne a zapravo je stvorio novi, "paladijevski" stil, koji je oblikovao vile i palate širom Evrope, od Padanije do obala reke Moskve. Prvu i osnovnu struju romantizma čini pokret nostalgije za vrlinama i vrednostima herojskog i epskog srednjovekovlja. Konačno, poslednji stil koji je evropski čovek stvorio - zvani *Modern stil* na Britanskim ostrvima, *Art Nouveau* u Francuskoj, *Liberty* u Italiji, *Jungendstil* u Nemačkoj ili *Seeesija* u ozračju austrougarske kulture - potiče takođe iz nostalgije za srednjovekovnom kulturom te obnove keltskog likovnog jezika, skovanog na evroazijskim putevima keltske pustolovine, verovatno na osnovu uzora skitske umetnosti.

Pod svetlom izloženih i mnoštva ostalih primera možemo zaključiti da rađanje stilova ne pokreće toliko žudnja za "novim" već upravo za "starim", odnosno za dosezanjem ili obnovom vrho- vnih uzora. Silom analogije možemo pretpostaviti da i političke sisteme ne rađa potreba za pukom promenom ili novinom već za uspostavljanjem najpodobnijeg ili boljeg te najboljeg uređenja, o čemu svedoče i bezbrojne utopije, koje su takode patent evropskog čoveka.

Za razliku od Platona, koji pretpostavlja da su se politički sistemi, odnosno oblici države razvijali *"jedan iz drugog... zbog prelaženja Ijudi u nova naselja, i to u toku neiskazano dugotrajnog*

vremenskogperioda" (Zakoni, III,683a), Polibije naslućuje neku znatno višu, nadljudsku uzročnost te pojave. Polibijevo učenje da se politički sistemi smenjuju na sceni povesti s predodre- đenim redosiedom te ciklično - možda je bliža istini i dublja nego što je pogrešno smišljena. Možda su politički sistemi zapravo raspadnuti te izobličeni ili izopačeni delovi nekog idealnog i celovitog nadsistema iz prošlosti ili s Neba Platonovog sveta ideja? Izloženu pomisao posredno potvrđuje upravo Platonovo učenje da je najbolje političko uređenje mešavina najboljih svojstava različitih sistema, svodivih na dualizam monarhije i demokratije: *"Ono prvo, do krajnosti razvijeno, imaju Persijanci, a drugo mi. Gotovo sva ostala državna uređenja sastoje se od ovih u najraznovrsnijim stepenima mešavine. Država, ako u njoj treba da postoje Ijubav i sloboda uz razboritost, mora da učestvuje u oba ova državna uređenja... Ako sada jedna država prihvata isključivo i prekomerno samo monarhijski princip, a druga isključivo princip slobode, onda ni jedna ni druga nisu u pravom odnosu prema osnovnim zahtevima. " (Zakoni,*III,693de)

U helenskom svetu, najdrevnije pojave učenja da je najbolje državno uređenje sinteza monarhijskog, aristokratskog i demo- kratskog sistema potiču iz pitagorejskih škola. Imajući u vidu ne samo međunarodne veze već i hiperborejske korene pitagorejstva možemo zaključiti da je ta ideja znatno starija. Jedno je izvesno: ona je veoma brzo osvojila sve glavne filosofske škole, od Akade- mija do Stoe.

Pod svetlom tradicije možemo zaključiti da je idealu bilo najbliže uređenje Sparte, koje njen predstavnik na sceni Platonovih dijaloga opisuje sledećim rečima:

"Čini mi se da je slično čak tiranskom uređenju, jer u njemu postoji vlast efora, koja je neverovatno tiranska. Ponekad mi se, opet, prividi da više od svih ostalih država liči na demo- kratsko uredenje. Bilo bi, opet, sasvim neobično ne priznati da je naše državno uređenje aristokratsko. U njemu se stvarno nalazi i doživotna kraljevska vlast, najstarija od svih vlasti i, kao takvu, je priznajemo i mi i svi Ijudi. I kad se mi ovako iznenada postavi to pitanje, ja zaista ne mogu, kao što rekoh, sasvim pouzdano izjaviti kome od pomenutih državnih uređenja pripada naše državno uređenje". (IV, 712de)

Više od dva milenijuma kasnije, 1818. godine, sličnu nedoumicu je izrazio Nikolaj Karamzin, preteča slavenofila, ispo- vedajući svoj politički stav, u pismu I. I. Dimitrijevu: " *Ne želim ni Ustav, ni predstavničke ustanove ali sam u mom srcu ipak republikanac, i istovremeno verni podanik ruskog cara; u ovim rečima ima protivurečja ali u stvarnosti ne. "* Stvarnost o kojoj govori Karamzin i u kojoj nestaju protivurečja ispoljena na razini analize izgleda dublja nego što je mišljena. I tu stojimo pred ispoljavanjem znakova izgubljene celovitosti političkog sistema, čiji su osamostaljeni elementi naknadno dobili značenja što ih čine suprotstavljenim umesto sukladnim ili komplementarnim.

Ideal integralnog političkog sistema prosijava i kroz Polibijev rani pogled na povest rimske države, izložen u prvom sloju ispisa *Istorije.* Uzrok vanredne postojanost rimske države, koja spremno odoleva svim spoljnim i unutrašnjim udarcima te dekadenciji što preti iz mira te blagostanja Polibije je video u njenom objedinjavanju načela i ustanova monarhijskog, aristo-

kratskog i demokratskog uređenja. Trojna vlast, odnosno podela vlasti izmedu monarha, patricija i plebsa vrlinom međusobnih ograničavanja onemogućavala je izrodavanje monarhijskog elementa u tiranski, aristokratskog u oligarhijski i demokratskog u oklokratski. Polibijevom modelu vekovi evropske povesti nisu umanjili sjaj te ga je Makijaveli uneo, skoro doslovno prepisan, u prvu knjigu *Discorsi.*

Možda je izlišno ovde isticati da se takvo idealno uravno- teženo trovlašće nije dugo održalo u Rimu. Po svemu sudeći ono je bilo neodrživo u uslovima stalnog vanrednog stanja, odnosno trajnih ratnih napora radi širenja države koja je potom nazvana imperijom, savršeno saobrazno njenoj marcijalnoj sudbini. Titula *imperator* potiče iz vojničkog rečnika: kličući je vojnici su slavili svoje vrhovne zapovednike nakon značajnih pobeda. Tako spon- tano odlikovani vojni zapovednici su uz titulu nosili i broj akla- macija. Ipak, načelno, imperija je potpuno otvorena za usposta- vljanje pomenutog trovlašća jer ona kao najveći oblik političkog jedinstva ne prejudicira oblik vladavine celinom, niti njenim delovima. Neophodno je istaći da ovde govorimo o idealnom sistemu u veoma ograničenom domenu i smislu. Ako bi usvojili tradicionalnu doktrinu odvijanja istorije kroz četiri regresivna doba i opšte uverenje njenih savremenih tumača da živimo u poslednjem, najgorem, zvanom *kali-yuga* ili. "mračno doba" - onda je savršeno razumljiva nemogućnost i puke pojave a kamoli opstanka idealnog sistema pod takvim uslovima. Stoga je rimsko trovlašće idealan sistem samo u datim uslovima a ne i u apso- lutnom smislu.

Nepostojanim, promenljivim pa i haotičnim uslovima života poslednjeg doba odgovara bezobličan i dinamičan poli- tički sistem, sposoban da se stalno saobražava stanjima i potrebama. Zato obilje protivurečja koje istraživači vide u Makijave- lijevom delu nije izraz njegove intelektualne zbrke ili nedoslednosti već je verni odraz stvarnosti sveta koji je prevrtljiv poput globusa. Makijavelijeva "protivurečja" su zapravo smotra preporučljivih odgovora na različite pa i protivurečne izazove i uslove, od nor- malnih, kada politika treba da bude zasnovana na etičnosti - do vanrednih, koje valja suočavati i s amoralizmom. Prirodu "mračnog doba" savršeno su pronikli stari Rimljani te su za potrebe suoča- vanja države s vanrednim stanjima i izazovima, koji prete njenom jedinstvu, izumeli i zakonski ustanovili figuru *dictatora*-a, u posedu *imperium maximum,* odnosno pune civilne i vojne vlasti, na vremenski ograničen period od najviše šest meseci.

Spasilac u liku imperatora Fridriha II

U uzornoj studiji o imperijalnoj ideji Fridriha II Hohen- štaufena Antonino di Stefano je dobro uočio jednu kvalitativnu osobenost imperije, koja je čini višom od svih ostalih oblika vla- davine jer ih potencijalno sve sadrži u sebi bez ikakvog protivu- rečja: *"Dok Aristotel shvata poretke vladavina kao isključive i apsolutne oblike, dok je klasičnoj koncepciji Imperije ostao tud koncept hijerarhije svrha i političkih tela, u Srednjem veku, u kome koncept jedinstva nadvisuje ali ne poništava onaj množine,*

monarhijsko načelo, oličeno Imperatorom, izgleda saobrazno svim mogućim oblicima vladavine - bili oni demokratski ili ari- stokratski - kao manje savršenim izrazima jedinstva " (De Stefano, 1978).

Prema opštem i vekovima dugom uverenju, činom kruni- sanja Karla Velikog od strane pape Leona III, u Rimu, na dan Božića godine osam stote, obnovljen je zapadni deo rimske imperije, koju je Fridrih I, zvani Barbarosa, nekoliko vekova kasnije i zvanično proglasio "*svetom ": Sacrum Romanum Imperium.* Već i sama činjenica da imperator, načelno, vlada potčinjenim monarsima i kneževima a ne odgovarajućom teritorijom ukazuje na nadmaterijalnu, dakle prevashodno duhovnu prirodu njegove vlasti. Neophodno je ukazati da je "*svetost"* nove, nastajuće imperije bila istaknuta već na koncilu nemačkih biskupa u Frankfurtu 794. godine, u njihovom svečanom obraćanju Karlu Velikom, tada proglašenom rte samo za kralja već i sveštenika: "*Kralj za vladanje i sveštenik za magisterijpodiičavanja"*. Možda je izlišno ovde napominjati da je s tim proglasenjem obnovljeno dvojstvo uloge monarha, svojstveno ne samo prvoj funkciji rimske države već i evroarijske ideologije te tradicije trodelnosti. Na drugom kraju evroarijskog sveta duhovnosti, jedna od najdrevnijih *upa- nišada, Chandogza upanisad,* čuva tragove prvobitnog, idealnog stanja, u kome su kraljevi kšatrijskog roda upućivali sveštenike, odnosno *brahman-e* u najviša znanja svetih spisa (7,1,1). Uostalom, ako je osnovana filološka pretpostavka da su vojnici titulu *impe- rator* preuzeli iz jedne formule moći Jupitera - *Iuppiter imperator* - onda je sakralnost prati od prvog trenutka njene milename pusto- lovine, od časa kada je klicanjem, na španskom ratištu, proslavila starijeg Scipiona Afrikanskog (Livije, XXVII, 19,4).

Posedovanje sakralnog načela kristalizacije te okupljanja različitih nacija i država je znak raspoznavanja i razlikovanja verodostojne imperije spram pseudoimperija. Nezadrživo širenje hrišćanstva bilo je pouzdani znak smrti sakralnog srca rimske imperije te i njenog kraja. Očajnička nastojanja Julijana Impera- tora da to srce oživi suočavala su se samo s mlitavošću vere i bezverjem, otkrivajući da je izumrla i osnova rimske *religio:* rimska etnička supstanca. Stoga je borba Fridriha II Hohenštau- fena protiv papskog *libido dominandi* - za odbranu i priznanje neposredne sprege imperatora te imperije s božanskim izvorom nadahnuća i ovlašćenja - mnogo dublja nego što se obično pret- postavlja. Da je borba Fridriha II bila okončana pobedom onda bi nju izvesno krunisala velika rehabilitacija sakralnosti celog sveta u očima bar podanika imperije. Reč je o perspektivi pre- vladavanja one prepolovljenosti sveta koju je nametnula hrišćanska prepopruka moralne dvoličnosti između Kezara i Boga, profanog i sakralnog. Samo se pod svetlom uverenja u celovitu sakralnost sveta mogu razumeti bitni stavovi Hohenštaufena, počevši od uverenja da su oni koji biraju imperatora nadahnuti božanskom Promišlju, kako je objavio Fridriha Barbarose na saboru u Besansonu 1157. godine:

"Posredstvom izbora koji su izvršili prinčevi, mi samo Bogu dugujemo krunu i imperiju; vlast nad svetom je poverena dvema žezlima; ali s obzirom na to da je sveti Petar rekao 'Bojte se Boga i poštujte kralja', *laže svako ko se usuđuje da tvrdi kako je Fridrih primio carsku krunu iz ruku Pape na ime dobročinstva ".*

Izbor imperatora bio je vršen pod svetlom višeg opuno- moćja, "*constat nos divina dispensante gratia ceteris mortalibus supereminere",* razvijenog iz formule *"Dei gratia",* skovane za potrebe hrišćanske konsakracije rimskih imperatora a korišćene i u vremenima poduhvata Karla Velikog.

U svetonazoru Fridriha II i država stoji pouzdano u sre- dištu sakralnog sveta, kao delo božanskog Proviđenja. Tako je država bila uzdignuta ne samo iz Aristotelovog sveta pukih nužnosti već i Augustinovog limba srama, u kome je bila vekovima držana kao zli plod i potvrđivanje prvobitnog greha. Za Fridriha II imperija je bila nadprirodno, Providenjem dato sredstvo borbe protiv posledica rečenog greha, dakle u pravcu velikog ispravljanja čoveka. Kao i u svim velikim državotvomim poduhvatima evro- arijskog i evropskog čoveka - i u preduzeću Fridriha II vidimo ideju da država treba da počiva na deontološkom Pravu. Imperija je upravo najznačajniji oblik postvarenja tog Prava te stoga tek *"posredstvom Imperije Ijudsko društvo doseže svoje scrvršenstvo i ostvaruje sebe".* (De Stefano, 1978) U svetonazoru Fridriha II Crkva i Imperija su dva različita ali komplementarna te jednako sakralna puta uspravljanja, poboljšanja i metafizičkog preobražaja čoveka i zajednice. Prema iskazu Juliusa Evole, "*poslednjeg gibelina*", pokret pristalica imperijalne ideje Fridriha II je "*smatrao da kroz koncept zemaljskog života kao discipline, milicije i sluzbe, jedinka može prevazići sebe i slediti nadprirodni cilj Ijudske ličnosti putevima akcije i u znaku imperije. "* (Evola, 1972).

Po pravilu velikih pokreta evropskog čoveka, i gibelinski stvara novine nastojeći da obnovi uzome starine. Bezbrojni znaci i iskazi velikih protagonista burnog i tegobnog ali često i slavnog te veličanstvenog života Svete rimske imperije osvedočavaju tu svest i volju *renovatio* rimske imperije, od ideje da je činom postavljanja imperijalmne krune na glavu Karla Velikog izvršena *translatio imperi,* do svečano proklamovanog uverenja Fridriha Barbarose da je *"naslednik Augustusa i Antonina".* Ipak, kad se bolje osmotri taj milenarni poduhvat mora se uočiti da obnovilačka volja suštinski nije ciljala toliko političke sadržaje rimske imperije već životnost same ideje koja idealno prethodi i nadvisuje svako postvarenje. Ako izuzmemo usvajanje tradicije rimskog prava - osobito Justinijanovog zakonika koji je poslužio kao uzor prav- nicima Fridrihu II - imperatori Svete rimske imperije preuzimali su od pretpostavljenog uzora samo elemente s površine. Primerice, zvanične liste oslovljavanja Fridriha II sadržale su niz rimskih titula, od *Augustus* i *Caesar* do *Magnifieus,* ali su one bile odvezane od formalnih, političkih značenja izvomika, služeći evokaciji *pathos*-a nadljudskih dimenzija uloge imperatora. Izvesno je da Fridrih II Hohenštaufen - najučeniji među germanskim impera- torima i najupućeniji u povest prethodnice - nijednom odlukom nije pokazao namere da obnavlja načela i običaje, ustanove i strukture rimske imperije.

U istom dobu, na drugom kraju evropskog kontinenta, iz nesagledivih izvora keltskog dela trezora evroarijskog pamćenja izbijale su legende o vitezovima Okmglog stola i njihovom traganju za Graalom, trofejom herojske inicijacije ali i sredstvom obnove kraljevstva, jalovog i

onemoćalog poput njegovog kralja, Artura. Dakle, ni u tom ciklusu legendi, što upućuju na najdrevnija, evroarijska ishodišta, nema nikakvog pomena rimske imperije, premda su njeni spomenici bili veoma uočljivi, izazivajući div- ljenje u mislima i srcima mladih varvara, kako dirljivo svedoči pevanje anonimnog enleskog barda pred ruševinama grada Bata:

"Divan je zid od kamena. Dogadaji su ga slomili,/ zgrade su srušene, delo divova se osipa."

Po svemu sudeći, i poduhvat Fridriha II, kao i tkanje legendi o traganju za Graalom i obnovom kraljevstva ciljali su s one strane i daleko iznad rimske imperije, vođeni najdubljim pamćenjem ka nekoj idealnoj državi, što prethodi i nadvisuje sve potonje, vrlinom svog metafizičkog položaja. Imajući u vidu ne samo vanredne vrline Fridriha II već i iskupljujuću funkciju imperije, Dante ga je nazvao "*drugim Mesijom* ". Ipak, pogrešio je upučujući na starozavetni uzor, koji je, kako smo već predo- čili, samo daleko i izobličeno, da ne kažemo bedno oponašanje evroarijskog uzora, poput prostomo najbližeg, iranskog Spasioca, odnosno *Saošajant*-a. U tom domenu prost narod pokazao se mnogo pametnijim, prepoznajući u Fridrihu II upravo otelotvo- renje verodostojnog, evroarijskog Spasioca:

"Imperator nije mrtav - peva saga - već spava okružen svojim vitezovima u nedostupnoj pećini Kifhauzera, očekujući čas kad će gavrani prestati da lete oko vrha planine a patuljasta kruška procvetati u dolini, da bi se probudio kad nemačka ota- džbina bude u opasnosti. Ponovo će se pojaviti na čelu svojih krstaša i podariće svojoj mladoj i vernoj Germaniji plave kose mir, snagu ijedinstvo. " (Momigliano, 1960)

Slične legende istkane su i u italijanskom prostoru, oko vulkana Etna, u čijem središtu Fridrih II sa svojim vitezovima očekuje kraj vremena da se vrati i povede konačni, pobedonosni boj protiv sila zla. Upravo koloplet narodenih legendi koje u Fridrihu II vide budućeg *avatara* Spasioca osvedočava njegovu moralnu pobedu, u nadistorijskoj perspektivi. U povesti pak borba Fridriha II i pape icrpla je snage i moći Imperije i Crkve. Nakon odlaska Fridriha II iz ove arene svemira Sveta rimska imperija bila je osuđena da se svede na razmere jedne, nemačke nacije. Crkva pak je postala lak plen mnogo slabijih suverena, poput Filipa Lepog, taoca lihvara i zatomitelja velikog evropskog reda hramovnika. Filip Lepi i njegovi pravnici otvaraju proces usta- novljenja apsolutne monarhije, nakaznog surogata imperijalne celovitosti. Na ovom mestu našeg izlaganja uputno je vratiti pogled toj pojavi i osvetliti njenu tuđost u evropskom krugu te pogubne političke posledice.

Apsolutizam protiv zajednice

Izrođavanje monarhijskog elementa u tiranski kroz uspo- stavljanje apsolutističke i centralističke vlasti otvorilo je proces zatomljavanja i ništenja mnogih živototvornih i plodonosnih sadržaja zajednice i države, svodeći njihova bogatstva složenosti i različitosti na prosti dualizam suverena (te odgovarajuće biro- kratije) i puka. U procesima otudenja monarhije od evropske biti i saobražavanja levantijskom apsolutizmu, narodno osećanje okre- nulo se od takve države, u kojoj

nije moglo prepoznati svoj dom. Ako izuzmemo apsolutistička iskušenja nekih rimskih imperatora, počevši od Dioklecijana i Konstantina, dakle u poznom, senilnom periodu već posvudašnje levantizovane imperije, takav oblik vladavine bio je posve nepoznat u Evropi. Čak je i vlast izbomih ili naslednih germanskih kraljeva - koji su u očima svojih naroda imali božansko poreklo - bila ograničena odlukama narodnog sabora, glavnog organa države i čuvara suvereniteta.

Po hijerarhijskom redosledu prvo na udaru apsolutizma francuske monarhije bilo je "staro" plemstvo, koje je titule i posede steklo na bojnim poljima, dakle na najtežim ispitima moći upra- vljanja ljudima i gospodaranja strahom spram smrtnih pretnji. "Staro" plemstvo moralo je da svoje mesto na hijerarhiji ustupi "novom", koje je titule sticalo ili kupovalo po kancelarijama, salonima, kuloarima pa i pijacama kraljevstva. Bio je to ne samo veliki etički već i društveni preokret, u znaku procesa izumiranja feuda, odnosno povlačenja "starog" plemstva s isturenih položaja mirnodopskih uloga, uz kidanje organskih sprega aristokratije i ratarskog naroda, lišenog pomoći i zaštita elite te prepuštenog na milost i nemilost nezajažljivosti novih, buržoaskih gospodara.

Neminovna posledica tog preokreta bilo je rušenje mnogih pouzdanih brana spram demonije ekonomije čije se oslobađanje manifestovalo nizom patoloških pojava, od procesa obezvređi- vanja nepokretne imovine i proizvodnje konkretnih dobara te precenjivanja pokretne imovine i jačanja uticaja spekulantskog kapitala do velikog razmaha metastaza lihvarskog parazitizma. Zahvaljujući apsolutizmu i ogromnim troškovima za održavanja centralizovane državne uprave lihvari su ušli u najuži krug savet- nika suverena i posledično rastući javni dug je postao stalni jaram na grbači naroda. Ratovi pokretani radi namirenja dugova iziski- vali su nova i veća zaduženja pretvarajući suverena u taoca lihvara.

Apsolutizam Luja XIV razgradio je mnoge tradicionalne oblike provincijskih, ragionalnih i komunalnih samouprava. Nasilni karakter preobražaja struktura države, razaranje vekovima razvi- janih organa složene celovitosti zajednice te suštinski neprija- teljski odnos monarha spram podanika simptomatično su i sažeto izraženi u figuri vojnog upravitelja nad preživelim provincijama. Osim represije otpora, ti upravitelji nisu imali druge, iole zna- čajnije dužnosti te su najradije živeli daleko od svojih zona odgovornosti, u Versaju, odati dvorskom slatkom životu. Apso- lutistička razaranja pretrpeli su i ostali sistemi simbiotičkog zaje- dništva, od strukovnih udruženja do opšte, staleške skupštine, koju su monarsi prestali da sazivaju, saobrazno svom svevlašću. Takva razaranja, lišivši državu svih oblika simbiotičkog zajed- ništa, stvorila su prauzor modernog društva, mehaničkog skupa osamljenih i nemoćnih jedinki.

Kao što smo već istakli, takav oblik viadavine je krajnje tuđ evropskim političkom biću te svojstven bliskoistočnim tradi- cijama, odnosno merkantilnim, materijalističkim i robovlasničkim državama i civilizacijama. Na evropskim tlu, uspostavljanje i obrazlaganje opravdanosti apsolutističkog sistema monarhijske vladavine - lišenog istorijske ili običajnopravne osnove - izi- skivalo je velike trudove pravničke retorike. I kao što je najveći razmah papskog apsolutizma bio

podržavan vanrednim razvojem kanonskog prava, u cilju legitimisanja svih prohteva - pa i po cenu krivotvorenja te nadasve žrtvovanja i zanemarivanja teolo- ških studija - tako je i "Iegitimisanje" apsolutističkog monar- hizma bilo plod trudova niza pokolenja dvorskih pravnika, još od vremena Filipa Lepog, obično bez kičme spram želja suverena. Dobar primer moralnog izuzeća pruža Žan Boden s teorijom suvereniteta, odnosno projektom apsolutističke vladavine, lišene bilo kakvog posredovanja između podanika i monarha-zakono- davca. Reč je o delu stvorenom onim pobudama i očajanjima koji čine temelje *jus pubblicum Europaeum.* Samo u takvoj državi, iznad svih deoba i raskolničkih strasti, Boden je video spas od bratoubilačkih, verskih ratova koji su razdirali Evropu. Ipak, ni njegova država nije se suštinski udaljila od poprišta.

Odbacujući rimsko i običajno pravo evropskih naroda, lomeći tradicije političkog te pripisujući kralju pravo na samo- državlje, svi ti pravnici su uzor videli u starozavetnoj tradiciji, odnosno u judejskoj državi. Neki cinik bi mogao zaključiti kako je jedan običaj likovnog ukrašavanja ili retoričkog preterivanja za potrebe veličanja dinastija - poistovećivanje srednjovekovnih dinastija sa starozavetnim uzorima - poprimio, na krajnjem zapadu Evrope, u državnopravnom domenu, prevratničku prirodu, pripre- majući sve neophodne uslove za revoluciju trećeg staleža. Fran- cuski revolucionari nisu se odrekli centralističkog sistema već su ga potpuno usvojili, produbili i iskoristili do krajnjih moguć- nosti.

Valja istači da je ista, starozavetna tradicija bila uzor i Hobsovoj viziji *Leviathan*-a, jednako apsolutističke i centralističke ali i materijalističke države, koja nije zasnovana na pretpostav- ljenoj "*Božijoj voljf* već na *ratio naturalis* masa samoživih jedinki, užasnutih perspektivama razmaha sopstvenih, najnižih poriva. Hobsova država je stvorena dobrovoljnim podavanjem masa - što su pokretane jedino "*prirodnom pohlepom" ("cupiditas naturalis* ") - radi spasa bednih života od sopstvenog *"rata svih protivsvakog" ("bellum omnium contra omnes").* Stanje u kome se nalazila Engleska bilo je prirodna potka Hobsovog beznadežnog nepoverenja u ljudski rod: u vekovnom ratovanju protiv Francuske žrtvovana su ogromna materijalna bogatstva i skoro celokupno verodostojno plemstvo, uz posledično urušavanje moralnih te ekonomskih običaja, ustanova i organa zajedništva. Ta praznina otvorila je put ka vlasti i moći najbeskrupuloznijim elementima trećeg staleža, prvacima trgovačkog i finansijskog kapitala, lihva- rima te kupcima plemićkih titula i društvenih položaja..

Hobs je otvoreno isticao svoje odstupanje od evropske tradicije: " *Moja doktrina se razlikuje od prakse onih zemalja koje su primile njihovo moralno vaspitanje od Atine i Rima."*

U tom odstupanju Hobs izvesno nije ostao usamljen: anglosaksonski pravni sistem - s obe strane Atlantika - zasnovan je na starozavetnoj tradiciji. (Konvitz, 1978) U Francuskoj je pak monarhijski apsolutizam uspeo zatomiti plodove moralnog vaspitanja rimske i helenske kulture te civilizacije. Zato nema suštinske razlike između statusa subjekata "*društvenog ugovora"* u Hobsovom i Rusoovom sistemu. Na obe strane vidimo apstraktne jedinke, bez ikakvog višeg svojstva osim sopstvene, gole indi- vidualnosti, odnosno krajnjeg stupnja sociološke redukcije.

Neop- hodno je dodati da je Rusoov izvor nadahnuća - po svemu sudeći - delo Johanesa Altuziusa, uzornog tumača evropske državotvome tradicije i ideje neotudivog prava naroda na suverenitet. Ipak, Ruso je potpuno previdio ili izdao suštinu Altuziusove predaje, priklanjajući se stanju opustošenosti u sistemu apsolutističke monarhije, umesto evropskoj tradiciji. Za razliku od Rusoovog, Alteziusov "*ugovor je pre svega izvor obrazovanja najužih zaje- dnica: klana, plemena, sela ili grada. I posredstvom daljih pri- mena istog načela mnoge od tih najužih zajednica se ujedinjuju da bi stvorile suverenu zajednicu, jedinu koja se može s pravom nazvati državom. U obrazovanju suverene zajednice individue kao takve nemaju nikakvu ulogu. To nije ugovor izmedu indi- vidua većje to ugovor izmedu korporacija."* (Derathe, 1993).

Klasa protiv staleža

Nije bilo teško Altuziusu ostati veran evropskoj tradiciji jer je ona u njegovom vremenu i nemačkom prostoru bila veoma živa. Otuda je i Hegelovo shvatanje "*civilnog dmštva'*> - izloženo u *Nacrtu filosofije prava,* skoro dvesta trideset godina kasnije - suštinski počivalo na istoj stvarnosti nemačke zajednice. Za razliku od anglosaksonskih branilaca individualnih sloboda, Hegel prvu manifestaciju slobode vidi upravo u činu prevladavanja uslovlja- vajućih ograničenja individue radi stvaranja zajedništva. Reč je o neposrednoj perspektivi postvarenja ljudske slobode, započetoj prevladavanjem ograničenja svojstvenih individui posredstvom ustanovljenja vlasništva i ugovornih odnosa, dakle pod okriljem prava. Iz te volje za pravom razvija se moralnost te etičnost, suština nacije, odnosno živa tradicija njenih običaja i normi u kojoj pripadnik odgovarajuće zajednice prepoznaje sopstvo i dužnosti. U Hegelovom viđenju slika ljudske zajednice je srodna onoj koju je osvetlila katedra Altuziusa: simbiotička, hijerarhijska i organski-dinamična. Ta zajednica razvija se od najprostijeg, "nutamjeg" nosioca etosa nacije, dakle porodice, preko "*civilnog društvcT* - sačinjenog od staleških i strukovnih udruženja, koje tu "ispoljena" etika takođe osmišljava - do najopštijeg sadrža- telja, etički zasnovane države. Vertikalu tog poretka čini organski razvoj i samoosvešćenje etike, vrhovnog cilja te i smisla svake verodostojne slobode. Sama takva struktura ukazuje da je tu protivoprirodna ili neautentična svaka sloboda koja se odmeće od načela zajedništva te je stoga dužnost države da čuva i brani celovitost od razdora.

U XX stoleću tu nemačku tradiciju ideja i ideala zajed- ništva preuzimaju i razvijaju mislioci *Deutsche Bewegung,* poput Osvalda Špenglera koji svojstva "*pruskog socijalizma"* didaktički predočava nizom poredbi sa svojstvima anglosaksonskog, libe- ralkapitalističkog društva. Špengler uočava mnoge srodnosti liberalnog kapitalizma i marksističkog komunizma, od jedinstvene matrice do zajedničke netrpeljivosti prema državi: "*Istinski mark- sista je protivnik države zbog istih razloga kao i vigovac: država sprečava beskrupuloznu odbranu privatnih komercijalnih interesa. Model koji inspiriše njegova* (Marksova) *razmišljanja je* society *bez države. Kao i u političko-*

parlamentarnoj stvarnosti Engleske, i u marksističkom ekonomskom univerzumu deluje samo sistem dve suverene partije i ništa od onog što stoji ***iznad*** *obe... Ali pruska država stoji iznad tog Dobra i tog Zla. Ona je narod u njegovoj* ***celovitosti*** *i pred njegovom neuslovljivom suverenošću obe patije su upravo samo i jedino stranke, manjine, obe u službi celovitosti."* (Spengler, 1933) Poput slavnih prethodnika, i Špengler vrednosno ističe pojam *staleža* te ga suprotstavlja liberalnom i marksističkom pojmu klase:

"Sa svom psihološkom nesposobnošću jednog uma sa polovine XIX veka, obrazovanog studijama prirodnih nauka, Marks nije bio u stanju da spozna razlike izmedu staleža i klase. Stalež je etički koncept, izraz jedne ***ideje.*** *Stalež privilegovanih koji se 1789. godine suprotstavljao buržoaziji otelotvoravau je stalež kao* ***ideal*** *oblika, kao* **grandeur, courtoisie,** *unutrašnje i spoljašnje odlikovanje... Klasa je pak jedan čisto ekonomski koncept: počevši od njega* ***etičkopolitički*** *koncept buržoazije iz 1789. godine se konvertovao u onaj* ***ekonomski*** *iz 1850. godine. Ideal staleža preobrazio se u klasni interes. Samo su se u Engleskoj klase već odavno razlikovale po bogatstvu. Srednja klasa sadržala je one koji su živeli od svog rada a da nisu bili siromašni. Viša klasa bila je bogata bez rada. Niža klasa radila je i bila siromašna. U Prusiji pak,* ***položaj,*** *odnosno veći ili manji stupanj autoriteta i poslušnosti je razlikovao klase. Ovde, kraj klase ratara bila je klasa (državnih) službenika, dakle ne neka ekonomska klasa već jedinstvo po funkciji. Dakle, Marks je razmišljao isključivo u engleskim terminima. Njegov klasni sistem je otisak situacije naroda trgovaca koji je trgovini žrtvovao i svoju poljoprivredu i koji nikada nije imao državnu birokratiju s dobro ukorenjenom - pruskom - svešću o pripadnosti staležu."*

Ideal celovitosti i odgovarajućeg sklada konstitutivnih delova zajednice i njene države isključuje kao suštu suprotnost pojavu političkih stranaka kakve su iznedrile buržoaske revolucije. U pitanju su političke organizacije koje se u sistemu takozvane "posredničke i parlamentarne demokratije" nude da zastupaju interese uglavnom ekonomskom merom određenih slojeva. Zasno- vanost tih stranaka u ekonomskoj sferi - saobrazno dobu vlada- vine izmetnutih ili otuđenih delova trećeg staleža - svodi i poli- tičku polemiku u okvire pukog ekonomizma, uz posledično, patološko produbljavanje jazova klasne netrpeljivosti. Ne samo da se simbiotičke zajednice tako izmeću u mehanička društva već se i ovo potonje, degenerativno stanje pogoršava podsticanjem i čak institucionalizovanjem stalnih a sasvim sterilnih unutrašnjih deoba, sukoba i neprijateljstava što prema svedočenju istorije mogu poprimiti i razmere građanskih ratova. Izvesno je da povest čovečanstva obiluje tragovima dualizma bogatih i siromašnih slojeva, ekonomski viših i nižih klasa ali je tek u Evropi, silom razomih posledica apsolutističkog monarhizma i buržoaskih revolucija takva antiteza uspostavljena kao glavna okosnica i okvir političkog života, duboko potresajući, razdirući te razarajući zajednice i nacije, društva i države.

Već i samo svođenje političke zajednice ili nacije i njene države u kostreti puke ekonomije obesmišljava njihovo posto- janje. Unutrašnji sukobi pa i građanski ratovi stranaka oko eko- nomskih sredstava postojanja, uz potpuno prenebregavanje viših ciljeva zajednice i njene države, samo produbljuju pitanje svrho- vitosti njihovog opstajanja. Već je Platon jednim retoričkim pitanjem ukazao na alternativu i odgovarajuću dužnost zakonodavca:

"Šta bi neko više voleo da prihvati: da li da se potpuno uništi jedna stranka i da se posle potpune pobede druge stranke uguši pobuna i dođe do mira, ili da se na osnovu pomirenja između stranaka stvori prijateljstvo i mir, i da se tek posle ovoga obratipažnja na spoljne neprijatelje? " (Zakoni, I, 628bc)

Koliko Platonov *alter ego,* Atinjanin na sceni zakono- tvornih dijaloga, smatra značajnim izloženo načelo jedinstva zajednice - svedoči činjenica da mu se često vraća te u drugoj prilici osuđuje običaj pobednika u međustranačkim raspravama da sebi prisvajaju svu vlast, odričući je i potomcima pobeđenih: *" Mi takve države ne smatramo pravim državama, a one zakone koji nisu bili stvoreni radi zajedničke koristi države kao celine takođe smatramo da ne vrede. Naprotiv, mi za one zakone koji su stvoreni samo radi jednog dela države kažemo da su stvar jedne stranke, a ne cele države." (Zakoni*, IV,715ab)

Danteov san

Trajni evroarijski ideal jedinstva zajednice - gde sukobi ne prevazilaze okvire komplementarnosti ili međe sklada razli- čitosti - poprima vrhunski izraz u Danteovom razmatranju idealne, etičke imperije. Osnovni pokretač vizije i konačna svrha imperi- jalnog poretka je " *sveopšti mir... najbolje od svega što je dano za naše blaženstvo"" (Monarhija,* 1,4) Premda se Dante poziva na jevanđeljsku tradiciju Hristosovog mira - dakle onog između ljudskog i božanskog, koji ukida starozavetni dualizam - nije teško zaključiti da je tu prevashodno prizivan onaj zemaljski mir, svom silinom patnji i strašnih iskustava stečenih kroz bratoubilačke sukobe i ratove gvelfa i gibelina. Uostalom, mir kao osnova načela vlasti Danteovog Monarha, odnosno primata jednog umesto više, nije toliko hrišćanske već evroarijske prirode. Reč je o miru kakav nalaže hijerarhijski sklad činbenika svemirskog Reda: "/ *kao što dio stoji prema cjelini, tako djelomični red stoji prema sveukupnosti. Dio prema cjelini stoji kao prema svrsi i savršenosti: dakle, i djelomični red prema sveukupnom redu takode stoji kao prema svrsi i savršenosti*" (1,6)

Slobodni smo pretpostaviti da je Danteovo pozivanje na jevanđeljski mir neka vrsta unapred pripremljenog štita od mogućih napada klerikalnih neprijatelja gibelinske ideje, koju otvoreno osvedočava nekoliko poglavlja treće knjige, posvećenih "*bitkiza spas"* (111,3), odnosno pobijanju teoloških mnjenja o vrednosnom prvenstvu te nadređenosti Crkve spram imperije.

U povesti političke misli Evropljana, s Danteovim spisom *Monarhija* počinje "linija proizvodnje" vizija i projekata ujedi- njenja Evrope u funkciji ostvarenja i održanja trajnog mira među njenim narodima i državama. Ta tradicija pacifističkog ishodišta i fiinkcije idealnih ili stvamih težnji ka ujedinjenju Evrope traje do naših dana te su i prve žrtve suvereniteta evropskih država, prinete gradilištu *Evropske zajednice,* bile zvanično pravdane potrebom da se obezbedi trajni mir. Ipak, u projektima o kojima je reč - saobrazno silama sekularizacije - potpuno je izostalo ono vrhunsko, sakralno načelo kristalizacije ujediniteljskog poretka, imanentno ne samo

Danteovoj *Monarhiji* već i svakoj verodos- tojnoj evropskoj imperiji, od rimske i vizantijske do austrougarske i ruske.

Dante uočava da se s pojavom Monarha i sveobuvatne imperije rastvara i nestaje suština političkog: "*... ako je doista Monarh, ne može imati neprijatelja* " (1,11). Dante gradi viziju svetske imperije na razboju čiju horizontalu čini zapovest evro- arijske etike o suverenom gospodarenju nad svim željama i požu- dama životinjskog elementa u čoveku a vertikalu takode opšta, evroarijska ideja metafizički ukorenjene pravde, osnove mira. Svetske razmere imperije čine besmislenim te stoga nemogućim pojave želja za osvajanjem novih poseda, što stvara uslov za neometani i konačni trijumf pravde: "*Monarh nema što željeti, jer se njegov pravorijek jedino oceanom okončaje: a to ne biva s drugim vladarima, vladarstvo kojih graniči s drugim, kao pri- mjerice, kralja Kastilje i kralja Aragona. Iz čega slijedi da Monarh može biti najčistiji nositelj pravde među smrtnicima"* 0,11)

Iz zapovesti vladavine nad pokretima inferiomog dela ljudske "mešavine", iz naloga neuslovljivosti te slobode ljudskog uma i suda spram želja i žudnji kojima mora suvereno upravljati, Dante izvodi dokaz primata imperije nad svim oblicima, odnosno sistemima političkog "*zastranjivanja*", gde se obrće prirodni raspored svrha i sredstava te gde čovek gubi slobodu: " *Jedino kad vlada Monarh, Ljudski rodje sebi a ne drugome svrha: samo tad se, naime, ispravljaju politička zastranjivanja - to jest demo- kracija, oligarhija i tiranija što Ljudski rod vode u ropstvo, kako je vidljivo onomu koji ih razmotri, a vladaju kraljevi, plemići koje zovu optimatima i pobornici slobode puka; a budući da Monarh najvećma voli Ljude, kako je već dodirnuto, želi ih sve dobrima učiniti: a to ne može gdje se politički zastranjuje. Nije, naime gradanin zbog konzula, nitije narod zbog kralja, nego su naprotiv konzuli zbog građana, a kralj zbog naroda... " (I, 12)*

Pod svetlom istorijskih okolnosti i silnica Danteovog vremena, njegov spis možemo čitati kao odbranu nedovršenog državotvomog poduhvata Fridriha II Hohenštaufena te njegovog stava da i dostojanstvo imperatora - a ne samo prvosveštenika - neposredno potiče iz božanskog izvora. Dok prvosveštenik ima zadatak da *"prema onom što je objavljeno*" vodi ljudski rod ka *"vječnom životu* " - imperator pak, " *prema Jilosofskom nauku ",* upravlja ljudski rod "*svjetovnoj sreći* ". (111,15) Videći u svakoj podeli imperije njeno uništenje te udar na ljudsko pravo, Dante je za slom veličanstvenog poduhvata Fridriha II optužio pobomike papske prevlasti, ističući jednako sakralno dostojanstvo Monarha - *" Monarh svijeta izravno proishodi od vladara svemira, kojije Bog*" (111,15) - te ukazujući jednim istorijskim primerom na potpunu samoniklost slave imperije: *"Da pak ugled crkve nije uzrok carskog ugleda ovako se dokazuje: ono, što ne postojeći ili ne djelujući drugdje imade svoju moć, nije uzrok te snage; a kada Crkva nije postojala ili djelovala, Carstvo je imalo svoju moć: dakle, Crkva nije uzrok moći Carstva, a prema tome ni ugleda, jer su njegova moć i ugled isto.* " (III, 12)

Dantovo delo je ne samo apologija i nadgradnja državo- tvornog poduhvata Fridriha II već i vizija budućnosti, zasnovana na primordijalnoj tradiciji. Saobrazno evroarijskom pogledu na istoriju - koji je poima i doživljava u obliku ciklusa ili sfere a ne pravolinijskog napredovanja ka krajnjem horizontu, Sudnjem danu, *"tački Omega"* (Tejar de Šardena) ili "*Jednom svetu"* - prauzor

idealne imperije, odnosno savršeno uređenog sveta, kada je pravda najmoćnija, počiva u "*zlatnom dobu",* čiju obnovu nagoveštava Vergilije: " *Djevica ponovo stiže i vlast se Saturna vraća" (Bukolika,* IV,6). Sledi Danteova eksegeza: *"'Djevicom' se, naime, nazivašepravda koju također i 'Astreom'zvahu; 'vlast Saturna' odnosi se na dobra vremena, što se i 'zlatnim' imenovahu."* 0,11)

U Danteovoj viziji rimska imperija je ne samo prvi i opšti istorijski uzor već i dokaz postvarivosti idealne pravde i odgovarajućeg mira, odnosno osnovanosti nada u njihovu obnovu: *"samo je pod božanskim Augustom, za postojanje savršene Monarhije, cio svijet živio u miru."* (I, 16). U uzornosti i prven- stvu rimske imperije, njenih svojstava i ustanova, Dante vidi osvedočenja božanske volje, odnosno Proviđenja. Izlišno je isti- cati da takvog dara ne bi bilo bez vrlosti rimskog čoveka, delo- tvomo odanog idealu pravde: *"Ako, dakle, Rimljani smjerahu dobru države, bit će istinito reći da smjerahu i svrsi prava. A da je pak rimski narod smjerao gore rečenoj dobrobiti podvrgava- jući sebi ceo svijet, to njegova djela pokazuju, u kojima, odba- civši pohlepu, što je vazda suprotna državi, i njegujući sveopšti mir sa slobodom, taj svet, pobožan i slavan narod kao da je zanemarivao vlastitu ugodu, da bi priskribio javnu, za spas Ijudskog roda... Velim stoga, glede pitanja, da je rimski narod s pravom a ne prisvajajući zadaću Monarhije, što se 'Carstvom' zove, vrhu svih smrtnika svjesno stekao. A to se ponajpre ovako dokazuje: preplemenitom se narodu pristoji da prednjači svima; rimski narod biješe preplemenit; dakle pristajaše mu da svima prednjači.* " (11,5-13)

Najbliži Hiperborejciraa

Ako u trezorima najdubljih pamćenja Evropljana počiva idealna imperija, koja ih povremeno pokreće u velike poduhvate obnove i postvarenja tog sna - onda mora postojati i njen idealni narod, dakle ljudski korelat tog oblika političkog jedinstva, odnosno celovitosti. Sam preistorijski ili nadistorijski položaj te nevidljive imperije upućuje našu zapitanost ka primordijalnom zavičaju te narodu koji je započeo milenamu pustolovinu rasejanja duž puteva evroazijskog kontinenta i konačno sveta. Na tim putevima mnogi narodi su nestali ili su se pretopili u druge, kao poraženi i pokoreni ali često i kao pobednici te osvajači. Danas, na nekoj zamišljenoj prozivci, na stotine evroarijskih naroda ne bi imali nijednog čoveka, potomka i zastupnika da samosvešću i glasom potvrdi njihovu prisutnost. Medu preostalim nacijama nema nijedne koja izravno i potpuno sačuvana potiče iz prvog ciklusa rasejanja. Preostale nacije međusobnim razlikama osve- dočavaju različite istorijske i prostome puteve iskustava, što su ih samo udaljavali od prvobitne celovitosti.

Svako ko je ikada pokušao da osnovne različitosti evrop- skih nacija stavi u jedan okvir morao je opaziti kako se one međusobno dopunjuju, kao delovi neke idealne celine. Kao da je milenama pustolovina evroarijskih naroda služila da postvari bogatstvo različitih mogućnosti sadržanih u primordijalnom narodu i njegovoj celovitosti. Sudeći po čuvenoj zapovesti Fridriha

Ničea - koja ima moć da prosvetljava, poput formule arijske incijacije: *tat vam asi! (to tijesi!)* - taj primordijalni narod još uvek živi, kroz istinske Evropljane:

"Pogledajmo se u lice: mi smo Hiperborejci! Dosta dobro znamo koliko po strani živimo. Ni po zemlji, ni po moru nećeš naći put koji vodi Hiperborejcima; *već je Pindar to znao o nama. S one strane severa, leda, smrti - tamo je naš život, tamo je naša radost."*

Po svemu sudeći, među savremenim evropskim nacijama najbliža Hiperborejcima je ruska. Nije u pitanju samo činjenica da Rusi pretežno nastanjuje upravo one oblasti za koje se pret- postavlja da su pradomovina evroarijskih naroda. Ako su ti pros- tori prvi zavičaj naroda koji su se oko hiljadite godine nove ere stopili u rusku naciju - onda tu stojimo pred jedinstvenom snagom starosedelaštva, koje ni najveći vetrovi istorije nisu uspeli iskoreniti i slomiti. Ako je pak osnovana tvrdnja iz Nestorove *Povesti minulih leta* da su podunavski prostori prazavičaj sloven- skih naroda - onda moramo zaključiti da su pretci Rusa pre- duzeli jedinstveni pokret povratka ka hiperborejskoj pradomo- vini. Možda je nostalgija srpskih Krajišnika za Rusijom - što ih je vodila od *limes*-a austrougarske imperije na prve odbrane Rusije od turanskih zavojevača - mnogo dublja nego što ispo- veda Piščević u svojim uspomenama i što pretpostavlja srpski pisac Miloš Crnjanski, u romanu *Seobe.*

Od vremena ujedinjenja niza slovenskih naroda i odgo- varajućih državica u rusku naciju i državu imperijalnih perspek- tiva, okosnicu njene povesti čini sasvim jedinstvena suzdržanost, duševna povučenost i duhovna udaljenost ili uzvišenost spram svih poziva iz evropske arene na učešća u velikim kultumim i civilizacijskim pokretima. Ta pojava ne može se objasniti neka- kvom duševnom tromošću a još manje "zaostalošću" jer povest ruskog naroda široko dokazuje posedovanje vanredno budnog i istrajno radoznalog te dalekovidog pogleda na svet. U pitanju je karakterološko svojstvo bez premca među evropskim nacijama, koje osvedočava upravo Nestorov letopis, pružajući veličanstvenu mapu bogatstva rasnih i etničkih, kultumih i religijskih različi- tosti sveta. Imajući u vidu upravo dirljivu neukost Nestora zadi- vljuju razmere njegovog pogleda po horizontima sveta, koje se mogu meriti samo sa obuhvatima velikih helenskih istoričara i geografa.

Već i samo predanje o uspostavljanju ruske države pod vođstvom Rjurika - po kome su Rusi pozvali normanske plemiće da im vladaju, kao da nisu imali velika državotorna iskustva, o kojima svedoči *Velesova knjiga* - ukazuje na povučenost o kojoj govorimo. Ivan Kirjejevski, prvi filosof slavenofilskog pokreta, smatra pak da je ruska kruna ustupljena strancima kako bi se izbegli sukobi između domaćih pretendenata. Sumnju u povesnu osnovanost tog predanja izaziva činjenica da se ono pojavilo kasnije od Ilarionovog *Slova o zakonu i blagodeti* te *Sećanja i pohvala knezu ruskom Vladimiru,* koji rodoslov mske dinastije izvode od kneza Igora. Ipak, sama voljnost mskog naroda pa i većine slavenofila da to predanje usvoje odaje *forme mentis* koja je jedinstveno iznad svake taštine. Prema učenju slavenofila Konstantina Aksakova, Sloveni su ustupili Normanima posao stvaranja i upravljanja državom jer su spoznali da je ona nužnost ali su

istovremeno hteli da sačuvaju svoju zajednicu te svoje etičko i životno načelo od svakog mešanja i poistovećivanja s političkim i državnim.

Najdublje, posredno osvetljenje metafizičkih korena te mske suzdržanosti pmža nam Lav Tolstoj u romanu *Rat i mir.* Tok pripovedanja tu biva često prekidan da bi pisac izložio, u obliku filosofskog ogleda, svoje učenje o kosmičkim razmerama uzročnosti svakog događaja i svake pojave. Stoga i tokovi, oblici i ishodi sukoba na bojnom polju odstupaju od ratnih planova i strategija. Umesto da deluje u svetu imajući u vidu samo sopstvenu volju i neposrednu okolinu njenog predmeta, čovek treba da sagleda upravo celinu sveta i svetskih pokrete te da im prilagodi svoje učešće. Tolstoj tu stoji na pragu arijske doktrine o "*delovanju nedelovanjem" Cakravarti*-a, *"gospodara sveta",* oličenom nepomičnim središtem u točku svetskih promena . Po Tolstoju, general Kutuzov je izvojevao pobedu nad Napoleonom upravo zato što se suzdržavao od zaludnih strateških planiranja i odlučivanja. To oličenje suštinske prirode ruskog čoveka Tolstoj nam najsažetije otkriva posredstvom opažanja princa Andreja Bolkonskog, koji se nakon susreta s generalom Kutuzovom i povratka u svoju regimentu osetio mnogo spokojnijim spram ishoda rata:

"Što je više video u tom starcu nedostatak bilo kakve crte osobenostii... a umesto inteligencije (koja okuplja događaje i izvlači zaključke) sposobnost za spokojnu kontemplaciju toka događanja - utoliko više se osećao uverenim da će sve ići kako treba da ide. 'On neće učiniti ništa na sopstvenu inicijativu. Neće intervenisati, ništa neće preduzeti' - mislio je princ Andrej - 'ali će osluškivati sve, pamtiće sve, staviće sve na svoje mesto, neće onemogućiti išta korisno i neće dopustiti ništa štetno. On shvata da postoji nešto jače i značajnije od njegove volje: neiz- bezni tok dogadaja; i on zna da ih vidi, da razume njihovo zna- čenje, i, imajući u vidu to značenje, zna da se odrekne uzimanja učešća u tim događajima, zna da odustaje od svoje volje upu- ćene drugom." (111,16)

"Lepota će spasti svet"

Posebni aspekt te ruske suzdržanosti je ravnodušnost spram preovlađujućih, društvenih mera "zemaljskih", materijalnih vrednosti. Mnogi ruski pisci svedoče i o spremnosti plemstva da s osmehnutošću baca u vatre strasti bezmema materijalna bogat- stva. Ipak, u tim prizorima preovladava usiljena oholost i aktivni prezir, svojstven delotvornom pesimizmu, koji su tuđi psiholo- giji ruskog naroda te čine deo karaktemih crta stečenih na pute- vima otuđenja plemstva. Prava ruska ravnodušnost spram druš- tvenih mera "zemaljskih" vrednosti izražava se jednim nemim, spokojnim i suverenim prezirom. I to je Tolstoj dobro uočio te izrazio u romanu *Rat i mir,* kroz osećanja Pjera Bezuhova:

"Drugo osećanje bilo je neuslovljen, isključivo ruski prezir spram sveg onog što je uobičajeno, izveštačeno, Ijudsko, spram sveg onog što većina Ijudi smatra vrhovnim dobrom sveta. Po prvi put Pjer je osetio to čudno i fascinantno osećanje u palati Slobodski, kada je, u jednom magnovenju, osetio kako

bogatstvo i vlast, i život, i sve ono što Ljudi prave te čuvaju s toliko napora, čak i kad nešto vredi, vredi samo zbog zadovolj- stva s kojim se odbacuje. "

U raznovrsnim činovima tog zadovoljstva odbacivanja zemaljskih vrednosti ruski čovek *"stavlja na ispit svoju moć i snagu, izjavljujući prisustvo jednog supremnog suda života, suda koji počiva izvan Ljudskih uslova".(* 111,27) Verodostojni, ruski pogled na svet "zemaljskih" vrednosti preokreće uobičajenu perspektivu, kao po uzoru na takozvanu "obrnutu perspektivu" pravoslavnog kanona živopisanja svetih tvari. Materijalni aspekt je na dnu a lepota na vrhu ruske hijerarhije "zemaljskih" vrednosti. Duboku uvreženost te mere u ruskom biću potvrđuje i predanje

0 opredeljenju Rusa za hrišćansku veroispovest. Prema legendi koju nam prenosi Nestorov Ietopis ruski izbor hrišćanstva nije učinjen pod smrtnom pretnjom i prinudom ili silom političkog probitka elite pa ni pod utiskom jevanđeljskih poruka ljubavi ili užasnih obećanja *Otkrovenja* već isključivo vrlinom estetskog opredeljenja:

"Hodismo u Bugare, gledasmo kako se klanjaju u hramu, zvanom džamija, stojeći raspojasani; poklonivši se, sjedaju i gledaju tamo i amo, kao bijesni, i nema veselja u njima već tuga

1 *smrad veliki. Nije dobar zakon njihov. I dodosmo u Nijemce, i u hramovima njihovim vidjesmo mnoge službe ali nismo vidjeli nikakve Ljepote. I dođosmo u Grke, uvedoše nas tamo gdje služe Bogu svojemu, i nismo znali da li smo na nebu ili na zemlji; nema na zemlji takvog pogleda i Ljepote takve, i nismo pametni kako da o tome ispričamo; samo ovo znamo - ondje Bog s Ljudima prebiva, i služba je njihova Ljepša od onih u drugim zemljama."*

Da estetski izbor veroispovesti nije bio plod slučaja već odluka doneta iz suštine mskog bića svedoči sklonost ruskih mislioca da lepoti poveravaju najveće zadatke: od princa Vladi- mira Odoevskog, koji je ukazivao da se čovečanstvo može uzdići iz stanja uslovljenog prvobitnim grehom te steći izgubljenu ljudsku celovitost preduzimajući estetski put obrazovanja i uspravljanja - do Fjodora Dostojevskog koji nam pred hori- zontima "poslednjih vremena", kroz reči Karamazova poverava svoje uverenje da će lepota spasti svet.

To uzdanje u lepotu izvesno nije hrišćanskog porekla već je ukorenjeno u evroarijskoj *forma mentis* i odgovarajućem sve- tonazoru. Kao i u svakom Evropljaninu, u svakom Rusu ideja lepote je posredovana helensko-rimskom kulturom, koju su Rusi usvojili zajedno s vizantijskom predajom nasleda rimske imperije. Uzdanje u lepotu je jedan od niza osvedočenja očuvanosti pre-hrišćanske baštine u mislima i srcima ruskog naroda. Izabravši hrišćanstvo istočne umesto zapadne crkve Rusi su sačuvali znatan deo trezora kulture "stare vere". Osnovno načelo razlikovanja pravoslavlja spram katolicizma - "*Hrišćanstvo je vera a Bog je zakon ",* nasuprot rimskog "*Hrišćanstvo je zakon a Bog je vera "*

- dakle vanredna otvorenost pravoslavne crkve za različite puteve veroispovesti, sa kojih su mnogi narodi donosili i u nju unosili svoja prehrišćanska nasleđa, objašnjava očuvanost i živost mnogih drevnih, prehrišćanskih pa i preistorijskih ideja, verovanja i

običaja. Već i sama zasnovanost samostalnih pravoslavnih crkvi na stvamim nacijama, kojima u svakom času istorije odgovaraju

- doprinela je razvitku i osnaženju njihovih čuvarskih uloga spram odgovarajućih kultumih baština. Uostalom, za razliku od zapadnih Evropljana, koje muslimani istrajno podsećaju da im duguju temeljno obrazovanje, upoznavanje s delima helenskih filosofa koja su im prodavali arapski trgovci - u krugu vizan- tijske civilizacije veza s helenskom tradicijom ni u jednom tre- nutku nije bila prekinuta već stalno živa i plodonosna. Pod svetlom izloženog shvatljivo je kako su Rusi uspeli da kroz niz vekova sačuvaju svoje osnovne osobenosti.

Takođe je izvesno da nijedan evropski narod nije toliko duboko kao ruski usvojio nasleđe imperije. Najuočljivija mera tog usvajanja je neuslovljiva uzvišenost nad sopstvenom nacionalnom samosvešću. Istorija svedoči da su se u vremenima kriza ili poraza ostale evropske imperije raspadale na stvame ili potencijalne etničke ili nacionalne sastojke. Kod Rusa osećanje pripadnosti imperiji je iznad osećanja pripadnosti naciji te stoga oni ostaju uvek i svuda vemi Rusiji, čak i u trenucima najvećih poraza i stradanja. Premda je kod Rusa nacionalna samosvest veoma snažna, ona je uvek i svuda bila te ostala podređena imperijalnoj samosvesti. Otuda reč *"Rus "* i danas, u svakodnevnoj upotrebi, označava pre svega pripadnika višenacionalne zajednice čija se država zove *Rusija.* U pitanju je pojava koja ukazuje na sakralnu, metafizičku prirodu države koju Rusi nose u svojim mislima i snovima. I tu vidimo kako prosijava vizantijski posredovano nasleđe rimske imperije, kome Rusi duguju - prema opažanju Konstantina Leontjeva - svoju ujedinjenost i nečuvenu snagu:

" Vizantijske ideje i osećanja čvrsto su sjedinile u jedno telo poludivlju Rusiju. Vizantizam nam je dao snagu da izdržimo tatarski pogrom i dugotrajno plaćanje danka. Vizantijski lik Spasa na velikokneževskoj zastavi štitio je Dimitrijevu verujuću vojsku na ratnom polju, na kome je Moskovska Rusija prvi put pokazala Tatarima da više nije ona ranija, razdrobljena i ras- cepkana Rusija. Vizantizam nam je dao snagu u borbi sa Poljs/com, sa Švedanima, sa Francuskom i Turskom. Pod njegovim okriljem, ako mu ostanemo verni, imaćemo snage da izdržimo i pritisak cele internacionalne Evrope, ako bi ona nekad pokušala, pošto kod sebe uništi sve uzvišeno i lepo, da i nama nametne trulež i smrad svojih novih zakona o maloj zemaljskoj svesreći, o zemaljskoj radikalnoj svetrivijalnosti." (Leontjev, 1994)

"Poslednji Evropljani"

Delujući suprotno kulturi i tradiciji, težnjama i volji ruskog naroda, uvodeći nasilno tekovine i izume ali i ideje te ustanove, običaje i mode zapadnoevropske civilizacije, car Petar I je izazvao vekovni potres i raskol. Odvajanje mskog plemstva od naroda bilo je obeleženo nizom mera: od premeštanja presto- nice iz Moskve u Sankt Petersburg do usvajanja francuskog jezika ne samo za dvorske i salonske već i svakodnevne te i intimne razgovore. Od tog istorijskog časa

mska elita postala je - upravo zahvaljujući čednoj celovitosti mske duše - idealna laboratorija za krajnja ispitivanja, *in vivo,* svih pa i najekstremnijih zapadno- evropskih ideja i ideologija, verovanja i sujeverja. Romani Dos- tojevskog pružaju spektakularne uvide u te Iaboratorije i nečuveno dosledne te iskrene ispovesti ispitivača. Glavna ličnost romana *Zli dusi,* princ Stavrogin, upućuje nesvesne zamorčiće u niz ekstremnih filosofskih i političkih ideja tog vremena - koje će odrediti sudbinu XX veka - e da bi sagledao njihove ishode na ispitima života. Neko od zapadnoevropskih osmatrača tih ruskih iskušavanja ideja Zapada zaključio je svoje uvide podsmešljivim opažanjem kako Rusi *"sve shvataju suviše ozbiljno*", ne shva- tajući da je time zapravo izrekao porazni sud o čoveku Zapada ili o njegovim idejama. Uči nas Ezra Paund: "*Čovek koji nema hrabrosti da stoji iza svojih ideja ili ne vredi kao čovek, ili njegove ideje ne vredi ništa. "*

I upravo Dostojevskom dugujemo otkriće posebne dimen- zije ruske celovitosti, koja u sebi potencijalno sadrži sve evropske nacije. Grof Versilov govori sinu o utiscima stečenim pred slikom *Zlatno doba* Kloda Lorena i u borbi protiv pariskih komunara, na strani Prusa:

"Jeste, baš tada je Komuna zapalila Tiljerije... O, ne uznemiravaj se; znam da je to bilo 'logično', i odlično mogu da shvatim neodoljivost savremene ideje; ali, kao nosilac više ruske kulturne misli, nisam mogao to da dopustim, jer je viša ruska misao baš u sveizmirenju ideja. A ko bi tada u celom svetu mogao da shvati takvu misao: lutao sam sam. Ne govorim o sebi lično - govorim o ruskoj misli. Tamo je bila borba i logika; tamo je Francuz bio samo Francuz, a Nemac samo Nemac, i to jače nego ikad u njihovoj istoriji; prema tome, nikad Francuz nije nanosio više štete Francuskoj, ni Nemac svojoj Nemačkoj nego baš tada! Tada u celoj Evropi nije bilo nijednog Evro- pljanina! Jedino ja, medu svim tim petrolejcima, mogao sam im reći u oči da je njihovo spaljivanje Tiljerija pogreška; ijedino sam ja među svim konzervativcima-osvetnicima mogao reći tim osvetnicima: da je spaljivanje Tiljerija zločin, ali pak logičan. Zato, mali moj, što sam samo ja, kao Rus, bio tada u Evropi jedini Evropljanin... Jedino je Rus, i to čak i u naše vreme, dakle još mnogo pre no što se bude sveo opšti račun - stekao sposobnost da bude u najvećoj meri Rus baš tada kad je u najvećoj meri Evropljanin. U tom i jeste bitna nacionalna razlika između nas i svih ostalih, i u tom pogledu smo mi nešto potpuno zasebno. U Francuskoj sam Francuz, sa Nemcom Nemac, s antičkim Grkom sam Grk i, tim sam, u najvećoj meri Rus. Tim samim sam pravi Rus i najbolje služim Rusiji, zato što nosim njenu glavnu misao". (Dostojevski, 1979).

Dakle, nije slučajno što iz tog ruskog osmotrišta evropske samosvesti potiču najdublje spoznaje slabosti i bolesti koje širi zapadna civilizacija. U tom domenu ruska, slavenofilska misao daleko je prevazišla domete svojih uzora u nemačkom, romanti- čarskom pokretu. Saobrazno osnovnom svojstvu ruskog bića, glavna spoznajna perspektiva slavenofilske misli - od Ivana Kiijejevskog do Alekseja Homjakova - cilja raspad celovitosti čoveka i zajednice pod dejstvom ideja i sila civilizacije Zapada. Primerice, u gnoseološkom domenu, sa stanovišta slavenofil- skog ideala "*celovitosti razuma"* - gde logičkoj spoznaji vre- menski i hijerarhijski prethode volja, kao formativno i infor- mativno načelo, te vera, kao neposredna, takoreći predkategori- jalna moć

opažanja - Homjakov vrši pozitivnu kritiku zapad- njačkog racionalizma, što raskida tu organsku spregu, uz posle- dično degradaciju saznanja, koja postaju puki i površni odrazi stvari i pojava. Pod svetlom "*celovitosti razuma"* pak stvari i pojave bivaju takođe celovito doživljene i preobražene u činje- nice našeg unutrašnjeg života.

I za Kirjejevskog "*logička misao, odcepljena od drugih spoznajnih sposobnosti je osobita karakteristika intelekta kojije izgubio svoju celovitost"* (Kirevskij, 1911). Pogled Ivana Kirjejevskog je mnogo većih razmera ali i on ga započinje od pozitivne premise, ideala celovitosti čoveka čije su pojedine sposobnosti organski usklađene iz zajedničkog, metafizičkog sre- dišta. Čoveka Zapada karakteriše upravo raspad tih veza: svaka sposobnost deluje za sebe, nezavisno od dragih, i upravo tako Kiijejevskij objašnjava uspevanje civilizacije Zapada da ostva- ruje makar privremeni napredak u pojedinim domenima, uprkos opšteg duhovnog slabljenja. Kiijejevskij uočava uzročnoposledičnu spregu između protestantizma - koji uobražava da je hrišćanska istina dostupna logičkom razumu, dakle svakom čoveku - racionalizma i demokratskog egalitarizma. Racionalizam podriva svaku ideju i stvarnost zajedništva otudujući individualni razum od onog nadindividualnog uma i odgovarajuće sabornosti. Na tom putu čovek se otuđuje i od svog Tvorca. Ideološki korelat, liberalna demokratija, razarajući tradicionalnu zajednicu drži jedinke na okupu samo spoljnom spregom, što omogućava idola- triji privatnog vlasništva i odgovarajućoj pohlepi da obezdušuju i opustošuju ljudske odnose te pretvaraju ljude u robove stvari, krajnju suprotnost celovitosti čoveka.

Ideal celovitosti čoveka i sabomosti ljudi bio je pozitivna osnova slavenofilskih kritika reformi Petra I. Te reforme su vanredno ojačale moći ruske države u areni sveta ali su razorile rusku zajednicu unevši u nju zapadnjačke klice raslojavanja i razdora, nesloga i sukoba. Prema opažanju Kiijejevskog ta zajednica *"nije poznavala gvozdena razdvajanja društvenih klasa, okrenutih sebi, niti jednostrane privilegije i neizbežne političke te moralne sukobe što iz toga proističu, ni prezir, mržnje i zavisti jednog sloja prema drugom. Prinčevi, bojari, sveštenstvo, narod, prin- čevska, plemićka, gradska, ratarska udruženja, sve klase i svi slojevi zajednice bili su prožeti jedinstvenim duhom, jedinstvenim uverenjima i mislima, jedinstvenom težnjom ka zajedničkom dobru."* (Kirevskij, 1911)

U toj ruskoj, kao i svakoj idealnoj tradicionalnoj zaje- dnici, različitosti ne ratuju već radije sarađuju. Posluživši se vanredno dubokom a savršeno sažetom intuicijom Drije La Rošela - *"Rusija je i Car, i komunizam, ijoš više"* (Drieu La Rochelle, 2002) - mogli bi slobodno reći da u takvoj zajednici čovek može biti istovremeno monarhista, komunista i još više a da ni u jednom trenutku ne zapadne u protivurečje. Upravo protivurečja *"levice"* i *"desnice"* - do razmera građanskih ratova - svedoče o bolesnom stanju modemog društva i odgovarajuće misli što zapada u vrtloge redukcionizma i jame partikularizma, nesposobna za holistički pogled na svet..

Na presudnom ispitu istorije, pred izazovimna nasilno uvezene, tuđinske i antiruske revolucije, pokazala se sva pogubnost i dubina procesa otuđenja ruske elite od ruskog naroda pa i države. Ruska elita nije bila na visini tih izazova te je svojim slabostima suštinski izdala ne samo

narod već i cara te imperiju, premda je pred izbijanje Prvog svetskog rata, u svim civiliza- cijskim domenima poređenja - od nauke i tehnike do privrede - uspon Rusije ukazivao da će ona veoma brzo postati vodeća sila sveta. Neophodno je istaći da ruska imperija, kao i austrougarska, nije pretrpela ideološki već vojni poraz. Premda je zbog odbrane nepravedno optužene Srbije ratovala na strani atlantskih saveznika, i ona je doživela poraz jer je razaranje naslednika rimske impe- rije bilo glavni cilj neprijatelja Evrope, odsnono pokretača Prvog svetskog rata, koji su od mladih srpskih poklonika masonske ideje namčili ubistvo Ferdinanda Hazburškog kako bi imali valjani povod za otvaranje ratnih dejstava. (Mužić, 2001) Stoga ideja evropske imperije, suštinski nepobeđena, ima sva prava na obnovu i postvarenje.

Protivevropska priroda liberalizma

U vatrama dva svetska i bratoubilačka rata uništene su ne samo evropske imperije već i evropski poretci vrlina i vrednosti. Obrtanje tih poredaka i hijerarhija, uz širenje podljudskih načela i oblika života izvesno nije plod nekakve kvalitativne nadmoć- nosti liberalnog kapitalizma već su posledice nasilja s kojim je ta ideologija nametnuta Evropi, dakle silom vojnih pobeda angloameričke, atlantske sile u oba svetska rata. Stoga naše raz- matranje iziskuje makar letimičnu smotm suštinske prirode ideo- logije okupatora Evrope jer je ona prvi pokretač niza procesa otuđenja, od sužavanja domena i izopačenja delovanja politike do ništenja zajednica i njihovog pretvaranja u mehanička, klasno podeljena i unutrašnjim sukobima razdirana dmštva.

U uverenju pobomika liberalnog kapitalizma da su odgovarajući modeli društvenog i ekonomskog ustrojstva uni- verzalno primenjivi, uvek i svuda - počiva neka istina. U pitanju su ideje i modeli koji ne potiču iz evropske biti već iz najnižih, dakle univcrzalno rasprostranjenih poriva ljudskog elementa. Reč je o porivima ka posedovanju te uvećavanju materijalnih dobara, koji bez valjanih brana mogu poprimiti razmere opsesivne te i pljačkaške i zločinačke gramzivosti. Buržoaske revolucije, odnosno uzurpacije vlasti od strane izrođenih delova trećeg sta- leža i preokreti tradicionalne, trodelne i hijerarhijske strukture evropske zajednice srušili su sve odbrane zajednice od pohlepe ekonomske životinje. Reč je o odbranama izgrađivanim i održa- vanim trudom i brigom objektivne etike i hrišćanskog moralizma, posredstvom države te odgovarajuće politike. Zato su prve žrtve nihilizma demonije ekonomije, zvanog liberalizam, bile upravo politika i država.

Već smo ukazali na značaj istraživanja Maksa Vebera i Vemera Zombarta koji su osvetlili u protestantizmu i starozavetnoj *forma mentis* posebni podsticaj oslobađanju, odnosno *liberali- zaciji* ekonomske životinje od svih stega i brana. U pitanju je jedna od niza delekosežnih te zamašnih i najčešće tragičnih pos- ledica pomeranja težišta religioznosti ka *Starom zavetu,* odnosno ka kupoprodajnoj koncepciji odnosa vemika i pretpostavljenog božanstva. Sujevema prepostavka da je materijalno imanje vemika neka vrsta naknade te i pokazatelj njegove verske revnosti stvorila

je, silom vekovne indoktrinacije, *forma mentis* koju preovlađujuća sklonost ka bogaćenju radi bogaćenja osuđuje na odgovarajuću ekonomiju sopstvenog života, na svojevrsnu askezu i samoživost, što se krije pod maskom vrlog individualizma. Reč je o idealnom podaniku liberalkapitalističke vladavina koja svuda zatomljuje simbiotičke ili organske zajednice i umesto njih proi- zvodi veštačka društva, mehaničke gomile usamljenih jedinki.

Mržnja starozavetnog čoveka spram istorijskih imperija ili pseudoimperija, čije je stege iskusio i zlopamtio - i koja je probila sve ograde *Novog Zaveta,* osvojivši završni prostor, gde zavidljivo proklinje silu, sjaj i bogatstvo Rima posredstvom pretpostavljenog *Otkrovenja* - pmžila je psihološki humus za klijanje novog, protestantskog te posledično liberalnog neprija- teljstva prema modemim državama i njihovim preostalim branama te ograničenjima. Znamo kako su apsolutističke monarhije - silom centralizacije života zajednice koja ga je slabila - proizvodile veoma povoljne uslove za ustanak takvog neprijateljstva te za buržoaske prevrate poredaka i hijerarhija, vrednosti i vrlina. Ništeći bogatstva složenosti feudalnih sistema, zatomljavajući mnoge bitne i konstitutivne strukture i oblike, organe i ustanove, rodove i staleže, tradicije i običaje života te samim tim nadasve osnovnu životnost zajednice - procesi centralizacije apsolutističkih država su omogućili lake uspone i trijumfe tako oslobođenih, najnižih sila ljudskog elementa. Skoro svuda revolucionari su usvojili centralistički sistem ali su potpuno preokrenuli, odnosno izopačili klasični, evropski smisao države te odnose izmedu države i državljana. Umesto da državu oseća kao nešto *svoje* i *svojstveno,* kao prošireni dom, poput zajednice koja je produžena porodica - čovek liberalizma je vidi i doživljava, u najboljem slučaju, kao neko spoljno, tude i nužno zlo, ako ne i kao pro- tivnika ili neprijatelja, koga treba prevariti i iskoristiti.

Duh liberalizma karakterišu problematizacije i dramati- zacije sloboda jedinke spram države te prava čoveka - koja po praznovericama jusnaturalizma hronološki prethode i vrednosno nadvisuju državu - uz potrebu odgovarajućih ustavnih i zakon- skih određenja i obezbeđenja. Možda je izlišno isticati da su takvi problemi bili posve nepoznati u evroarijskim te i antičkim, evropskim poretcima. Zato Sokrat, slobodan da pobegne i izbegne kaznu, radije bira smrt, ostajući veran državi, u zlu kao i u dobru, uprkos krajnjih razmera sukoba s vlastodršcima.

O istrajnosti osećanja odbojnosti te neprijateljstva spram *strane* države, ukorenjenog u starozavetnoj *forma mentis,* svedoči činjenica da liberalističke pseudoimperije - nekad Velika Britanija a potom SAD - svoj javni *raison d'etre* istrajno traže i nalaze u postojanju pretpostavljenih neprijateljskih poredaka koje treba uništiti. Dakle, tu urodeni protivdržavni poriv odro- đenih masa biva usmeravan spolja i susređivan na zvanično prokazivana otelotvorenja zla, od južnjačke Konfederacije, preko sila Osovine i Rusije (pod isprikom antikomunizma), do Srbije, Iraka i Irana.

U svetu pod senkom vladavine liberalizma, izgubivši svaku pozitivnu a pogotovu vaspitnu, formativnu i informativnu ulogu, država je zajedno s politikom svedena na sluškinju

demonije ekonomije kojoj se jednako podaju njeni poklonici kao i disidenti, poput marksista. Optike marksizma ne vide, niti priznaju verodostojnost ljudskih vrlina i vrednosti, slobodnih od uslovljavanja sveta proizvodnih i komercijalnih odnosa. Marksizam se suštinski razlikuje od liberalizma samo žudnjom za osloba- đanje čoveka od kapitalističkog iskorišćavanja, posredstvom sve- opšteg ukidanja privatnog vlasništva i pravedne raspodele dobiti. Ipak, horizont tu i dalje ostaje sveden na krug iste demonije.

Procesi sekularizacije preobrazili su ideju božanskog Providenja u teoriju ekonomskog determinizma što deluje pos- redstvom tržišta i *tržišnih zakona.* U tržištu i pretpostavljenim *zakonima* propovednici liberalizma poput Hajeka slave transcen- dentne sile sposobne da same ureduju sve međuljudske odnose za opštu dobrobit. Na izloženom sujeverju počiva doktrinamo liberalističko osporavanje ili zabranjivanje svakog uplitanja države i njene politike u ekonomske procese te nadasve u delovanje tržišnih mehanizama ponude i potražnje. U stvarnosti sveta pod senkom liberalizma tržište nikad nije bilo niti jeste neka slobodna ili samostalna ustanova te sila već ponajviše izraz učinaka vla- dajućih snaga - od internacionale finansijskog kapitala, nadna- cionalnih kompanija i korporacija do trustova i *lobbies* .- koje koriste i državu te odgovarajuću politiku kao servise uticaja na ekonomske pa i tržišne procese.

Jedan od glavnih, premda posrednih uzroka izvanredne podložnost liberalne države vladavini otudenih pa i protivnarodnih centara moći te *lobbies* počiva upravo u individualizmu te protivdržavnoj netrpeljivosti *tihe većine.* Izložena svojstva je čine postranjenom od državnih poslova te nemoćnom žrtvom izopačene politike. O tom raskolu svedoči i trajni proces produ- bljavanja društvenog jaza između sve uže i bogatije manjine, s jedne strane - i sve veće te osiromašenije većine, s druge strane. Izložena činjenica sama po sebi je dovoljna da pobije jedno od osnovnih liberalističkih opravdanja oslobađanja pohlepe eko- nomske životinje kao najboljeg ili najkraćeg puta ka opštem bla- gostanju, zamišljenom ili uobraženom po meri aritmetičkog zbira individualnih blagostanja. U tom društvenom jazu počivaju i osnove stranaka moderne, posredničke i parlamentarne demo- kratije jer one *grosso modo* i načelno zastupaju ekonomske inte- rese odgovarajućih klasa, odnosno slojeva raspadnutog društva. I to svođenje politike na dualizam ekonomske *levice* i ekonomske *desnice* osvedočava posebni aspekt njenog izrodavanja, odnosno gubitka viših i opštih formativnih i informativnih načela, uz redukciju na služenje inferiornim i partikularnim interesima.

Last but not least, degradaciju politike u svetu pod senkom liberalizma osvedočava i tekući jezik. U tekućem govoru *english speaking* sveta reč *politics* odavno je ustupila mesto reči *policy.* S druge strane, u evropskoj kulturi, kao silom neke osvete zbog gubitka klasičnih dužnosti i odgovornosti, odnosno zbog zato- mljenja bogatstva semantičkih sadržaja reči *politika,* ona svuda doživljava inflaciju. Skoro u svakom domenu društvene pojav- nosti postoji ili se priziva neka *politika,* od monetame, fiskalne ili investicione, do kultume, razvojne, stambene i zdravstvene. I ta

činjenica nam ukazuje da je *političko* neuništivo i živo, poput odgovarajućeg ideala celovitosti i ideje imperije koja ga najpot- punuje postvaruje u državnim razmerama.

AUTORITET I SLOBODA

Na poprištima vekovnog rata *mora protiv zemlje,* nepri- jatelj ume i da nesvesno pokazuje Evropljanima njihove poli- tičke osobenosti, ciljajući ih podrivačkim ili razomim udarima. Školski primer izloženog iskustva pružila je, 1968. godine, nihi- listička navala zavaranih te nahuškanih masa studenata na temelje evropskog visokog sistema obrazovanja, nadasve na vrline i ustanove znanstvenog i andragoškog autoriteta, polemički odre- divane i svođene pod žig *autoritarizma.*

Premda su tada mete napada uglavnom bili samo patrljasti ili fosilni ostaci ustanova *autoriteta,* nihilistička stihija što se na njih obrušavala nije smerala da očisti prostor za uspostavu vero- dostojnih oblika i sadržaja te vrline već da uništi svaki njen trag. S obzirom da je u tim napadima potpuno izostajala pozitivna osnova *opovrgavanja* te bilo kakvo pozitivno određenje *auto- riteta* - slobodni smo zaključiti da oni nisu ciljali pojave izro- davanja vrline već samu vrlinu, lažno predstavljanu kao nekakvu preteću suprotnost slobodi, kao deo posvudašnjeg *sistema opre- sije,* u službi vladajućih sila kapitalizma.

Metafizičko poreklo

U povesti Evropljana, počevši od prvih znanih pojava rimske državotvornosti, potreba za autoritetom je jedna od bitnih te trajnih odlika političkog mišljenja i delovanja. Tu povest obeležava, kao njena konstanta, trajni pokret traganja i postvari- vanje te potrebe, s promenljivim snagama i moćima, na razli- čitim osnovama i pod raznovrsnim političkim uslovima ili siste- mima, u jednako raznolikim oblicima ili razmerama. Predočena svojstva te potrebe za autoritetom ukazuju nam na njeno pred- političko ili metapolitičko te nadvremensko ishodište u biti evrop- skog čoveka. O metafizičkom poreklu ideje *autoriteta* te odgo- varajućih potreba posredno svedoči i mutnost ili nedovoljna jasnost značenja sadržanih u toj imenici latinskog korena, što je u oštroj suprotnosti sa istrajnošću potreba i potraga, kao i sa žestinom mržnji spram njenih oličenja ili ustanova, ostataka ili tragova.

Te mržnje i osporavanja, što čine paralelnu konstantu u poslednjem dobu evropske povesti, nisu uvek i obavezno pojave puke niskosti što ne trpi uzvišenost. Često, u pitanju je svesni ili nesvesni izraz pobune protiv lažnih autoriteta, što priziva pojavu istinskog. U suštini, dugi niz intelektualnih ustanika protiv *autoriteta* - od Dekarta do Fihtea - koristio je posve pogrešno tu reč za označavanje vladajućih mnenja te propisa crkve, države ili nauke, previđajući istinu da su pretpostavljene vrednosne suprotnosti, dakle um i sloboda, upravo bitni elementi istinskog autoriteta. Istinski autoritet uvek i svuda dolazi s visine pozivajući slobodu da se delotvorno odazove njegovim savetima, kao što u Platonovom modelu Ijudske mešavine osvetljava te stoga kroti i usmerava ostale moći.

Metafizičku prirodu autoriteta ponekad ume da mutno nasluti i moderna politička misao, nastojeći, patetieno nemoćno, da pojavu objasni uz pomoć svojih redukcionističkih metoda, poput

naopakosti psihoanalitičkih tumačenja superiornog i opšteg njihovim svođenjem u kostreti inferiornog, podsvesnog te posebnog i patološkog. Tako, primerice, teoretičar prava Kelzen obašnjava *društveni autoritet* kao odjek ili projekciju prvog, infantilnog iskustva autoriteta: "*Društveni autoritet, kao i religijski autoritet, kao i svaki drugi autoritet, biva prvobitno osećan kaoprvi autoritet koji sepojavljuje u životu jedinke: kao otac, kao otac otadžbine, kao Bog-otac. I to psihološko poreklo društvenog autoriteta odbija ideju stvaranja autoriteta od strane podvrgnutih tom samom autoritetu.* "(Kelsen, 1929)

Ako ostavimo po strani činjenicu da pod uslovom usvajanja predložene generičke perspektive prvi doživljeni autoritet nije očinski već materinski te istorijsku datost da je sintagma *otac otadžbine* skovana nekoliko vekova nakon prvih objava političkog autoriteta u Rimu - ostaje mnogo značajnija činjenica suštinskog promašaja Kelzenovog spoznajnog truda koji uopšte ne objašnjava značenje i značaj autoriteta već spoz- najni problem samo pomera od društvene razine ka porodičnoj i infantilnoj. Polemički ton poslednjeg dela navoda otkriva nam polemičku svrhu izložene primene psihoanalitičke teorije, što
zapravo cilja da se naruga svakoj potrebi za društvenim autori- tetom, svodeći je u kazistiku pretpostavljenih regresivnih reakcija. Uostalom, sam Kelsen nesvesno poriče svoju hipotezu: ako je poreklo društvenog autoriteta psihološko, odnosno infantilno - onda je i puka pomisao o mogućnosti "*stvaranja autoriteta od strane podvrgnutih "* potpuno neosnovana, odnosno besmislena. Možda je izlišno isticati da autoritet ne bi ni postojao ako bi oni kojima je potreban bili sposobni ili vični da ga sami stvaraju. Istinski autoritet je svojstvo koje - poput junaštva ili mudrosti, lepote ili plemenitosti - nije dato ili dostupno svima, niti svakoj sposobnosti.

U suštini, saobrazno redukcionističkim te krivotvoriteljskim sklonostima misli modernog čoveka i obrascima *racionalizma,* Kelzen shvata *autoritet* kao drugo ime vlasti i njenih zapovesti, što je najlakši način da se previdi istinski sadržaj i smisao, značenje i značaj te vrline. U svom prvom i najvišem ishodištu, autoritet je metafizička vrlina koju nije ispravno poistovećivati s vlašću, jer autoritet može delovati jednako učinkovito i bez ikakvih sredstava ili atributa vlasti pa i bez ikakvog vidljivog delovanja. Na istočnom kraju evroarijskog sveta to svojstvo nam je prvi otkrio njegov pomni osmatrač s granice, carski bibliotekar Lao Cu, sažimajući saznanja u preporuku uzomog državničkog upravljanja nedelovanjem (XXXVII, 1-4), po nebeskom uzoru: *"Ovo je put Neba: ne bori se a zna pobeđivati, ne govori a zna odgovoriti, ne daje znaka a sve mu samo dolazi*'." (LXXIII,8-11)

Vlast lišena istinskog autoriteta mora pribegavati sili zakona i pravila pa i nasilju ili strahu te malodušnosti da bi ljudsko naterala izvršavati njene nedrage mu naloge. Tamo gde deluje samo sobom, kao u izvomom obliku rimskog senata, autoritet se obraća ljudskoj slobodi, tražeći slobodne odzive. Dobar primer te potpune nezavisnosti prirode autoriteta od prirode vlasti pmžio nam je Vilijam Šekspir, upravo u epohi zapadanja *autoriteta* u značenjski okvir pojma *vlasti* do rastva- ranja i poistovećenja. Taj primer sadrži tragedija *Kralj Lir,* u sceni gde kralju, lišenom poseda i vlasti, koga napuštaju svi a nadasve razum i svest, pristupa nepravedno odbačeni vojvoda Kent, prerušen u neznanca, s željom da mu uprkos svemu služi, vrlinom plemenitaškog *ethos*-a:

"Lir: *Pa^ ko si ti?*
Kent: *Čovek vrlo časna srca, i siromašan kao kralj.*
Lir: *Ako si siromašan kao podanik kao što je on kao kralj, onda si dovoljno siromašan. Šta bihteo?*
Kent: *Službu.*
Lir: *Kome bi da služiš?*
Kent: *Vama.*
Lir: *Poznaješ li me ti, prijatelju?*
Kent: *Ne, gospodaru, ali u Vašem držanju ima nečega što bih voleo da nazovem gospodarom.*
Lir: *A šta je to?*
Kent: *Autoritet."*

U polemici protiv ideologa revolucije, ukazujući na tegobnost spoznaje sadržaja pojave koju označava imenica *autoritet,* Franc fon Bader je ispravno uočio njenu neuništivost i neodvojivost od slobode:

"Premda niko nije, koliko ja znam, odredio na ispravan i iscrpan način suštinu autoriteta, niko do sad nije ni porekao njegovu stvamost a to važi i za sankilote i njihov narodni auto- ritet. Poznato je da ni najbešnji revoiucionari nisu uspeli da razore autoritet već su se samo ograničili na to da ga uzurpiraju... Uprkos slabljenja ili odstranjenja legitimnog autoriteta, ostaje potreba da mu se služi, aii ona nije više slobodna već postaje doista slu- ganjskar (Von Baader, 1925)

Na ovom mestu naše smotre valja istaći da potpuna i samosvesna potreba za istinskim autoritetom odlikuje ličnosti koje su ga dostojne, odnosno slobodne ljudi koji su sposobni da ga prepoznaju jer u sebi imaju nešto od predmeta potrage. U protivnom, one ne bi bila u stanju ni da osećaju potrebu za auto- ritetom, niti da se odazivaju njegovim pozivima. Otuda se *slu- ganjska* potreba nikada ne obraća istinskom autoritetu već njegovim odrazima, surogatima ili pukoj te sirovoj vlast i sili. Poučan jer opšti primer tog potpunog previda istinske prirode autoriteta pruža Fridrih Engels u spisu *O autoritetu,* polemički upućenom socijalistima koji, prema opažanju Marksovog ortaka, vode *"siste- matski krstaški rat protiv onog što zovu principom autoriteta* . (Engels, 1949) Engels prvo odreduje *autoritet* o kome je reč: *"nametanje tude volje našoj volji; s druge strane, autoritet pretpostavlja potčinjavanje".* Sledi dramatično pitanje svih mar- ksista koji su dospeli do praga sumnje u ideal odumiranja države: *" Možemo li biti bez tog odnosa, možemo li - u uslovima koji postoje u današnjem društvu - stvoriti neki drugi društveni poredak, u kojem taj autoritet neće više imati nikakve svrhe, u kojem će on, prema tome, morati da iščezne?"*

Svodeći *autoritet* na ono što on nije, dakle na element upravljanja pa čak i na puko fizičko uslovljavanja bilo kakvog posla - uz primer tobožnjeg *"autoriteta pare",* odnosno parne mašine, "*koja ne mari za ličnu autonomiju"* i kojoj se moraju podvrgavati radnici, bez obzira na sistem u kakvom žive - Engels dospeva do zaključka da iščeznuće *"političke države a s njom i političkog autoriteta* iziskuju primenu "*najautoritamije stvari",* odnosno društvenu revoluciju:

"Revolucija je, nesumnjivo, najautoritamija stvar što može biti. Revolucija je akt u kome jedan deo stanovništva nameće svoju volju drugom delu pomoću pušaka, bajoneta i topova, to jest sredstava vanredno

autoritarnih; i akopartija koja jepobedila ne želi da izgubiplodove svojih napora, ona mora da održava svoje gospodstvo pomoću straha kojinjeno oružje uliva reakcionarima.

Dakle, tu vidimo kako reč *autoritet* biva korišćena za označavanje najgorih sredstava prisile, terora i straha, uz bestidno preporučivanje što nam nedvosmisleno jasno odaje podljudsku prirodu, kojoj je istinski autoritet apsolutno nedostupan i nepoznat. Sledeći izložene preporuke a jednako shvatajući *autoritet* kao sinonim vlastodržačkih prinuda, Maks Horkhajmer - jedan od najgrlatijih neomarksističkih huškača protiv *autoritarizma, auto- ritarnog čoveka* i *autoritamih sistema* - zaključio je da vrednosni sud o određenom *autoritetu* zavisi od procene odgovarajućeg sistema zavisnosti:

"Autoritet kao potvrđena zavisnost može, stoga, značiti kako napredne odnose, koji odgovaraju interesima učesnika i pogoduju razvitku Ljudskih snaga, tako i skup veštački održavanih, već odavno neistinitih društvenih odnosa i predstava, protivu- rečnih stvamim interesima opštosti. Na atutoritetu se zasniva kako slepa i ropska odanost, koja subjektivno vodi od duševne inertnosti i nesposobnosti ka vlastitoj odluci i objektivno doprinosi daljem trajanju ograničavajućih i nedostojnih prilika, 'tako i svesna radna disciplina u društvu koje je u procvatu. A ipak, oba ova načina postojanja razlikuju se kao san i budnost, kao zatoče- ništvo i sloboda. Samo celokupna analiza svaki put postojeće društvene situacije može da odgovori na pitanje... da li bezu- slovno podredivanje nekom političkom vodi ili nekoj partiji istorijski ukazuje napred ili nazad. (Horkheimer, 1976)

Paradoksalno a nesvesno prizivanje autoriteta od strane njegovih protivnika i rušitelja prvi je i oštrovido uočio nadahnuti mislilac kontrarevolucije Antoan de Rivarol, osmatrajući po trgovima Pariza kako se rušilačka strast revolucionarne rulje okomljuje kamenjem na statue suverena:

"Kraljevskim Iičnostima dešava se isto što i statuama bogova: prvi udarci upućeni su doista bogu aliposlednji padaju samo na izobličeni mramor. "(De Rivarol, 1941)

Etimološka perspektiva

Sama činjenica da nam u svojoj prvoj istorijskoj pojav- nosti, na sceni Rima, ideja *autoriteta* pokazuje veoma složenu i zrelu prirodu, svedoči da su prethodili dugi, preistorijski putevi odredivanja i razvijanja te vrline.

Tradicija nas upućuje da osnovna saznanja o izvoraom značenju pojmova tražimo u etimološkoj perspektivi. Tlo latinskog jezika ima najviše izdanaka opšteg ali zatrtog evroarijskog korena reči *autoritet.* Za razliku od jezika *Veda* i *A vesta,* gde su izdanci korena **aug-* ograničeni domenom druge, dakle odbran- bene funkcije - označavajući punoću fizičke *snage (ojas*\ odnosno *aogar-* ili *aojah*), s kojom deluju odgovarajući bogovi, prvens- tveno Indra - u latinskom jeziku oni prožimaju sve tri fimkcije i označavaju mnogostrane uloge i svojstva, od životnog značaja za zajednicu i njenu državu.

Razmatrajući evroarijski koren **aug-* sa sufiksom **-es* - koji obično označava *učvršćeni, sabrani učinak delanja* ili *ukupni učinak ponovljenih delanja* - Žorž Dimezil opaža da **aug-es- "može da ima smisao* ^tečenog i stvarnog učinka uvećanja ili uvećavanja', *odnosno* 'punoće' *ove ili one vrste snaga ili sred- stava... U indo-iranskom, gde se glagol izgubio i gde je izvedena imenica bila pridata ideologiji druge*

fiinkcije (fizička snaga, ratnički poduhvat) *auj-as *je poprimio, naravno, jasni i ograničeni smisao koji smo odredili:* 'punoća onog što uslovljava čin prvaka ili borca, punoća mišićne snage'". (Dumezil, 1969)

U svom latinskom domenu, *auctoritas* te niz imenitelja stvaralačke, religijske i državničke deiotvornosti i odgovarajućih uloga - od *auctor,* preko *augur* do *Augustus* - potiču iz glagola *augeo* koji rečnici prevode slično kao i evroarijski koren **aug- : delovanje što uvećava ili izaziva rast* neke vrednosti ili veličine. Očigledno je da sadržaji *auctoritas* te rečenih uloga daleko pre- mašaju predočeni semantički okvir njihovog zajedničkog, Iatin- skog te evroarijskog korena, premda je u slučaju autoriteta kojim su raspolagali rimski senatori, kao bitnim svojstvom, moguće uočiti izvesnu podudarnost u domenu mera sveta kvantiteta: postaju senatori (od *senex* - starac) oni koji poseduju vrline te znanja što ih uzdižu nad ostalim članovima zajednice, dakle uzvišeni *višak,* stečen plemenitaškim poreklom i iskustvom, kaljenim i potvrđivanim na ispitima života i državnih poslova a što je izvor i osnova njihovog *autoriteta.*

Ipak, nije moguće previdеti činjenicu da zbir takvog *viška* s ostatkom čini neku *celovitost* ili *punoću.* Pod svetlom svega izloženog je osnovano pretpostaviti da težište vrline koju izvomo označavaju *auctoritas* te koreni nije toliko u samom činu *uvećavanja* ili u *višku* već u postvarenju ili postvarenosti neke *celovitosti,* kristalisane oko uspravnice dimenzije kvaliteta. Odraze tog iskonskog značenja možemo uočiti i danas u srpskom jeziku, u idiomatskim izrazima poput "*ispunio je svoj život"*"\\\ *"ispunio jesvoju ulogu",* gde *ispunitizaac*\ isto što i *osmisliti* ili *ostvariti.* Na takvu pretpostavku upućuje nas i *forma mentis* evroarijskog čoveka, kojoj je bilo posve nepoznato pa i tuđe praznoveije u beskonačni napredak, odnosno u bezgranično uvećavanje bogat- stava: tu je svako uvećavanje ograničeno svetom mera i oblika, dakle u pravcu idealne celovitosti ili ispunjenosti.

Rimski senat

Na tu idealnu celovitost ukazuje nam i broj od sto članova prvog senata koji je, prema rimskoj tradiciji, ustanovio
Romul (Livije, 1,8). I u skupštinu Solonove Atine svako pleme je slalo sto predstavnika. U nizu simbolizama tradicionalnih kultura evroazijskog kontinenta broj *sto* je skoro obavezno vrednosno znamenje sveukupnosti, sažete u pojedincu ili skupu. Rimski senat je najpotpuniji istorijski izraz ustanove *saveta staraca,* koja je jedan od zajedničkih činilaca evroarijske tra- dicije političke sabornosti i njenog odlučivanja. U evropskoj povesti rimski senat je jedan od prvih (a najpotpuniji) izraza političkog autoriteta. U svom izvornom obliku, senat je savetodavni i nadzorni organ prve, suverenske funkcije, kome je poveren i zadatak da samo snagom svog *auctoritas* potvrđuje ili poriče valjanost odluka *potestas* i *libertas,* odnosno zakonodavnih te izvršnih tela i narodne skupštine, dužnih da traže takve potvrde i savete ali i slobodnih da ih odbace. U toj slobodi očituje se značajna razlika između *auctoritas* i *potestas.* Senatori su preuzimali *imperium,* poslove izvršne vlasti samo u vanrednim slučajevima izostanka ili onemogućenosti titulara vlasti ili magistara, dakle u periodima *interregnum*-a.

U periodu republikanskog uredenja, na političkoj sceni rimske države, senat je jedini ostatak arhajskog ustrojstva suverenske funkcije, na šta posredno ukazuje i Kikeron u *De res publica,* određujući osnovna svojstva elemenata trodelne strukture rimske države: autoritet (*auctoritas)* je odlika senata, vlast (*potestas)* pripada magistrima a sloboda (*libertas*) je obeležje naroda. U rimskoj republici izvor suverenog odlučivanja, u kvalitativnom smislu, pomerio se naniže, ka domenu klasične druge funkcije, gde su *potestas,* izvršnu civilnu i vojnu vlast, vršili magistri, konzuli i pretori, izabrani od naroda. To pomeranje osvedočava poprimanje prirode i sudbine obeležene prevlašću boga Marsa, saobrazno borbenom održavanju te potom vanrednom i osvajačkom, nadkontinentalnom širenju rimske države.

Proučavajući temelje i ustanove rimske države Teodor Momzen je dobro uočio nesvodivost senata u kategoriju običnog savetodavnog tela, jer su odluke senatora značajnije te mnogo jače od pukog saveta, ali bez snage potpunog obavezivanja, kao u odnosu tutora spram štićenika:

"Reč auctoritas, *u toj drevnoj formuli sačuvala je prvobitno, doslovno značenje, kao u* tutoris auctoritas *javnog prava: čin volje zajednice, podložan greškama i pogrešnim odlukama, ima potrebe za* 'uvećanjem', za *potvrdom od strane saveta staraca ".* (Mommsen, 1887)

Da su saveti ili odluke senatora imali snagu obaveznosti - senat ne bi postojao, kao ni komplementarno dvojstvo saveto- davnog tela i izvršne vlasti. Da je izvršna vlast donosila odluke potpuno samostalno, bez obaveze prethodnog traženja saveta od senata te podvrgavanja odgovarajućem nadzoru - ona bi u mnogo većoj pa i pogubnoj meri trpela silnice svoje pristrasnosti ili političke arene, uslovljavana umesto da uslovljava. Komple- mentarno dvojstvo senata i izvršne vlasti postvaruje ideal organske sprege te dijalektike objektivnog i subjektivnog pola stvarnosti, sveta ideja te načela i sveta primena te prakse, opšteg i posebnog.

Ta ustanova evroarijske tradicije političkog ustrojstva posebno je istaknuta osobenošću senatora spram magistara: za razliku od magistara, koji su izabrani s jednogodišnji mandatom za određene domene poslova, senatori su izabrani doživotno a njihov delokrug obuhvata celinu države, sve njene dimenzije i horizonte. Doživotnost senatorskog zvanja odgovara nadvre- menskoj prirodi autoriteta čiji osnovni deo potiče od pleme- nitaških predaka, idealno prisutnih te delotvornih u senatu pos- redstvom potomaka. Dakle, dela senata za dobrobit zajednice su plodovi niza pokolenja te se s određenom slobodom tumačenja može reći da je ta nadvremenska dimenzija posebni aspekt onog *" viška* ili "*višeg* što odlikuje senatora spram magistara i naroda. Stoga je svako slobodno ili obavezno traženje saveta od senatora bilo upućeno ne samo savremenicima već idealno i pretcima, odnosno tradiciji.

Idealna zatvorenost senata spram svakog koristoljublja njegovih članova - kojima je, u klasičnom periodu te ustanove, bilo zabranjeno čak i bavljenje nizom najlukrativnijih poslova na tržištima *urbsa-a,* što ih je upućivalo da imetak stiču u poljoprivredi - takode ukazuje na metafizički rang i poreklo senatorskog autoriteta jer su načela tih odredbi evroarijskog *ethos*-a sušta suprotnost silnicama što vladaju u htonskom delu *Ljudske mešavine.* Ograničenja o kojima je reč su odraz onih načela evroarijske političke tradicije koja je dobro pamtio i izložio Platon u nacrtu države, čiji vrh,

za razliku od dna, *"piljarskog staleža* " odlikuje posedovanje metafizičkog zlata te savršeno odricanje od materijalnih dobara:

"što se zlata i srebra tiče, treba im reći da oni u svojim dušama nose božje i od bogova poklonjeno, da im Ljudsko ziato nikako nije potrebno, i da greše ako božje ziato dovode u vezu sa zlatom smrtnih ljudi i tako ga skmave, jer se sa kovanim zlatom desilo već mnogo bezbožnih stvari, dok je njihovo zlato neokaljano"{Država, 416e-417a).

Jasno je da te odredbe brane zajednicu i da ih čovek idealno iziskuje ili priželjkuje ali ta činjenica nije dovoljna osnova pretpostavci da ustanova *saveta staraea* potiče iz sveta opštih, posvudašnje ljudskih ili svečovečanskih potreba te odgovara- jućih iskustava, jer bi ona, u protivnom, bila univerzalno raspro- stranjena. U pitanju je političko telo ukorenjeno u deontološkom svetu koje otelotvorava potrebu metafizičkog ranga, urodenu evroarijskom čoveku.

Na metafizičko ishodište *autoriteta* ukazuje nam i upo- treba korena *augeo* u rimskoj pismenosti. Emil Benvenist, uz pomoć niza navoda rimske tradicije - od Lukrecija (V,322) do Tita Livija (XXIX,27) - ukazuje da *svojim drevnim upotre- bama* augeo *ne pokazuje rast nečega što već postoji već čin sopstvene proizvodnje; stvaralački čin koji nešto porađa iz plodnog tla a što je privilegija bogova ili velikih prirodnih sila a ne Ljudi.* "(Benveniste, 1969) Na isto, metafizičko ishodište uka- zuje i pravilo da se sednice senata održavaju na svetim mestima i u svetilištima, od *Curia Calabra* na Kampidolju, do Jupiterovog hrama na Forumu. Slobodni smo zaključiti da i idealna celovi- tost - koju sadrži ideja *auctoritas* - takode potiče iz visina božanskog elementa *ljudske mešavine.* Zato je bilo moguće da u mislima i osećanjima Rimljana pridev *augustus* poprimi značenje atributa božanske prirode u čoveku, predstavljene imperatorom.

Imperator August: samoizgradnja *auctoritas*

Ipak, sjedinjenje *auctoritas* i *potestas* u ulozi te nadasve osobi kezara ili imperatora otvara put okončanju ili zatomljenju plodonosnog dvojstva senata i izvršne civilne te vojne vlasti.

Kezarska ili imperatorska uzurpacija autoriteta senatora srušila je jednu od osnovnih ustanova političke osobenosti rimskog te evroarijskog čoveka, širom otvarajući vrata levantijskim, odnosno bliskoistočnim modelima i porivima samovlašća, koji su, zajedno s odgovarajućim ljudskim materijalom na tronu, obeležili sumrak rimske države.

Tu pojavu je pratio, podsticao i hranio neumereni, osva- jački uvoz tuđih božanstava i kultova - uz stalne prilive masa tuđina, u kojima se rastvarao rimski *etnos* - s posledičnim slabljenjem verodostojne, rimske *religio,* dakle uz udaljavanje od metapolitičkih izvorišta *auctoritas.* U vremenskoj podudar- nosti uvoza kulta Majke Zemlje - otelotvorene cmim kamenom, koji je postavljen u hram Pobede 204. godine stare ere - i agonije republike uočljiva je uzročnoposlednična sprega višeg reda. To je i početak sumraka senata koji se očajnički ali prekasno te sve slabije borio protiv razomih i anarhičnih posledica uvoza stranih kultova i običaja. Ni senat nije mogao biti pošteden procesa kompcije. Konačno, krajnju slabost te ustanove osve- dočili su sami senatori

podastiranjem jadnih ostataka sopstvenog autoriteta kroz čin priznanja posvudašnjosti autoriteta impe- ratora Augusta: *auctoritate omnibus praestans.* Prezir njegovog prethodnika spram senata, što je postao leglo oligarhijske vlasti, počivao je na uvidu u strašno stanje izopačenosti te ustanove:

"Senat je svojom ogromnom brojnošću postao izobli- čena i neuređena rulja: bilo je preko hiljadu senatora a neki su bilipotpuno nedostojni ljudi i takvi koji su bili uvršćeni u senat nakon smrti Kezarove zahvaljujući uticaju i mitu a narod ih je zvao članovi Orka'. *Tajje senat August sveo na nekadašnji broj i vratio mu stari sjaj, izvršivši dva izbora: prvi je izbor bio prepušten senatorima, pri čemu je svaki birao svog čoveka a drugije vršiopo svojojiAgripinojželji.'(* Svetonije, II, 35)

Kao da je bio nadahnut ničeanskom idejom pozitivne uloge nihilizma, Julius Kezar nije išta činio da preporodi senat već sve da ga pogorša, uzdižući u red senatora i ljudski materijal sa društvenog dna. Na ovom mestu našeg razmatranja nameće se pitanje o pobudama imperatora Augusta da obnovi senat, uprkos velikog zaziranja od podlosti njegovih članova koje ga je navodilo da ih prima samo pojedinačno, nakon pretrage njihove odeće te da im predsedava naoružan, u oklopu pod togom, okružen vernim prijateljima senatorskog roda i telesnom gardom.

Po svemu sudeći imperator August je preduzeo obnovu senata ne samo radi uspostavljanja osnove legitimiteta vlasti već nadasve radi sticanja mase *auctoritas* neophodne za ogromni i veličanstveni preporod rimske države, koji je izveo u znaku *tradicionalne revolucije,* bez presedana u povesti Evropljana. Možemo osnovano pretpostavljati da je imperator August bio duboko svestan kako mu za takav poduhvat osobni *auctoritas* nije dovoljan te je zato sve činio da ga uveća, od obnove senata do ličnog samouzdižućeg preobražaja.

Imperator August je imao duboku svest o krizi i manjku *auctoritas,* savršeno poznajući suštinske razlike između *auctoritas* i *potestas.* U nezavršenoj povesti svojih poduhvata (*Monumentum ancyranum*), imperator August saopštava kako je iz svog poseda stečene vlasti *("ex mea potestate transtuii')* vratio *res publica* senatu i rimskom narodu, nadmašivši tako sve u domenu *aucto- ritas* ali ne i u domenu *potestas,* gde je ostao prvi, dakle *princeps* medu jednakim, formalno zasnivajući svoju vlast na konzulskom, odnosno tribunskom položaju. Istorija je uglavnom usvojila mnjenje njegovih protivnika da je tako uspostavljeni principat bio zapravo prikriveni oblik monarhije. Ipak, s vlašću kojom je raspolagao kao veliki pobednik na poprištu građanskih ratova August nije imao nikakve potrebe da je skriva iza obnove senata te stoga njegove reforme valja tumačiti upravo pod svetlom visoke svesti o značaju *auctoritas.* U protivnom, imperator August ne bi uložio veliki trud da samog sebe preobražava po uzoru *auctoritas.*

Putanju tog duhovnog samouzdizanja upadljivo odmera- vaju ogromne fiziognomske razlike između hronološkog početka i vrhunca galerije portreta imperatora Augusta. Prvi portret u tom nizu, izrađen najkasnije trideset pete godine stare ere, pokazuje nam pobednika nad Antonijem i Kleopatrom veštinom heleni- stičkog realizma koji verno prevodi u mramor lik marcijalne mladosti. Kosu mu hajkaju vetrovi rata i ratne slave a asime- trično lice je prožeto vanrednim naponom fizičke snage i volje za moć, što izbijaju iz svakog mišića i sklopa kostiju, kao da ustaju protiv svih ograničenja fizičkog sveta. Nema u tom portretu ni traga one solarne duhovnosti i uzvišenosti,

suverenske vedrine i uravnoteženosti koji zrače iz portreta imperatora tipa *Porta Prima* - izrađenog osam godina kasnije, vrlinama kla- sičnog stila - koji je poslužio kao uzor za stotinak poznatih replika i varijacija. Fiziognomske i karakterološke crte prvog i potonjeg portreta su toliko različite da je neupućenom teško poverovati kako je u pitanju ista osoba.

Neki moderni istoričari smatraju kako portret tipa *Porta Prima* ne odražava toliko lik u stvarnosti već da izražava pro- mišljeno pružanje ikoničnog simbola *pax auguste,* radi uspoko- javanja i ohrabrivanje masa, pokolebanih i unespokojenih dugo- godišnjim stranačkim sukobima te građanskim ratovima. Ipak, ako i prihvatimo izloženu pretpostavku, zapravo projekciju modemih iskustava političke propagande, moramo zaključiti, na osnovu istorijskih svedočanstava, da je imperator August sve činio kako bi se saobrazio i fizički a ne samo duševno svom mramomom liku. Svedoči Svetonije:

"U lieu je bio, kad je govorio i kad je ćutao, sasvim miran i vedar; tako je neki galski voda priznao među svojim ljudima da ga je njegov izraz lica ublažio i odvratio od čvrste namere da ga kodprelaza preko Alpa, kad je bio pušten k njemu tobože na razgovor, gume' u jednu provaliju. Oči su mu bile bistre i sjajne a želeo je da se u njima nazire nešto od božanske snage i radovao se ako je koga pogledao pa je taj sklanjao oči kaopred Sunčevim sjajem. "(11,79)

Julije Kezar Germanik svedoči da je imperator August bio u stanju da samo jednim svojim pogledom zaplaši i obuzda buntovne legije (Tacit, 1,42). Možda se upravo na taj napor saobržavanja mramornom oličenju solarnog *auctoritas* odnose poslednji pokreti i reči imperatora Augusta. Svetonije nas oba- veštava kako je na samrtničkoj postelji zatražio da ga očešljaju i da mu nameste razlabavljene vilice te kako je okupljene prija- telje upitao da li je svoju ulogu u komediji života izvrsno odigrao. Poslednjim dahom izgovorio je običajnu poruku s kojom su se tada glumci opraštali od publike, nakon predstave: "*Ako vam je izvrsna bila gluma naša onda nam pljeskajte i svi nas sada ispratiti s radošću!"(Sve\.oni)e* II, 99).

Mislima i snovima Evropljana svih pokolenja Svetonije je predao i prizor Augustove igre, s one strane smrti, na sceni sveta: dok je telo imperatora gorelo na Marsovom polju, gde su ga doneli senatori na ramenima, jedan pretor je ugledao kako se lik imperatora uzdiže k nebu (11,100). Dakle, ne samo duh oslo- bođen kostreti tela već i sam lik suverena uzdigao se k visinama iz kojih potiče ideja *auctoritasr.* trud metafizičkog preobražaja sopstva dosegao je vrhunac gde se lice potpuno i neraskidivo slilo sa zlatnom maskom vrhovnog tumača ideje *auctoritas* na sceni sveta. Bila je to najveća nagrada onom koji je život posvetio najtežoj ulozi, živom otelotvoravanju ideje i vrline *auctoritas.* Svaku sumnju u istinitost tog trijumfa sagoreva sjaj "zlatnog doba" koje je August, prema skoro opštem svedočenju savre- menika, obnovio. Sa stanovišta opštih potreba nema velikog značaja da li je jedan čovek, od roda Oktavijana, nazvan *Uzvi- šeni,* doista izvršio unutrašnji i spoljašnji preobražaj svog bića po uzoru *auctoritas.* Jedino su značajna dela koja ja stvorio zahvaljujući tom trudu.

Put negacija

U areni sveta, zaviseći samo od vrlina ili mana, snaga ili siabosti, uzvišenosti ili niskosti jednog čoveka, na vrhu vlasti, *auctoritas* je postao plen ljudskih razlika i kolebanja, gubeći na strminama istorije istinski smisao, zapadajući u domen značenja pukog *potestas,* skoro kao njegovo drugo, premda otmenije ime. Taj pad omogućio je niskim silama da uzurpiraju čak i božanski element, sadržan u jezgru *auctoritas,* svodeći ga na neku vrstu ukrasnog atributa u posedu niza nedostojnih imperatora, osobito levantijskog porekla, koji su zahtevali da ih senat te ostali smatraju otelotvorenim bogovima. Tako je, primerice, sirijski homoseksualac Helagabal, uspevši se na tron silom intriga, korupcija i zavera, početkom trećeg stoleća, uspostavio kult penisa na mesto kulta Sunca, dižući mu mramorna obeležja duž puteva što su vodili ka Rimu, u koji je trijumfalno ušao jašući naopačke na magarcu, u znak poruge rimskoj tradiciji.

Gubeći *auctoritas* silaskom u domene *potestas,* senat je konačno izgubio i svaku vlast, pretvorivši se u gomilu laskavaca na uzdi imperatora. U sumraku Rima, samo ponekad, i 'sve ređe, iz redova senatora, mogao se ćuti glas drevnog ponosa dobre rase. Jedan takav glas, obojen ironijom, iz grudi hrabrog Gneja Pisona, ukazao je na bedno stanje ljudskog materijala u senatu, upitavši imperatora Tiberija: "*Koji ćešpo redu glasati, Kezare? Ako budešprviglasao, znaćupo kome ću se ravnati. Ako budeš poslednji, bojim se da ću se, iz neznanja, razići s tobom u mišljenju.* "(Tacit, 1,74)

Konačno, ispražnjena ljuštura *auctoritas* postala je predmet nadmetanja novca i gole sile, koja je vladala strahom što je postao posvudašnji, prožimajući sve, od poslednjeg poda- nika do imperatora. Amijan Marcelin, iscrpno opisujući tu klimu sveopšteg straha, sumnjičenja i potkazivanja, svedoči da su se tada "*ljudiplašili i zidova, kao jedinih svedoka* (XIV, 1,7) te da je imperator Konstancije, "*duha skučenog i mekog, shvatao svaki šušanj kao delo ili nameru uperenu protiv njega, žalosno pobeđujući ubijanjem nevinih* ". (XIV,52)

Premda je iz ruševina imperijalnog Rima papa Sveti Gregorije Veliki vapio za senatom - *"Gde je sada senat, gde je sada narod? Nema senata - narodje izgubljenf* - niz povesnih dokumenata svedoči da je ta ustanova, uprkos opšteg procesa urušavanja struktura rimske države, bar formalno uspevala da opstaje i odoleva udarcima vetrova promene, nadasve u Carigradu, gde je vršila značajni uticaj tokom sedmog i osmog stoleća. Ipak, težište *auctoritas* pomerilo se ka polju dvojnosti ili dualizma hrišćanskih poglavara i imperatora. Premda je hrišćanska deoba sveta i čoveka te i njegovih obaveza na profanu i sakralnu sfem, u znaku dualizma *Boga* i Kezara, sasvim tuđa evroarijskom, holističkom svetonazoru - koji ceo svemir vidi kao jedinstven organizam, prožet sakralnošću - taj rascep je stvorio nekakvu branu osipanju svetosti *auctoritas* u očima očajanja pokrštenih masa.

Potvrđujući polemičko iskustvo po kome negacija lišena valjanih pozitivnih osnova obično biva uslovljena svojim predmetom osporavanja, glavni teološki tvorci saobražavanja hrišćanske doktrine i crkve volji totalitame prevlasti nad impe- rijom - od Tertulijana i Kiprijana do Blaženog Augustina - ugra- dili su u temelje odgovarajućih ustrojstava i ustanova ne samo ključne reči već i pojmove te strukture, izravno preuzete iz rimskog pravnog, političkog i vojnog poretka. Tim putem i

dvojstvo *auctoritas* i *potestas* dobilo je uslove za novi život i nove oblike, obeleživši niz potonjih vekova.

Dva mača

Tertulijan i Kiprijan su preuzeli veoma oštećeni pojam *auctoritas,* koji su dugi vekovi imperatorskih samovolja lišili svake veze sa svetom slobode, svevši ga, uglavnom, na mutno legitimisanje vlastodržačkih volja ili zlovolja te zapovesti. Prema teološkom shvatanju tog vremena, koje je najpotpunije izrazio Kiprijan, crkva, posredstvom svojih episkopa, legitimnih pos- lanika *Spasioca* - na osnovu ovlašćenja datog apostolu Petru *(Jevanđeije po Mateji,* 16,18-19) - raspolaže kapitalom *"sacra auctoritas",* što idealno potiče od "*Boga* i *božanskog prava*\ izloženog u *Svetom pismu.* Tako je profani, politički poredak bio teološki podređen formativnim i informativnim načelima *"božanskogporetka* i odgovarajućeg autoriteta. Tako je obnov- Ijena sakralna priroda *auctoritas,* premda u hrišćanskom prevodu i bez slobode, osim one koju su prisvajali episkopi, suprotstav- ljeni jedni drugima na polju tumačenja sadržaja *Svetog pisma.* Zato je tu izostalo i dvojstvo *auctoritas* i *potestas,* jer je *"sacra auctoritas* služio samo legitimisanju crkvene vlasti episkopa te njihovih doktrinamih iskaza, odluka ili zapovesti. Blaženi Avgustin, u čijim spisima se pojam *auctoritas* pojavljuje na hiljadu sto šezdeset i četiri mesta (Lutcke,1964), potrudio se da mu osnaži ili sačuva sakralnu prirodu od udara sila korupcije ovog sveta razlikujući njegovo nevidljivo, više, i vidljivo, niže sedište, odnosno *"nevidljivu"* i " *vidljivu crkvu* . Za razliku od " *vidijive* ustanove spasa, gde su do spoljašnje neraspoznatljivosti i bar do *Sudnjeg dana* izmešani dobri i zli, "*nevidljiva* ili idealna crkva, koju čini *"zajednica svetih" (congregatio sanctorum),* predstavlja deo *"Božje države" (Civitas Dei),* kao delimično i prevremeno pos- tvarenje horizonta budućnosti, s one strane istorije, ka kome streme hrišćani.

Sticanjem statusa državne i jedine legalne veroispovesti, crkva je stvorila uslove za postvarenje učenja o posvudašnjosti *"božanskog poretka* i "*božanske vlasti",* po formuli apostola Pavla iz Tarsa: "*omnis potestas a Deo*\ Od jedva podnošenog neprijatelja *Boga,* imperator je postao njegov sluga što je otvorilo pitanje primata u zastupništvu "*božanskog poretka* i *"božanske vlast"* te viševekovnu perspektivu dualizma crkvene hijerarhije i prinčeva, nadasve imperatora ovog sveta.

Na zapadnom poprištu te borbe najdalekosežniji uticaj izvršila je formula deobe i saradnje koji je papa Gelasije pred- ložio imperatoru Anastaziju u čuvenom pismu od 494. godine: *"Dve sile nadasve upravljaju ovim svetom, o imperatore Uzvišeni: sveti autoritetpapa i kraljevska vlasf.* Prema toj formuli, crkva je nadprirodna zajednica, kojoj pripada onaj vrhovni, *"sveti autoritef,* dok je država prirodna zajednica, kojoj pripada odgo- varajuća vlast. Crkveni autoritet blagosilja, legitimiše i moralno nadzire vlast, koja pruža crkvi neophodnu materijalnu potporu i odbranu. Zasnovana na načelu razdvajanja suverenske i svešte- ničke uloge, ta formula je preporučivala prvenstvo pape u duhovnom domenu i imperatora na političkom polju. Sličnu formulu sadrži *Epanagoga* vizantijskih careva Vasilija, Lava i Aleksandra, nadah- nuta učenjem patrijarha Fotija a skovana pri kraju devetog stoleća: crkva i država su jedinstven organizam o kome brinu i kojim upravljaju patrijarh i

car, prvi u duhovnom a drugi u mate- rijalnom domenu. Doktrinarnu osnovu tog saglasnog dvojstva pruža i jedna metafora *Jevanđelja po Luki: [U]A učenici rekoše: Gospode, evo dva mača. A Isuse im reče: To je dovoljno."* (22,38)

Na metaforu *dva mača* pozvao se imperator Fridrih Bar- barosa odgovarajući izazovu pape Hadrijana IV te je potom evocirao i *Saxenspiegel: "Gospod je postavio dva mača za zaštitu hrišćanstva. Duhovni mač je poveren papi a svetovni imperatom* . O privlačnosti te slike svedoči i činjenica da je ona obnovljana u XIX stoleću, posredstvom enciklike *Immortale Dei* pape Lava XIII: " *Tako je Bog poverio brigu za Ijudski rod dvema vlastima: crkvenoj i državnoj. Jedna je nadležna da se brine o božanskim stvarima a druga o zemaljskim. Svaka je najviša u svojoj vrsti: svaka ima određene granice u okviru kojih se kreće, granice koje su suština i konačni cilj svake od te dve vlasti."*

Reč je o fOrmuli idealnog odnosa koji se veoma retko postvarivao kao kratkotrajno primirje na poprištu skoro stalnog a uglavnom neobjavljenog rata, ograničavanog meduzavisnošću dve sile: *grosso modo,* verska je pružala legitimitet vlasti a vlast je uzvraćala potporama i odbranama. Valja istači da su u prvom periodu, usled nedostatka kasnije izgradene vertikalne hijerarhije, upravo teološki sukobi pa i raskoli unutar crkve posredno jačali uticaj imperatora, koji su ne samo postavljali biskupe, već su se, tako prizivani, pojavljivali na sinodima u svojstvu nezvaničnih ali vrhovnih presuditelji u sporovim, deiajući za jedinstvo crkve zarad postojanosti države. Izlišno je ovde isticati da njihove presude nisu bile toliko zasnovane na doktrinarnim već na poli- tičkim razlozima.

Najdrevniji trag pojave duhovnog primata vladara pruža, na istočnom kraju evroarijskog sveta, drevno upanišadsko osve- dočenje prvenstva kraljevske pa i viteške klase nad brahman- skom u domenu tumačenja vedske doktrine *(Chandogya-upanisad, 7,1,1).* U prehrišćanskoj Evropi, na *svetost* suverenske funkcije ukazuje ustanova kraljevskog sveštenstva te rasprostranjena vera germanskih naroda u božansko poreklo kraljevskih loza. Primat Karla Velikog u crkvi - koju je predvodio s uverenjem da mu je *Bog* poverio tu misiju - predstavlja najuspešni primer vitalnosti te evroarijske tradicije u Evropi pod senkom hrišćanstva. Suprotni stav najpotunije iskazuje doktrina pape Bonifacija VIII, po kojoj ne samo sav *auctoritas* već i neposredna vlast u ovom svetu ("*potestas directa in temporabilis')* pripada isključivo pogla- varu crkve.

Uopštavajući povest tih odnosa ili sukoba možemo zak- ljučiti da su porivima *libido dominandi* i pohlepama prednjačile pape, naoružane ucenjivačkim pretnjama i obećanjima, politikom *divide et impera* te moćima ekskomunikacija, ne prezajući ni od falsifikata, poput tobožnjeg *donatio Constantini,* Konstantinovog darivanja poseda, na koje se prvi pozvao Stefan II, 751. godine, kako bi legitimisao teritorijalne zahteve. Ni imperatori te suve- reni nisu prezali od nasilja pa i javnih ponižavanja verskih pogiavara, svodeći ih, ponekad, na puke lutane.

U tom ratu *niskog intenziteta*, kako svedoči sukob gvelfa i gibelina, pape su takode umele da mobilišu i najniže porive, sebičnosti i pohlepe trećeg staleža, protiv imperatora Fridriha II Hohenštaufena i pobornika njegove ideje imperijalno ujedinjene Evrope, koja je bila nadahnuta verodostojnom sakralnom *auctoritas.*

Prema opažanju istoričara Antonino de Stefana, za Fridriha II vrhovni vladar je "*Božiji izabranik koji služi kao posrednik između prirodnog čoveka i Boga te je imperator stoga drugi Spasilac i - kako će ga nazvati Dante* - 'novi Mesija'... *Vladar je, ne manje od Crkve, u svojoj stvarnost, sredstvo večnog spasenja čoveka, s obzirom da je on stvoren kao protivmera grehu a ono što je istinito za pojedine suverene jošje istinitije za njihovog poglavara, Imperatora. Takva hijerarhija vlasti ne isključuje duhovne vlasti iz sveta već samo iz sopstvenog domena i sop- stvene hijerarhije te se vrhovi Imperatorom koji, kao takav, nema drugog pred sobom do Boga, od koga on izravno prima vlast i svoju misiju, i s kojim se sjedinjuje u vladanju svetom."* (De Stefano, 1978)

Ovde valja istači da rečeno '*vladanje svetom',* kao i pretpostavljenu univerzalnu prirodu ili rasprostranjenost idealne imperije ne treba shvatati u materijalnom i osvajačkom već duhovnom i preporodilačkom smislu. Kao sredstvo ostvarenja *božanskog Proviđenja,* odnosno iskupljenja i uspravljanja Ijudskog roda, imperija mora biti usmerena ka univerzalnom, pa makar zauzimala prostor ne veći od jednog ljujdskog srca, kakvo je bilo u grudima velikog barda imperijalne ideje Fridriha II, Dante Alegijerija.

U nadhrišćanskom domenu ta doktrina bila je nadahnuta drevnom idejom - koju nam je preneo neoplatoničar Kels - o slaganju svih religijskih perspektiva u tački njihovog zajedničog, metafizičkog ishodišta, odnosno o postojanju "*jednog intelek- tualnog načela koje potiče iz visine, načela slaganja najmudrijih naroda, država i Ijudi." (Alethe logos, 1,14)* Zamak Fridriha II Hohenštaufena *Castel del Monte* je veliki spomenik te ideje, arhitektonski oličene simbolizmom osmostranosti tlocrta i kula, znamenja težnje preporodu i večnosti - a istorijski potvrdene činjenicom da je u njemu vanredna te posvudašnja spoznajna zapitanost Fridriha II okupljala mudrace, znalce i učenjake, prizivane sa svih strana prostomog i duhovnog sveta. Zato je impe- rator Fridrih II Hohenštaufen smatrao da ima pravo prosuđivati i o teološkim pitanjima, ustajući čak i protiv papske polemike spram pravoslavnih Helena. Primerice, u pismu svom prijatelju i suprugu svoje kćeri Konstance, vizantijskom caru Jovanu Vatacu - koji mu je po svetonazoru bio blizak - imperator Fridrih II Hohenštaufen brani Helene *"koje taj takozvani vrhovni pastir* (papa) *bestidno kleveće, nazivajući ih jeretieima, premda je od njih potekla hrišćanska vera pa se proširila do najudaljenijih graniea sveta* . (Obolenski, 1996)

Nastojeći da u očima naroda liše imperatore *svetog autoriteta,* pape i odgovarajuće službe su pribegevale i uvera- vanjima posredstvom slika, poput one koju je opazio Fridrih Barba- rosa tokom posete Rimu, što je prikazivala imperatora kako poput konjušara poslušno drži uzde papskom konju, uz natpis: *"Homo fit Papae, sumit, quo dante, coronarri*\ Svoj rimski utisak Fridrih Barbarosa je preneo nemačkim biskupima u čuvenom pismu koje objašnjava njegov stav spram Crkve i pape te zorno svedoči da su najplemenitije pobude imperatora bile posvećene odbrani upravo *svetog autoritetat.*

Bog je veiičao Crkvu u prestonici sveta uz pomoć Imperije a sada, u tom istom gradu, Crkva hoće da izgubi Imperiju. Počelo je s jednom slikom, potom je njoj dodat natpis a sad se tom natpisu hoće pripisati snaga zakona. Evo onoga što ja neću nikad otrpeti: pre ću izgubiti krunu nego što ću dopustiti da ona bude tako ponižena .

Valja istaći da među poučnim prizorima koje sadrže crkve srednjovekovne Evrope mnogi imaju smisao posve različit od onog ka kome je ciljala slika što je pogodila ponos imperatora Fridriha Barbarose. Primerice, još uvek, naše oči, ako zađu u pomrčinu romanske crkve *Della Martorana* u Palermu, mogu biti lepo zasenjene zlatnim nebom mozaika što ističe figuru Isusa Spasitelja koji s visine, lebdeći nad tlom, spušta desnicom krunu na blago nagnutu glavu Rudera II, slavnog dede po majci Fridriha II Hohenštaufena.

Ipak, težnja Svete stolice da ima monopol na *sveti auto- ritet* ,ϱ preovladala s obostrano kobnim posiedicama. Svim ras- položivim silama i sredstvima pobornici tog monopola su prečili da vrlina *svetog autoriteta* raste i cveta i u drugim redovima te ustanovama. Ciklus epova i legendi o podvizima vitezova Okruglog stola na putevima metafizičkih preobražaja plemenitaškog sopstva, odnosno metafizičkih traganja za svetim sredstvom obnove posustalog kraljevstva te *Božanstvena komedija* i ideal svete imperije Dante Alegijerija - samo su najistaknutije pojave među svedočanstvima veličanstvenih mogućnosti sadržanih u samobitnoj, prehrišćanskoj tradiciji *svetog autoriteta.* Te mogućnosti ograni- čavao je i zatomljavao obruč klerikalnog neprijateljstva i isklju- čivosti, od ucenjivačke politike papa do *krstaškogpohoda protiv Grala* (Rahn, 1933) i protivpokreta gvelfa, odnosno gradanskog dela trećeg staleža protiv gibelina, kojim je otvoren put ka monarhijskom apsolutizmu i centralizmu, bitnim preduslovima buržoaskih revolucija i uzurpacija vlasti, u znaku potpunog izvr- tanja evroarijske, trodelno hijerarhijske strukture.

Upravo u tom zenitu srednjovekovne civilizacije Evrope, neprijateljstvo papa spram samostalnosti dostojanstva impera- tora je podrilo i hrišćanski oblik *svetog autoriteta,* lišivši ga moćnih odbrana i plemenitaških podsticaja.

Tu veliku krizu *svetog autoriteta* Crkve te potrebu za stvarnim autoritetom posredno je osvedočio ustanak rimskog plebsa protiv papske vlasti i plemstva, koji je nakon smrti Ino- kentija II (1143) silom osvojio Kampidoljo i uspostavio senat, zapravo sopstvenu zakonodavnu i izvršnu vlast. Ta vlast plebej- skih savetnika i senatora trajala je nekoliko decenija, okončavši se, u takvom obliku autonomije, priznanjem papskog autoriteta, ali prevashodno zbog unutrašnjih slabljenja, izazvanih strana- čkim sukobima.

Osloboden nadzora drugog, imperatorskog pola, *sveti autoritet* papa i klera postao je plen najnižih poriva, prodajući - pri kraju te moralne nizbrdice, na nekoj vrsti stalne i otvorene, simonijske dražbe - svoje moći kosakracije *potestas* najboljim materijalnim, odnosno platežnim i teritorijalnim ponudama potra- žilaca krune te temporalne vlasti.

Tamo gde su pak preovladavali pozivi "*unutrašnje crkve*\ otvarala se neka vrsta istorijske *cme mpe* u kojoj su vekovima bespovratno i nenadoknadivo propadala bezmerna genetska blaga Evropljana, osudivana celibatom sveštenstva i omasovljavanjem monaštva na jalovost, odnosno na genetsko samoubistvo bez- mernog niza nedužnih pokolenja. Povest Istočnog i potom
Srpskog carstva svedoči da je ta "*unutrašnja crkva ,* s isiha- stičkom žudnjom, vekovima iscrpljivala snage te slabila odbrane od najezdi azijatskih zavojevača. U kritičnim periodima ta *"unutrašanja crkva* " okupljala je mnogo veće mase monaha na mestima isposništva i molitvi nego što se ljudi s oružjem svrsta- valo pod stegovima odbrane carstava.

U zapadnoj Evropi, slabost *svetog autoriteta* se osvedo- čavala širenjem simonije s vrha hijerarhije, poraznim podavanjem visokodostojnika i sveštenstva centrifugalnim porivima "životinjskog" elementa u čoveku, raznovrsnim oblicima demonije materijalne pohlepe, od bezdušnih nameta i besramnog isticanja znakova bogatstva, do prodaje oproštaja. Ta obeležja su u znatnoj meri izazvaia protestantsku reformu, koja je, u svom domenu, zadala konačni udarac tradiciji *svetog autoriteta,* svodeći ga u kostreti *Svetog pisma,* uz pomeranje težišta vere u starozavetni deo i svet, s posledičnim usvajanjem odgovarajuće, levantijske *forma mentis* te upravo kuporodajne prirode religioznosti. Tako je, kao po volji nekog ironičnog cinizma duha istorije, protestantizam srušio sve brane spram sila apostazije protiv koje je ustao. Istraživanja Maksa Vebera (Weber,1989) i Vernera Zombarta (Sombart, 1911) magistralno su osvetlila starozavetne korene liberalnog kapitalizma koji je sa političke ili javne scene poti- snuo na margine ne samo nacionalnu zajednicu te njenu državu i politiku već pre svih samu crkvu i njenu veru, svodeći je u zatvor najstrože privatnosti, prepuštene milosti ili nemilosti oslobođenih sila demonije ekonomizma te njenih žreca i medijuma.

U toj vekovnoj borbi papa i imperatora, međusobno su se iscrpla i oslabila oba autoriteta, što je dobro uočio, već sredinom XV stoleća, Enea Silvije Pikolomini, potonji papa Pio II, obračajući se vazalima nemačkog cara: .

" Viast careva je ništavna. Vi treba da mu se pokoravate onoiiko koliko sami to hoćete a vi ćete to hteti što je moguće manje... Hrišćanstvo je telo bez giave, republika bez zakona i državnih organa. Papi i caru ostaju sjaj koji donose sobom velika dostojanstva, ali su to samo varljive senke, jer su oni izvan mogućnosti da zapovedaju, s obzirom da nema nikoga ko bi ih slušao."

Pod senkom Levijatana

U političkoj areni Evrope ostala je samo reč *autoritet,* s pridevskim izvodima iz kojih je konačno abortiran pojam *autori- tarizam,* kao simptom agonije politike. Metafizičku prirodu *auctoritas,* koju najsažetije određuje pridev *sacra,* osvedočava činjenica njene neuništivosti te postojanosti u mislima i srcu evropskog čoveka, uprkos svih udara prevratničkih i nihilističkih sila. Stoga ta reč istrajava u političkom rečniku do naših dana, makar kao drugo, otmenije ime osporavane ili branjene vlasti, ili kao oznaka njene ne bolje određene moći da podanicima nameće bezuslovno izvršavanje svojih odluka, naloga i zakona.

Možda je, pri kraju naše smotre, izlišno isticati da je u modernoj upotrebi, u svetu nakon buržoaskih uzurpacija vlasti, ta reč izgubila sva svoja izvorna te stoga jedino verodostojna značenja. Dobar primer tog opustošenja pruža Hobsov *Levijatan,* plod užasnutosti jednog levantizovanog duha pred silama Ijudske pohlepe koje je oslobodila revnosna i sekularizovana primena upravo starozavetnih načela, otvorivši tako *"rat svih protiv svakog* . Tako je čovek otuden od evropske biti bio i ostao razapet između sebičnog individualizma i tiranskog totalitarizma, čija protivurečja kobno karaktrerišu anglosaksonski liberalizam. U Hobsovom delu reč *autoritet* označava isključivo pravo

delo- vanja *Levijatana,* koje mu prenosi masa dobrovoljnih podanika zarad spasa od sopstvenog *"rata svihprotivsvakog*

Osnovni teorijski problem s kojim se Hobs morao suočiti je kako preobraziti bezobilično mnoštvo (*moltitudo)* u narod *(populus)* koji je politički *unum,* odnosno jedinstven. Potpunije rečeno, u pitanju je problem preobražaja mnoštva navodno *slo- bodnih* jedinki - ali s individualnim mnjenjima, potrebama te voljama različitim do suprotnosti, koje poprimaju i razmere upravo posvudašnjeg rata *"svih protiv svakog* - u jedinstveno političko telo i jedinstvenu političku volju. Uzgred rečeno, novina bitnosti takvog problema u povesti političke misli na tlu Evrope potiče iz novine pojave dmštva prožetog demonijom ekonomije kao velike posledice niza istorijskih silnica te nadasve procesa otudenja anglosaksonskog čoveka od evropske biti i odgovarajuće tradicije zajedništva i sabornosti.

Možda je izlišno istaći da takav problem nije moguće rešiti obostrano povoljno jer je u pitanju upravo nepomirljivo protivurečje. Slično protivurečje obeležava i demokratiju, razapetu između načela primata većine i načela jednakosti. Onog časa kada *mnoštvo* sebičnih jedinki da pristanak da ih sve skupa zastupa i predstavlja te umesto njih suvereno odlučuje samo *jedno* telo - sa svojim od njih nezavisnim ili siobodnim mnjenjem, potrebama i voljama - to *mnoštvo* suštinski povlači s političke scene, privremeno ili stalno, sve svoje individualne potrebe i volje te odgovarajuća prava. Tu činjenicu Hobs je jasno video i istakao posredstvom primera zakona pukog fizičkog sveta, čije kostreti već hronično ograničavaju te uslovljavaju misao anglo- saksonskog čoveka:

" f s obzirom da je za svakog čoveka nemoguće da stvamo prenese sopstvenu snagu na nekog drugog, ili za tog drugog da je primi, treba shvatiti da prenos moći i snage jednog čoveka nije ništa drugo do ostavijanje i napuštanje sopstvenog prava na otpor onome kome je to takopreneto." (Elements ofLaw, I, 19, 10).

Na suprotnoj strani takvog *prenosa,* ili *zamene, "onaj kome se ne može s pravom opirati - ima moćprinude nad svim ostalima i zato može da ograničava i da upravlja njihovim delovanjimapo svom zadovoljstvu, što je apsolutni suverenitet." (Elements odLaw, 11,1,19).*

Tu možemo videti školski primer izmetanja političkih sistema u neku vrstu suprotnosti izvornim zamislima na kojima počivaju, što su već uočavali u svetu svog iskustva Platon i Aristotel. Nastojeći da reši probleme liberalnog društva u nasta- janju, Hobs je stvorio model koji bi rado usvojio svaki tiranin u sistemu zvanom *orijentalna despotija.* Valja istači da ovo opa- žanje nije neka retorička dosetka već da odgovara upravo staro- zavetnim korenima Hobsovog modela države koji nimalo slu- čajno nosi ime starozavetne, taiasokratske nemani, *Levijatan.* U pitanju je jedna od osvetoljubivih, zoomorfnih maštarija staroza- vetnog Čoveka, mučenog sopstvenim uniženostima te strahovima i zavistima spram svih uzvišenosti: "*Ništa nema na zemlji da bise isporedilo s njim, da bi stvoreno bilo da se ničega na boji. Što je god visokoprezire, car je nadsvijem zvijerjem" (Knjiga o Jovu, 41, 24-25).*

Uostalom, sam Hobs je otvoreno istakao da su za njega izrazi *tiranin* i *suveren* sinonimi: prvi koriste oni kojima suveren nije po volji. Svestan protivurečnosti između liberalističkih želja i svog modela, Hobs je u *Levijatanu* pokušao da ih prikrije ili bar ublaži rastvarajući pojam *prenos* ili *zamena,* svojstven vlas- ničkim odnosima, u sistem stvoren po uzoru prenosa autorskog prava pisca

neke drame njenim izvođačima na pozorišnoj sceni, gde individualne volje oličava *autor* a opštu volju predstavlja *glumac.*

"Reči i dela nekih veštačkih lica su priznati od strane onih koje ona predstavljaju. Lice je tada glumac *a onaj koji priznaje njegove reči i dela je* autor; *u tom slučaju glumac deluje na osnovu autorizacije." (Leviathan or the Matter,* XVI).

U povesti političke misli na tlu Evrope Hobsov model obeležava potpuno ispadanje iz njene tradicije, upravo u meri izrođavanja ili otudenja anglosaksonskog čoveka od evropske biti. Tu je *auctoritas* reč koja označava pravo *Levijatana,* stečeno *"autorizacijom",* da deluje u ime *populus,* koji je to postao od *moltitudo* zahvaljujući dobrovoljnom gubitku, odnosno prenosu svojih prava odlučivanja. Hobs preokreće tradicionalni izvor *auctoritas* što tako ne dolazi više s visine već sa dna ljudskog očajanja i beznađa. Tu je zajednica svedena na *društvo,* na mehanički skup jedinki čiji se život i preostala (ali levijatanskim zakonima uslovljavana) prava sastoje od: "*kupovanja iprodaje, sklapanja drugih ugovora, biranja boravišta, podizanja dece i drugog'.* Izvesno je da takvom životu nije potreban nikakav *sveti autoritet* jer su tu od trodelne strukture evroarijske zajed- nice ostali samo neki od sadržaja poslednje, treće funkcije.

Ni u polju protivnika revolucije trećeg staleža te pobor- nika restauracije *starog režima* reč *autoritet* nije imala mnogo bolju sudbinu, jednako lišene bitnih svojstava, pogotovu organske sprege sa slobodom, visoko uzdizana kao deviza bitnog suprot- stavljanja *prosvetiteljskom* i republikanskom, negativnom slobo- darstvu. Doduše, ona je tu i dalje upućivala na svoje *božansko* poreklo, ali svedena na obeležje pretpostavljenog legitimiteta samodržavlja, ne mnogo različitog od onog u *orijentalnim despotijama.* Dobar primer takvog shvatanja *autoriteta* pruža Štalova teorija monarhijske vlasti po kojoj njen legitimitet ukazuje da "*autoritet; čijom silom kraij vlada, potiče od Boga, kao injegovopravo da zauzimapresto."* (Eschenburg, 1965)

Već i sama vanredna vitalnosti reči *autoritet* i njenih raznovrsnih i raznoznačenjskih, pridevskih i imeničkih izdanaka u političkim jezicima modernog doba svedoči da ona u mislima i srcu evropskog čoveka odgovara njegovim najdubljim potre- bama. Uprkos milenijima duge sklonosti govora masa pa i elita da reč *autoritet* neumesno koriste za označavanje *vlasti-* premda saobrazno i procesima zapadanja autoriteta u glibove vlasti - takva zbrka ipak nije potrla jezgro koje ona istinski označava u svesti ili nadsvesti evropskog čoveka. O tome zorno svedoči činjenica da nikada u povesti evropskih jezika reč *vlast* nije korišćena za označavanje bilo kakvog *autoriteta.* Takvoj upotrebi opire se sama priroda jezika, ali ona je samo izraz suštinskog stanja *forma mentis* i njenih potreba..

Ovde je reč o jednoj potrebi metapolitičke prirode. Zato svi napadi na *autoritete* i *autoritarizme* - od intelektualnih sumnjičenja do nasilnih prevrata - ne pogadaju vrlinu i njene stvarne moći već njene (rede) stvame i dostojne ili (najčešće) lažne i nedostojne figure i pojave. Činjenica da potrebe evropskog čoveka za verodostojnim autoritetom ostaju uglavnom nezado- voljene ili previdane te da bivaju preinačene i izneveravane - samo potvrduje njihovu vitalnost. Možda je izlišno isticati kako je vitalnost ideje *autoriteta* u srcima i mislima ljudi sama po sebi jedna velika

osuda postojećih političkih poredaka, lišenih svakog autoriteta te i legitimiteta. Tu počiva duboko objašnjenje pojave korišćenja pojma *legainost* kao surogata *iegaliteta* i *autoriteta,* što je uočio Karl Šmit razmatrajući moderni sistem posredničke i višestranačke demokratije: "'Legalnost' *ovde ima upravo taj smisao i zadatak da učini iziišnim i da porekne kako* legitimnost *(monarha i plebiscitarne narodne volje) tako i svaki, na samom sebi počivajući iii viši* autoritet / vlast. *Ako se u tom sistemu uopšte još upotrebljavaju reči kao što su* 'legitiman' *ili* 'autoritet', *onda samo kao izraz iegainosti i samo iz ove izvedene."* (Schmitt, 2001)

Potreba evropskog čoveka za stvarnim autoritetom kao da strpljivo žudi za verodostojnom pojavom.

Nema slobode bez autoriteta

Izostanak vrline i sile istinskog autoriteta na scenama zvaničnosti modernog sveta odaje, posredno, sasvim lažnu ili polovičnu prirodu tu prisutnih ili nudenih sloboda. Svaka sloboda - ona *za,* jednako kao i ona *od* - ima smisla samo u odnosu na *autoritet* odgovarajuće norme koja je omogućava ili sprečava, usmerava ili ograničava. Najviša je ona sloboda koja je svojstvo istinskog autoriteta i plod najvećih stega. Stoga tamo gde nema autoriteta, ni odgovarajućih normi, nema ni sprege ili dualizma između te vrline te njenih ograničenja, s jedne strane - i poriva ka slobodi, s druge. Osim obesmišljenja, slobodi tu preti da se izmetne u sopstvenu suprotnost, u ropstvo onim silama i stihijama životinje u čoveku kojima samo autoritet prosvetljenog uma te visoke norme umeju da gospodare. Zato su najveći, revolucionarni pokreti za slobodu, ustajući protiv svih autoriteta i normi tradicionalnog poretka a bez svojih, valjanih zamena, svuda uspostavljali vladavinu nasiija i terora, porobljavanja i masovnih istrebljenja.

Zato je i jedan princ, Kir - kako nas obaveštava Kseno- font - zavidio čak i običnim helenskim vojnicima na slobodi kakvu ni on nije imao, niti je mogao imati u multietničkoj državi čiji mir i red nisu počivali na savesti suverenih ljudi već na strahu ropske mase od surovih kažnjavanja. Ovako je govorio Helenima, uoči bitke za presto Persije:

" Ljudi Helade, nisam se ujedinio s vama zbog nedostatka varvarskih trupa već sam vas izabrao upravo zato što ste bolji i vredniji od njihovog mnoštva. Pokažite se još jednom dostojni slobode koju ste osvojili i na kojoj vam toliko mnogo zavidim: znajte da bih više voleo da posedujem tu slobodu nego sve što imam i sva bogatstva sveta. "(Anabaze, I, 7)

Reč je i o slobodi *za* najznačajnije, dakle reiigijske razlike, koju tada najsažetije iskazuje, umesto svih Helena, Herodot - povodom Kambisovog izmgivanja i paljenja statua bogova u Kabirskom hramu - posredno osvedočavajući i jednu od bitnih osobina evroarijske *forma mentis*; lišenost proselitskih poriva: *"Kad bi neko dao ijudima da biraju među svim običajima i da odrede koji su najbolji, razgiedaii bi ih i sigumo je da bi izabrao svaki svoje. Tako svi ijudi misle da su njihovi običaji najbolji. "* (III, 38)

Pojam i doživljaj slobode zavise od *forma mentis* i njenog pogleda na svet. Najduža granica što razdvaja slobodu *za* i slobodu *od*je ona što na svetskoj mapi drevnih kultura i civili- zacija

odeljuje *uranske,* evroarijske od *htonskih,* odnosno dra- vidskih, semitskih i pelaških kultura. Boreći se sa svojim nebeskim bogovima za održanje i razvoj svemirskog Reda, evroarijski čovek je nastojao da stekne najveće moći slobode *za,* dok su poklonici htonskih božanstava te kultova Majke Zemlje, od Indije do Herkulovih stubova, žudeli za slobodom *od,* pogotovo pod teretom tuđinskih normi života, kakve su nametali osvajači sa severa. Za razliku od htonskih podzemnih božanstava, iz utrobe Majke Zemlje, koja uglavnom izazivaju strah, evroarijski bogovi su rodeni iz radosti, kako svedoče i njihova *"veseia imena, odnosno imena koja počinju s usklikom ushićenja."* (Juenger, 1957)

U etimološkoj osnovi evroarijskih jezika nema korena *siobode od* već svi koreni daju samo *slobodu za.* U Rimu, najdrevnija ozakonjena upotreba prideva *slobodan* počiva u formuli venčanja: otac neveste daje kćer "*Iibei(of)um quaesundum eausa (o gratia) 'da rodi zakonite sinove'".* Prema opažanju Benve- nista, u evroarijskim jezicima "*prvobitni smisao* (slobode) *nije, kako se obično misii, 'osloboden od nečega' već pripadnost etničkoj rasi, označenoj s metaforom vegetainog rasta. Ta pripa- dnost daje privilegiju koju stranac i rob nikad ne upoznaju. "* (Benveniste, 1969). U evroarijskom svetu čovek je *slobodan* vrlinom pripadanja porodici, rodu ili staležu, dakle u sprezi sa drugima, jer je suštinski smisao njenog korišćenja dobrobit zajednice.

Te ogromne razlike se i danas mogu *osetiti,* sažete u svega nekoliko koraka, koliko je potrebno da u velikim evropskim muzejima predemo iz dvorana mesopotamskih kultura u dvorane helenske i rimske kulture. Za leđima nam ostaju tmina i teskoba, antropozoomorfna čudovišta te okamenjena ugojenost i taština
happy few, robovlasnika, evnuha i računovođa. Pred nama se otvaraju, naglo, prizori trijumfa svete svetlosti i veličanstvene nesputanosti pogleda, misli i pokreta lepote, smelosti te uzviše- nosti što i mramor uzdižu, oživljavaju i prosijavaju.

Kada zastanemo, primerice u Luvru, u dvorani sa uzor- cima sumerske kulture i civilizacije te pogled položimo na figu- ricu sveštenika *Abhila,* ili na figure sa *Urnanšeove zavetneplo- čice,* ili na statuu *Gudeja,* osnovno karakterološko iskustvo nam govori da stojimo pred prauzorima ili paradigmama potrošačke senzualnosti, duhovne skučenosti i duševne umrtvljenosti modemog, prepolovljenog čoveka, što potvrđuju i pisani spomenici, poput govora peharnice bogova u spevu o Gilgamešu, koji svemu tome s delotvornim pesimizmom usamljeno protivureči: "*Kad bozi, stvoriše ljude /Smrt oni čovjeku dahu, /Život za sebe zadržahu oni. / Ti pak, Gilgamešu, napuni trbuh, / Danju i noću veseo da budeš ti, /Svaki dan nek'praznik ti bude, /Danju i noću igraj i sviraj ti! / Odjeća tvoja da sjajna bude, / Kosa čista, vodom se umivaj, / Gledaj, kako li dijete ruke ti drži, / Cjelovim, svojim suprugu raduj - / Samo je to čo vjeko v život!* " (Tab li ca X)

Da je čuo navedenu ispovest, Platon bi, s osmotrišta poslednjeg čuvara evroarijskog ethosa u Heladi, ponovio kako ona odaje podložne nasladama, kojima preti *"isto što i onima koji su podlegli strahu: oni će na drugi ijoš gori način dospeti u ropstvo... te ne zaslužuju da ih nazovemo hrabrim i slobodnim ljudima"(Zakoni,* I, 635d) U dvoranama helenske kulture, od figura *Panatanejske povorke* do *Miloske Venere* prostiru se nevidljive mreže dostojanstvenih a vedrih pogleda plemenitosti upućenih s one strane svega materijalnog te i ljudskog, ka bes- kraju i večnosti. Iznad, dodirujući tlo samo da bi se

od njega otisnula što više u visine - kako je lepo uočio De Mestr u *Les soiiees de Saint-Petersbourg* - boginja pobede, Nika Samotračka, s haljinom zatalasanom na prolećnom vetru slobode.

Kulturne i religijske razlike u poimanju odnosa između ljudskog i božanskog ispoljavaju se posledično te analogno i u domenu shvatanja odnosa između čoveka i slobode. Osećanje kvalitativne te etičke jednakosti Ijudi i bogova, što stoje u istom poretku borbe za Red a protiv Haosa, čini da evroarijski čovek sebe smatra potpuno slobodnim da u meri svojih mogućnosti tvori sopstvenu sudbinu te da utiče na tokove sveta stvari i pojava. Iz svesti da sudbinu čoveka određuju ne samo njegove već i predačke misli i reči, postupci i dela - pozna upanišadska misao izvela je doktrinu *karma-cita (.zbir činova*) po kojoj su *"različiti oblici postojanja posledice zbira činova . (Mundaka upanišad,* II, 1, 12)

Na scenama *Ilijade* bogovi uzimaju učešća u borbama pa čak ulaze i u ljudska bića da bi posredstvom njihovog glasa izgovorili savete i uputstva. Ipak, ljudi to ne opažaju već samo nadahuti pesnik. Za helenski svetonazor klasičnog perioda, od predsokratovaca do Platona i Aristotela, čovek koji raspolaže slobodnom voljom i razumom je potpuno odgovoran za svoje misli i svoja dela. U tim mislima ili delima mogu imati udela demoni i bogovi, podstičući, nadahnjujući ili ograničavajući moći Ijudskog, ali to ne umanjuje slavu ili odgovornost čoveka, u dobru ili zlu.

Tek u sumraku ahajskog elementa helenske kulture, u helenizmu, nameće se tema odnosa izmedu ljudske volje i Nužnosti, odnosno božanskog Proviđenja. Reč je o sudaru kultura, o posledici upliva i usvajanju levantijskog svetonazora, jer je bliskoistočnim, pustinjskim religijama svojstveno da apso- lutizuju Nužnost i Providenje, savijajući čoveka u ropski položaj, koji je prijatniji od uspravnog, donoseći znatno manji teret lične odgovornosti čak i za počinjena nedela. U poslednjem velikom religijskom pokretu na Bliskom istoku, u veličanstvenom ustanku jednog usamljenog čoveka protiv užasnih razmera izopačenja njegovog naroda, vernik je nazvan doslovno robom *(musliman)* a za oprost svih počinjenih grehova tu je dovoljano pokajanje. Primerice, premda *Kuran* zabranjuje zelenaštvo kao najveći porok, od lihvara se traži jedino pokajanje i uzdržavanje ali ne i povraćaj imetka bezbožno stečenog na tudoj nesreći.

Ustanak Isusa Hristosa protiv starozavetnog duha i sveta ciljao je ka velikom preokretu ljudskog stanja. To istorijsko otelotvorenje arijske ideje Spasioca svojim učenjem i činovima je objavilo kako čovek nije *rob* bogova već je - kao glavni predmet i svrha božije ljubavi pa i božijeg *silaska* u Ijudsko obličje - obdaren najvrednijom slobodom. O razmerama tuđosti takvih ideja bliskoistočnom svetu svedoči i činjenica da Hristosa nisu umeli razumeti, niti su imali smelosti slediti ga čak ni njegovi najbliži učenici. Donevši sobom te raširivši po Evropi i glavne predmete ustanka Isusa Hristosa, počevši od starozavetne *forma mentis,* hrišćanstvo je podstaklo te istrajno hranilo zapi- tanosti, promišljanja i rasprave o dvojstvu ili dualizmu *slobodne volje* čoveka i *božanskog Proviđenja.*

Reč je o trajnoj temi evropske misli, od Epikura, Kikerona i Plutarha do Fihtea, Kanta, Hegela i De Mestra. I u tom domenu uočljive su opšte razlike slične onim koje smo opazili tokom brze smotre osnovne kulturno-etničke granice Starog sveta, na pravcu *sever-jug.* Uopštavajući noviju

povest te teme možemo zaključiti da se tu evropska *forma mentis* ispoljava s težnjom odbrane suvereniteta, dostojanstva te slobode ljudske volje. Protiv takvog uverenja ustaje suprotno nastrojena misao - koja kao da ideje i nadahnuća crpi iz levantijskih korena - propo- vedajući kako je čovek ropski nemoćan te podčinjen spoljnim ili čak podsvesnim uslovljavanjima. Takva je Marksova teorija koja celokupnu stvarnost čoveka i društva - od religijskih ideja i etičkih uzora, preko umetničkih dostignuća i naučnih izuma, do povesnih promena i međuljudskih odnosa - svodi na puke posle- dice ekonomskih silnica i uslovljavanja. Jednako odriče čoveku slobodu i Frojdova teorija, svodeći sve ljudske misle i postupke na posledice spoljnih, tuđih, ili unutrašnji, *libidinalnih* i neosve- šćenih uslovljavanja.

Tom neevropskom skupu teorija i verovanja izvesno pripada i ideologija *liberalizma.* Ideologija liberalizma potpuno odstupa od evropskog shvatanja slobode. U pitanju je pokret za slobodu *od* svih moralnih, političkih i državnih ograničenja preduzetništvu koje cilja da zadovolji individualnu pohlepu, doktrinarno uzdignutu na razinu glavnog činbenika opšteg bla- gostanja. Dakle, njen subjekt i ciljni uživalac dobrobiti nije porodica, zajednica ili stalež već usamljena, sebična i pohlepna individua.

Veran istinskom i iskonskom evropskom shvatanju slobode i prozirući nemogućnost njenog ostvarivanja izvan tradicio- nalnih oblika zajedništva, Hegel je ustao u odbranu staleških ustanova i korporacija kao konstitutivnih elemenata građanskog društva: "7o *da bi čovjek morao biti* nešto *mi razumijemo da on pripada odredenom staležu; jer nešto tako znači da je on tada nešto substaneijaino. Čovek bez staleža je puka privatna osoba i ne stoji u zbiljskoj općenitosti... Ranije smo videli da individua, brinući se o sebi, u gradanskom društvu radi i za druge. Aii ova nesvjesna nužnostnije dovoljna: onapostaje svjesnom mislećom običajnošću tek u korporacijC* (Hegel, 1989)

Nakon sloma iluzija

Kuda usmeriti pogled očekivanja pojave stvamog autoriteta? Sila inercije usmerava takav pogled ka ostacima ili ruševinama one ustanove iz koje se prvi put objavio *auctoritas* u političkoj povesti Evrope. Reč je o senatu. Da bi se takva ustanova potpuno otvorila za pojavu stvarnog autoriteta neophodno je da bude takođe potpuno obnovljena, što iziskuje vanredno prepoznavanje te vrline i jednako izuzetnu snagu da se njoj otvori put ka podobnom mestu. Ono što danas opstaje na političkoj sceni Evrope pod imenom *senat*u najboljim slučajevima je samo neka vrsta višeg mesta provere i ispravljanja odluka nižeg doma višestranačke, predstavničke demokratije, premda su i tu senatori *de facto* izbranici istih stranaka, zastupajući odgovarajuće inte- rese, koji su sve dalji od izbornih osnova. .

Kao element vrha trodelne strukture evroarijske zajed- nice, autoritet za svoju političku pojavu i delotvornost iziskuje njeno ispravljanje, odnosno obnavljanje. U neposrednom vido- krugu pak nema znakova priprema takvog velikog ispravljanja, osim onih koji ga najavljuju posredno, dakle osim simptoma sioma i kraja jednog civilizacijskog ciklusa. Opažanje Ortega i Gaseta da

"novac vlada samo kada nema drugog načela koje vlada' valja dopuniti uvidanjem da tamo gde novac vlada nijednom suprotnom načelu nije dopušteno ni da javno postoji a kamoli da mirno prevlada. Upravo Ortega i Gasetu dugujemo jednu nada- hnuti i nadahnjujuću pouka istorijskog iskustva o povratku auto- riteta zahvaljujući slomu oligarhijskih i protivplemenitaških iluzija:

"Kada koiektivna osećajnost dospe do tog stupnja obično počinje nova istorijska epoha. Bol i propast stvaraju u masama novo držanje iskrene skromnosti koja okreće leda svim antiari- stokratskim iluzijama i teorijama. Prestaje kivnost spram izuzetne manjine. Priznaje se nužnost njene posebne intervencije u društvenom suživotu. Na taj način prethodni istorijski eiklus se zatvara i otvara se drugi. Počinje period u kome se oblikuje nova aristokratija. "(Ortega y Gasset, 1921)

Gde danas stoji ili stasava ta *nova aristokratija,* prirodni nosioc obnove verodostojnog autoriteta? Ako tu zapitanost pos- tavimo u perspektivi sagledavanja agonije jednog sveta, odnosno zapadnog ciklusa civilizacije, moraćemo zaključiti da odgovor valja tražiti upravo u evropskom krugu, medu ruševinama. Do sada evropski duh uvek je znao da na izazove kriza, deka- dencija i slomova odgovori novim idejama koje su umele da obnove i preporode život Evrope. S druge strane, u drugim kulturno-civilizacijskim krugovima već vekovima nema, kao ni danas, nikakvih znakova pojave pa ni priprema neke samobitne vrednosne alternative procesima pozapadnjačavanja sveta. Premda se, prema opažanju Samjuela Hantingtona, senka koju baca civilizacije Zapada na svet stalno smanjuje, kao i njen udeo u svetskoj proizvodnji (Huntington, 1996) - što je s odgovarajućeg stanovišta bitni pokazatelj moći - ostale kulturno-civilizacijske krugove karakterišu, u najboljim slučajevima, samo odbranbeni procesi, asimilacije i prilagođavanja sopstvenih, oslabljenih tradicija te običaja zapadnjačkim modelima i normama.

Jedno je izvesno: obnovu autoriteta je moguće očekivati samo od one vrste ljudi koja je sposobna da stoji uspravna među ruševinama, neuslovljiva procesima propadanja. Reč je o doslovnom postvarenju jedne metafore herojskog čoveka, koju je našim mislima i snovima ostavio u nasleđe Horacije (*Ode*\ 111,3): *"Si fractus illabatur orbis - impavidum ferient ruinae ("Ako slomljen propadne svet - on će neustrašiv stajati medu ruševi- nama).*

Takvih ljudi izvesno nema među masama pobornika, službenika i medijuma nakazne, lihvarske i trovačke civilizacije Zapada, koja predstavlja potpuni preokret svih suštinskih načela života i svetonazora, vrlina i vrednosti evroarijskog te evropskog čoveka. U pitanju je ljudski materijal obeležen nenadoknadivim moralnim i/ili intelektualnim slabostima, iz koga nije moguće oblikovati *novu aristokratiju* te nosioce autoriteta. Reč je o prepolovljenom čoveku modeme civilizacije Zapada, koji je zapravo krajnja suprotnost one *celovitosti* što je odlikovala uzome članove *saveta staraca* širom evroarijskog sveta, od rimskih senatora do arijskih *samnyasin*-a.

Nosioce obnove autoriteta nije moguće naći ni tamo gde se uzdižu katedre zvanične znanosti moderne civilizacije Zapada, jer njen osnovni i obavezujući svetonazor, u znaku *viadavine kvantiteta* (Gu&on, 1945), takođe prepolovljuje čoveka, lišava- jući nauku te svaku odgovarajuću spoznaju i delotvornost *kvaii- tativnih,* dakle bitnih dimenzija stvari i pojava.

Nedostatak organične prirode i sprege znanja te naučnih disciplina - koje su se u antičkom svetu idealno usredsređivale ka svom filosofskom ishodištu, središtu i predvodništvu - osvedočava kraj vekovno dugog procesa raspadanja.

Izvesno je da ni ono što je ostalo od discipline zvane *filosofija,* ili što se tako - najčešće potpuno neosnovano - samo- naziva, ne može preuzeti i obnoviti ulogu koju je ona imala u svojoj helenskoj mladosti: jedina raspoloživa alternativa mas- turbatorskom i suštinski samoubilačkom a posvudašnje nametanom i rasprostranjenom smeru *anaiitičke fiiosofije* i ostalih metastaza neopozitivizma (Paci, 1965) je Hajdegerovo upućivanje na potrebu obnove spoznajne nevinosti te samozapitanosti pred svetom, uz pomoć etimologije i pesništva te šumskog odmetništva od civi- lizacije Zapada, uz puku nadu da *nas* pred navalom raspoma- mljenih sila njenog nihilizma *"samo neki bog može spast".* (Heidegger,1980)

Sledeći logiku antiteza, *drugo počinjanje* evropske misli treba očekivati s onih mesta gde postoji najživlja svest o prirodi nihilizma te preporodilačka volja. Jedno od takvih, najistaknu- tijih mesta na mapi evropske misli obeležavaju mislioci - od Hajdegera do Jingera i Špenglera - koji su umeli da venčavaju i stvaralački razvijaju Ničeove, prve lekcije o nihilizmu i Getova posredovanja tradicionalnih doktrina o prirodi. Oni su pružili i mnoge nadahnute i nadahnjujuće primere plodonosnosti spoz- najnog usmerenja ka *kvaiitativnim* dimenzijama predmeta saz- nanja. Reč je o znacima ili predznacima obnove holističkog pog- leda na svet, saobraznog idealu *ceiovitosti*koji odlikuje verodos- tojnu evroarijsku i evropsku spoznajnu polcrenutost. Osnovno uporište tih preduzeća nasuprot struja anarhije nije u pesništvu, ni u filosofiji *strictu senso,* niti u društvenim ili prirodnim'zna- nostima, već *između,* na mestu ukrštanja njihovih perspektiva, uz međusobne uticaje. Stoga najbolje plodove takvog pogleda na svet karakteriše sprega pesničke nadahnutosti uma, filosofske budnosti razuma i znanstvene obaveštenosti. Ta sprega najprodornije osve- tljava svoje predmete bljescima intuicije kroz optike slične onim koje su tvorene za fiziognomska, karakterološka i ikonološke istraživanja. Izopštenost takvih optika iz sveta zvanične znanosti dobro ih preporučuje za horizonte budućnosti, s one strane sloma civilizacije Zapada, u kome imaju znatnog udela i slabosti odgovarajućih nauka.

U političkom domenu, sledeći logiku dualizma, obnove *eelovitosti* kao osnove za istupanje istinskog autoriteta valja očekivati tamo gde politička misao i delotvornost teže krajnjem prevladavanju procesa raspadanja, dakle ka obnovi jedinstva. Tu obnovu znatno olakšavaju upravo krajnji ishodi procesa raspa- danja, gde i sama određenja društvenih te ideoloških posebnosti i suprotstavljenosti - počevši od onih najkrupnijih, u znaku suprotnosti između *levice* i *desnice* - gube svako pouzdano uporište i načelo, značenje i značaj. Rastuće slabljenje tih načela, propadanje značenja i urušavanja značaja ideoloških odrednica *levice* i *desnice* u procesima *globalističkog* nihilizma otklanjaju velike prepreke protivpokretu. Pred udarima poslednjeg i najvećeg avatara demonije ekonomije, zvanog *globalizacija,* pređašnja klasna i ideološka neprijateljstva gube svaki značaj jer su svi delovi ili slojevi društva ugroženi, što omogućava pojavu one vrste solidarnosti koja je svojstvena verodostojnoj zajednici, odnosno naciji. AJco je veran idealu *celovitosti,* takav

protivpokret mora da ga postvamje zatomljenjem svake mogućnosti gra- đanskog rata između *levice* i *desnice,* uzdizanjem svog uporišta daleko iznad poprišta deoba i neprijateljstava, pokretanjem siner- gijskih sila, *okupljanjem onogšto jerasuto.*

Neohodno je istaći i jednu vanrednu vrednost uslova koje čoveku nameće civilizacija Zapada. U egzistencijalnom domenu neposredno iskustvo sila nihilizma i naopakosti, sticano na mestima otpora je dragoceno pa i neohpodno sredstvo saz- davanja *nove aristokratije,* jednako kao što se i stara rađala na ratištima, kroz preobražujuća prevladavanja svih slabosti svoj- stvenih ljudskom elementu. Možda je izlišno isticati da su isku- šenja svojstvena mirnodopskim uslovima života pod senkom civilizacije Zapada danas bezmemo veća od onih srednjo- vekovnih te da su ispiti koje mora položiti *nova aristokratija* znatno teži a mete više.

NACIJA I NACIONALIZAM

Sudeći po planetarnim razmerama rasprostiranja, često na pravcima giavnih strujanja vetrova istorije, *nacionalizam, nacija* i *država-nacija* su najuspešniji politički proizvodi evropskog uma u modernom dobu. Povesna okosnica tog uspeha se prostire od upotrebe *nacije* za legitimisanje vlasti (uzurpirane od strane delova trećeg staleža, silom buržoaskih revolucija), preko roman- tičarskog pokreta budenja svenemačke *nacionalne samosvesti* radi političkog i ekonomskog ujedinjenja niza država i državica u jedinstveni *Reich,* do *nacionalističkih* odgovora izazovima protivnacionalnog, socijalističkog *intemacionalizma* posredstvom usvajanja te zastupanja ideja *društvenepravde,* do niza *nacional- oslobodilačkih* pokreta protiv kolonijalne zatočenosti te *nacio- nalističkih* otpora *globalizaciji,* odnosno pseudoimperijalizmu stratega *novog svetskogporetka.*

Treba istaći da su *avatari* nacionalizma izvan evropskog kruga, osobito u Trećem svetu, uglavnom samo površna opona- šanja evropskih uzora, često bez ikakve osnove. O težini primene tog pojma evropskog političkog uma svedoči Sun Ven ukazu- jući, sredinom dvadesetih godina dvadesetog veka, da u kine- skom kulturno-povesnom kontekstu *nacionalizam* može biti shvaćen samo kao *"državna doktrina",* dodajući kako je duboko svestan da to *"vredijedino za Kinu ali ne i za Zapad".*

Snagu te ideje osvedočava i činjenica da se pred njom čak i najhladnije istraživačke optike umeju užariti vatrom pris- trasnosti. Otuda i mnoge od najuglednijih savremenih studija o nacionalizmu ne odlikuje toliko naučna metoda te odgovarajući spoznajni učinci već poiemološka strast, volja poricanja ne samo svake vrednosti ili vrlosti već i same stvarnosti predmeta raz- matranja, tu svođenog u domen kolektivnih (samo)opsena. Saži- majući neku idealnu smotru shvatanja nacije i odnosa prema nacionalizmu tokom poslednjih stoleća mogli bi zaključiti da oni prvenstveno odražavaju i osvedočavaju odgovarajuća političku polazišta te ciljeve.

Sredstvo i cilj

Najčuvenija i po posledicama najznačajnija obznana političke uloge *nacije-* dakle u *Deklaracijiprava čoveka igrađa- nina* - sastoji se od ciglo dve rečenice: *"Princip svakog suve- reniteta suštinski počiva u Naciji. Nijedno teio, nijedan poje- dinac nemože vršiti viastkoja izričito odatle ne proističe. "*

Sta sadrži, kakve osobenosti i svojstva, kakva pamćenja i volje, ka kakvim ciljevima stremi ta *Nacija? Sudeći* po rečenoj *Dekiaraciji* i okolnim izjašnjenjima ta *Nacija* je jednako neži- votni, izmišljeni i mutan pojam kao i *čovek* te njegova *prava,* u ime kojih su otuđeni elementi trećeg staleža izvršili prevrat. Uostalom, upravo ta mutnost pojma bila je neophodna revolu- cionarima jer je omogućavala najšire, neograničene pa i zloči- načke zloupotrebe. S obzirom da sastavljači *Dekiaracije* koriste reč *gradanin* kao sinonim reči *čovek-* slobodni smo zaključiti da *Naciju* čine samo *gradani,* zapravo samo pobornici prevrata. Svi ostali - počevši od plemstva i sveštenstva do masa ratara - bili su silom isključeni iz *Nacije* pa mnogi i iz života. To je suštinski, najdublji, odnosno pakleni smisao čuvenog tragikomičnog odgo- vora opata Sijejsa na sopstveno pitanje: *"Šta je treći staiež? - Sve!"*

U najboljem slučaju postvarenja ta *Nacija* bila bi veštački obrazovano društvo silom mehaničkog gomilanja jedinki, odnosno *gradana* koje je De Mestr umesno razlikovao od istoimene figure antičke uljudnosti: *"Vidite kako zločin služi kao osnova svim tim rapublikanskim gubilištima; tu reč* građanin, *koju su pretpo- stavili antičkim oblicima učtivosti, nose oni koji su najviše zii medu Ijudima".* (De Mestr, 2001)

Uostalom, *gradani* su iskazivali netrepeljivost ne samo spram ostalih staleža već i ostalih a stvarnih nacija ili etničkih zajednica, nastojeći da im zatome jezike te kulture, na osnovu podozrenja o kojima ubedljivo svedoči jedan izveštaj sastavljen za potrebe državne službe bezbednosti iz 1794. godine:

"Federaiizam i sujeveije govore bretonski, emigracija i mržnja spram Republike govore nemački; kontrarevolucija govori itaiijanski a fanatizam baski. "(Oberlercher, 1989)

Da je uspostavljanje *Nacije* revolucionara iziskivalo žrtvovanje stvarnih nacija i etničkih zajednica na krvavom oltaru izmišljene *boginje Razuma* svedoče brojna, silom iznudivana odricanja od porekla. Tako su, tih revolucionarnih godina, na desetine hiljada pripadnika Nacionalne garde, od Langdoka i Provanse do Bretanje i Alzasa potpisivali kolektivne zakletve vernosti *Nacijiie* izjave da više nisu Langedočani, Provansaici, Bretonci ili Alzašani već samo i jedino *Francuzi.*

Vemi nadnacionalnom ali i nadpolitičkom, sakralnom autoritetu monarha, kontrarevolucionari tog vremena nisu se obraćali nikakvoj naciji, premda bi to mogli činiti s mnogo više prava jer je bilo životno ugroženo duhovno jezgro i genetsko blago Francuske. Kao da je puko pozivanje revolucionara na nekakvu *Naciju* obeshrabrivalo poglede kontrarevolucionara da u stvamim nacijama Francuske traže snage za protivpokret. Izuzetak čine razmišljanja najumnijeg medu kontrarevolucionarima, Savojca Žozefa de Mestra, koja poveravaju naciji mnogi višu ulogu od one propisane *Deklaracijom prava čoveka i građa- nina* . Oglede *Tri fragmenta o Francuskoj* De Mestr

počinje iskazom uverenja da nacije, kao i pojedinci, imaju *"svoj karakter, pa čak i svoju misiju.* "Stoga *"u društvu nacija, svaka se od njih posmatraču predstavlja neizbrisivim karakterom koji je rezultat svih individualnih osobina i ujedinjeno korača ka mnogo opštijem, ali ništa manje nepoznatom cilju. Neke nacije imaju medio- kritetske aktivnosti, one jedva da obeležavaju stazu vekova; o njima se malo govori, i one gotovo uživaju u sreći umesto da se diče slavom. Druge, sasvim suprotno, igraju upadljivije uloge, ali uvek sa tajnim ciljem. Ovoj je naciji sudbina odredila da pobeđuje i da pod svojom moći ujedinjuje više različitih nacija; onojje, pak, priroda naložila da se ne širi preko svojih granica: ona je velika samo u okviru njih...* "(De Maistre, 2001)

Po svemu sudeći prvi u nizu De Mestrovih primera *misija* odgovara francuskoj naciji. Za De Mestra, ujedinjenje različitih etničkih zajednica u jedinstvenu *francusku* naciju oba- vljeno je mnogo vekova pre odgovarajućih napora revolucio- nara. Najveći zadatak misije francuske nacije De Mestr otkriva tragajući za smislom vanrednih, katastrofalnih događaja njegovog vremena. U *Razmatranjima o Francuskoj* iz 1797. godine on dospeva do uverenja kako je krvavi spektakl Francuske revolu- cije deo visoke andragogije božanskog Providenja, posredovane odgovarajućom misijom francuske nacije, kažnjene kaznom koja *"omogućava preporod":*

"Svaka naeija, kao i svaka individua, primila je na sebe jednu misiju koju mora da ispuni. Francuska na Evropu uistinu ima veiiki uticaj koji bi bilo bespredmetno dokazivati, aii kojije ona, na najgrešniji način, zioupotrebila... Svaka kap krvi Luja XVI koštaće Francusku oluja; četiri miliona Francuza će, možda, platiti glavom veliki narodni zločin jedne antireligiozne i anti- društvene pobune, krunisane kraljeubistvom... I najzad, kazna Francuza *proizlazi iz svih svakodnevnih zakona, a zaštita* Fran- cuske *takode proizlazi iz toga; ali, ta dva ujedinjena čuda jedno drugo umnožavaju i čine jednu od najčudnijih predstava koje je ljudsko oko ikad videlo.* "(De Maistre, 2001).

Ipak, sve do sumraka decenijama dugog perioda evropskog mira - stečenog i održavanog *Svetom alijansom* kontinentalnih, hrišćanskih imperija - konzervativna i kontrarevolucionarna misao je zazirala od nacionalizma, dobro pamteći prevrate, nerede i bezmerna stradanja naroda počinjene u ime *Nacije* ili pak podo- zrevajući u takvom pokretu pretnju plebejske stihije tradicionalnom, monarhijskom i hrišćanskom poretku. Meternih, glavni izvršioc *Svete alijanse* je upomo i učinkovito poricao svako pravo na političko postojanje načelu nacionalnosti i naciji.

Do kraja te jedinstveno duge epohe mira nacionalizam *sui generis* je jedno od glavnih sredstava mobilizacije liberalno nastrojenih slojeva građanstva u pokretu ka osvajanju ekonomske i političke vlasti. I tu, na polju upotreba nacionalizma, možemo opaziti kako i koliko politička svrha određuje njegovu prirodu.

Valja istaći da ta svrha ne iziskuje obavezno samoobmane ili krivotvorine - kako se istrajno zaklinju raznovrsni neprijatelji nacije i nacionalizma - već da ume prizivati i stvarne snage. Dobar primer pruža nemački, romantičarski pokret otkrića pove- snih trezora naroda u pravcu obnove narodnog carstva, odnosno uspostavljanja jedinstvene nacionalne države, kojoj je prethodilo utvrdivanje zajedničkih spoljnih granica jedinstvenog tržišta posredstvom *Carinskog saveza* 1834. godine. Oba poduhvata, ekonomski i ujedinjujuće-državotvomi, bila su ne samo omogućena već i

legitimisana upravo tim pokretom širenja te produbljivanja nacionalne samosvesti i svesti o nacionalnom jedinstvu svih nemačkih etničkih zajednica, iznad svih granica.

Jedno razmeđe *levice* i *desnice*

U povesti Francuske godina 1871. označava skup niza teških društvenih i vojnih poraza - od ustanka Pariske komune do opsade Pariza i kapitulacije pred združenim nemačkim sna- ama, uz gubitak značajnih delova teritorije - te posledični preokret prirode nacionalizma. O snazi utiska koji su izazivali ti porazi svedoči spektakulami preokret mnjenja o Francuskoj revoluciji jednog od njenih najistaknutijih duhovnih potomaka te najuticajnijih ideologa liberalizma, Emesta Renana. On je vojni trijumf Pmske objasnio njenom privrženošću aristokratskoj tradiciji a poraz Francuske, analogno, gubitkom virilnosti imanentne plemstvu, zatomljenom giljotinama i terorom revolucije. Ili je ispravnije reći da taj preokret samo osvedočava nepostojanosti liberalističke ili racionalističko-prosvetiteljske misli pod jačim udarima vetrova istorije?

Jedno je izvesno: svi ti porazi, obelodanivši moralne poroke i političke slabosti vlastodržačkih (pseudo)elita iz redova pristalica liberalizma - razotkrili su i svu neutemeljenost pa i izveštačenost te lažnost njihovog nacionalizma, skrojenog za kostreti prosvetiteljskih, laicističkih i pozitivističkih mnjenja i predodžbi. Čak i tamo gde je liberalistička i prosvetiteljska misao toliko nesputana i ponesena sopstvenom prevratničkom vizijom da se njen jezik približava onom protivnika, romantičara, aakle u govorima Macinija - *nacija* i *Evropa* su samo velike reči bez ikakvih stvamih sadržaja. U ogledu *O revolucionamoj ini- cijativi u Evropi,* savremenu Evropu, Evropu pod okriljem *Svete Alijanse,* Macini prezrivo naziva "*starom i umirućoni*\ što "*počiva u grobnici Napoleonovoj"* ali ne pruža nikakvo odredenje željene *"Mlade Evrope"* Kao da je svestan te ispraznosti Macini sve uložene i kod dmgih podsticane strasti te nade upućuje još dalje, ka nekakvom i ne bolje određenom, takode bezživotnom *Covečanstvu,* zamišljenom po uzom na masonsku utopiju *One World* i liberalkapitalističku podelu rada, nesvesno obezvre- đujući svaki prethodni trud, svodeći i *nacije,* kao i *Evropu* na usputne i uslužne stanice. Te goleme praznine možda najsažetije osvedočava proglas *Sveta Alijansa naroda,* iz 1849. godine:

"Bez otadžbina nema Čovečanstva, kao što bez organi- zacije i podele rada nema hitrosti i plodnosti rada. Nacije su individue Čovečanstva kao što su gradani individue nacije. Kao što svaki čovek živi sopstvenim životom i životom odnosa, tako i svaka nacija; kao što gradani nacije treba da je čine jakom i naprednom, vršeći njihove raziičite funkcije, tako i svaka nacija mora da izvršava posebnu misiju, jedan deo posla na osnovu sopstvene obdarenosti za opšti razvoj, za progresivni rast Čovečanstva. "(Mazzini, 1972)

Svuda gde su snage liberalizma preuzele vlast pokazalo se da iza kulisa satkanih od takve, tobože pronacionalne i pročo- večanske retorike obično počiva gola sila još ogoljenije pohlepe. Kad god bi se narod usudio da izrazi svoje nezadovoljstvo libe- ralističkom vlašću - ona bi, skoro svuda i uvek gde se osećala ili oseća jakom, trenutačno zaboravila sva svoja zaklinjanja u svetost nacionalnog izvora legitimiteta i suvereniteta te bi odgovarala prezirom pa i masakrima. Na taj primer političkog amoralizma je ispravno ukazao jedan od najoštrovidijih umova kontrarevo- lucije,

Abel Bonar, uočivši kobnu posledicu mržnje iz koje je rođena Francuska revolucija, što je razdvojila Francusku na dve trajno suprotstavljene stranke, *jakobincc* i *Francuzc.*

"Ako se Francuzi dignu na ustanak samostaino, ako se pobune a da im to nije zapovedeno, ako pokažu makar i najmanji pokret iskrenog nezadovoljstva - na njih će biti otvrena vatra iz mitraijeza, jer to više nije narod koji je fabrikovan. Jedini rat od koga jakobinci ne mogu da odustanu je onaj koji vode protiv Francuza. Za njih je politika, suštinski, rat unutar nacije." (Bonnard, 1936)

Od tada znamenja i stegove nacionalizma te nacionalnog oslobodenja od otuđenih i nedostojnih vlastodržačkih (pseudo)elita te odgovarajućeg sistema preuzimaju i nose duhovni potomci kontrarevolucije, prvaci duhovne *desnice,* premda vazda usitnjene na suprotstavljene škole, od legitimističkog monarhizma i kato- licizma do neopaganstva i populizma. Možda je izlišno isticati da su protagonisti duhovne *desnice* u potpunosti izmenili sadržaje i prirodu francuskog nacionalizma te i njegovog bitnog proizvoda, dakle nacije. Prema pređašnjem, veoma uskom određenju, težište značenja nacije počivalo je u odgovarajućoj državi: svi držav- ljani Francuske su pripadnici francuske nacije. Zato, primerice, Zozef de Mestr, državljanin i visoki dužnosnik kraljevine Sar- dinije, rođen u vojvodstvu Savoja, sebe nije smatrao Francuzem već *"najfrancuskijim među strancima "*

Možda je izlišno isticati koliko je izloženo odredenje ne samo usko već i površno te nepostojano: takve nacije obično traju koliko i rodonačelne države a istorijsko iskustvo nam svedoči da su one druge, prirodno stvarane nacije mnogo dugovečnije nego države. Neke, pa čak i najveće, samo državom određene nacije, poput *sovjetske* ili *jugoslovenske,* umrle su takoreći s časom njihovog rasturanja.

Okretanje snaga duhovne *desnice* ka naciji urodilo je pomeranje težišta njenog određenja ka etnosu i tradiciji, jeziku i kulturi. Dakle, zahvaljujući tumačenju potomaka kontrarevo- lucije, nacija je daleko prerasla predašnje okvire, u svim dimen- zijama, uključujući osobito vremensku. Niz pokolenja svojih sledbenika Sarl Moras podučavao je i podučava o univerzalnim, sveobuhvatnim razmerama *Nacije* te i o samobmanama njenih protivnika:

"Od svih čvrstih te zbijenih krugova zajedništva koji postoje u vremenitosti Nacija je najširi. Slomite ga i razgolićete Univerzum što će tako izgubiti svaku vrstu odbrana, podrški i učešća. Oslobođen jarma Nacije on neće biti oslobođen ni od nestašica, ni od eksploatacije, ni od smrtonosnih nasilja. Stoga zaključimo saobrazno prirodnoj istini da sve ono što jeste, sve ono što ima i sve ono što voli živi uslovljeno postojanjem Načije: sve što želi ma kako malo da se očuva mora braniti, po svaku cenu, svoju naciju. Od nacije ne stvaramo božanstvo ili meta- fizički apsolut ali u krajnjoj liniji možemo reći da činimo ono što su Ijudi drevnih vremena zvali deizmom. "(Maurras, 1966)

Na tom mestu čudnog priznanja jednog revnosnog kato- lika otkriva nam se metafizička dimenzija nacije, koju je Morasov sledbenik, Alfons de Šatobrijan, preveo u hrišćanske termine, ceneći da je dekadencija francuske nacije posledica njenog zapadanja u bezveije: *"Kako Francuska više ne veruje vaskrsenju*

Hristosovom u srcima, Francuska je nesrećna; Bog se u njoj više ne rađa." Obnova vere u vaskrsenje Hristosa je uslov spasa savremenog pokolenja i obnove života unutar nacije čiju prirodu Alfons de Šatobrijan ocrtava nizom primera njenih odlika: *"pie- menito čelo Versanžetoriksa, svetost Luja IX, praktična zajed- Ijivost Luja XI, nadahnutost Jovanke Orleanke, viteška jednos- tavnost Baiarda, kraljevska svest Anrija IV, čistoća Vovnarga, duševnost Katinaa.* "(De Chateaubriant, 1937)

Izložene razlike u odnosu spram nacije i nacionalizma ostale su, do savremenog doba, jedno od bitnih razmeđa proka- pitalističke te prosocijalističke *levice*, s jedne strane, i istinske, dakle duhovne, nadekonomske *desnice,* s druge strane. Po pravilu istorijskog iskustva, kada prvenstveno ekonomizmu odana *levica,* jednog ili suprotnog smera, potraži razloge svoje političke borbe u nacionalnim interesima i osećanjima - njena zahvatanja su veoma površna i ograničena te obično ne mnogo dublja od sloja zvanog *društvo.* Iole dubljim zahvatima opire se, prevashodno, ontološko ograničenje svakog ekonomizma, onog zasnovanog na pohlepi i sebičnosti jednako kao i tome suprotstavljenog, što nalaže raspodelu dohotka po meri društvene pravde.

Reč je o ideologiji primata ekonomije nad politikom kao svrhe nad sredstvom, dakle o ideologiji primata delimičnog i inferiornog nad celinom kojoj pripada i nad odgovarajućim, superiornim svojstvima. S obzirom da je politika, po deflniciji, *opšta stvar,* da smisao njenog postojanja i delovanja počiva u skupu raznovrsnih interesa zajednica ili nacije - svakom eko- nomizmu je imanentna negacija ne samo svakog nacionalizma već i svake istinske politike. Zato pojave nacionalizma u poli- tičkom programu i delovanju *levice* izazivaju podozrenja u pog- ledu iskrenosti ili postojanosti opredelenja. U protivnom, kao što osvedočava evolucija jedne struje italijanskog socijalizma u fašizam - te potonji, slični pokreti širom Evrope - element iskrenog nacionalizma je toliko jak da se lako nameće kao sre- dište kristalizacije jedinjenja. I tu se očituje neosnovnost kritika nacionalizma kao nekakve *lažne svesti,* proizvodene tobože radi zamene i zatomljenja *klasne svestr.* snaga nacionalizma potiče upravo iz dubina kultume ukorenjenosti i postojanosti.

Spoznajna misao *levice* - prosvetiteljskog jednako kao i marksističkog porekla - slaže se u opažanju opasnih poriva te ideja kakve navodno sadrže dubine ljudske iracionalnosti, što ih bude, prizivaju i izazivaju tribuni nacionalizma. Stoga, kada se rečena misao zaboravi, odnosno previdi svoju onovnu premisu - po kojoj su sva htenja i deiovanja društevnog čoveka, posredno ili neposredno, uzrokovani ekonomskim pobudama - ona nacio- nalizam optužuje da je glavni uzročnik modernih pa i svetskih ratova.

"Horizont grobalja "

Istorijsko iskustvo pak svedoči da je nacionalizam u najgorim slučajevima uglavnom ratnohuškačko sredstvo odre- đenih ekonomskih snaga i interesa. Iole pažljivija smotra povesti ratova koji su u novom dobu iskrvarili Evropu mora uočiti da su ekonomski razlozi njihov obavezno osnovni i prvi pokretač. I ovde valja istači mudrost Platona koji je prvi uočio tu uzročno- posledičnu spregu demonije ekonomije i rata (*Država,373e).*

Premda napadno gorljiva ili emfatična retorika ratobor- nosti obično karakteriše prvake kulture *desnog* nacionalizma - modema povest svedoči da su bitni ili odlučujući zagovornici te preduzetnici osvajačkih ratova i kolonijalnih pohoda upravo prvaci i pobomici liberalizma. Osvajačke politike najagresiv- nijih pojava nacionalizma - poput one Trećeg Rajha i fašističke Italije - bile su zapravo zakasneli pokušaji sticanja kolonija. Stratezi kolonijalnih širenja Trećeg Rajha ka evropskom Istoku i Italije po Balkanu i Africi imali su za uzor britansku kolonijalnu pseudoimperiju, svetskih razmera. U pogledu uzroka zloglasne politike nacionalsocijalista Emst Nolte je samo polovično u pravu kada njenu suštinu svodi u oblik krajnje i oponašateljske reakcije na izazove zločinačkog boljševizma. (Nolte, 1987). Ako ostavimo po strani nepobitne dokaze da je upravo Ruzvelt sa saradnicima prvi krivac Drugog svetskog rata jer je nizom izazova i ucena, sankcija i provokacija svesno gurao Hitlera na put ratne pustolovine kao jedine altemative (Bavendamm, 1983) - ostaje činjenica da su glavni uzori nacionalsocijalističkih i fašističkih snova o ekspoanziji te metoda bili britanski koloni- jalisti, koji su takođe prvi izumeli *rezervate* i *koneentraeione logore* za *konačno rešenje,* odnosno istrebljenje nepoželjnih pro- tivnika.

Do Prvog svetskog rata planetarno razmahnuta koloni- jalna politika britanskog liberaiizma je osvojila i prigrabila preko trideset miliona kvadratnih kilometara, ostavivši daieko za sobom zakasnele oponašatelje s kontinenta, poput Nemačke s plenom veličine nepuna tri miliona kvadratnih kilometara. Nemački kolonijalni pohod na Afriku nije bio po volji Bizmarka, niti izraz pruskog nacionalizma ili militarizma, pa ni interesa velikih indu- strijalaca. Bio je to poduhvat liberalno nastrojenih i pohlepnih a pustolovlju sklonih pripadnika klase novih bogataša, koje je sledila ratarska sirotinja.

I francuski kolonijalizam potiče s liberalne *leviee.* Jedan od najupečatljivijih primera pružala je, početkom dvadesetog stoleća, francuska Skupština, u kojoj su se za potrebe podrške kolonijalizmu razne struje *Ievice* udružile u brojčano nadmoćnu parlamentamu većinu, zvanu *Groupe colonial.* Nasuprot ratobome *levice,* raspoloženje *desnica* se kretalo od ravnodušnosti ili neodlučnosti, preko osuda s katedri prvaka katoličke misli, poput Leona Bloa, do nacionalističkog gnušanja nad prolivanjem krvi mladih Francuza radi zadovoljenja grabljivosti *anonimnog kapi- taia,* do podozrenja Morisa Baresa kako sirene konijalizma služe *"odvlačenju eiita naše armije odRajne*" što omogućava *"širenje nemačke hegemonijepo Evropi".* (Girardet, 1972)

Retke osude kolonijalizma koje su dolazile od nekih majstora liberalnog mišljenja - poput Adama Smita ili Žan- Baptist Seja - nisu poticale iz moralnih već račundžijskih pobuda: oni su procenjivali da osvajanje i vojnoadministrativno održa- vanje kolonija košta poreske obveznike te ekonomiju države mnogo više nego što donose koristi i to samo neznatnoj manjini kolonizatora.

Uostalom, upravo je liberalni, odnosno divlji kaptalizam, uništavajući ratarsku kulturu silom industrijalizacije, osnovni pokretač masovnih emigracija koje su u XIX stoleću odvele iz Evrope ka drugim kontinentima skoro šestinu stanovništva. Ti procesi su davali meso pljačkaškim kolonijalnim osvajanjima kojima su upravljali prvaci liberalnog kapitalizma, poput Sesila Rodesa - jednog od prvih ideologa reforme britanske pseudo- imperije u pravcu *novog svetskogporetka* - što je pohlepe svet- skih razmera pravdao pretpostavkom rasne superiornosti Engleza. Reč je o *superiomosti*

izvedenoj iz tada rasprostranjenog uve- renja britanske vladajuće pseudoelite da Englezi nisu german- skog porekla već zapravo izgubljeno pleme *"izabranog naroda "* odnosno Izraelaca:

"Tvrdim da smo mi prva rasa sveta i da je bolje za čovečanstvo da se mi nastanimo u što većem delu sveta... S obzirom da je očigledno kako je rasu koja govori engleski Bog učinio svojim izabranim omdem, pomoću koga će stvoriti stanje dmštva zasnovano na pravdi, slobodi i mim, ta njegova želja se mora ispuniti, i ako bi sve bilo u mojoj moćija bih požurio da toj rasi dam što više prostora i moći. Ako Bog postoji ja mislim da će mi rado nešto priuštiti, da će što je moguće veći deo afričke mape obojiti u britansko crveno. "(Rhodes, 1902)

Nasuprot Rodesu, uzorni učitelj duhovne *desnice,* grof Artir de Gobino u neosnovano ozloglašenom *Ogledu o nejedna- kosti* (čitaj: *različitosti) Ijudskih rasa* - koji ne mogu ili ne žele valjano pročitati generacije osporavatelja ili klevetnika - posvetio je celo jedno poglavlja osudi kolonijalizma, pogotovu svireposti onog anglosaksonskog koji *"ne podnosi ne samo prisustvo* (domorodaca) *već i samo njihovo postojanje. "*

Prema opažanju De Gobinoa, upotreba alkohola, otrova i bolesti radi eksterminacije protivnika je patent moderne civilizacije *"jer ni Vandali, ni Goti, ni Franci a niprvi Saksonci nisu ni pomišljali da se koriste takvim sredstvima. S obzirom da su bile rafiniranije, civilizacije antičkog sveta bile su i izopa- čenije alinikada nisu pale toliko nisko. Nisu brahmani, niti magi osećalipotrebu da sa savršenompreciznošću zbrišu sve oko sebe što ne odgovara njihovim idejama. Naša civilizacija je jedina koja ima taj poriv i istovremenu odgovarajuću ubistvenu silu. Ona jedina bez besa, bez uznemirenosti, smatrajući se čak pre- terano ljupkom i trpeijivom, proklamujući beskrajnu blagost, neprekidno radi da se okruži horizontom sačinjenom odgrobalja. "*

De Gobino se nije zaustavio na etičkoj osudi moderne civilizacije i njenog nihilističkog kolonijalizma. Uočavajući da je u osnovi svega pohlepa oslobođena svih kostreti a poštujući geopolitička vrednovanja - De Gobino je ukazao na precenji- vanja značaja koji se pridaje osvajanju te kolonizaciji novih teritorija:

"Hoću reći da zemlje ne čine vrednost neke nacije, niti će to ikad činiti; naprotiv, naeija je ta koja daje, koja je davala i koja će davati teritoriji njenu ekonomsku, moralnu i političku vrednost. "(De Gobineau, 1967)

Neki cinik mogao bi zaključiti da istinski razlog omraze koju već vekovima trpi misao De Gobinoa počiva upravo u njegovoj osudi demonije ekonomije te nihilizma moderne civi- lizacije Zapada. Ako se po svaku cenu želi De Gobinou pripisati optika *rasističkog* vrednovanja, onda bi pod njenim svetlom, u njegovim spisima, najgore prošli upravo bledoliki. Pored ostalog, o tome svedoči i pismo od 22. marta 1855. godine, upućeno iz Kaira Prokešu, u kome De Gobino otvoreno osuđuje amoralnost osvajača: *"Evropljani su malo preporučljivi i u svakom trenutku onipružaju dovoljno razloga da ih domorodcipreziru imrze. "*

Nakon Prvog svetskog rata *levica* je postupno, počevši od komunista - po nalozima Kominterne te odgovarajuće stra- tegije *permanentne revolucije* (Lav Trocki *dixit)* - preuzimala zastave antikolonijalizma. Nakon Drugog svetskog rata i preo- stali, prokapitalistički delovi *levice* u

Evropi pod senkom Zapada postali su protivnici održanja evropskih kolonija jer je to, uz pretnje i ucene, zahtevala vašingtonska administracija (Kalajić, 1998), podstičući i pomažući, politički i finansijski, nacionaloslo- bodilačke pokrete, širom Afrike i Azije, u pravcu tobožnje *neza- visnosti,* kako bi nametnula novi, neuporedivo unosniji oblik kololonijalnog iskorišćavanja, zvani *dužnička ekonomija,* pod nadzorom Medunarodnog monetarnog fonda i Svetske banke.

Razmatrajući povest odnosa između ratova i naciona- lizma možemo grubo zaključiti da ne pokreće ratove nacionalizam već da ratovi stvaraju nacionalizam. Upravo su neprijateljstva i ratovi najjači podstrekači buđenja ili radanja te kalitelji nacio- nalne svesti. Ako pogled ograničimo samo na novo doba, moramo opaziti da prve povesne znake budenja ili rađanja nacionalne svesti izazivaju ratnički pohodi anglosaksonske nacije, počevši od desetog stoleća a nadasve tokom Stogodišnjeg rata. Prema dobrom opažanju britanskog povesničara Grinfilda *"rađanje nacije Engleza nije bilo rađanje jedne nacije već rađanje nacija, rađanje nacionalizama.* "(Greenfels, 1992) Doista, škotski, irski te velški nacionalizam duguju svoje postojanje te vitalnost, u najvećoj meri, nemilosrdnoj, osvajačkoj te i genocidnoj strategiji sinova *podlog Albiona.*

Uostalom, neprijateljstva i ratovi su i kolevke država: prema dobrom opažanju nemačkog antropogeografa Racla, skoro po pravili istorijskog iskustva države se začinju na obo- dima etničkih krugova. (Ratzel, 1902-1904) Najveći talas rađanja ili budenja nacionalizama i nacija izazvali su osvajački pohodi Napoleonove armije pod zastavama nacionalnog suvereniteta. Izazivajući divljenja i oponašanja, oni su stvarali ideološke pristalice koje su se upravo zbog vernosti ideji nacije umele i valjano suprotstaviti zavojevaču, kako svedoči uspeh branitelja Španije, odnosno *Hispanidad.* Brzinu i snagu pokreta ka zajed- ničkoj državi nemački nacionalizam u znatnoj meri duguje *rajn-skoj krizi* iz 1840. godine, odnosno osvajačkim pretnjama Fran- cuske.

PodliAlbion

Dobar primer dvostrukog odnosa spram nacionalizma te odgovarajućih zloupotreba pruža povest britanske, pseudoimpe- rijalne politike. Nema nikakve sumnje da su svi ti odnosi bili i ostali određivani razlozima političke koristi te strategije što cilja da nekom štetom naudi protivniku ili neprijatelju, najčešće pro- glašavanom upravo za prijatelja. Primerice Velika Britanija, uz podršku Francuske, sve je činila da oslabi ili obesnaži mere samozaštite država *Svete alijanse* od nacionalističkih i separa- tistikih pokreta, što su pretili tradicionalnom poretku i evrop- skom miru. Izvesno je da su liberalni i republikanski ideali i tada bili puka te stoga veoma prozirna, cinična isprika zalaganja za nacionalizme, jer je ono uglavnom bilo ograničeno na prostor *Svete AJijanse.*

Posebni doprinos budenju nacionalnih samosvesti te odgovarajućih oslobodilačkih ili separatističkih pokreta unutar evropskih imperija pružila je britanska spoljna politika koristeći niz raspoloživih sredstava, od javne i tajne diplomatije, do kontinentalne mreže masonskih loža. Ona je ciljala da slabi te podriva silu uticaja katoličke crkve i nadasve odbrane celovitosti evropskih, nadnacionalnih imperija. Na suprotnoj strani, zbog istih geopolitičkih razloga - u znaku jednačine da je slabost Evrope uslov pa i izvor snage *podlog Albiona* - britanska spoljna politika podržavala je i veštački održavala islamsku pseudoimperiju, *Bolesnika s Bosfora* i njegovu okupaciju hrišćanskih

naroda evropskog jugoistoka, jarosno suzbijajući i demonizujući njihove nacional-oslobodilačke želje, pokrete i ustanke.

Jedan primer je dovoljan: britanska vlada je s neču- venom zlovoljom odbacila memorandum grofa Andrašija, ministra inostranih poslova Austro-Ugarske, od 30. decembra 1875, kojim je predlagano Porti da ukine ropski položaj hrišćana, obezbedi njihovu punu ravnopravnost te omogući evropskoj komisiji nad- gledanje takvih društvenih reformi. Tom prilikom D'Izraeli je memorandum grofa Andrašija javno nazvao *"idiotskimpostupkom iizdajom",* upozoravajući evropske sile da moraju voditi računa o britanskim interesima u osmanskoj pseudoimperiji. (Živojinović, 1976).

Uzgred rečeno, britanska mapa odnosa spram evropskih nacionalizama je skoro istovetna onoj koju su crtale ljubavi i mržnje Karla Marksa i Fridriha Engelsa. I oni su iznad svega te zdušno mrzeli Rusiju te one nacije i nacionalizme koji su imale bliske istorijske, kulturne i duhovne veze s ruskim narodom. Koliko je to rasploženje zavisilo od geopolitičkih razloga poka- zuje dvostruki odnos prema Rumunima: velika naklonost ka onima iz Besarabije, kada gaje protivruska osećanja i veliki gnev prema Rumunima iz Transilvanije, jer su lojalno branili celovitost austro-ugarske imperije.

Preuzevši od Velike Britanije ulogu glavne geopoltičke potke Levijatana - nakon Prvog svetskog rata i preseljenja sre- dišta internacionale fmansijskog kapitala iz Londona u Njujork - SAD su nastavile istu politiku dvostrukog odnosa spram nacio- nalizama. Primerice, sve rezolucije Kongresa koje su obavezi- vale državnu administraciju da u okviru *hladnog rata* pomaže pokrete otpora komunizmu navode sve nacije pa čak i majušne etničke zajednice SSSR, izuzev jedne i najveće: ruske. Kao što su nekada glavne njujorške banke finansirale boljševičku revo- luciju radi uništenja carske te hrišćanske Rusije i genocida nad ruskim narodom - tako je i stvarni cilj vekovne borbe atlantskih snaga protiv komunizma bila i ostala ruska nacija te njena država. O tome, pored ostalog, ubedljivo svedoče brojne zva- nične izjave namera državnog sekretara SAD Džemsa Bejkera nakon sloma SSSR, poput one od 24. maja 1992. godine: *"Ono što želimo da postignemo su nezavisne države, ne samo Rusije i u Rusiji, ne samo Moskve i Sankt Petersburga, nego i Urala, Sibira i Dalekog istoka.* "Izložena potreba za razbijanjem Rusije na niz nemoćnih pseudodržava i državica može se potpunije shvatiti pod svetlom prethodne izjave Bejkera, izrečene 16. decembra 1991 - dakle samo četiri dana nakon proglašenja rasturanja SSSR - kako SAD treba da predvode iskorišćavanje *"bogatih ljudskih i materijalnih izvora tih ogromnih zemalja za stvar slobode umesto totalitarizma, kako bi na taj način neizmemo ojačali bezbednost, prosperitet i slobodu Amerike i sveta."* (Baker, 1991)

Na osnovu povesnih iskustava možemo očekivati da će atlantski Levijatan i dalje podsticati one nacionalizme i separa- tizme koji koriste strategiji razaranja Rusije. Ipak, arhitekti *novog svetkog poretka* ne predviđaju nikakvu dalju budućnost evrop- skih nacija koje se postupno osipaju, umrtvljuju i rastvaraju silom ekonomskih uslovljavanja, medijskih *čišćenja mozgova* i sve masovnijih priliva imigranata iz Trećeg sveta što menjaju demografsku i religijsku siliku Evrope.

Strategijom *divide et impera* izazvani Prvi svetski rat prekrojio je mapu Evrope uglavnom po meri država-nacija, izve- denih iz srušenih imperija. Potom su i one, pre ili kasnije, pos- tale prepreka na putu pohoda atlantskog Levijatana namerenog da potpuno, politički, ekonomski i kulturno podčini, odnosno preobrazi Evropu u provinciju *One world* silom procesa sveopšte političke *mondijalizacije* i ekonomske *globalizacije.* Valja istači da su evropski nacionalizmi danas, uprkos svih slabosti, stvarno ili potencijalno, najžilavije i zapravo poslednje prirodne odbrane Evrope, što posredno objašnjava besomučne napade pobornika *One world.*

Slabosti leksike

U domenu ideoloških napada na nacionalizam te njegove težnje i pokrete, ustanove i plodove, najbezočniji ali i najgluplji duh koristi postupke neopozitivističke analize s kojima biva procenjivana i poricana valjanost postojećih određenja pojma *nacije.* Primerice, jedan od najživahnijih protivnika naciona- lizma medu istoričarima XX stoleća, Erik Hobsbaum, koji otvo- reno priznaje lične pobude netrpeljivosti, u svom osvrtu tvrdi kako *"nikakav zadovoljavajući kriterijum po kome bi se odlu- čilo koji od mnogih ljudskih kolektiva trebalo ovako da se zove* (nacija) - *ne može da se otkrije... Pokušaji stvaranja objektivnih kriterijuma za odredivanje nacije, ili za objašnjenje zašto su izvesne grupe postale 'nacije' a druge nisu, često se zasniva na jednom jedinom kriterijumu kao što je jezik, zajednička teri- torija, zajednička istorija, kulturna zaostavština, ili već nešto drugo,* "(Hobsbavvm, 1996)

Puka tvrdnja da ne postoji zadovoljavajuće određenje pojma *nacije* biva, potom, bez ikakvog obrazloženja, unapre- dena u dokaz da je takav pojam lišen svakog stvaraog sadržaja te da je u pitanju *"mit",* veštačka (krivo)tvorevina ili kolektivna samoobmana. Izložena kritika verodostojnosti *nacije* oslanja se na određenje koje je pružio drug Josif Visarionovič Staljin u ras- pravi *Marksizam i nacionalno i kolonijalno pitanje* (1912), kojom on odgovara na poraz prvog pokušaja protivruske revolucije (1905) i uočeno nastojanje carskog poretka da revolucionarne izazove predupredi *"podsticanjem razvoja nacionalnosti".* (Staljin, 1947) Dakle, videći u tom *"razvoju nacionainosti"pvetnju* revo- lucionarnim težnjama komunističkog pokreta, Staljin razmatra sadržaj *nacije* i pruža jedan od kvantitativno najzahtevnijih kriterijuma njenog postojanja:

"Nacija je postojana, povesno stvorena zajednica jezika, teritorije, ekonomskog života i psihičkog sklopa koji se poka- zuje kroz kulturu... Neophodno je istaći da nijedna od pokazanih karakteristika, uzetih izdvojeno, nije dovoljna da odredi naciju. Šta više, dovoijno je da nedostaje samo jedna od tih karakte- ristika pa da nacija prestaje da postoji kao takva."

Pod svetlom izložene zahtevnosti drug Staljin je odrekao status nacije ne samo mehaničkim skupinama (poput *Ameri- kanaca)* već i nizu opštepretpostavljenih nacija, od Nemaca, Rusa, Norvežana, Litvanaca i Danaca do Gruzijaca i Jevreja: *"Bauer govori o Jevrejima kao o jednoj naciji, premda* 'nemaju zajednički jezik'; *i o kakvoj* 'zajedničkoj sudbini' *i o kakvim nacionalnim vezama se tu može govoriti primerice u pogledu gruzijskih, dagestanskih, ruskih i američkih Jevreja, koji su pot- puno odvojeni jedni od drugih i žive na različitim teritorijama te govore raziičitim jezicima?"*

Dosledno primenjujući načela (marksističkog) materija- lizma, drug Staljin precenjuje moć uslovljavanja te značaj ele- menata materijalnog sveta, poput tla, odnosno teritorije i potce- njuje snagu duhovne suštine nacije da prevlada takva ograni- čenja ili manjkavosti. Tu suštinu je najdalekosežnije razglasio Renan, u čuvenom odgovoru na pitanje *šta je nacija,* pruženom s katedre Sorbone, 11. marta. 1882. godine:

"Nacija je jedna duša, jedno duhovno načelo. Dve stvari, koje su uistinu samo jedna, čine ovu dušu, ovo duhovno načelo. Jedna od njih pripada prošlosti, druga sadašnjosti. Jedan je zaje- dnički posed bogatog nasledstva u sećanjima, druga je sadašnji dogovor, želja da se živi zajedno. Dakle, nacija je velika soli- darna zajednica što nosi teret žrtve koja je podneta i žrtve koja se još podnosi."

Da nacija ima *dušu* te *duhovno načelo*, da je prožeta oso- benim karakterom - čuli smo, prethodno, s katedre De Mestra. Slabost Renanovog određenja ne počiva toliko u nedostatku izvornosti već u priprostosti koja je otvorena i za druge, prime- rice isključivo religijske prirode zajedništva te solidarnosti. Osvet- Ijavajući pak Staljinovo određenje s višeg osmotrišta, koje omo- gućava sagledavanje vekovima te milenijima dugih tokova te ponoraica ideja i verovania, možemo opaziti da njegovo pre- cenjivanje značaja *teritorije* idealno potiče, zajedno s komuni- stičkim egalitarizmom, iz kultura kristalisanih oko kultova Majke Zemije, koje su cvetaie duž južnog pojasa evroazijskog konti- nenta, pre poslednjeg velikog vala evroarijskih migracija ili osvajanja.

Vrativši se osnovnom polju razmatranja valja nam istači da glavne teškoće oko određenja pojma *nacije* možemo svesti na izveštačeni semantički problem. Taj problem ne potiče toliko iz pojave kakvu reč *nacija* treba da idealno odredi i označi već iz procesa osiromašenja evropskih jezika pod senkom civilizacije Zapada. Reč je i o posledičnom procesu svođenja različitih pojava pod jedinstveni imenitelj i time uzrokovanim značenjskim zbr- kama. U pitanju su često bitne pojave i svojstva života čoveka i zajednice: od *Ljubavi* do dualizma *prijateij-neprijatelj* i *nacije.* Primerice, za razliku od starogrčkog jezika koji je posedovao dvadesetak izraza za različite vrste i oblike međuljudskih sklo- nosti, moderni evropski jezici, raspolažući samo s rečju *ljubav,* prinuđeni su da njenim značenjskim okvirom obuhvataju sve pa i protivprirodne i patološke odnose. Šmitova rasprava o pojmu političkog valjano ukazuje do kakvih čudovišnih tumačenja jevan- đeljskog načela *"Volite neprijatelje svoje"*(Matej, 5, 44; Luka, 6,27) može dovesti nepoznavanje činjenice da su i starogrčki, kao i latinski jezik posedovale različite izraze za različite vrste prijateijstva ili neprijateljstva te da je tu reč o ličnom *(inimicos)* a ne javnom, odnosno političkom *(hostes)* neprijatelju. (Schmitt, 1995)

Slične pa i gore nesporazume može izazvati nastojanje da se raznorodni i raznovrsni oblici ljudskog okupljanja ili zaje- dništva sagledavaju i označavaju jednim jedinim imeniteljem (*nacija),* pogotovo tamo gde on biva korišćen kao kriterijum razlikovanja stvarnosti od opsena. *Nacija* je samo jedan u dugom nizu poj- mova koje diskurzivni jezik modernog čoveka nije u stanju da odredi bez ostataka i izuzetaka. Doduše, povest korišćenja reči *nacija* ukazuje na vanrednu podatnost različitim potrebama, od Kikerona koji njoma označava stalež plemića, preko srednjove- kovnih

univerziteta, gde su studenti bili razvrstavani po nacio- nalnom poreklu - premda je tamo, izraz *natio anglica* obuhvatao sve pripadnike germanske porodice naroda a ne samo došljake sa Britanskih ostrva - do našeg doba, gde se čak i mehanički skup stanovnika SAD naziva (američkom) *nacijom,* uprkos svih rasnih i nacionalnih, etničkih i kulturnih te jezičkih različitosti.

Etimološko određenje

Potraživši pomoć od etimologije saznaćemo da u evro- arijskim jezicima jezgro pojma *nacije* (latinski *natio* iz korena **gnatio)* počiva u genetskoj sprezi (plemenske) zajednice. (Gamkrelidze, Ivanov, 1984) Epsko stvaralaštavo pruža nam bezbroj primera ogromnog značaja koji je evroarijski čovek pridavao genetskom poreklu pri određivanju položaja Ijudi u idealnoj hijerarhiji vrlosti. *"Ko si? Odakle si? Gde tije dom? Gde otac i majka?/... I kojim se kolenom diče?"* - pita Telemah Atinu prerušenu u stranca (*Odiseja,* I, 3, 170-172) a Helena Menelaja za Telemaha, prepoznavši u njegovom liku crte Odiseja: *"Znamo li štogod, Menelaju, Divova diko, kakvim / rodom se ponose strancišto unaše dodoše dvore?"(Odiseja,* IV,3, 138-139).

Osvajački pohod evroarijskih naroda širom južnog, rubnog pojasa evroazijskog kontinenta je široko osvedočen povesnim, mitološkim i legendarnim prizorima dualizma i dualnosti, sukoba i pomirenja suprotstavljenih kultura te odgovarajućih uzora ljudskog elementa. Svuda i uvek osvajači su isticali kult predaka i značaj genetskog porekla za određenje kvaliteta ljudskog mate- rijala. Domorodci, jedinstveno odani kultovima Majke Zemlje te derivatima, u svakoj hijerarhiji ljudskog roda i u svakom razgra- ničenju videli su, s užasom, napad na zakon jednakosti svih ljudi, izveden iz analogije s materinskom ljubavlju. U svetonazoru poklonika kultova Majke Zemlje, od iberijskog i apeninskog poluostrva, preko Bliskog Istoka do indijskog podkontinenta, svaka ljudskom voljom nametnuta granica videna je kao ogre- šenje o zakon nepodeljivosti prirode. Premda je Bahofen grešio uveravajući nas u smenu matrijarhata patrijarhatom unutar jedin- stvenih etničkih zajednica - umesto da prepozna preovladavanje *patrijarhalne* kulture osvajača nad *matrijarhalnom* kulturom poraženog domoradačkog sloja - njegova opažanja svojstava sukobljenih kultura su suštinski tačna:

"Ono štoje rođeno pripada materinskoj materiji, koja ga je odnegovala, donela na svet i sadga hrani. Ali ta majka je sad ista, u krajnjoj liniji to je zemlja, koja zastupa zemaijske žene u celom redosiedu majki i kćeri... Pretpostavka o materinstvu

zemlje i odatle izvedenom srodstvu i bratstvu svih ljudi nije spekulativna ideja, nego je pojam najstarijeg sveta uopšte... Jednakost svih slobodnih državljana izveli smo iz njihovog zajedničkog porekla iz jedne majčine utrobe, zemlje. "(Bachofen, 1990)

Koristeći svoj izum spoznajno korisne *"laži u rečima"*te preuzevši mit domorodačkih Pelazga o Majci Zemlji kao materi svih ljudi, Platon je odbacio univerzalističke i svečovečanske razmere pretpostavljenog srodstva te ga je sveo u razmere otadž- bine, odnosno idealne države, po formuli: *"Vi koji sačinjavate državu - sviste braća!"(Država 4l4d-4l5a).*

Na najvišoj razini Ijudskih samospoznaja sprege između određenih nacija i odgovarajućih zemalja čine deo metafizičke mreže korespodencija između ideja, stvari i pojava koje su ljudi drevnih kultura opažali i osećali, doživljavali i promišljali. Pred predočenim učenjem Platona stiče

se utisak da je u pitanju neka vrsta ideološkog palimpsesta: ispod evroarijske ideologije genet- skog naziru se ostaci pelaškog mita, odnosno kulta Majke Zemlje. Tom kultu pripadaju i komunistički elementi Platonove države, u suprotnosti s njenim evroarijskim ustrojstvom.

Pelaški mit i kulture kristalisane oko kultova Majke Zemlje ne samo da ne pružaju nikakve povoljne uslove već i sprečavaju emancipaciju bilo kakvog kvalitativnog razlikovanja te razvrstavanja Ijudskog roda, pojavu geneološkog stabla ple- menitosti kao i nacije, odnosno nacionalne samosvesti. Sa sta- novišta čoveka prostrtog pred nekom statuom Majke Zemlje - sve su to bogohulni ili otpadnički oblici poricanja njenog temeljnog zakona, po kome su sva ljudska stvorenja istorodna i jednaka, njena deca, *braća isestre* te *kopilad.*

Platonovo učenje pak pruža dobro polazište za određenje prirodnih nacija. Ono je potvrđeno svojstvom postojanih zajed- nica da silom vekovima dugog boravka u određenom prostoru stiču sve jaču etničku homogenost, šireći i produbljujući genetske veze članova te asimilujući pridošlice. Stoga evropski čovek iz vremena pre industrijske revolucije nije bio toliko kolebljiv pri upotrebi reči *nacija* - kako često pretpostavljaju istoričari nacionalizma - koristeći je za određivanje etničkih zajednica ali i stanovnika provincija, regija ili gradova. Ako ostavimo sad po

strani metafizičku razinu te odgovarajuću mrežu korespodencija, ostaje nepobitna činjenica da je većina stanovnika regija ili gradova o kojima je reč bila povezana nizom sprega, od genet- skih i povesnih do kulturnih i političkih. U nekim slučajevima te sprege su biie toliko jake da su - suprotno modernim procesima *internacionalizacije* ili *globalizacije,* što potiru razlike u pravcu opšte i planetarne *uravnilovke* - uzrokovale i podsticale ogromne diferencijacije, čak i unutar jedinstvenih kulturnih prostora te na majušnim razdaljinama.

Dobar primer pruža renesansna Italija: dovoljno je samo porediti likovnu umetnost Firence i - samo nekoliko stotina kilometara dalje - Venecije tog vremena pa videti osvedočenja ogromnih razlika između *forma mentis* fiorentinske i veneci- janske *nacije,* koje su, uostalom, raspolagale i odgovarajućim državama. U Firenci, vizantijska romanika se venčava sa ger- manskom gotikom obrazujući sintezu u znaku hijerarhijskih, asijalnih i simetričnih struktura te čvrstih oblika i psihološkog realizma samopouzdanog pogleda na svet. U Veneciji pak, iza zasenjujuće raskošnog, trgovačkog šarenila palete, oblici i struk- ture se rastvaraju, stvari i pojave lelujaju a najcenjeniji majstori, poput Tijepola i Tintoreta, prikazuju teatar sveta kao niz nasu- mično izrezanih kadrove ubrzane prolaznosti, gde preovladava duh nespokojstva i zebnje.

Tu se očituju i etničke različitosti: Toskana je vekovima bila pribežište buntovnika i pustolova, jeretika i slobodoljubivih, koji su na etrurskoj osnovi stvorili borbeni tip Ijudi, nazvanih *prokleti Toskanci* (Maiaparte, 1956), što su se vekovima krvili podeljeni između ideala imperije i nezavisnosti gradova. Venecija, nekad prostor Venda ili Veneta, silom razmaha komercijalne i talasokratske prirode države postala je stecište *international crowd* dok se zgadeno plemstvo povlačilo duž reke Po, vračajući se feudalnoj poljoprivredi, upravijajući svojim imanjima iz prelepih vila i palata arhitekte Paiadija, koje je aristokratsko osiroma- šenje gradilo, nažalost, od trošnih opeka umesto granita ili mramora.

Praistorija nacionalne svesti

Prema veoma rasprostranjenom uverenju modernih isto- ričara i politikologa, *nacionalizam* i *nacija* su patenti modernog doba, stari ne mnogo više od dva stoleća. U pitanju je jedna od niza (samo)obmana moderne misli jer su izrazi nacionalne samosvesti u domenu političkih htenja, volja i delovanja jedna od trajnica povesti. Uostalom, bitna svojstva koje moderni sma- traju obaveznim pokazateljima postojanja nacije - od jezika i običaja, preko osobene kulture i istorije, do *"psihičkog sklopa "* (Staljin) i *"duhovnog načela"(*Renan) - ubedljivo poriču pret- postavljenu mladost jer se njihova starost obično meri nizom vekova pa i milenijima.

Novosti u modernim izrazima nacionalne samosvesti potiču upravo od odgovarajućih procesa, svojstvenih modernoj civilizaciji. Bitnu novinu izražava osećanje individualnosti nacije u meri njene potpune odvojenosti od celine prirode. U pitanju je pojava analogna procesima otudenja jedinke modernog čoveka od sveta i društva. Za čoveka drevnih evroarijskih pa i evropskih kultura svaka nacija bila je organski deo kosmičkog poretka, povezan s odgovarajućim elementima sveta stvari i pojava, od zemlje, flore i faune do boja, brojeva, zvukova i sazveždža. U dugoj tra- diciji razmatranja nacija kao plodova dejstava i uticaja geo- grafskih i klimatskih činbenika - od Hipokrata i Aristotela do Bodina i Dvornikovića - možemo prepoznati nesvesne ostatke pređašnjih i viših sagledavanja korespodencija. Uostalom, spoz- najnu perspektivu rečene tradicije moguće je i obrnuti te reći, s punim pravom, da je svaka nacija izabrala prostor koji odgovara njenim predodređenjima.

Po videnju arhajskog ili idealnog čoveka evroarijskih kultura nacije su ukorenjene u Nebu. Stoga i evroarijski suvereni - prema svedočenju niza tradicija - nose znamenja Neba, od nebeskog porekla kraljevske vlasti (Herodot, IV, 5), do božan- skog porekla germanskih kraijeva (Heusler, 1908). Bar u idealnim ili načelmm stanjima te nacije nisu služile ni suverenima, ni bogovima, već su se zajedno s njima, na odgovarajućoj razini

moći, borile za očuvanje i razvijanje svemirskog Reda, opona- šajući kosmotvorčke činove u sopstvenom domenu.

Svest o nacijama kao političkim zajednicama je stara koliko i istorija kao nauka. Najstariji među znanim istoričarima - od Herodota i Tukidida do Tacita i Marcelina - kada misle i na najveće, izvesno mnogonacionalne države, poput Egipta, Persije ili Kartagine, govore o državnim ili političkim nacijama, o *Egip- ćanima, Persijancima* ili *Kartaginjanima,* jer ih tako doživlja- vaju. Platonova *Država* sadrži ne samo visoku svest o karakte- rološkim različitostima nacija sveta (IV, 435e-436a) već i načelo nacionalnog altruizma, protiv bratoubilačkih sukoba i poroblja- vanja:

"Da li tise činipravičnim da Heleniporobljavaju helenske države, ili treba da se, po mogućstvu, nauče dapoštede helensko pleme i da se sami čuvaju da ne postanu robovi varvara? Ja, naime, tvrdim da su helenska plemena medu sobom u srodstvu i da su domaća, a da su varvarskim narodima strana i tuđa... Ako se, medutim, Heleni bore protiv Helena, reći ćemo da su oni po prirodi prijatelji, a da je Helada u takvom stanju bolesna i pobunjena i takvo neprijateljstvo treba nazvati neslogom. " (V, 469b - 470d)

Kada povesničari modernog doba ističu ideal *siobode* kao jedno od osnovnih obeležja modernih nacija, što ih čine, navodno, pojavom bez presedana u istoriji (Chabod,1967) - nameće se pitanje da li su dobro pročitali bar delo rodonačelnika te nauke, Herodota, što sadrži slavni odgovor Atinjana predlogu Aleksandra Velikog da sklope mir s Persijancima:

"Znamo to i sami da Kserks ima nekoliko puta veću vojsku nego mi, te na to ne treba uzalud trošiti reč. Aii naša ljubav prema slobodi je tolika da ćemo se braniti dokle god budemo mogli. Nemoj ni pokušavati da nas nagovoriš da skiopimo mir s varvarinom, jer te nećemo poslušati. " (Istorija, VIII, 143).

Možda je iziišno isticati da to slobodoljublje nije samo odlika veoma kultivisanih Atinjana već je opšte svojstvo etosa evroarijskih naroda, s kojim se predstavljaju već na prvim znanim koracima po scenama istorije. Primerice, upravo u slobodarstvu, jednom od izrazito *nacionalnih* svojstava Germana, Tacit je uočio silu koja nadmaša i najjače države njegovog vremena: *"Ni Samnićani, ni Kartaginjani, ni Španci i Gali, pa čak ni Persijanci, nisu nam zadali toliko posla, jer je lakše pobediti Arsakovo kraljevstvo nego germansku slobodu "(Germania, XXXVII)*

Tacitovo delo nam svedoči da *nacionalni ponos* nije nekakvo jedinstveno svojstvo modernih nacija te nacionalizama već pojava koja je u drevnim vremenima bila toliko jaka da je odgovarajuća zavist umela da uzrokuje i promene identiteta:

"Treverci i Nervljani tvrde za sebe da su germanskog porekla, pa se čak time i ponose, kao da na taj način hoće da isključe svaku vezu s tromim Galima. "(XXVIII).

Nacionalnu samosvest i nacionalni ponos u političkom domenu osvedočavaju i mnogo stariji spomenici, premda uglavnom posrednim znacima. Primerice, takvo posredno osvedočenje nacije sadrži prvo pevanje *Vendidad,* iz Zaratuštrine *Avesta.* Reč je o najsažetijoj povesti silaska Arija, pokrenutih glacijacijom, od krajnjeg severa ka jugu Evroazije, od arijskog prazavičaja u okolopolarnim oblastima, do iranske visoravni i indijskog pot- kontinenta. Tu povest saznajemo iz obraćanja Ahura Mazde, koji Zaratuštru obaveštava o zemljama koje je stvorio za Arije i u koje su se oni naseljavali, redovno potom napadani od strane zlobogog Anra Mainjua te njegovih demona:

"Ja (koji jesam) *Ahura Mazda stvorih prvo odlično od mesta i boravišta, dobrosazdaniZavičaj Arija* (Airyana Vaejah). *Ali Anra Mainju, veoma smrtonosan, proizvede iz njega veliku nepogodu. crvenu zmiju i zimu, koju su stvorili demoni* (daeva). *Tamo* (su zato) *deset meseci zime, dvaletnja. I oni su studeni za vode, studeni za zemlju, studeni za biljke.* /(to je) *središte zime, srcezime... "{ Vendidad,* I, 2-3)

Sledi opis ostalih petnaest boravišta koje je Ahura Mazda stvorio i u kojima su se Ariji suočavali s odgovarajućim izazo- vima i pretnjama, od spoijnih neprijateljstava do unutrašnjih slabosti, od bolesti što su napadale njihovu stoku (I, 4) i nezdravih, pretoplih klimatskih uslova, zatečenih u predelima *Hapta Hindu* (I, 18), preko vladavine nepravde (I, 5), izopačenja polnih odnosa i mešanja klasa (1,9) te pederastije (I, 11), do sopstvene malodušnosti (I, 7) i lakovernosti (1,15), do izmetanja arijskih suverena (I, 10) i gubitka vlasništva nad zemljom u korist nearija (I, 17).

Pod svetlom shvatljivih poruka *Vendidad* - spomenika koji je do nas dospeo s užasnim oštećenjima i izobličenjima, što odaju dejstva sila dekadencije i zaborava - možemo zaključiti da je u pitanju delo stvoreno ne samo radi religijskih već nadasve političkih potreba Arija. Na tu svrhu ukazuje i sam naslov dela: *Vendidad,* doslovno "*Dato protiv demona* (daeva). "U pitanju je priručnik za borbu protiv demona u službi boga Zla. Na osnovu niza podataka sadržanih u *Vendidad* možemo takode zaključiti da su Ariji jedna etnička zajednica koja ima sva pa i viša svojstva idealne nacije, počevši od pamćenja milenijima duge nacionalne istorije. Mogli bi dodati, uz osmeh ironije, da zajednica Arija o kojoj je reč višestruko ispunjava glavni zahtev koji drug Staljin postavlja na ispitu nacija: pamti čak šesnaest teritorija svojih istorijskih boravišta. I upravo činjenica da je ta zajednica sačuvala svoju osnovnu veru, ethos te običaje, suoča- vajući se s nizom tuđinstava i neprijateljstava, različitosti i opre- čnosti - visoko svedoči o čvrstini tela nacije što sadrži odgo- varajuće osobenosti.

Celo sedmo poglavlje *Manava-Dharma-Castra,* temeljnog kodeksa etičkog, pravnog i političkog života indijskih Arija, posvećeno je upućivanjima u veštine politike i strategije, shva- ćenih u smislu upravo šmitovskog dualizma prijatelj-neprijatelj, odnosno Ariji-neariji. Taj jedinstveni spomenik je sav prožet bezbrojnim uputstvima, nalozima i zabranama protiv sparivanja i mešanja Arija s nearijima, što odaje očajničku borbu za oču- vanje majušne arijske nacije osvajača indijskog potkontinenta od rastvaranja u okeanu domorodačke, uglavnom dravidske, sive i crne rase. Taj kodeks svedoči da je u pitanju nacija koja je raspolagala ne samo svojstvima kakva iziskuju najzahtevniji moderni kriterijumi već i druga te znatno viša. Prema određenju tog zakonika nije dovoljno puko rodenje - dakle etničko poreklo - da bi čovek bio priznat kao pripadnik arijske nacije: on je morao biti *dvi-ja, dvostruko roden',* odnosno preći put upući- vanja te doživeti metafizički preobražaj:

"Ako (pripadnici) *tri kiase nisu podvrgnuti rituaiu preobražaja upravom momentu - onigube mogućnost da nauče*

stih posvećen sunčanom bogu, postaju bezakoniei i prezreni od Arija. "(II, 39)

Jedan od najdrevnijih spomenika arijske kulture, spev *Mahabharata,* sadrži izvesno najpotresniji primer herojske ver- nosti nacionalnoj zajednici, koja je jača i od božanskih ponuda besmrtnosti. Junak Dananjaja, tragajući za vanrednim oružjem, kako bi izbavio svoj narod iz poraza i povratio izgubljeno kra- ljevstvo - na kružnom putu oko *središta sveta,* metafizičke pla- nine *Meru,* kroz uzlazni niz inicijatskih ispita herojstva - doseže konačno božansko boravište, stupa među bogove te traži pomoć od Indre, koji mu odgovara:

"'Sad kad si dospeo ovde, čemu ti služe oružja, o Dana- njaja? Izaberi božanske moći, večne svetove, jer si dosegao do vrhovnog života.' Tako ispitivan, odgovori Dananjaja bogu s hiljadu očiju: ' Ni svetove večne, ni moći božanske - a čemu, inače, (takva) *sreća? - pa nigospodarenje nad svim besmrtnim ja ne želim, o kralju trideset bogova. Rod u prašumi ostavivši, neprijatelja ne savladavši, sramotu bih stekao u svim svetovima izasva vremena.* '"(III, 284)

Vernost srodstvu - što povezuje članove porodice, uvezuje porodice u pleme a plemena u naciju, kada steknu političku samosvest i volju - osnovni je pokretač središnog dela *Mahab- harata,*

speva *Bhagavat-gita,* gde uoči bratoubilačke bitke, mladi ratnik, Ardžuna, poverava bogu Kršni, *avataru* solarnog boga Višnu, svoju odbojnost spram borbe koja predstoji. Njegovo odbijanje da stupi u borbu je zasnovano na deontološkoj etici i spoznajnoj perspektivi koja povezuje pojedinca i porodicu sa celinom zajednice, kroz sva vremena:

"Ja ne žudim za pobedom, o Kršna, ni za kraljevstvom, ni za zadovoljstvima. Čemu služi kraljevstvo, o Govinda (Kršna), *čemu zadovoljstva pa i sam život? Oni zbog kojih mi želimo kraljevstva, užitke i zadovoljstva, upravo oni se bore, odustajući od života i bogatstava, učitelji, očevi, sinovi i dedovi, ujaci i zetovi, unuci i rodaci te drugi srodnici. Ja njih ne želim da ubijam, o Madusudana* (Kršna), *pa makar oni mene ubili; ni za trostruki svet* (to ne želim); *nikad to ne bih učinio za Ijubav vlasti nad zemijom... Kada jedna porodica propada, najdrevniji zakoni* (vrlina) *zamiru, a kada je zakon zamro, nepravda*

podvrgava celu porodicu. I kada je nepravda ta koja preovla- dava, o Kršna, žene našeg (arijskog) *roda postaju potkupljive a kada žene postaju potkupljive nastaje mešanje rasnih klasa* (varnasamkarah). *I to mešanje je pakao za one koji su uništili porodicu i za samu porodicu; i tu padaju i duhovi njihovih predaka, lišeni*(kultnih) *žrtvipirinča i vode... Takogovoreći, na bojnom polju, duše izmučene, Ardžuna sede na borna kola i odbaci odsebe luk tepregršt strela,* "(I, 32-47)

Trezori vrhunskih kristalizacija iskustava evroarijskih naroda sadrže i niz epskih i mitskih osvedočenja pojave koju danas zovemo *nacionalna samosvest.* Ponekad, ta samosvest o nacionalnoj posebnosti te osobitoj misiji određene nacije doseže metafizičke horizonte, kako svedoči *kosovski zavet* u srpskoj tradiciji. Prema epskom predanju, pred odsudnu bitku protiv islamske mase zavojevača, na Kosovu polju, 1389. godine, vođ Srba, knez Lazar, suočio se s izborom između *zemlje* i *.neba,* izmedu održanja vlasti po cenu pokoravanja volji dušmana i borbe, poraza te večne, nebeske slave. Knez Lazar je izabrao poraz, smrt i večnu, *nebesku* slavu, svesno ili nesvesno izvršavajući herojski uzor metafizičke svrhovitosti poraza, sadržan u drevnom mitu niza kavkaskih naroda o nestanku Narta. Ako Srbi ne potiču s Kavkaza, taj mit su im verovatnmo preneli Sarmati, odnosno Alani, tokom zajedničkih pohoda.

Prema završnom činu mita o Nartima, oni su bili najjači narod na svetu, sve dok im neko nije predložio da snagu odmere s Bogom te da ga privuku na megdan uskraćivanjem žrtvi. Lišen namerno svih počasti oglasio se izazivačima te pristao na borbu pod jednim uslovom: *"Ako ja budem jači, šta će vam biti poželjnije: da vaša rasa bude uništena ili da vas naslede rdavi potomci?"*Neko* od Narta je glasno opazio kako je bolje imati i rdave potomke nego ostati bez potomstva ali je presudio junak Urizmag: *"Ne, bolje je ostati bez potomaka. Kakve potrebe imamo da živimo beskrajno. Ono što je nama neophodno nije jedan život već večna slava.* "(Dumezil, 1965)

Jezgro prepričanog mita sadrži ne samo herojsku dimenziju već i neumoljivu logiku ekonomije uloga zajednica u koncertu čovečanstva: ako je smisao života Narta to što su oni najjači na svetu te ako oni konačno dožive poraz, pa makar i od samog boga - onda se time okončava svaki razlog njihovog nacionalnog postojanja. Činjenica da je mit o izboru Narta prenet samo Srbima, jedinoj istorijskoj naciji koja ga je postvarila, u novom obliku, ukazuje na pokazane, metafizičke

korene nacija. Uprkos svoje malobrojnosti, naselivši se na *"sred carskog druma"*- što kopnenim i rečnim, stvarnim i virtualnim puteVima neposredno povezuje Evropu s Bliskim Istokom i Centralnom Azijom - Srbi su vekovima borbeno branili svoju zemlju od osvajačkih pohoda najvećih svetskih sila, od Istočnog carstva i osmanske pseudoimperije, do Austro-ugarske imperije, Trećeg Rajha i SAD te *"novog svetskog poretka"*. I možda nije izraz puke slučajnosti već više nužnost, što potiče iz ukrenjenosti nacija u Nebu, da je pad skoro svih tih sila počeo upravo sukobom sa srpskom odlučnošću. Reč je nadasve o odlučnosti izbora Neba, izvršenja *kosovskogzaveta.*

Slobodni smo zaključiti da idealni čovek evroarijskih kultura ume videti u naciji mnogo više pa i značajnije uloge od onih koje ona ima počevši od Francuske revolucije, kao puki, uglavnom samo formalni nosilac suvereniteta a zapravo lažna isprika za vladavinu otudenih pseudoelita.

Heleni, iznad svega

I u očima helenskih i rimskih filosofa te istoričara nacija je živo telo povezano nizom uzročnoposledičnih veza s oko- linom i osnovom. Već smo ukazalio da kroz takva sagledavanja prosijavaju drevnija i viša učenja o korespodencijama svetova stvari i pojava, Neba i Zemlje. Valja istači da prvi povesni istraživač formativnih uticaja okoline na nacije, Hipokrat, u gla- sovitom ogledu *O vazduhu, vodama i mestima,* uočava ne samo moć geoloških i klimatskih već i političkih te genetskih uslov- Ijavanja, uz uverenje da se i veštački stečena svojstva nasleđuju (XIV). Sve te sile skupa, po Hipokratu, određuju ne samo prirodu i karakter nacija već i kontinentalnih skupina, *Evropljana* i *Azijata.*

"Ravnodušnošću i malodušnošću biva hranjena strašiji- vost dok su muževne vriine podsticane nedaćama i naporima. Zato su, dakle, borbeniji Evropljani a osim toga i zbog druga- čijeg političkog ustrojstva, jer nisu podvrgnuti monarhiji, kao

Azijati. Sad, tamo gde je na snazi monarhijska vlast Ijudi su nužno kukaviee, kao što rekoh ipre. Duše su im slugenjarske te odbijaju da se dobrovoljno suoče s opasnostima mimo sopstvene koristi, radi odbrane tude vlasti. Siobodni Ijudi pak, u sopstvenom interesu a ne zbog drugih, biraju put opasnosti, sami sebe pod- stiču i smelo nastupaju ka pogibelji jer oni sami odnose pobed- ničku nagradu. "(XXIII)

Navedeno opažanje slavnog enciklopediste sa Kosa je preteča teorija modernih liberala o despotskoj prirodi monar- hijskog sistema. Kada govori pak o smelosti *slobodnih ljudi* ani se kao da ima u vidu moderno, liberalno shvatanje države-društva, u smislu skupa građana ujedinjenih radi ostvarenja pojedinačnih interesa. Jedno je izvesno: izložene modele sprege etnokarak- teroloških i geopolitičkih spoznaja nalazimo u delima toliko velikog broja istoričara, filosofa i mislilaca - počevši od Hipo- kratovog savremenika Herodota, preko Platona i Aristotela, Tuki- dida i Posidonija, Prokla i Marcelina, sve do Bodena i Montes- kijea, Dvornikovića i Gumiijova - da se ta činjenica ne može objasniti snagom uticaja enciklopediste s Kosa već optikom imanentnom svetonazoru i iskustvu evroarijskog čoveka. I zato, kako svedoči upravo Herodot, kada je Kserks upitao Demareta, odbačenog kralja Sparte u persijskom egzilu, o borbenoj sprem- nosti Helena, on mu je odgovorio sažetom lekcijom o jedin- stvenim svojstvima spartanske nacije:

"UHeladije uvek vladalo siromaštvo, ali su oni, zahva- ljujući svojoj mudrosti i strogim zakonima, stekli vrlinu pomoću koje se Helada brani od siromaštva i ropstva. Svaka čast svim Helenima koji stanuju oko onih iz dorskih pokrajina, aii neću o njima svima da ti govorim, nego ću ti rećl za Spartance da oni nikada neće pristati na to da, na tvoj zahtev, gurnu Heladu u ropstvo; naprotiv, oni će tiizaćina megdan, makar da cela ostala Heiadaprede na tvoju stranu... "(Istorija, VII, 102)

Jedno od najbolnijih osvedočenja slabosti osećanja pri- padnosti prirodnoj, objektivnoj naciji te snage osećanja pripa- dnosti subjektivnim, političkim podnacijama su upravo brato- ubilački, Peloponeski ratovi, koji su satrli najbolje ljudske mate- rijale helenske zajednice te uništili njenu kulturnu i političku, vojnu i ekonomsku moć. I to je, kao što smo prethodno istakli, dobro uočio Platon, ukazujući da je "*Helada u takvom stanju bolesna"(Država,* V,470c) te implicitno pozivajući Helene na nacionalno pomirenje.

Ipak, stvarno stanje bilo je etnički mnogo složenije od pretpostavljene heienske homogenosti. Ono najdublje, potmulo ali trajno etničko neprijateljstvo potomaka pelaških domorodaca spram potomaka dorskih osvajača - izraženo i stalnom borbom za prevlast nad Delfima između Dionizija i Apolona - produ- žavalo se kroz politiku. U pitanju je osnovni sukob između pro- menljivih koalicija kristalisanih oko *otvorenog društva* multikul- turne i demokratske, plutokratske i talasokratske Atine, na jednoj strani i *zatvorenog društva,* jednoetnokratske i aristokratske, pat- rijarhalne i ratarske Sparte, na drugoj strani. Ipak, kada bi se nad Heladom nadnela senka azijskog osvajača, osećanje pripadnosti idealnoj političkoj naciji umelo je da prevlada u srcima odro- denih Helena Atine te i nad svim ostalim helenskim medu- sobicama i neprijateljstvima.

Prema navodu Herodota, dobar primer te svesti o pripa- dnosti helenskoj naciji pružili su Atinjani u odgovoru na bojazni Spartanaca da će popusitti pod nagovorima Aleksandra Make- donskog i sklopiti mir s Persijom:

"Sasvim je razumljivo što se Spartanei boje da ne sklo- pimo prijateljstvo s persijskim kraljem. Ali je ipak to sramota što ste se poplašili, iako znate stanovište Atinjana, jer nema na svetu tog zlata, niti lepe i bogate zemlje cime bi nam se moglo platiti da dobrovoljno pređemo na stranu Persijanaca i da pomo- gnemo da Helada padne u ropstvo. Ima mnogo stvari koje nas sprečavaju da to učinimo ikad bismo hteli. Prvo i najvažnije što nas sprečava jesu spaljeni iporušeni kipovi i hramovi bogova, zbog kojih smatramo za svoju svetu dužnostpre da se osvetimo onome ko je to učinio, nego da se s njim sprijateljimo. A pored toga, i mi smo Heleni, i govorimo istim jezikom kao i vi, i u našim žilama teče ista krv; imamo iste bogove i iste hramove, iste žrtve i iste običaje, pa bi bilo sramota da Atinjani budu izdajnici svega toga. Znajte bar sada, ako slučajno ranije niste znali, da dokle god bude ijednog Atinjanina u životu, nećemo se pomiriti s Kserksom."(.Istorija, VIII, 144)

Možda je izlišno isticati da navedeni odgovor sadrži toliko razvijeno određenje nacije da nimalo ne zaostaje za najzahtevnijim među modernim, poput Staljinovog. Svi eiementi su tu jasno predočeni, od zajedništva u veri, jedinstevnog jezika, preko pretpostavjene etničke jedinstvenosti, do jedinstva u kulturi i običajima. Navedeni govor svedoči ne samo o nacionalnoj svesti Atinjana već i

o njenom političkom rangu: u domenu spoljne politike, odnosa prema drugim, nehelenima, nacionalna solidar- nost je vrhovna vrednost, iznad svih ideoioških različitosti i sukobljenosti.

Neostvarena odluka Julijana Imperatora

Na ovom mestu našeg izlaganja neopohdno je ukazati i na jednu veliku a nepostvarenu mogućnost istorijskog preokreta sadržanu u političkom svetonazoru zasnovanom na uvidu u ogromne različitosti rasa i nacija koje je obuhvatala rimska imperija. Reč je o mogućnosti osvedočenoj u otvorenom pismu Julijana Imperatora protiv izrođenih građana Antiohije, ispi- sanom uoči bitke protiv Persijanaca, u kojoj je izgubio život. Taj spis, *Misopogon,* karakteriše prezir spram levantijskog sveta i goruća nostalgija za Evropom keltskih i germanskih naroda, koje je dobro upoznao braneći i odbranivši od njihovih napada već izgubljene, zapadne provincije imperije. Imperator prvo ocrtava razlike, retorički preuzimajući uiogu Antiohljana koji mu se obraćaju s prekorom: *"Zar nisi shvatio da smo mi daleko odtoga da budemo Kelti ili Tračani ili Iliri? Zar ne vidiuš koliko dućana ima u ovom gradu?.A ti si omražen medu trgovcima jer ne dopuštaš da narodu i došljacima prodaju potrepštine po onoj ceni po kojoj žeie. " (349d-350a)*

Sledi ispovest nostalgije:

"Ja sam imao posia s Keltima i Germanima i Herci- nijskom šumom od trenutka kada sam odrastao i proveo sam onde već mnogo vremena, kao nekakav Iovac koji se druži s divljim zverima i koji se srodio s njima. Onde sam se susretao s karakterima koji ne umeju ni da laskaju, ni da se ulaguju, nego umeju samo da se jednostavno i slobodno ophode prema svima podjednako." (359bć)

Po svemu sudeći, u dubini svoje duše, Julijan Imperator je doneo odluku - koju će drugi postvariti vekovima kasnije - da posle očekivane pobede nad Persijancima središte svog delo- vanja uspostavi tamo gde mu je srce žudelo da ode. Pod svetlom navedenih sećanja to je jedini smisao inače tajnovite poruke, izrečene pri kraju spisa: *"Prepustivši se Adrasteji, otputovaću k drugom narodu i drugačijim gradanima.* '(370b)

Ostaje nam samo da razlučimo prirodu rasnih ili nacio- nalnih razlika koje je uočio Julijan Imperator. Da li je pod njegovim pogledom suština tih razlika počivala upravo u domenu svetonazora? Ili pomen *Hereenijskih šuma* ukazuje ne samo na jednog prethodnika, Juliusa Kezara, već i na njegovo opažanje kako civilizacija slabi snagu naroda? Ističući kako su nekad Kelti bili jači od Germana, otevši im "*najplodnije zemlje oko Hercenijskih šuma",* Kezar opaža kako se odnos snaga preokrenuo jer su oni zbog blizine rimskoj civilizaciji *"imali mogućnosti da upoznaju udobnosti života.* "Stoga su, *"malo po malo navikli da sebe smatraju slabijim, pretrpevši poraze u mnogim bitkama, tako da danas ni ne pomišljaju da se porede s Germanima na bojnom polju. "(De bello Gallico,* VI, 24)

Jedno je izvesno: da Julijan Imperator nije pao u borbi protiv Persijanaca i da je postvario želju izrečenu u poslednjem spisu, istorija bi bila posve drugačija. Imperija bi verovatno izgubila azijske i afričke provincije ali bi upravo zato bila spasena, ozdravljena te obnovljena silom pomeranja njenog idealnog, formativnog i informativnog središta ka severu, medu germanske,

keltske te slovenske narode, gde bi Julijanova velika ideološka borba bila duboko shvaćena i srčano prihvaćena u pravcu velikog uspravljanja.

Nacija, poslednja uzdanica

Julijanova pisma i spisi - iz perioda nošenja imperator- skih dužnosti i odgvornosti - osvedočavaju rastuće razočarenje zbog poraznih ishoda njegovih očajničkih poziva sugrađanima na obnovu *paganitas.* Ipak, u tim iskazima nema ni jednog traga slabljenja njegove vernosti bogovima. Stoga je njegovo htenje da otputuje *"ka drugom narodu i drugačijim gradanima* "izvesno bilo pokretano nadom ili uverenjem da će tamo njegovi pozivi naići na najpotpunije, priželjkivane odzive.

Nije prvi put da se u velikim krizama pogledi nade okreću ka naciji a ne ka nekoj veri ili ideologiji, političkoj doktrini i državnom sistemu. Ono što izaziva određenu krizu upravo je imanentno odgovarajućoj veri ili ideologiji, doktrini i sistemu ili njihovim sukobima te ratovima. Ispod tih superstruk- tura osnova nije obavezno sačinjena od nacije. U povesnoj smotri često nailazimo na (mehanička) društva, *meiting-pots* pa i mase, puke gomile. Niko se ne obraća njima za spas jer ni društvo, mehanički skup jedinki a kamoli *meltingpot,* masa ili gomila nemaju u sebi nikakvo sopstveno, pozitivno načelo usme- ravanja i oblikovanja, podržavanja i očuvanja života. Stoga je obraćanje nacijama - tamo gde postoje - obavezni znak velike krize superstruktura, simptom rastućeg ili opšteg gubitka vere u njihovu moć da i dalje uspešno organizuju te biagotvorno pod- stiču životnost čoveka i zajednice.

Uverenje modernih povesničara i politikologa da su *nacionaiizam* i *nacija* pojave moderaog doba, bez presedana, zapravo odaje krupnu grešku u spoznajnoj perspektivi, odnosno duboko nerazumevanje predmeta saznanja. Moderni *naciona- lizam* i *nacija* nisu plodovi nekakvih političkih oslobađanja ili napredaka već dubokih kriza: nakon urušavanja i raspadanja svih superstruktura pa i države, tu se ukazuje golina tela nacije čija životna sila ume da odoleva i najvećim udarima u areni istorije. Dobar primer pruža nam svedočenje koje je pružio bivši kapetan austrougarske vojske, Borer, iz Orebića, piscu Ernstu Jingeru, leta 1932. godine:

"Drugačiji način na koji se dogodio prevrat u Austriji postao nam je naročito jasan kad nam je Borer jedne večeri pričao o dogadajima koji su se za vreme revolucije odigrali u brodskoj oficirskoj menzi, u Splitu. Kod nas u Rajhu se, pored ostaiog, moglaprimetitiraziičitost socijainih slojeva; ovde su se, medutim, otvoriie provaiije raziika medu narodnostima. U priči čestitog kapetana odjekivao je užas koji je osetio kad se staro društvo drugara, jednoga dana, kao pod dodirom čarobnog

štapića, raspalo na Poijake, Čehe, Srbe, Slovenee, Hrvate i Italijane iraspršilo na sve strane. "(Juenger, 1990).

Veoma često, iz kriza i slomova imperija i pseudoimpe- rija nacije izranjaju izrođene i lišene svake veze s višim, s Nebom. Uostalom, talas modernih nacionalizama počeo je iz najveće krize hrišćanske religoznosti, iz protestantske reakcije. U polemici protiv Rima vode protestantizma su koristili *Stari zavet* ali su pristalice sticali uglavnom pozivanjem na drevna, pogažena prava i

slobode nemačke nacije. I tu vidimo učinak obeležen magijom podudaraosti suprotnosti: iz protestantizma su proistekle dve glavne a suprotstavljene ideološke sile modernog doba: liberalni kapitalizma sa socijalizmom, s jedne strane i nacionalizam, s druge. Povesnu novinu tih pokreta ne čine njihovi sadržaji već vanredne razmere rasprostranjenosti i snage, bez presedana.

O ogromnim snagama što mogu počivati u nacionalnoj svesti i nacionalizmu te rodoljublju ubedljivo svedoči pobedo- nosni ishod Staljinove odluke da rat koji je SSSR vodio sa silama Osovine proglasi *Otađbinskim.* Suočen sa strašnim vojnim, ideološkim te moralnim porazima, s činjenicom da narod doče- kuje osvajače kao oslobodioce od komunističkog terora, shva- tivši da ne postoji jaka volja da se brani zemlja *komunizma* od *nacifašizma,* Staljin je preko noći odbacio ideološki profil i pozvao u pomoć rusko rodoljublje te i sveštenstvo sa stegovima i znamenjima *Svete Rusije.* I kada se urušavala jedna polovina sistema demonije ekonomije ovog sveta, dakle *socijalistički sistem,* u njegovim ruševinama, mase nisu tražile ideologiju te poredak istorijskih pobednika, dakle Iiberalni kapitalizam - koji im je nametnut silom izdaja i prevara, ucena i pretnji - već su se okrenule okrilju nacije i govoru nacionalizma kao jedinom putu spasa. Nije slučajno da se u govoru poraza, u ruševinama soci- jalističkog sistema, ponekad s istih mesta čuju reči nade čije je ime *nacija* i *Evropa.*

Kako smo već opazili, iz najvećih kriza ume da izbija i svest o idealnom evropskom jedinstvu, samosvest o pripadnosti evropskoj porodici nacija. Objektivni nacionalizam i istinski evropeizam - zasnovan na stvarnim nacijama kao ideologija njihovog idealnog zajedništva - dva su samo kvantitativno

različita stupnja političke samosvesti. U idealnoj perspektivi oni su organski povezani u hijerarhijskom poretku gde je nacija osnova s koje se polazi a Evropa zajednički, metageografski imeniteij jedinstva ka kome se teži.

Kako smo već predočili, premda je veoma retka pojava u povesti, sprega nacionalizma i Evrope kao idealnog okupiteija nacija je veoma drevna. Ideja nacionalnog jedinstva - izvedena iz svesti o jedinstvenom poreklu, koju su veliki helenski tragi- čari suprotstavljaii bratoubilačkim sukobima i neprijateljstvima - pojavljuje se po prvi put spregnuta s idejom Evrope u bese- dama Isokrata nad ruševinama atinske moći, iscrpljene Pelopo- neskim ratovima.

Kao da je neprijateljstvo iz Peloponeskih ratova neka besmrtna sila, Isokrat se zalagao da ona bude usmerena od unu- trašnjosti ka spoljnom prostoru. Premda je oplakivao samo sudbinu svoje Atine, opominjući ostale, prvenstveno protivnike, Spartance, da je njena pomorska prevlast bila od koristi svim Helenima, Isokrat je uvidao neophodnost saveza sa Spartom radi preporoda svih helenskih država. U besedi upućenoj Fiiipu, on poziva makedonskog kralja da ujedini i povede Helene u rat protiv Persijanaca, obrazlažući tu potrebu razlozima koji odaju demoniju ekonomije svojstvenu demokratskoj, talasokratskoj i merkantilnoj Atini:

"Imaj u vidu kako je sramotno trpeti to da je Azija u boljem položaju od Evrope i da varvari uživaju u blagostanju većem nego što je helensko; osim toga (imaj u vidu) *da su oni čija vlast potiče od Kira, koje je majka ostavila na ulici, prozvani 'Veliki Kralj', dok su potomci Herkula, uzdignutog*

od svog oca na rang bogova zbog svojih vrlina, oslovljavani sa skromnijim titulama. Ne sme se dopusti da tako nešto više traje već treba oboriti ipromeniti sve." (Filipu, 132)

Valja istači da je Isokratov politički svetonazor dvostruk te protivurečan, što je takode svojevrsno osvedočenje dubine krize. Za Isokrata helenski nacionalizam koji ispoveda je samo sredstvo ostvarenja imperijalne ekumene i odgovarajućeg, prosvetiteljskog širenja superiornih vrednosti atinskog sistema uljuđivanja, odnosno kulture. Na tome mestu nacionalista pos- taje kosmopolita, načelo krvi ustupa mesto načelu bratstva po duhu te Isokrat u *Panegirikonu* ponosno izjavljuje: *"Onaj ko učestvuje u našoj uljudbije Helen u višem smisiu nego onaj ko s nama deli samo isto poreklo. "(51)*

Taj osvajački poriv imperijalnih razmera, nakićen zvečkama *eivilizacijske misije* i *kosmopolitizma* - kao prauzor *forma mentis* britanskog, takođe demokratskog, talasokratskog i merkantilnog pseudoimperijalizma - izvesno je tuđ helenskom čoveku, pogotovu njegovom osećanju za *meru.* On dolazi iz već uveliko izrođene i suštinski anacionalne Atine. Radi potpunije predstave potrebno je sagledati i istorijske podsticaje osvajačkim snovima: vekovima istrajne senke pretnji koje su se uzdizale iz Azije. Ideja o panhelenskom jedinstvu je prevashodno plod tih pretnji i ta činjenica je u osnovi čuvenog Aristotelovog opažanja da bi *"rod Helena... mogao zavladati svima da se okupi u jednu državu. "(Poiitika,* VII, 1327b, 29-35)

Možda je izlišno napomenuti da je istorija ispunila i Isokratove, kao i Aristotelove političke snove. Pod nadahnutim i nadahnjujućim vođstvom Aristotelovog učenika - helenska nacija se ujedinila u jednu državu, čiji imperijalistički i kolonijalni zamah je dosegao obale Inda, ali nije preživeo smrt svog suverena. Ipak, kulturna hegemonija Atine, koju je Isokrat zagovarao, kao sredstvo legitimisanja te održanja imperijalne prevlasti, trajala je i bez imperije, vekovima a u mnogim evropskim mislima i srcima čak do naših dana. Neophodno je istaći da je ovde reč o kulturnoj hegemoniji onog dela Atine koji je bio protivnik vladajućeg, demokratskog duha i ustrojstva što je umelo da i najbolje sugrađane otera u izgnanstvo ili smrt, poput Ksenofonta i Sokrata.

Povesno poslednja velika pojava sprege nacionalizma ili nacionalizama i ideje Evrope bila je upriličena pod senkom Drugom svetskog rata. Nema nikakve sumnje da je okretanje političke strategije Trećeg Rajha ka ideji *"Nove Evrope"* ili *"novog evropskogporetka"bi\di* cinična iznudica niza političkih i vojnih izazova, od gubitka iluzija u preokret britanske politike i stupanja američke sile u ratnu arenu do nadasve neočekivanog zastoja armija Trećeg rajha na Istočnom frontu.

Skučeni okviri malograđanskog nacionalizma nisu omogućavali političkom mišljenju Adolfa Hitlera da se uzdigne do stvarenih uvida u fenomene rasa te je njegova, navodno *rasistička* poiitika bila zapravo svesno protivrasna, otvoreno uperena protiv velikih delova bele rase. U suštini, on je pojam *bele rase,* svodio, *de facto,* isključivo u germanske okvire nacija. Priželjkujući naivno i neobavešteno savez s germanskom Velikom Britanijom, Hitler je poštedeo zarobljavanja skoro celokupnu, kod Denkerka iskrcanu i poraženu armiju *podlog Albiona,* dopu- stivši da se ona nesmetano vrati na ostrva, verovatno se uzdajući da će takva velikodušnost duboko potresti i

preobratiti potomke Angla i Saksonaca. Tako su stratezi Trećeg Rajha propustili jedinstvenu priliku da za dugi period vremena obezbede spokoj- stvo na Zapadnom i Afričkom frontu.

S druge strane, niz dokumenata i svedočanstava, sve do Hitlerovih *govora za stolom* (Hitler, 1953) svedoče da je krajnji cilj *Drang nach Osten* bilo osvajanje evroazijskih prostora slo- venskih naroda i njihovo svodenje u rezervate novog ropstva. Uostalom, i u zvaničnim iskazima ministra propagande Jozefa Gebelsa, radi potreba mobilisanja sveevropskih snaga za borbenu izgradnju *"nove Evrope",* stvarne osvajačke i kolonizatorske namere Trećeg Rajha - po uzoru na britanski kolonijalizam i psedoimperijalizam - loše su skrivane tobože samo hegemon- skim namerama:

"Naši (evropski) *unutrašnji sukobi lišavaju nas poiitičke i ekonomske vitalnosti na teritorijalnoj osnovi, koja bi nas učiniia sposobnim da održimo našu* (superiornu) *poziciju za sledećih stotinu godina... Koordinacija napora pojedinih nacija u političkom domenu je moguća samo ako jedna grupa sila preuzme komandu. Iskustvo još od kraja Prvog svetskog rata i istorijsko iskustvo uopštepokazuje da jedan savez grupa nacija - takav da njihovizajednički interesimogu bitipredstavljanisamo od strane jednog giasa - može postojati samo pod hegemonijom jedne sila, koja je jača od drugih, koja je pokazala to i borbama i čija suprava priznata od svih drugih.... Uzamenu za relativno skromne ustupke novom poretku, zainteresovani narodi i države uživaće u ekonomskoj i društvenoj bezbednosti, kakvoj se ne bi mogii nadati u epohi bura i preokreta što nas očekuje.* (Goebels,1942)

Ipak, upravo u najozloglašenijem delu vojnih poredaka siia Osovine rađala se te postvarivala iskrena i nepatvorena težnja nacionalnih osećanja ka evropskom ujedinjenju. Reč je o sprezi što je prevladala nacionalne uskogrudosti u pravcu evropske solidarnosti. Reč je o *Waffen SS,* najvećoj sveevropskoj armiji u povesti Evrope, čiju su dobru petinu sačinjavali dobrovoljci iz skoro svih evropskih nacija, od holandskih, danskih i valonskih preko francuskih do ruskih. Bez obzira na prosude i presude uverenjima dobrovoljaca *Waffen SS* da brane Evropu, evropsku kulturu i civilizaciju od pretnji saveza ' *judeoboljševičkog var- varstva* i *"judeomasonskepliutokratije"*- oni su se nepobitno pokazali kao najpožrtvovaniji i najbolji borci sila Osovine na Istočnom frontu, što osvedočava značaj ideološkog činbenika na poprištima pod senkom boga Marsa. Pod svetlom uvreženih predodžbi, posebni paradoks čini činjenica da se upravo dobro- voljci iz francuske divizije *Charlemagne* bili poslednji branioci Hitlerovog bunkera u Berlinu (Saint-Paulien, 1958).

Prema dobrom opažanju Emsta Noltea, pripadnici *Waffen* ^koji su poticali iz zapadne i severne Evrope mladalački drsko su se suprotstavljali gradanskim uskogrudostima koje su ostavljali u svojim otadbinama: *"Ako je tačno da su među njima isplivavale tendeneije razvoja, takode je istinito da je njihova zajednička borba predstavljala jedno od najneočekivanijih izraza fašističke protivvere." (*Nolte, 1968) Kako svedoči u svojim uspomenama pukovnik *Waffen SS* Leon Degrel - u kome je Hitler javno prepoznao idealnog sina koga nema - borci na Isto- Čnom frontu, suočeni s zadivljujućim heroizmom neprijatelja, umeli su da sagore sve predrasude o Rusima kakve je širila nacistička propaganda:

"Prodirući u Rusiju, Nemci, koji su bili podvrgnuti doista preterano priprostoj nacističkoj indoktrinaciji, zamišljali su da su jedina vredna bića u univerzumu Arija, koji su nužno morali biti divovi, sazdani kao cevi orgulja, plavlji od čaja, s očima plavim kao tirolsko nebo u avgustu mesecu... Može se zamisliti iznenadenje Nemaca kada su, silazeći kroz Rusiju, sretali samo plave s azurnim očima, upravo tipove savršenih Arija, kakve su im usadili da obožavaju. Plave bogove. Iplavuše! I kakve plavuše! Visoke devojke s polja, blistave, snažne, s jasnim plavim očima, prirodnije i zdravije od svega što je okupljaia Hitler-Jugend. *Nije biio moguće zamisliti arijevskiju rasu, ako bi se držaio svetih kanona hitlerizma. U roku od šest meseci, ceia nemačka armija postala je rusofilska. Svuda se bratimilo s ruskim seijacima...* "(Degrelle, 1970)

DA LI JE
EVROPSKA UNIJA **EVROPSKA?**

Sagledavši osnovne sadržaje bitnih osobenosti političkog bića evropskog čoveka u milenarnoj perspektivi njegovog pos- tojanja i postojanosti - možemo pristupiti razmatranju prirode *Evropske unije,* pod svetlom izvedenih načela razlikovanja. Drugim rečima rečeno - možemo odgovoriti na temeljnu zapitanost, koja je pokrenula našu potragu: *Da li je* Evropska unija *doista evropska?* Pre svakog spoznajnog zadiranja u organizaciju o kojoj je reč valja razmotriti njen odgovor na postavljeno pitanje koji ona pruža posredstvom ugovorno izjavljivanih i potvrđi- vanih vernosti načelima demokratije te ljudskih prava, što su uz niz mera i razmera učinaka ekonomija članica uzdignuti na razinu osnovnih kriterijuma prijema.

Ipak, i najpovršnija smotra gradilišta *Evropske unije* mora uočiti hronično protivurečje između svečanih obavezivanja načelima demokratije i stvarnog stanja. Primerice, ono što bi tu trebala biti osnovna ustanova najšire shvaćene demokratije, dakle *Evropska skupština,* skup predstavnika država-članica, izabranih na odgovarajućim političkim izborima, *de facto* nije uspela da prevaziđe, mukotrpnim razvojem, prirodu pasivnog tela, lišenog bitnih te potpunih zakonodavnih moći i prava. Reč je o posred- ničkom teiu podređenom aktivizmu *Evropske komisije,* koju određuju, ovlašćuju ili razvlašćuju postupci unutar ustrojstva *evrokratije*\ daleko od svakog uticaja a pogotovu nadzora *demos*-a. Ida Malji čak smatra da je Evropski parlament, "*marioneta, bez moći odiučivanja, stvoren upravo zato da bi omogućio - tako skriveno od indiskretnih radoznalosti - organizaciju istinskog komandovanja, koncentrisanog u malo ruku što čine Evropsku komisiju, čiji članovi, prema određenju čiana 157. Mastrihtskog ugovora* 'ne traže, niti prihvataju uputstva ni od jedne vlade, niti organa'. *Član 145. određuje da su odluke organa komande* 'izvršne'. *Izgleda prosto neverovatno da dvadeset osoba, s takvom formulom, na koju niko nema pravažalbe, upravljaju sa 375miliona ljudi.* "(Magli, 1997)

Tegobno i sporo napredovanje sistema bitnih odlučivanja - od opšteg prava na *veto* ka pravu nekakve većine - onemogu- ćava *Evropskoj uniji,* već decenijama, da se uspostavi kao jedin- stveno i deiotvorao političko telo. Te nemoći nastoji nadomestiti besomučni aktivizam *evrokratije,* čija je hiperproizvodnja uredbi, propisa i preporaka prečesto sama sebi svrha, lišena ne samo viših formativnih i informativnih načela već i svrsishodnosti. Pod svetlom izloženog stanja razumljivo je što i mnogi pobor- nici *Evropske unije* otvoreno optužuju "*deficit demokratije* . U tom pogledu simptomatična je procena manjkavosti *Mastriht- skog ugovora,* koju je pražio Luiđi Vitorio Majoki, profesor povesti evropskih integracija Univerziteta u Paviji, s katedre koja nosi ime upravo Žana Monea, prvog zakulisnog arhitekte procesa ujedinjenja među Evropljanima:

"Uočava se perverzna posledica oduzimanja rastućeg broja pitanja nacionalnoj, demokratskoj kontroli, kako bi ih poveravali nadnacionalnim ustanovama, kojima ona (demokratska kontrola) *nedostaje. Izato nije mali broj onih koji su u* (Mastrih- tskom) *ugovoru videli elementkoji uvećava 'deficit demokratije' te izoštrava krizu demokratije, što se već uočava u*

zemljama Zajednice pod najrazličitijim oblicima: od odbojnosti spram poiitičkih izbora i povratka snaga krajnje desnice, do pres- tupničkih dižanja nadahnutih ksenofobijom. "(Majocchi, 1996)

Last butnot least, rečeni *"deficit demokratije'* je uočen i sa samog vrha gradilišta *Evropske unije*; optikom izvesno najpre- duzimljivijeg graditelja u njenoj povesti, predsednika *Evropske komisije* Zaka Delora, u osvrtu na loše posledice zakulisnog delovanja "*Očeva osnivača*

"Polemika vođena oko ratifikacije ugovora povratila je raskoi između delovanja upravljača i stupnja priviženosti dela javnog mnenja. Nažaiost, evropska izgradnja se odavno odvija okružena rasprostranjenom ravnodušnošću naroda, predvođena nekom vrstom prijatnog, prosvećenog despotizma. Kada je došao trenutak da se raskine s metodom koji su primenjivaii Očevi osnivači - platili smo oskudnost komunikacija, pedago- gije i debate. "(Delors, 1993).

Neophodno je istaći da su "*deficiti demokratije'* i *"ras- prostranjene ravnodušnosti naroda* svojstveni i podsistemima, odnosno političkim ustrojstvima svih država-članica. Možda je iziišno isticati da bi nas opisivanje bar osnovnih praznina, mana i slabosti sistema modernih, predstavničkih i višestranačkih te parlamentarnih demokratija odveli daleko od našeg osnovnog pravca razmatranja i izlaganja. Uostalom, bar načeino, sami po sebi i za sebe, u određenom prostoru i vremenu, svi "*deficiti demokratije"* nisu dovoljni da poreknu opšte uverenje kako je opredeljenje za demokratiju bitna odlika političkog bića evrop- skog čoveka iz koga ona i potiče, kao njegova legitimacija u areni sveta.

Protivurečja deraokratije

Dakle, prvi korak naše zapitanosti treba da glasi: *da lije demokratija samobitni i najverodostojniji izraz htenja evropskog političkog bića* ? Ako bi odgovor potražili od nekog idealnog, zamišljenog skupa evropske mudrosti - on bi izvesno bio nega- tivan. Ogromna većina najizvornijih i najsmelijih, najradozna- lijih i najdalekovidijih mislilaca Evrope, koji upravo takvim svojstvima najviše predstavljaju stil evropske misli - od Heraklita, Sokrata i Platona do De Mestra, Donoso Korteza, Ničea, Šmita i Berđajeva - pružila je bezbroj iskaza odbojnosti spram apsurda i niskosti imanentnih demokratiji. Izvorno bezo- bličan, demokratski sistem, prema opažanju Platona, "*sadiži sve vrste dižavnih uređenja (Dižava,* VIII, 557d), odnosno pruža mogućnosti i legitimisanja ustanovljenja najrazličitijih te i među- sobno suprotstavljenih obiika vladavine. Reč je o sistemu koji počiva na dva osnovna a potpuno protivurečna načela.

Na jednoj strani je načeio prvenstva svake brojčane većine nad svakom manjinom, odnosno načelo primata vred- nosti kvantiteta nad vrlinama kvaliteta. Na suprotnoj strani je načelo jednakosti, uz podelu takođe jednakih, apstraktnih delića suvereniteta svim punoletnim građanima ili državljanima. Takva deoba je zasnovana na načelu jednakosti što u nizu najznačaj- nijih domena života pojedinca i društva obezvređuje ili obesmi- šljava intelektualne i duševne, iskustvene i obrazovne, stvara- lačke i proizvođačke razlike, idealno svodeći sve na mehanički skup ili gomilu bezličnih jedinki. Već je Tukididov Perikle, u najčuvenijem određenju atinske demokratije, posredno predočio to protivurečje izmedu načela primata većine i načela jednakosti te slobode:

"Reč koju koristimo da odredimo naš politički sistem je demokratija. Ipak, u privatnim parnicama dajemo svakom jednaku težinu i u svakom slučaju u našem javnomživotu vlada sioboda .

Možda je izlišno ukazati da tamo gde vlada većina nisu, niti mogu biti svi jednaki i da tamo gde su svi jednaki vladaju svi ili niko. Izloženo protivurečje otvara široke perspektive mogućnostima vršenja i osećanja nasilja. U ogledu *De la iiberte desAnciens compaieea celle des Modemes,* ispisanom pod senkom užasnih iskustava Francuske revolucije, Konstan tačno uočava da je uzor francuskih revolucionara, sloboda atinske demokra- tije, omogućavala niz nasilja, od ostrakizma do osude te smrti najmudrijeg Atinjanina, Sokrata. Doduše, ono što se u modernom svetu zove *demokratijom* ima malo ili nikakve veze s helenskim uzorom. Primerice, premda mnogi povesni podaci ukazuju da je i atinska demokratija bila zapravo maskirana oligarhija, u tom sistemu, za razliku od modernih, "posredničkih demokratija", narod je vladao, odnosno odlučivao neposredno, dok je načelo jedinstva nalagalo da se nosioci javnih dužnosti biraju žrebom.

Navedeno, Tukididovo određenje sadrži i treće svojstvo demokratskog sistema: težnju jedinki i interesnih grupa da pod povoljnim uslovima svoje pravo na slobodu *od* šire protiv potreba, volja pa i sloboda većine te konačno protiv države. Reč je o težnji poriva ka slobodi *od* zasnovanom ne samo na odgova- rajućem Ijudskom pravu već i na načelu jednakosti - da se u najvećoj mogućoj meri odmetne i od viasti, odnosno da do krajnjih granica smanji domen državne uprave i nadzora. I ta mogućnost se upravo postvaruje u modernim, liberalnim demokratijama, pod senkom atlantskog Levijatana, gde zvanično siavijena i huškana pohlepa ekonomske životinje u čoveku izgoni s političke scene ne samo etiku i religiju te crkvu već i verodostojnu politiku. Opstaje samo politika preobražena u pukog opsiužiteija potreba bezbednosti poslovanja, špekulisanja i tezaurisanja kapitala. U tom sistemu nihilizam plutokratije podstiče etničke, moralne pa čak i seksualno nastrane manjine protiv svetonazora većine, radi podrivanja i razaranja ostataka tradicionalnih vriina i vrednosti, koje uvek i svuda čine okosnicu zajednice, branići je od rasula i preobražaja u amorfnu masu, podatnu svakom nega- tivnom uslovljavanju. *Evropska unija* pruža niz primera kako se uz pozivanje na načelo jednakosti odnos između manjine i većine obrće te većina biva lišena prava na postvarenje svojih potreba, voija i sloboda, za koje *evrokratija* tobože pretpostavlja da mogu povrediti potrebe, volje i slobode manjina, odnosno ugroziti njihova *ljudska prava.* Tako evropska i hrišćanska, ogromna većina u *Evropskoj uniji* postaje talac raznovrsnih pa i brojčano neznatnih manjina. Stiče se utisak da je tu pomeranje težišta političke brige ka individualnim ljudskim pravima zapravo sredstvo kojim se lišavaju svakog prava političke većine, u prvom redu evropske i hrišćanske nacije. Političku nemoć evropskih nacija prati i psihološka te moralna paralisanost koju održava već hronična kriza savesti, kakvu hrane medijski proizvođači javnog mnjenja, optužujući ih za kolektivne zločine ili ugrožavanja manjina. Ta moderna kriza savesti u duši Evropljana izgleda kao sekulari- zovana zamena osećanja krivice zbog "*prvobitnoggreha ".*

Uostalom, upravo je Tukidid posvedočio da je i u tom najslavnijem periodu atinske povesti "*demokratija postojaia samo na papiru dok je u stvamosti vladao princ",* odnosno Perikle.

Načelo jednakosti u domenu politike neminovno iziskuje političko svođenje ljudskog u kostreti pukih fizioloških potreba, po formuli kojom je još atinski sofista Antifon poricao bili kakvu suvislost diskriminacije Helena i varvara: " *To se mdze zakijučiti na temeiju onoga što je od prirode svim ljudima potrebno. Svi to mogupribaviti na isti način i u svemu tome se*

ne razlikuje nijedan od nas, ni varvarin, ni Helen. Ta svi izdišemo zrak kroz usta i nos te jedemo rukama ". Uveravajući svakog ko je bio sklon da ih sluša u tobožnju superiornost retorike nad znanjem, sofisti su zdušno podržavali demokratiju prepoznavši u tom sistemu idealnu mogućnost da mase bivaju usmeravane ili vlast sticana pukom veštinom govora a izvan ili nasuprot istine.

Nije ništa povoljniji ni sud istorijskog iskustva. Skoro po pravilu, već u svom prvom povesnom krugu pojavljivanja i pokazivanja, demokratski sistem se dokazao - slabeći državu silom samosvojstvenih podsticanja jedinki ka slobodi *od* - kao preduslov ili uzročnik najtežih poraza svojih pristalica. Načelno, gubitak rata ne označava obavezno i poraz ideologije gubitnika ali porazi demokratskih država, predvođenih atinskom, uprkos njihovih materijalnih i vojnih nadmoći, izvesno ukazuju na uzroke političke prirode. Prvi veliki poraz helenske demokratije doživele su u bitci kod Mantineje, 418. godine, koja je označila i preokret u korist oligarhija. Platonovo opažanje slabosti gojaznih vojnika sistema posvećenih materijalnom bogaćenju *(Dižava,* IV, 422b) široko je potvrđeno nizom slomova hegemonskih poduhvata demokratske Atine i njenih saveznika, uprkos ogromnih strateških nadmoći: od sramno neuspešnog pohoda na sicilijanske gradove, do konačnog ishoda Peloponeskog rata, u znaku trijumfa Sparte. Ideale demokratije zastupali su i najžešći protivnici evroazijskog preduzeća Aleksandra Velikog, kao i poslednji, nemoćni branioci Helade spram rimskih osvajača.

Porekio demokratije

Činjenica da su povesna istraživanja prve tragove demokratskog sistema uočila na helenskom horizontu sedmog stoleća stare ere - nikako nije dovoljna da potvrdi njegovo evropsko poreklo, u etničko-kulturnom okviru značenja tog prideva. U evroarijskom kulturnom krugu, širom evroazijskih rasejanja, nema drugih tragova pa ni pomena demokratskih načela, izuzimajući u predanju *Vishnu-purana,* gde se društvena

jednakost opisuje kao posledica sioma tradicionaine hijerarhije, odnosno kao jedan od mnoštva simptoma opšte naopakosti, svojstvene *kali-yuga.* Po svemu sudeći arijski tvorci tog pre- danja uočili su ustanove načela jednakosti kod pokorenih masa domorodaca te su ga uvrstili među znake vremena "*mračnog doba* . Ideologija jednakosti sa primatom kvantiteta i ideal slo- bode *od* - upućuju nas ka svom protoevroarijskom poreklu, ka meleskim kulturama, kristalisanim oko kultova Majke Zemlje, rasprostranjenim duž južnog pojasa evroazijskog kontinenta, od Herkulovih stubova do Indije. Bahofen je sa nenadmašenom nadahnutošću opisao lepši ili ugodniji deo tog sveta, prožetog te uslovljavanog mrežama komercijalnih odnosa, obeleženog kul- turama i religijama plodnosti i seksualnosti, obasjavanog mate- rinskim načelima pravde i društvenog ustrojstva, iz

kojih je izvedena i ideja jednakosti svih ljudi, po uzoru na onu određenu pogiedom majčinske ljubavi na sopstveni porod.

Iz istih, pretpostavljenih načela Majke Zemlje, iz odgo- varajućih kosmogonijskih mitova koji su svet stvari i pojava predstavljali kao proces raspadanja idealnog, provobitaog *Jednog,* iznad svih razlika i deoba - što osvedočavaju i siie prirode, ne trpeći nikakve osim sopstvene prepreke ili ograničenja - izveden je i duboko usađivan u odgovarajućem Ijudskom materijalu ideai slobode *od.* Možda je ovde izlišno isticati da je taj ideal, u domenu politike, uvek i svuda, osnovni pokretač demokratskih htenja. Ipak, neophodno je istači kako već i sama predvremenska razina pretpostavljenog, prvobitnog stanja sveta, odnosno *Jednog,* ukazuje na nepostvarivost ideje jednakosti svih ljudi pre okončanja cikiusa raspadanja te obnove idealnog poretka. Prema učenjima o kojima je ovde reč tada više neće biti ni ljudi.

Neophodno je imati u vidu i onu drugu, mračnu stranu tog sveta, ispoljenu osobito u drugom najužem delu svetskog kopna spram vodene mase planete, odnosno spram Indijskog okeana i Sredozemnog mora, što povezuje evroazijski kontinent s afričkim, predodređenom za najveće sudare i mešavine rasa te odgovarajućih kultura. Upravo krajnje razmere rasnih, etničkih i kulturnih suprotnosti te sukobljavanja, produženih, silom mešanja i unutar jedinki, izazivaju u levantijskom *melting pot-u* najveće amplitude klatna masovnih religijskih i političkih pokreta, često u znaku nepomirljivog ili apsolutnog dualizma. Tu klatno pokreta masa doseže polove krajnjih afirmacija i negacija, od idolatrija ženskog elementa ili androginosti, što su umele da nalažu čak i ritualne samoeviracije masa vernika - do okrutnih oblika muške prevlasti, do obespravljenosti, tlačenja i preziranja ženskog elementa; od otpora monogamnim zakonima ili običajima evroarijskih osvajača, čak i silom rituala prinudnih ispaštanja, zvanih *sveta prostitucija* -do potpunog skrivanja žene od tudjih pogleda, nizom pregradnih zidova i tkanina; od potpunog posvećivanja života orgijastičnim užicima čula - do nečuvenih oblika zatomljavanja svih čulnih poriva spram izazova mate- rijalnog i putenog sveta silom povlačenja u pustinjska ili pećinska isposništva; od uzdizanja seksualnog opštenja na razinu jedinog ili poslednjeg, svima datog sredstva doživljaja božanskog - do surovih zatomljavanja ili ograničavanja i kažnjavanja seksualnih poriva; od pokreta obeleženih prakomunističkim htenjima masa, uspostavljanjem kolektivnih vlasništvom nad dobrima i ženama te negacijama božanskog - do abisalnih razmera dualizma boga i čoveka, vlastodržaca i podanika, odnosno robovlasnika i robova.

Negativna selekcija i pad nataliteta

Već smo nagovestili da demokratska načela omoguća- vaju izbacivanje sa političke scene svakog višeg načela ili oblika uljuđivanja i udruživanja, počevši od etike do njenih religioznih kristalizacija te crkve. Premda je demokratski sistem načelno bezobličan te otvoren, upravo ta svojstva ga čine najpodobnijim medijumom za pobedu ljudskih slabosti pa i niskosti te za posledično uspostavljanje odgovarajućih oblika vlasti. Nedostatak meritokratskih kriterijuma selekcije i verodostojne elite na čelu države - saobrazno egalitarističkim načelima - čini demokratski sistem otvoren za uzurpacije od strane najgorih, obdarenih beskrupuloznošću. Zato demokratske sisteme

često karakteriše "negativna selekcija" elita. Demokratska država, lišena pred- stave o uzornom čoveku i odgovarajućih pedagoških i andrago- ških uloga, pogoduje ustanku svih ljudskih slabosti pa i niskosti protiv vrlosti, koje tu nema ko više da iziskuje, čuva i razvija. Pod dejstvom imanentnih silnica, demokratski sistem svodi ogromno bogatstvo galerije tradicionalnih ijudskih tipova i dužnosti na jednu osnovnu figuru: potrošač. Njena karakterološka osobenost zove se sebičnost. Već je De Tokvil, poredeći ame- ričku demokratiju s evropskom aristokratijom uočio da prva raskida lanac zajednice i pokolenja, što povezuje, u svakom tre- nutku, ne samo suverena s poslednjim ratarom već i savreme- nike s onima kojih više nema i s onima kojih još nema:

" Uništenje zajedniea čini da čovek zaboravlja svoje pretke i ne vidi svoje potomke; otuđuje ga od njegovih savremenika i staino ga upućuje ka njemu samom, preteći, konačno da ga zatoči u osamijenost njegovog srca. Vidim neizbrojnu gomilu sličnih i jednakih ljudi koji se samo okreću oko sebe, kako bi sebipriuštili mala i vuigarna zadovoljstva s kojima hrane svoje duše. Iznad njih uzd&e se ogromna i tutorska vlast koja se obavezuje samo da im obezbeđuje ižitke u imetku i da bdi nad njihovom sudbinom. Ona je apsolutna, minuciozna, sistematska, oprezna i blaga. Brine se o njihovoj bezbednosti, o njihovim potrebama, olakšava im sticanje zadovoljstava, upravlja poslovima, industrijama, uređuje nasleđivanja, raspodeijuje nasled- stva: zar im možda ne oduzima i snagu da žive i misie?." (De Tocqueville, 1970)

Raskidajući taj lanac zajednice i pokolenja, sile demo- kratije u politici i liberalizma u ekonomiji svakog čoveka priti- skaju u pravcu ne samo otuđenja i osamljenja već i samosni- ženja ka potpunoj nemoći. Od vremena De Tokvilovih opažanja one su otkazale mnoge navedene usluge ali ne vraćajući uzap- ćene uslove za celoviti i suvereni život ličnosti. Počivajući samo na egzistencijalnoj osnovi, horizontali bitka, otrgnut iz mreže sprega porodice i zajednice, što povezuje pretke, savremenike i očekivane potomke, čovek u liberaldemokratskom sistemu biva upućen jedino na samog sebe i svoju samoživost, koja stoga ne oseća, niti misli ikakve te ni reproduktivne obaveze spram onih kojih više nema i onih kojih još nema. Njegova samoobezvre- đenost i nemoć zatomljavaju samu mogućnost promišljanja sop- stva kao prenosioca vrlina i vrednosti roda u perspektivi buduć- nosti, što je jedan od osnovnih preduslova želje za potomcima. Otuda *"bela kuga*" suvereno vlada svuda gde su Ijudi i narodi usvojili načela posredničke demokratije i liberalnog kapitalizma.

Dakle, u moralnom pogledu liberaldemokratski sistem podstiče preoviadavanje poriva samoživosti i sebičnosti. U poli- tičkom domenu on čoveku ne priznaje osobenosti, svodeći ga na apstraktnu, bezživotnu jedinku. U intelektualnom i duhovnom domenu, obezvređujući svaku višu razinu Ijudskosti te nadasve svaku metafizičku perspektivu obrazovanja, postvarenja i delotvornosti - demokratija i liberalizam lome u čoveku vertikalu koja ga čini uspravnom te uzrokuju psihičku, egzistencijalnu i konačno društvenu anarhiju, što stvara povoljne uslove za razmah otuđenja od prirodnosti i parazitizma nad životom.U toj lišenosti temeljnih dimenzija ljudskosti - vertikale duha i zajed- ništva - počiva osnovni uzročnik niza patoloških pa i kata- strofalnih pojava civilizacije Zapada, počevši od biološke ugro- ženosti evropskog čoveka. Početkom XX stoleća

Evropljani su činili četvrtinu čovečanstva a na kraju tog veka jedva deseti deo. Prema zvaničnim demografskim projekcijama OUN (objavljenim 9.12.2003.), pri kraju XXI stoleća evropski udeo će iznosti 6,5 odsto. Dakle, vertikalni pad nataliteta Evropljana preti da ih u roku od par generacija svede na neznatnu manjinu, beličastu mrlju što se ubrzano rastvara u tamnom okeanu čovečanstva, zvanog *One world.*

Da uzroke *"bele kuge"* valja tražiti pre u podavanju demokratskim i liberalističkim načelima nego u lošim eko- nomskim uslovima - s kakvim se pravdaju mnoge jalovosti pred ispitivačima *"javnog mnjenja* - dokazuje činjenica da je vertikalni sunovrat nataliteta posvudašnja pojava, svojstvena iednako razvijenom Severu kao i nerazvijenom Jugu sveta Evropljana, od matice do rasejanja.

Sazdan od simulakra i opsena, prožet idolatrijom profita kao smisla života, bez ikakve osnove u prirodnom životu, što ga čini njegovim neprijateljem, ispunjavajući zaludno tu zjapinu neprekidnom proizvodnjom besmisienih teorija i koncepata, liberaldemokratski sistem odgovara na izazove pada nataliteta potpuno saobrazno svojoj protivprirodnosti. Svodeći konkretne zajednice na aritmetičke skupove jedinki i ljude na brojke te odričući ili previđajući svaku vrednost ili vrlost sadržaja nacije te kulture i tradicije, mišljenje odano liberaldemokratskoj ideo- iogiji i samu *belu kugu* shvata isključivo kao pretnju proiz- vodnim moćima, odnosno odgovarajućem profitu te fondovima socijalnog i penzijskog osiguranja. Dosledni hibrisu iz koga ta ideologija i njen sistem potiču, njihovi pobornici ni ne pomi- šljaju da se založe za mere povećanja nataliteta evropskih staro- sedelaca. Oni pad nataliteta koriste kao razlog više za uvoz strane radne snage, preporučujući usvajanju dece Trećeg sveta kao najbolje sredstvo podmlađivanja nacije. Očigledno je da smo tu pred jednim od najčudovišnijih oblika moderne, reduk- cionističke misli, čije pristalice uobražavaju kako je silom name- tanja pa i ozakonjenja odgovarajućih praznoverica moguće potrti svaki značaj etničkih i kulturnih razlika. U pitanju je krajnji izraz nihilizma, protivevropski rasizam koji pod maskom huma- nizma selektivno cilja samo i jedino vrline i vrednosti evropskih nacija i kultura.

Po svemu sudeći pristalice demokratije ne smatraju taj sistem vrednim sopstvenog truda. U protivnom morali bi biti očevidci velikih protesta pa i pobuna protiv zloupotrebe demo- kratske ideje kao maske oligarhijskih i plutokratskih sistema. Teško je i zamisliti da pobornici demokratije, danas i u Evropi, preduzmu put njene emancipacije od sužanjstva iiberainom kapitaiizmu. Uostaiom, upravo povest Helade nam posredno pokazuje da moderna sprega demokratije i jednog obiika demonije ekonomije, dakle liberalnog kapitaiizma, nije siučajna pojava već da osvedočava međusobne privlačnosti. Zato su najveće sklonosti ka demokratiji pokazivaie države i državice zapijuski- vane talasima pomorske trgovine: od Atine preko Mileta, Egine, Megare i Korinta do Kalkida. Zato je Platon u *Zakonima* prepo- ručio da gradovi budu uzdizani u brdima, daieko od mora:

"Blizina mora izaziva želju za sticanjem novca, širom otvara vrata trgovini na veliko i malo a u dušama stvara nepo- stojane i nečasne navike, sam grad čini nepouzdanim i neprija- teijskim prema samom sebi, a isto tako i prema ostalim Ijudima. Pošto je u brdima, jasno je da on ne mc&e

da donosi mnogo- brojne plodove i u izobilju. Jer kad bi sve to imao, onda bi se zbog bogatog izvoza svega toga napunio zlatom i srebrom, a to je najveće zlo, da tako kažemo, za jednu dižavu, koja treba da stičeplemeniteipravičnenavike... "(IV, 705,ab)

Svoje poreklo iz meleskih kultura koje su cvetale pre poslednjeg velikog osvajačkog pohoda evroarijskih naroda - krajem drugog milenijuma pre nove ere - demokratija odaje i već uočenom, imanentnom težnjom da uvećava sopstvenu izbornu osnovu širenjem prava građanstva i da pospešuje međurasna ili međuetnička te međukulturna mešanja rušenjem ili rastvaranjem svih običajnih ili zakonskih razlikovanja, odbrana i prepreka. I to svojstvo demokratije dobro je uočio Platon: "*Doseljenik se izjednačuje s domorocem i domorodac s doseljenikom, pa čak i sa strancem, u pravom smislu te reči. " (Dižava,* VIII, 562e- 563a) Izloženo svojstvo nam posredno objašnjava bar načelnu ravnodušnost modernih pobornika liberaldemokratskog sistema spram odumiranja evropskih naroda te njihova zalaganja da se opadanje količine ljudskog materijala rešava uvozom trećesvet- skih masa tuđina.Takve težnje neminovno podrivaju etničku i kulturnu homogenost svake zajednice koja je usvojila demokratska načela.

Uostalom, jedan od osnovnih egzistencijalnih uslova demokratije, svođenje ljudi na bezlične i zamenljive jedinke - čemu posredno doprinose doktrine srodnog pozitivizma, svodeći čoveka na pasivnog medijuma uslovljavanja vanljudskih, odnosno podljudskih, nadasve ekonomskih sila - lišava odgovarajuću državu svake više odbrane. Kao i u svetu pod senkom Hobsovog Levijatana, tu je društvo okupljeno najnižim interesima te pukim strahom od "*rata svih protiv svakog* . I zato, prema pravilu povesnog iskustva, vetrovi kriza i ratova prvo i najlakše obaraju demokratske države, čije su slabosti urođene i hronične.

***"Ljudskaprava"\iroti* Ljudskog**

Ljudska prava su drugi bitni element političkih uslova prijema u *Evropsku uniju.* O kakvim pravima je tu uglavnom reč posredno svedoči jedna crnohumorno izrečena sumnja srpskog satiričnog pesnika Bore Đorđevića da će njegova država ikada postati članica *Evropske unije: "Nemamo mi dovoljan brojpedera da binasprimili u Evropsku uniju.* "Izvedena iz jusnaturalizma i retorike francuskih revolucionara te odgovarajućih (ali takođe neobavezujućih) odraza širom svečarskih povelja raznih usta- nova međunarodnosti - počevši od Ujedinjenih nacija - *ljudska prava* su odavno izgubila ukrasno svojstvo poprimivši težinu jedne od najubojitijih isprika zapadnjačkog nihilizma. Upravo retorička priroda izjašnjavanja za *Ljudska prava* te nepostojanje valjanog pravnog određenja odgovarajućih obaveza široko omo- gućavaju svako arbitrarno tumačenje i cinične zloupotrebe. Kraj XX i početak XXI stoleća obeleženi su agresivnim pohodima atlantske sile na niz suverenih država radi osvajanja najznačaj- nijih strateških prostora te najvećih energetskih i sirovinskih tre- zora evroazijskog kontinenta, uz bestidne isprike da su u pitanju velikodušna žrtvovanja zarad odbrane i širenja prostora ljudskih prava, slobode i demokratije.

Jedan od mnoštva pokazatelja žalosne potčinjenosti *Evropske unije* atlantskom Levijatanu je upravo njena obaveznost na poš- tovanje i izvršavanje nihilističke svrhovitosti ustanove *ljudskih prava.* Primerice, veoma je simptomatično da osnovna načela sistema zaštite rada - koji čini jedno

od temeljnih Ijudskih prava, životno potrebno ogromnoj većina svakog društva - nemaju nikakve stvarne odbrane u ugovorima i poveljama *Evropske unije.* Otuda su mnoge vlade članica *Evropske unije,* tokom poslednje decenije dvadesetog veka - uprkos svojih levičarskih programa i suprotno volji odgovarajućih slojeva društva - mogle da se iako iate demoliranja ceiokupnog sistema zaštita rada i radnika, građenog vekovnom borbom *levičarskih* sindikata i stranaka. Jednako su uništena i temeljna *ljudska prava* na slo- bodu mišljenja i izražavanja siloni niza zakona koji krimina- lizuju "*politički nekorektna* i "*revizionistička*' mišljenja - kao da bi bez metoda *revizije,* imanentne svakoj naučnoj spoznajnoj disciplini pa i istorijskoj nauci, bio moguć ikakav razvoj misli i saznanja. Valja istaći da su oba navedena žiga preuzeta, bez ikakvih preinačenja, iz Lenjinove zaostavštine patenata za kriminalizovanje i likvidaciju političkih protivnika.

Krajem epohe "hladnog rata" i uoči pojave najvećih talasa mirnodopskog osvajanja Starog kontinenta od strane gladnih masa Trećeg sveta, zakonodavstva članica *Evropske unije* a i drugih evropskih države su odavala sinhrone napore da se veoma brzo i tiho, bez parlamentarnih rasprava, umetnu odredbe koje drastično kažnjavaju sve oblike "negativne" diskri- minacije. Iskustvo sudske prakse pokazuje da se te odredbe nikada ne koriste za odbranu dostojanstva i osećanja većinskih nacija i religijskih, hrišćanskih zajednica od negativne diskrimi- nacije te uvreda i kleveta već da suštinski služe zastrašivanju i zatomljavanju svakog otpora unutrašnjim delovanjima antina- cionalnih snaga te invaziji trećesvetskih masa, masovnih žrtava lihvarskog kolonijalizma, pod senkom atlantskog Levijatana. Avet *ljudskih prava* zapravo služi kao jedno od sredstava s kojima mondijalistička plutokratija zatomljava kulture i tradicije, običaje i svetonazore, etičke i rehgijske norme. U pitanju je podlo sredstvo obeshrabrivanja svakog napora i ustanova čuvanja i razvijanja vrednosti i vrline naroda što podstiče činbenike i procese indi- vidualne, psihičke i društvene anarhije. Pod isprikom borbe za *ijudskaprava* značajne snage *evrokratije* i njoj podređenih vlada pokazuju fanatičnu posvećenost širenju mnogih oblika pona- šanja koje evropski te i hrišćanski čovek vekovima i milenijima smatraju amoralnim, protivprirodnim ili patološkim, od društvenog parazitizma do homoseksualizma. Pomenuta zloupotreba usta- nove *ljudskih prava* u korist mirnodopske invazije Evrope oči- gledno cilja da evropske narode liši i njihovih otadžbina, posred- stvom potpunog preokreta demografske i kultumo-religijske boje te slike našeg kontinenta.

U poslednjoj godini drugog milenijuma, uz glasno ili prećutno odobravanje rečenih vlada, *evrokratija* je bezočno pokazala koliko drži do ijudskih prava evropskih nacija 1 načeia demokratije bacivši Austriju u moralni karantin nizom sankcija i demonizacija - potpuno svojevoljno, bez ikakvog pravnog osnova - samo zato što je zahvaljujući ishodu političkih izbora, odnosno posredovanoj volji austrijskog naroda, *Slobodarska stranka,* navodno "*politički nekorektna* , osvojila sebi mesto u vladi. Uostaiom, pruživši svaku traženu vojnu i logističku podršku agresiji SAD na Jugoslaviju 1999. godine, poiitičke (pseudo)elite o kojima je reč te odgovarajuće vlade su s jednakim prezirom pogazile i sopstvene nacionalne suverenitete te ustave, što izričito zabranjuju ofanzivni rat i nalažu da odbranbeni rat prethodno odobri nacionalna skupština te da predsednik države proglasi stupanje u ratno stanje. Stiče se utisak da tu sva zari- canja u demokratiju služe

samo da prikriju ne samo "*deficit demokratije'* već i složeni sistem onemogućavanja bilo kakvog stvarnog uticaja naroda ili verodostojnih elita na bitne političke odluke. Većine, koje su na političkim izborima stečene uglavnom medijskim uslovljavanjima - srazmernim uloženom novcu - tu služe kao puko, formalno pokriće vlasti koja ima sve karak- teristike oligarhije i plutokratije.

Acquitns ili ***aequalitas***

Rasprostranjenost privrženosti idealnim načelima demo- kratije - što karakteriše poslednji period povesti Evrope - nije dovoljni dokaz da su ona imanetna ili saprirodena političkom biću evropskog čoveka. Ipak, rečene privrženosti zahtevaju spoznaju uzroka koje izvesno nije moguće potpuno te bez osta- taka svesti u kazistiku vanrednih moći modernih proizvođača javnog mnjenja, stečenih tehonološkim razvojem i posvudaš- njošću sredstava masovnih komunikacija te odgovarajućih, jednosmernih uslovljavanja i indoktrinacija. Te sklonosti mogu biti i plodovi niza spoljnih uslovljavanja, počevši upravo od *"deficita demokratije* koje evropski čovek, pod različitim sistemima prinude oseća ili doživijava kao udar na temelje ličnog dostojanstva, kao nasilna uskraćivanja osnovnih političkih prava i sloboda.

Primerice, u uslovima posleratne, dvodelne okupacije Evrope, za većinu slobodarskih duhova Istočne Evrope, pod senkom marksističkog socijalizma, posrednička, višestranačka demokratija Zapada izgledala je kao otelotvorenje "*carstva slobode* , tim pre jer u stvarnosti nije bilo ni traga ostataka ili mogućnosti uspostavljanja nekog drugačijeg sistema. Za mase pod senkom atlantskog Levijatana, koje je okupator stalno ucenjivao i zastrašivao tobožnjim osvajačkim namerama "*ruskog medveda* te nesposobnošću njihovih država da se samostalno odbrane (Kalajić, 1998) - višestranačka, parlamentama demokratija izgledala je kao jedina alternativa tobože suparničkoj, neupo- redivo goroj vrsti potčinjenosti.

Svaka smotra razloga savremenih sklonosti ka načelima demokratije - uprkos njihovih redovnih i dubokih razočarenja - mora imati u vidu i mogućnost da su one, znatnim delom, posledice neke vrste prinudne samobmane. S obzirom da je na političkom "*tižištu"* sistem posredničke demokratije jedini dozvoljeni put političkog učešća ili života pojedinca, bez ikakve alternative, jer su ostali jednostavno, prećutno ili zakonski zabranjeni - čovek svakodnevice je skoro prinuđen da mu neke svoje osnovne potrebe preda na milost i nemilost. Neophodno je istaći da prava te slobode za posredna ili neposredna učešća u političkom odlučivanju zajednice evropski čovek nosi u sebi kao jedno od osnovnih nasleđa evroarijskih kultura. Ali tu nisu u pitanju prava i slobode kristalisani oko načela demokratskog, dakle vodoravnog i jednobraznog učešća. Tu su u pitanju prava i slobode kristalisani oko načela suštinski suprotnog, vertikalnog i kvalifikovanog učešća jedinki u političkom odlučivanju zajednice.

Razmatrajući politička značenja i značaje pojma autori- teta već smo ukazali na vrhunsku razinu kvalifikovanosti o kojoj je ovde reč, osvedočenu svom širinom evroarijskog i evropskog sveta, od rimske narodne skupštine i *senata* do staroruskog *zemaljskog sabora* i sveslovenskog *veća staraca.* Ustanove poput *senata* ili *veća staraca* potencijalno sadrže neuporedivo višu i obimniju moć predstavijanja od one kakvu imaju moderne višestranačke skupštine jer otelotvoravaju

najpotpunije razmere i najviše domete memorije, saznanja i iskustava zajednice. Zajednica koju predstavijaju najviši drevni evroarijski i evropski organoni politike je takođe neuporedivo veća, dublja i daleko- sežnija od svakog modernog društva što bira svoje poslanike: ona se proteže od iskonske prošlosti do nesagledive budućnosti, obuhvatajuđi ideaino sva pokolenja prošlosti, savremenosti i budućnosti.

Premda su se idealni, celoviti oblici političkog organizma verovatao raspali pre povesnog vremena, pokazujući nam u njemu i kroz njega samo svoje izobličene delove, borbene smene i preobražaje parčadi prvobitaog jedinstva i tuđica u evropskoj areni politike - od monarhije i aristokratije do republike i demo- kratije - iskonski poriv brige evropskog čoveka za sudbinu zajednice kojoj pripada te odgovarajuća volja učešća ostali su njegova trajna osobenost, koja se ispoljava u svim povoljnim prilikama. Posle sumraka antičkog sveta, prvu povoljnu priliku pružio je srednjovekovni pokret svekolike obnove. Neophodno je istaći da uprkos uslova kakve su pružali egalitaristički elementi hrišćanskog učenja, skolastička posredovanja Aristotelove poli- tikologije i priznanja naroda kao neposrednog izvora legitimiteta gradskih gospodara te pozivanja nekih imperatora na narodno ovlašćenje - sadržano u preuzetom nasleđu rimske imperije - načela atinske demokratije nisu bila ni uzeta u razmatranje a kamoli primenjena.

Visoko evropsko srednjovekovlje je pak obnovilo iskonske oblike kvalifikovanog učešća u političkom životu zajednice, svojstvenog političkom biću evroarijskog te evropskog čoveka. Težište političkog života gradskih zajednice srednjovekovne Evrope nije počivalo na osamljenoj jedinki i pukim izborima već na organskim sastojcima zajednice te na kvalifikovanosti odgo- varajućih predstavljanja. Tu nije bilo toliko značajan oblik iii način izbora već konačni ishod, legitimitet i kvalitet predstav- Ijanja. Nasuprot modernih demokratija, što mase jedinki svode na opšti statistički uzorak ili apstrakciju zvanu "*'jedan čoveka - jedan glas"* - politički sistem visokog evropskog srednjovekovlja počivao je na bujnom obilju organskih jedinjenja koja su se često međusobno prožimala i oplođavala, od porodice i klana, preko redova, udruženja i korporacija, do kvartovskih, opštin- skih, regionalnih veća i staleških skupština te sabora. U takvom sistemu odluke nisu počivale na većinskoj, kvantitativnoj već kvalitativnoj osnovi. Tu je još uvek vladalo Heraklitovo načelo da jedan može biti vredniji od hiljade.

Nema nikakvog ustupka izvornim načelima demokratije ni u vrhovnom deiu teološko-političke misli srednjovekovlja, u *Defensor pacis,* teoriji idealne države Marsila Padovanskog, koja najavljuje Monteskijeov sistem trodelne podele vlasti. Mar- silova država je određena zakonima koji su ukorenjeni u narodu, priznatom kao prvi izvor suvereniteta ali vršenje tog suvere- niteta, odnosno svako učešće u politici tu je određeno načelom kvaliteta a ne kvantiteta, odnosno puke brojčane većine. U tom učešću nije svaki učesnik jednak već svaku pojedinu vrednost *(" valention pars")* određuje vrednost mandatara, odnosno polo- žaja odgovarajućeg reda, udruženja ili korporacije ("*secundum gradum suum")* u hijerarhijskoj strukturi zajednice.

"Deficit demokratije"

Vrativši pogled na savremeno gradilište *Evropske unije* moramo priznati da uzroke uočenog "*deflcita demokratije"* nije moguće svesti samo i jedinu u okvire *evrokratskog libido domi- nandi* i odgovarajuće, protivnarodne politike, koja svesno ili nesvesano služi neprijateljima Evropljana. Valja imati u vidu i plodove spoznajnih trudova niza istraživača političkih sistema, od Makijavelija do Brajsa, složnih u opažanju da su za uspo- stavljanje istinske demokratije neophodni takoreći nepostvarivi uslovi, od opšte nadahnutosti, obrazovanosti i posvećenosti *"građanskim vriinama* do takođe opšteg ekonomskog blago- stanja, mira i odsustva iole značajnijih klasnih razlika.

Mučne rasprave oko sistema odlučuvanja obelodanjuju da se politike nekih članica vode načelom beskrupuloznog oču- vanja neosnovanih privilegija, po eenu ugrožavanja *Evropske unije.* Te rasprave su otkrile, krajem 2003. godine, da Velika Britanija nije jedini "trojanski konj" koji u službi atlantskog Levijatana otvoreno sabotira izgradnju zajedničkog doma Evro- pljana. Mnoge od istočnoevropskih stvarnih i potencijalnih članica

2 počevši od Poljske, koju su slavenofili zvali "*Judom Slovena*

3 otvoreno su tada odale svoju sluganjsku potčinjenost atlantskom Levijatanu i spremnost na protivevropska delovanja. Ako se ima u vidu da su u tim državama agenture atlantskog Levijatana (od *Svetske banke* i *Međunarodnog monetamog fonda* do niza atlan- tskih "*neviadinih organizacija*) uništile nacionalne ekonomije, otele i rasprodale nacionalne industrije i bogatstva u korist tuđin- skog kapitala i domaćih kriminainih struktura te da su duboko prožele državne uprave i potkupile vladajuće pseudoelite - onda je jasno zašto su one, bar u doglednom vremenu, potencijalni medijumi neprijatelja stvarnog ujedinjenja Evrope. Uostalom, njihove političke (pseudo)elite otvoreno pristupaju *Evropskoj uniji* s prosjačkim pa i parazitskim mentalitetom, videći u njoj *manu* za sva probleme.

Neophodno je istaći da su savremene političke (pseudo)elite Evrope otelotvorenja višedecenijskog negativnog sistema selek- cije koji su oba okupatora - atlantski i sovjetski, liberaikapitali- stički i marksističko-socijalistički - nametnuli silom pobede u Drugom svetskom ratu, kako bi očuvali njene plodove. Već je Platon uočio da tiranije uklanjaju sve vrle Ijude, *"dok ne ostane nijedan koji nešto vredi, ni prijatelj, ni neprijateij" .(Država,* VIII, 576b) Ta činjenica objašnjava niz hroničnih slabosti i poroka savremenih političkih (pseudo)elita, od moralne beskičmenosti, samožive odrođenosti i sklonosti korupciji, do rečenog prosjačkog i parazitskog mentaliteta.

Po svemu sudeći "*deficit demokratije* je neotklonjiva posledica niza raziičitih uzročnika, otvorena za takode različite upotrebe ili zloupotrebe od strane tajno ili javno suprotstavljenih snaga na gradilištu *Evropske unije. "Deficit demokratije*' je veštački održavan i produbljavan radi suzbijanje svakog otpora politici što teži da pod isprikom evropskih integracija lišava države suvereniteta u korist projekta svetske pseudoimperije atlantskog Levijatana, zvane *"novi*

svetskiporedak". Isti "*deficit demokratije'* može biti korišćen i za posve suprotne težnje te za prevladavanje rasprostranjenih iluzija o demokratiji u pravcu uspostavljanja sistema političkog učešća i predstavljanja sao- braznog verodostojnoj političkoj biti evropskog čoveka.

Izvesno je da *status quo* odgovara samo neprijateljima Evropljana i stvaranja *Evropske unije* kao nezavisne, suverene i moćne sile u areni sveta. Već je veoma dugo iskustvo zloupo- treba načela demokratije i *Ijudskih prava* radi suzbijanja svake ideje i pokreta, mišljenja i dela koji protivureče uravnilovci *"političke korektnosti*", kakvu propisuju žreci atlantskog Levi- jatana. Žreci atlantskog Levijatana, prevodeći načelo primata većine iz domena političkih izbora u domen izbora istine te pokazujući većinsko mišljenje, odnosno *"javno mnjenje'* (koje su sami stvorili silom medijskog monopola), kao nekakvu normu a pod isprikom odbrane demokratije i ljudskih prava - uskraćuju pravo na postojanje svemu što nije saobrazno propisanim okvi- rima. Njihov prezir prema narodu odaje i njihova terminologija u kojoj svaka pojava političkih pokreta što izražavaju stvarne potrebe naroda, stičući brzo pristalice - biva žigosana te demo- nizovana kovanicom "*popuiizam*

Već je izvesno prodemokratski nastrojen Karl Manhajm - priznajući da postoje *"istine ili ispravne intuicije koje su dostupne samo određenim ličnim sposobnostima ili određenim težnjama izvesnih grupa"* - morao upozoriti na zlu kob demo- kratskog kosmopolitizma: *"Demokratski kosmopolitizam uspi- njuće buižoazije jeporicao vrednost ipravo na postojanje takvih shvatanja. Time je prevladao čisto sociološki sastojak u krite- rijumu istine, odnosno demokratski zahtev da takve istine moraju biti iste za svakog. "* (Mannheim, 1952) Sažetije ali i šire odre- đenje te kobi pružio je Tenis u znamenitom ogledu o razlikama između organske zajednice (*Gemeinschaft)* i mehaničkog društva *(Geseiischaft): "Arbitrarna sloboda (individue) i arbitrami des- potizam (Kezara ili dižave) se samoprividno međusobno isklju- čuju. U stvarnosti oni su samo dva različita lica istog stanja.*

Mogu se i međusobno boriti, manje ili više žestoko, aii su po svojoj prirodi saveznici. " (Toennies, 1935) To su hiljadama godina pre videli i znali helenski mudraci, poput Sokrata, Pla- tona ili Ksenofonta, a i umni Megabik, na persijskom dvoru, koji je ukazivao suverenu da arijskoj državi ne priliči demokratski sistem jer je on gori od tiranije, s obzirom da je zasnovan na neznanju. (Herodot, *Istorija,* III, 80)

Već i sama ozakonjeno prinudna priroda održanja pos- redničke, višestranačke demokratije - što unapred i zauvek isključuje pojavu svakog iole drugačijeg političkog sistema - osvedočava da je političko stvaranje i odlučivanje u *Evropskoj uniji* lišeno bithe slobode *za.* Takav, obavezujući i nasiini uslov održanja pukih privida demokratije zatvara sve moguće perspek- tive razvoja evropske politike i posledično *Evropske unije.* Neo- drživost tih privida naterala je neprijatelje Evrope da stvore lažnu alternativu, zvanu *civilno društvo.* U pitanju je falsifikat civilnog društva o kome je govorio Hegel. Umesto stvarnih tela zajednice tu vidimo samozvane "*nevladine organizacije* deo infrastrukture novog kolonijalizma, ispostave tajnih i javnih ustanova atlantskog Levijatana na tlu Evrope koje predvode uglavnom intelektualni plaćenici iz anglofonskog sveta, zvanog i "*engiish speakingidea",* begunci od nezaposlenosti u matičnim državama. "*Neviadine organizacije'* služe kao

avangarda i logi- stička podrška osvajačkoj te potom okupatorskoj politici u nizu domena, od subverzije nacionalnih odbrana i propagande tobože najboljih namera osvajača do lažnog predstavljanja vitalnih delatnosti i struka nacije, do špijunaže i proizvodnje javnog mnenja te izbora, korupcije i usmeravanja "*kooperativnih* "elita.

Da bi se horizont budućnosti otvorio, neophodno je otvo- riti perspektive za pojave stvarnih alternativa, dakle političkih sistema kvalitativnog učešća i odlučivanja, što je *conditio sine qua non* obnove i uspostavljanja prvobitne celovitosti, ka kojoj svesno ili nesvesno ali vekovima te milenijima istrajno teže najdaiekovidiji Evropljani.

Invalidnost umesto celovitosti

Razmatrajući ideal celovitosti izložili smo hipotezu da su svi osnovni oblici političkih sistema, što ih jednom za svagda pokazuje helensko iskustvo - od timokratije preko oligarhije do demokratije i tiranije - izobličeni odrazi sadržaja raspadnutog, vrednosno idealnog i hronološki prethodećeg ustrojstva, koje je organično objedinjavalo sve odgovarajuće vrednosti i vrline. Ako je naša pretpostavka osnovana onda je i demokratski sistem - kome se s nečuvenim fanatizmom, sasvim nesvojstvenim evrop- skom čoveku, *evrokrati* neiskreno zavetuju - samo izopačeni delić idealnog sistema političke celovitosti što očekuje trudove obnove.

Onaj deo idealnog, celovitog političkog sistema, koji *evrokratska* demokratija izopačeno ili lažno predstavlja, sadrži načela političke delotvornosti članova zajednice koja su svoj- stvena evropskom čoveku, pripadajući svetu kvaliteta a ne kvantiteta. Ipak, puka rehabilitacija te preporod tradicije i usta- nova kvalitativnog i kvalifikovanog političkog predstavljanja i odlučivanja ne mogu, sami po sebi, zameniti idealnu celovitost. Možda je izlišno isticati da je *Evropska unija,* i pod uslovom idealnih postvarenja najsmelijih od postojećih težnji na njenom gradilištu - veoma daleko od ideala celovitosti političkog sis- tema. Ako ostavimo po strani medijume tuđinskih ili neprija- teljskih potreba, koristi i planova te retke, samo retoričke dopri- nose hrišćanskog personalizma, kakve je, primerice, pružao Deni de Ružmon - temelje Evropske unije postavljali su svesna ili nesvesna, zakonita ili nezakonita deca ilumunizma ili racionalizma, pozitivizma i liberalkapitalizma, dakle srodničkih ili ortačkih pokreta čiji su svetonazori, po definiciji, redukti- vistički ili invalidski, s urodenom težnjom apsolutizacije primata delimičnog nad opštim i inferiornog nad superiornim.

Dakle, invalidsko stanje političkog sistema *Evropske* ***unije ')Q*** i neminovna posledica ograničenosti i svedenosti njenog ideološkog horizonta u kostreti određene predočenim pokretima snižavanja i unižavanja ljudskog. Politika idealno potiče iz sveta filosofskih zapitanosti i odgovora te izražava, posredno iii nepo- sredno, sve suštinske promene u njemu. Stoga je neminovno da svaka politika koja se posredno ili neposredno zasniva na modernim fiiosofijama nastajanja, što skupa vode ka neopoziti- vističkom ukidanju problema spoznaje večnih istina te ka samoućutkivanju ili intelektualnom samoubistvu - trpi jednaku sudbinu. Odricanje od ideala celovitosti - koji je *conditio sine qua non* svake istinske politike, što podrazumeva i uskiađivanje različitosti - neminovno odbacuje ne samo ideju skiada već i težnju ka istini, koja je Severnjača svakog verodostojnog poli- političkog mišljenja i delovanja. Dakle, reč je i o samoubistvu poli- tike, od koje ostaju samo puki

prividi i tehnike. Uostalom, posebnu invalidnost *Evropske unije* čini nedostatak jedinstvene spoljne poiitike. Stoga su spoljne politike članica *Evropske unije* nemi- novno protivurečne, čineći zaludnim usamljene otpore osva- jačkom nihilizmu i parazitizmu atlantskog Levijatana. Preovla- dava glasno ili prećutno odobravanje svakog udara repa Levija- tana kao nekakve hegelovske nužnosti.

Pod izloženim uslovima nije moguća obnova osnovne, trodelne i hijerarhijske strukture celovitosti, svojstvene poiiti- čkoj tradiciji evroarijskog i evropskog čoveka. Neki američki general postao je poznat po svom sudu o Evropi koji izgleda izrečen kao po meri ideologije trodelnosti: "*Evropa je ekonomski div, politički kepec i vojni crv.* "Ne samo da je idealna struktura potpuno odsutna u projektima već u njima preovladava, od samog početka, potpuno suprotna, liberalistička ideologija, u znaku primata i suvereniteta demonije ekonomizma. Demon profita i idolatrije rasta ekonomske uspešnosti preti da potpuno izopači i izjalovi evropsko ujedinjenje. Postavljeno kao osnovni i središni princip kristaiizacije ujedinjenja, tržište, sa svojim silnicama iii *zakonima* preti da od sredstva postane konačni cilj, koji već sada zahteva rasturanje svih spoljnih odbrana *Evropske unije* te njeno rastvaranje u globalnoj pijaci. Imajući u vidu skoro sveopštu uvreženost uverenja da živimo u svetu vladavine nekakvih *zakona tižišta* i *slobodne konkurencie* - neophodno je uporno razobličavati takve mistifikacije žreca liberalnog kapita- lizma, koje služe rušenju svih odbrana nacionalnih ekonomija pred osvajačkim pohodima nadnacionalnog kapitala te odgova- rajućih korporacija i kompanija. U suštini ne postoje nikakvi *zakoni tižišta,* niti *slobodna konkurencija* jer su svetska tržišta uslovljena delovanjima ne samo svetskih centara moći i *lobbies* već i vantržišnih te neproizvodnih, odnosno parazitskih sila, poput spekulantskog kapitala koji je u stanju da uništi čak i najnaprednije privrede. Tu mistifikaciju razobličava i činjenica da njeni žreci dižu velike uzbune protiv svake ekonomske poli- tike koja se radi odbrane nacionalne ekonomije usuđuje da proti- vureči silama *zakona tržišta* i načela *slobodne konkurencije,* dok na drugoj strani prećutkuju kao dejstvo više sile katastrofalne učinke spekulantskog kapitala na pretpostavljene *zakone* i *slobode..*

Zrtve i odricanja država-članica od značajnih delova suvereniteta u korist evropskog ujedinjenja pokazale su se zaludnim, što se posebno i paradoksalno očituje upravo u domenu ekonomije. Skoro sva bitna sredstva ekonomske politike - od proizvodnje sopstvene monete i upravljanja tečajima razmena do fiskalne strategije i određenja okvira javnog bilansa - države-članice predale su *evrokratiji.* Ipak, očekivana zajednička, aktivna ekonomska politika je izostala i preneta sredstva ostaju uglavnom neupotrebljena. Lišene sredstava ekonomske politike i s razva- ljenim odbranama domaće proizvodnje, vlade država-članica su postale nemoćne pred unutrašnjim i nadasve spoljnim izazo- vima, prepuštajući nacionalnu ekonomiju na miiost i nemilost udara procesa globalizacije, pod senkom liberalkapitalističke idolatrije svetskog tržišta bez granica. Tako se legitimiše i omo- gućava veliki vrednosni obrt: sve tekovine evropske civilizacije u domenu ekonomije - od takozvane "*dizave biagostanja* , zaš- tite rada i radnika, društvene brige za ugrožene slojeve i opšteg zdravstvenog osiguranja, do zakonskog obavezivanja indus- trijske proizvodnje na očuvanje životnog prostora i ekološke ravnoteže - doživele su veliku osudu pred sudom svetskog

tržišta. Stoga na tom te nadasve evropskom tržistu sve vise pobeđuju trećesvetski proizvodi čija je neodoljiva jeftinoća postignuta ropskim cenama rada i potpunim prezirom prema uslovima života. Umesto da se takvoj vrsti konkurencije odlučno suprotstavi bra- nama i uslovljavanjima - *evrokratija* uzmiće, osobito pred nava- lama atlantskih pobornika globalizacije, svetržišnog postvarenja pseudoimperijalne ideje *One world.*

Umesto da izgradnja Evropske unije sledi redosied koji nalaže tradicija ideoiogije trodeinosti - od jedinstvene kuiiture i poiitike, preko zajedničke odbrane, do zajedničkog tržišta - sve je počelo od ekonomskog domena, s posledično veoma neizvesnim i mukotrpnim perspektivama k višim oblicima usložavanja. Često pominjan primer ujedinjenja Nemačke - započetog zajedničkom carinskom unijom - nije valjan. Pre svega, stvaranju carinske unije tu je prethodio decenijama dugi rad intelektualnih elita na širenju i produbljavanju svenemačke kulturne samosveti. Dakie, reč je o ujedinjenju delova jedinstvenog naroda a ne niza nacija kojima tek valja osvetliti zajedničke korene. Osim toga, između carinske unije, remek dela ekonomske politike Fridriha Lista i ujednjenja nemačkih država i državica u jedinstveni *Reich* - prošlo je skoro trideset i šest godina. Konačno, sasvim je izvesno da je presudni podsticaj ujedinjenju dao napad Francuske na Prusku te trijumf pruske i ruske vojske.

Doduše, ne treba toliko kriviti Evropljane za manjkavosti i slabosti unete u temelje evropskih ujedinjenja jer su to počinili prvi pokretači procesa, američki okupatori Evrope. Vašingtonski zagovornici ekonomskih integracija Zapadne Evrope delovali su na nizu razina, od tajnih akcija agentura koje su vrbovale elite i osnivale te fmansiraie organizacije poput *Evropskog federali- stičkog pokreta* (Evans-Pritchard, 2000), do otvorenih uslovlja- vanja pomoći iz takozvanog *Maršalovog plana* zajedničkim projektima država-korisnica. Prema zamislima atlantskih tvoraca, pokretača i finansijera prvih posleratnih "*proevropskih*" pokreta i oblika ujedinjenja - sve je to trebalo da se iscrpi i okonča u zajedničkom tržištu, uz odgovarajuće gubitke suvereniteta država- učesnica. U optici prekoatlantskih okupatora Evrope *Zajedničko tižište* bilo je zamišljeno kao najlakši način da se evropske države same lišavaju suvereniteta. U tom pogledu uputna je lektira radova Lajonela Robinsa, direktora ekonomskog sektora britanskog Minstarstva rata i jednog od tvoraca ideje da se posredstvom evropske ekonomske integracije ne samo oslabe suvereniteti i razvlaste evropske države te narodi već i da se otvori mondijalistički put uslovljavanja pokreta ka svetskoj ekonomskoj federaciji. U ogledu iz 1939. godine o krajnjem uzroku rata, opažajući da moderne države ograničavaju eko- nomski život koji spontano teži da prevlada sve granice, Robins ističe da su evropske države postale "*antiekonomske jedinice koje za administraciju pozitivnih funkija kakve vrše i zbog tereta odižanja aparata odbrane neophodnog za obezbeđenje nezavis- nosti - sve višeprete da iscrpu sve energije njihovih stanovnika. Postojanje ograničenja komercijalnim aktivnostima i migraci- jama između različitih evropskih dižava je jednako apsurdno kao ipostojanje analognih ograničenja između različitih provin- cija u prethodnim periodima.* "(Robbins, 1985)

Koliko je navedena žudnja za slobodom "*ekonomskog života* od svakog državnog nadzora pristrasna, odnosno *pro domo sua,* svedoči i potpuno prenebregavanje osnovačke činje- nice da su rečena ograničenja često nužna sredstva odbrane upravo slabijih nacionalnih ekonomija od invazije jačih, pogotovu pod senkom Velike depresije, koju je izazvao slom njujorške Berze. Uostalom, upravo su ekonomske sankcije i embarga protiv Trećeg Rajha i Italije - koje je nametala svesno ratnohuškačka politika Ruzvelta i savetnika - jedan od glavnih ako ne i bitnih pokretača Drugog svetskog rata. (Bevendamm, 1983)

Izvesno je da *Eropska unija* danas ne može izdržati ni ispit pod svetlom poredbe s relativnom celovitošću svake iole suverene i nezavisne države. Najuočljiviji atribut i *conditio sine qua non* suvereniteta je posedovanje spoljne politike. Moglo bi se slobodno reći, pod svetlom katedre Karla Šmita, da je *Evropska rnija,* niz decenija bez svoje spoljne politike - školski primer lišenosti bitne političke sposobnosti, odnosno moći suve- renog prepoznavanja i određivanja prijatelja i neprijatelja:

[li]Od trenutka kada izostaje sposobnost ili volja takvog razlikovanja, narod prestaje da politički postoji. Ako narod prihvata da mu neki stranac propisuje izbor svog neprijateija i nalaze protivkoga ima iii nema prava da se bori - on prestaje da postoji kao politički siobodan narod te je prisvojen ili podređen od strane drugog političkog sistema... Ako jedan narod nema više snage da se odiži u sferi poiitike, to nije kraj poiitike u svetu već je samo krajjednog slabog narodaP (Šmit, 1992)

Evropske države - pod dvostrukom okupacijom od 1945. godine - savršeno žalosno dokazuju valjanost navedenog opa- žanja. Izuzetak Francuske za vreme predsedništva generala Šarla de Gola samo potvrđuje to pravilo. Onesposobljene da suvereno politički i ekonomski deluju, one su prihvatale da im okupa- torske sile, SAD i SSSR, određuju koga treba da smatraju nepri- jateljem a koga prijateljem. Neophodno je istaći da je general De Gol, u javnom obraćanju od 24.januara 1963. godine, suprotsta- vljajući se otvaranju evropske zajednice za Veliku Britaniju, prvog *trojanskog konja* vašingtonske politike, dobro uočio odgo- varajuće opasnosti od rastvaranja u svetskom mnoštvu, pod senkom atlantskog Levijatana:

" Ustvari\ Velika Britanija je ostrvska, pomorska zemija, vezana, posredstvom svojih razmena i svojih tižišta, svojih snabdevanja, za najrazličitije i najudaijenije zemlje... S druge strane, ta (evropska) zajednica, rastući na takavnačin, suočićese sa svim problemima svojih ekonomskih odnosa spram mase drugih dižava, i pre svega spram SAD. Treba predvideti da kohezija njenih članica - abiće ih mnogo, i to prilično različitih - neće dugo odoieti teće se, u krajnjoj iiniji, pojaviti kolosaina, atlantska zajednica, pod zavisnošću i upravom SAD, koja će brzo apsorbovati evropsku zajednicu

U svim kritičnim momentima savremene povesti predvi- đenu podređenost potvrdile su članice *Evropske unije,* čak uče- stvujući - po cenu kršenja ne samo Povelje OUN i međuna- rodnog prava već i sopstvenih ustava - u ratnim pohodima SAD za osvajanje sveta i produbljavanje zavisnosti te slabosti Evrope, od operacije *Pustinjska oiuja,* protiv Iraka (1991), preko agresije na

Jugoslaviju (1999), do konačnog osvajanja Iraka (2003). Samo u poslednjem osvajačkom pohodu na iračke geostrateške prednosti te trezore nafte, neke članice Evropske unije, u prvom redu Francuska i Nemačka, pokazale su smelost bez presedana da javno uskrate atlantskom Levijatanu politički i vojni danak u evropskoj časti, pameti i krvi. Britanska politika brzo se potru- dila da pokrene veštački gajene strahove od stvaranja osovine Pariz-Berlin, što je znamenitog povesničara evropskog srednjo- vekovlja, Franko Kardinija navelo na melanholično opažanje:

" Pitam se da ii su oni koji danas mašu strašilom francusko- nemačke hegemonije nad Evropom ikada pročitali neku knjigu o istoriji, da ii su ikada pažljivije posmatraii neku geografsku mapu? Da su to učinili oni bi shvatili da je Evropa, u suštini, Francuska i Nemačka, s nečim drugim u okoiini: nešto drugo što je u stvari mnogo, divno, čudesno ali ostaje, u svakom slučaju, nešto drugo. Noseća osovina je trancusko-nemačka. I pitam se zašto bi trebali da se toliko mnogo brinemo kako ne bi postali 'vazali Pariza i Berlina' a da nasuprot tome prihvatamo, kao nešto prirodno, kao da to ništa nije, da budemo vazali Vašing- tonaf (Cardini, 2003)

Rusko pitanje

Nedostatak sposobnosti za uočavanje neprijatelja posle- dično prati i nedostatak sposobnosti za prepoznavanje prijatelja. Izvesno najkrupniji ispit iskrenosti ili bar suverenosti težnji ka ujedinjenju evropskih nacija i država zove su Rusija. Po pravilu iskustva na tom ispitu su pali svi arhitekti i graditelji *Evropske unije,* s izuzetkom generala Šarla de Gola koji je navukao na sebe omrazu atlantskog Levijatana i zato što se zalagao za Evropu "*od Atlantika do Urala* . Ni najpodrobnija analiza svih zvaničnih i nezvaničnih iskaza odbijanja da se gradilište *Evropske unije* ikada otvori za Rusiju ne može pronaći nikakav suvisli, nepobitni razlog. Protivnici Rusije, bili toga svesni ili ne, najčešće ponavljaju jedan sud Napoieona, iz egzila na ostrvu Sveta Jelena, koji osvedočava samo ljudski razumljiv, patetičan pokušaj pravdanja besmislenog i katastrofalnog pohoaa protiv Rusije i jed zbog izjalovljenog sna o francuskoj hegemoniji:

"Računao sam da je Rusija prevelika da bi mogla ikada ući u evropski sistem koji sam upravo uspostavio i čije je središte Francuska. Trebalo je dakle Rusiju izbaciti iz Evrope kako ne bi upropastiia jedinstvo tog sistema. Trebaio je dati tom novom političkom razgraničenju prilično čvrste granice kako bi one odoiele težini cele Rusije. Trebaio je siiom staviti tu zemlju na mesto gde je bilapre sto godina. "(Napoleon, 1974)

Ima bar više lukavstva u Delorovom odgovoru ruskim zalaganjima za "*zajednički evropski dom',* pruženom pri kraju izlaganja o perspektivama *Evropske zajednice,* pred Evropskim parlamentom, 17. juna 1989. godine. Takva zalaganja Žak Delor je označio kao ispad "*preteranog iirizma* , ne pružajući nikakvo objašnjenje zašto bi Rusija trebala ostati zauvek samo i jedino *"sused' Evropske zajednice:*

"Izvesno je da imamo u vidu ono što su tačne geografske dimenzije Evrope, izvesno je da svim silama žeiimo da mir, trgovine i saradnja budu karakteristike sutrašnje Evrope. Ipak, treba da pazimo kako ne bi zapaii u preterani lirizam ili opasnost reklamerske politike. Rećiću - kako bih bio boije shvaćen - da svi mipr&eijkujemo selo Evropa u kome viada saglasje, u kome se ekonomske i

kultume delatnosti odvijaju u međusobnom poverenju. Ali ako bih ja danas trebao da ocrtam takvo selo, dospeo bih do nacrtaprofila Jcuće zvane Evropska zajednica, *čiji smo mi isključivi arhitekti i čije ključeve ćemo ljubomorno čuvati, koristeći ih za otvaranje naših vrata samo kako bi mogli trgovatisa susedima.* "(Delors, 1993)

Ostaje nam da samo nagađamo kako je bilo moguće pre- videti postojanje Rusije u "*tačnim geografskim dimenzijama Evrope* . Kancelar Nemačke Helmut Kola pak odricao je Rusiji mesto u *Evropskoj uniji* silom činjenice da se ona većim delom prostire po Aziji, ali taj geografski kriterijum nije primenio protiv prijema azijske Turske, za koji se zalagao, premda njen evropski delić, ostatak viševekovne okupacije, čini samo tri odsto turske teritorije. Sa stanovišta dužeg evropskog pamćenja možemo biti zadovoljni što u navedenom, Delorovom osvrtu Rusija nije više označena, po decenijama dugom običaju, kao neprijatelj, već samo kao sused. U nekim prethodnim periodima samozvani "*Očevi osnivač" Evropske zajednice* te *unije* imali su cak običaj da u Rusiji prokazuju pretnju ravnu onoj Atilinih hordi ili arapskih zavojevača kod Poatjea, premda je upravo Rusija vekovima branila Evropu od azijatskih osvajača:

"Mi živimo u epohi... u kojoj se zapadna civilizacija suočava s drugom civilizacijom što je napada i što hoće da je uništi. Isto se dešavalo kad smo zaustavili - da tako kažemo - Atilu na katalaunskimpoljima, ilikada suArapi bilizaustavijeni podzidovima Poatjea. I, mutatis mutandis, *ista istorijska pojava sepokazuje, alipod drugim uslovima, s Rusima, oniželeći a mi prihvatajući izazov; to je izazov, na zapadnom terenu, da bi se videlo kakva će civiiizacija i kakve vrednosti proisteći iz ove borbe... Za to delo imamo, prirodno, potrebu za učešćem ceio- kupnog Zapada, i ponavijam* Ceiokupnog, *s one strane granica male Evrope i dosežući SAD.* "(Spaak, 1958)

Slobodni smo zaključiti da je u krajnjoj viziji samozvanih *"Očeva osnivača Evropske zajednice* te *unije* ona trebala da bude samo deo " *ceiokupnostf* Zapada što obuhvata Evropu i SAD. Neki osmatrač obdaren ironijom mogao bi u navadenom iskazu prepoznati i tragikomični izraz užasa koji su Pol-Anri Spaku te ostalim ministrima inostranih poslova evropskih čla- nica Atlantskog saveza ulili predsednik SAD Hari Truman i nje- govi saradnici, na svečanoj večeri u čast potpisivanja osni- vačkog akta, održanoj u Beloj kući 3. aprila 1947. godine. Tada je predsednik SAD ucenio Evropljane zastrašivši ih petparačkom obmanom kako tobože predstoji invazija Crvene armije na Zapadnu Evropu: " *Uprkos ogromnog ratnog potencijaia SAD, zapadne nacije su praktično razoružane i nemaju nikakvu mogu- ćnost da spreče šest stotina sovjetskih divizija da zgnječe Zapadnu Evropu i veliki deo Azije.* "Još veći užas kod evropskih gostiju izazvao je odgovor predsednika SAD na njihov predlog da se američko atomsko naoružanja iskoristi radi odvraćanja neprijatelja: *"Bolje da ne govorimo o nužnosti upotrebe* (atomskih bombi) *protiv naših saveznika iz Zapadne Evrope ako bi bili okupirani.* "Atlantski okupator Evrope obećao je odbranu samo pod uslovom *"prihvatanja žrtvi nekih tradicionalnih ekonomskih i bezbedonosnih ciijeva koje u vašim* (evropskim) *očima neće izgledati osobito pcželjne".* Sve u svemu, ta tragikomična pred- stava zastrašivanja evropske naivnosti ili podatnosti služila je iznudivanju od evropskih članica Atlantskog saveza krupnog plena, od bitnih delova državnog suvereniteta do koionija, name- njenih

novom, neuporedivo jeftinijem ali i surovijem te učinko- vitijem obliku kolonijalizma, zvanom "dužnička ekonomija". (Kalajić, 1998)

Silom sloma realnog socijalizma i razaranja SSSR - iščezla je ideološka isprika rusofobije što je bestidno poistove- ćivala komunizam i ruski narod, cinično prečutkujući činjenicu da su ta doktrina i njena plaćenička armija bili izvezeni u Rusiju sa Zapada, uz obilatnu finansijsku potporu njujorške interna- cionale lihvarskog kapitala, radi uništenja hrišćanskog carstva. Ipak, u središtu osvajačke strategije atlantskog mondijalizma ostali su nepromenjeni načelni, rasistički, religijski te materijali- stički razlozi rusofobije što u basnoslovnim bogatstvima Rusije vidi poslednji a najveći plen, nužno potreban parazitskoj prirodi opstanka američke pseudoimperije. Da je tobožnje neprijatelj- stvo spram komunizma samo puka isprika ili maska rusofobije dovoljan je jedan primer, direktiva Službe nacionalne bezbed- nosti SAD broj 20/1, od 18, avgusta 1948, godine:

"Mi moramo imati autonomne garancije koje obezbeđuju da čak inekomunistički te nominalnoprijateljskirežim (Rusije): *a) u buduće ne raspoiaže nikakvom vojnom moći, b) u ekonom- skim odnosima silno zavisi od spoljnog sveta, c) nema ozbiljnu vlast nadglavnim nacionalnim manjinama, d) ne uspostavi ništa nalik gvozdenoj zavesi. U slučaju da takav režim ispoljava nepri- jateljstvo prema komunizmu iprijateljstvo prema nama, moramo se pobrinuti da ovi uslovi i pored toga budu nametnuti, premda ne na uvredljiv i ponižavajući način. Ali, mi moramo, ako ne milom onda silom, da ih pridobijemno, radi zaštite naših interesa."*

Ipak, protivrusku nastrojenost glavnih arhitekata *Evropske unije* nije moguće pripisati isključivo atlantskom nadziratelju radova. U pitanju je hronološki poslednji period vekovima duge konstante neprijateljske politike evropskih sila prema Rusiji.

Kako je već odavno uočio i nepobitno dokazao Danilevski, u studiji *Rusija i Evropa,* tora neprijateljstvu Rusija nikada nije dala nikakav povod. Retka, sporadična i veoma ograničena učešća ruske vojne sile u međuevropskim sukobima i ratovima bila su zapravo puka izvršavanja obaveza preuzetih silom prethodnih, dvostranih ili višestranih državnih ugovora o zajedničkoj odbrani. Ni u jednom od tih slučajeva Rusija nije tražila niti naplatila svoje vojno učešće nekim teritorijalnim ustupkom ili osvaja- njem. Glavnu i trajnu okosnicu ruske spoljne politike spram ostatka Evrope činila su nastojanja da se od tursko-islamske pseudoimperije iznuđuju olakšanja tereta ropstva na plećima vekovima pokorenih hrišćanskih naroda, u pravcu njihovog potpunog oslobađanja te da se obezbedi slobodna i neucenjiva plovidba ruskoj trgovačkoj floti kroz Bosforski moreuz. Ideal niza pokolenja ruskih patriota - kome se posvetila i carica Katerina II - bio je konačno oslobađanje *drugog Rima,* Konstan- tinopolja te odbacivanje tursko-islamskog okupatora sa tla Evrope.

Takve nesebično proevropske i prohrišćanske težnje ruske spoljne politike i odgovarajući pozivi na zajedničku borbu nisu izazivali nikakve podrške, izuzev sporadičnih odziva austro- ugarske imperije, ali zbog razloga geopolitičkog širenja njene hegemonije, u pravcu Bliskog istoka. Tokom diplomatskog putovanja kroz Zapadnu Evropu 1698. godine, umesto zdušnih odziva ideji zajedničke borbe za oslobodenje evropskih prostora od tursko-islamske okupacije - car Petar I je prikupio samo nagovore suverena Brandenburga, Saksonije i Poljske za zaje- dnički rat protiv

Švedske i njene hegemonije nad Baltičkim morem. Istoriju odnosa evropskih sila prema Rusiji, od vremena velikog "otvaranja" cara Petra I, obeležava višestrarno nasto- janje - od diplomatskog do ratnog - da se sve njene proevropske i prohrišćanske težnje izjalove i da se održi u životu *bolesnik s Bosfora* te njegova parazitska okupacija kolevke evropske kulture i civilizacije. Po pravilu istorijskog iskustva, tu konstantu neprijateljstva prema Rusiji vazda je određivala i nalagala svojim evropskim medijumima - u prvom redu Francuskoj - britanska pseudoimperijalna politika, posredstvom tajne ili javne diplomatije, silom ucena i obećanja a nadasve po formuii *divide et impera*, koja je predstavljana kao tobožnje nastojanje da se očuva mir posredstvom održanja *ravnoteže sila.*

Na ovom mestu našeg izlaganja nužno je setiti se samo najkrupnijih uspeha protivevropske politike podlog Albiona. Zabrinuta za održanje prauzora "sanitarnog kordona", što je služio da podstiče zavade umesto saveza između ruskog carstva i poslednjeg oblika rimsko-germanske imperije, *podii Albion* je posredstvom francuske politike nahuškao tursko-islamsku pseu- doimepriju da napadne Rusiju, 1712. godine. Godine 1717. car Petar I je posetio Pariz s predlogom da se besmislena neprija- teljstva, koje je protiv Rusije pokretala britanska spoljna politika, zamene savezom ali je bio odbijem silom kobnog, londonskog uticaja. Blistave pobede koje su izvojevane u ratu Rusije sa austrougarskom imperijom protiv tursko-islamske pseudoimperije (1736-1739) bile su izjalovljene za stolom mirovnih pregovora, snažnim pritiskom francuske diplomatije, u korist britanskih interesa. Nakon velikih ustupaka koje je rusko-austrougarski vojni savez iznudio mirovnim ugovorom od tursko-islamske pseudoimperije 1774. godine - od teritorija do prava na slo- bodnu plovidbu Crnim i Egejskim morem te prava na nadzor stanja i zaštitu hrišćana - britanska spoljna politika, nezado- voijna francuskim medijumom, odlučila je da deluje neposredno. Prva prilika ukazala se 1787. godine: nahuškana, trusko-islamska pseudoimperija je izazvala novi rat s rusko-austrougarskim savezom a britanska spoljna politika je istovremeno protiv Rusije, sa severa, pokrenula švedsku armiju.

Pritiskom na Beč britanska diplomatija je uspela da iznudi separatni mir sa tursko- islamskom pseudoimperijom 1792. godine, ostavivši opet Rusiju samu na bojnom polju, gde je ona ipak uspela da odoli svim izazovima i da potvrdi sve prethodno stečene ustupke. Idealne uslove za konačno oslobađanje kolevke Evrope od tursko-islamske okupacije pružio je tajni savez cara Aleksandra I i Napoleona, sklopljen u Tilsitu, s ugovorom koji je ruskoj hegemoniji prepuštao svu brigu o jugoistočnoj Evropi pod tursko-islamskom okupacijom te i konačno odrešene ruke za oslobađanje Konstantinopolja. Nažalost, ubrzo se pokazalo da francuski suveren nije bio iskren te da je njegova gramzivost htela da poseduje sve, i ostatak.

Sledeću priliku za oslobođenje kolevke evropske kulture i civilizacije pružio je ustanak grčkog naroda: od 1821. godine car Aleksandar I uzlud je nastojao da od evropskih saveznika i sila dobije saglasnost za vojnu intervenciju. Tu saglasnost, uz pravo nadzora nad unutrašnjom politkom tursko-islamske pseudoimperije uspeo je da izvojuje car Nikolaj I, po slovu javnih i tajnih odredbi ugovora sklopljenog s Prusijom i austrougarskom imperijom u Minhengracu, 1833. godine. To je

bio znak za veliku kontraofanzivu britanske javne i tajne diplomatije, krunisanu londonskom konvencijom od 1841. godine, koja je obavezivala evropske sile na poštovanje suvereniteta trusko-islamske pseudoimeprije, čime je Rusija *de facto* izgubila skoro sve što je prethodno stekla po cenu ogromnih žrtava. Vrhunac te protivruske poltike *podlog Albiona* dosegnut je Krimskim ratom (1853-1856), u koji je Velika Britanija protiv Rusije povela i svoje medijume, Francusku te Savojsku kraljevinu, žrtvujući živote stotina hiljada Evropljana zarad održanja "*bolesnika s Bosfora* i njegove parazitske senke nad jugoistočnom Evropom. Rusiji je tada *podii Aibion* oduzeo čak i pravo na brigu za sudbinu hrišćana pod tursko-islamskom okupacijom.

Nakon užasnih pokolja izvršenih nad hrišćanima 1876. godine, Rusija je ponovo krenula protiv azijskog zavojevača i kad su se ruski vojnici našli u predgrađu Kostantinopolja, iznu- divši mirovni sporazum koji je oslobodio sve slovenske narode - Velika Britanija je sve zaustavila demonstracijom vojne sile u Mramoraom mora, praćenom besnim protivraskim harangama D'Izraelija i anglofilskih medija širom zapadne Evrope. Tada je Nikolaj Danilevski u ogledu naslovljenom *Kako se poneia Evropa prema rusko-turskoj poiemici* uočio prividnost nekih deklarisanih suprotnosti, opažajući kako je protiv Rusija a za Tursku ustala ne samo ona očekivana "*jevrejska, bankarska, berzanska, špekuiantska Evropa"* već i *"Evropa demokratska, revoiucionama, socijaiistička, počev od narodno-revoiucionarnih partija... do kosmopoiitske intemacionaie. "* Bila je to zapravo potvrda jednog tužno-ironičnog zaključka, iznetog na stranieama studije *Rusija i Evropa,* po kome je mržnja prema Rusiji jedina veza sposobna da ujedini inače duboko razjedinjenu Evropu: *"u tom pogledu klerikalci pomazu iiberale, katoiici protestante, aristokrati demokrate, monarhisti anarhiste, crveni beie, iegiti- misti i orieanisti bonapartiste* "(Danilevski, 1994).

Potom je britanska politika *divide et impera,* pridobivši Nemačku i austrougarsku imperiju, uspela da ne samo izjalovi plodove vojnih pobeda ruske vojske i ustanika već i da između Moskve s jedne strane, i Berlina te Beča s druge, iskopa duboki jaz nepoverenja i suparništva. Skroro tokom celog tog stoleća, na azijskom frontu, britanska poiitika je istrajno vodila posredni rat protiv Rusije, od naoružavanja i huškanja musiimanskih naroda i piemena protiv ruske carevine do svesrdne te i finansijske podrške japanskom vojnom izazovu 1905. godine. Posebno okrutno nepočinstvo *podlog Albiona* bilo je uskraćivanje traženog azila ruskoj carskoj porodici, prepuštenoj krvnicima ruskog i hrišćanskog naroda. Uzgred rečeno, britanska dinastija pogazila je time i krvne veze s Romanovima. Par decenija kasnije poslala je ratnu krstaricu radi evakuacije abisinskog cara Haila Selasija i njegove svite, pred zakasnelim kolonijalnim pohodom italijan- skih snaga.

Dakle, savremena zatvorenost gradilišta *Evropske unije* za veliki raski doprinos ujedinjenju Evrope od Rejkjavika do Vladivostoka odražava predugu podložnost zapadnoevropskih političkih (pseudo)elita uticajima ili nalozima što su nekad poti- cali s one strane Lamanša a danas s one strane Atlantika, saobrazno premeštanju središta interaacionale finansijskog kapitala iz Londona u Njujork, odnosno Vašington. U protivnom, imajući u vidu izrazito ekonomicističku prirodu i nastrojenost *Evropske unije,* njena zatvorenost spram Rusije bila bi potpuno neobjaš- njiva. Nije

moguće previdеti, kroz optike upravo ekonomskih koristi, basnoslovne dobrobiti koje bi Rusija unela u *Evropsku uniju.* od neprocenjivih zaliha prirodnih bogatstava i energetskih izvora, preko ogromnog tržišta do vanredno visoke kvalifika- cione strukture radnog stanovništva, do tehnologije naoružanja koja daleko prednjači nad američkom. Tek s Rusijom *Evropska unija* može postati politički moćna, vojno nezavisna i ekonomski samodovoljna, neuslovljiva i neucenjiva, dakle suverena i sposobna da svetu pruži veliku spasonosnu, kulturnu i civilizacijsku alternativu.

Evrokratija protiv nacija

U povesti korišćenja reči *Evropljanin* niko je nije upo- trebio za toliko niske predmete određenja kao Žan-Žak Ruso, u ogledu o vladi Poljske, lamentirajući nestanak nacija. Ipak, dva stoleća kasnije, njegovo kritičko preterivanje pokazalo se tako- reći vidovitim:

*"Nacionalne ustanove su te koje stvaraju genij, karakter, ukuse i običaje nekog naroda; koje ga čine određenim a ne nekim drugim narodom; one mu nadahnjuju ono goruće rodo- ijubije što potiče iz korenja koje nije moguće istrgnuti... Nek misli šta ko hoće ali danas nema više ni Francuza, ni Nemaca, ni Spanaca pa čak ni Engleza. Postoje samo Evropljani. Svi imaju iste ukuse, iste strasti, iste običaje, jer niko nije primio nacio- nalni pečat posredstvom samosvojstvenog vaspitanja. Svi će, u istim okolnostima učiniti iste stvari; svi će govoriti o javnom dobru a misiiće zapravo samo na sebe; svi će hvaliti umereno blagostanje a želeće da postanu krezovi; imaju samo jednu ambiciju: luksuz; samo jednu strast: zlato. Uvereni da ga mogu koristiti za postizanje svega što ih iskušava, prodaće se, bez izuzetka, prvom koji bude hteo da ih kupi. Kakvog značaja ima ko je gazda kome služe i čije zakone siede? Gde god ima novca za krađu i žena za korupciju - oni se osećaju kao kod svoje kuće."(*Rousseau, 1971)

Po svemu sudeći, opisujući pretpostavljene *Evropljane* Žan-Žak Ruso je imao pred očima veoma uski sloj trećeg sta- leža, čija je internacionalna jednoobraznost ili sličnost izvesno bila plod urbanih iskorenjavanja i podložnosti uslovljavanjima merkantilne civilizacije. Takođe je izvesno da navedeni opis odgovara neuporedivo više dmštvu naše nego Rusoove savreme- nosti, što ukazuje da je nekad uski sloj trećeg staleža, tokom poslednjih vekova poprimio masovne razmere. Jednako je savremen i implicitni dualizam između Rusoove *nacije* i *Evropljana.* Reč je o neprijateljstvu *evrokratije* prema evropskim nacijama i nacionalizmima, što kao neka konstanta trajno obeležava vlada- juće stanje duhova na gradilištu *Evropske unije.* Prema opažanju Ide Malji, s oriovske visine svoje katedre antropologije, jedan od glavnih deklarisanih ciljeva *evrokratije* ***')Q*** *"smrtnacije".*

"Ipak, poiitičari i novinari sicizno ne dopuštaju građa- nima da raspravljaju o tom cilju. Dobro znaju da bi u protivnom izazvaii pobunu. Prema jednoj Heimut Koiovoj rekonstrukciji istorije - možda nesvesno ali potpuno priiagođenoj ispravijanju uloge Nemačke - koju poiitičari i viastodršciponavijaju kao da je u pitanju najočiglednija istina, nacionaiizmi su pokretački uzrok svih ratova. Dakie, samo eiiminacijom nacija, odnosno dižava (premda se tu nastoji uspostaviti suptilna raziika između nacije i dižave), moguće je izbeći rat. Upitanju je toliko ideo- logizovana premisa da je o tome iziišno raspravijati. Ostaje činjenica da je neznanje poiitičara o dugoročnoj istoriji skoro neverovatno. Kada misie na istoriju nacija, svodeći je na dina- mikupojava u

devetnaestom veku - oni se naiazepotpuno izvan saznanja nauke dvadesetog veka. Ili, boije rečeno, oni ostaju dužni da objasne mehanizme obrazovanja i odižanja Viasti. Čak i ako stavimo po strani tu grešku u interpretaciji istorije, ostaje nezaobilazna činjenica da nacije postoje. I upravo je to ono što projekt Evropske unije veruje da može izbrisati s rtčima na papiru (Mastrihtskog) *Ugovora.* "(iMagli, 1998)

Doduše, u preambuli *Mastrihtskog ugovora,* članice *Evropske unije* se obavezuju "*na ojačavanje soiidarnosti između njenih naroda, uzpoštovanje njihovih istorija, njihovih kuitura i njihovih tradicija"*. Prihvatajući uslovno navedenu obavezu kao iskreni, premda trapavi izraz najboljih namera, moramo opaziti da je ona potom redovno izneveravana, na svim iole značajnim ispitima. Najupadljiviji primer takve izdaje pruža uskraćivanje svake podrške zahtevima Grčke da se poštuju i solidarno brane njena istorija, kultura i tradicija. Reč je o izneverenim pozivima za podršku, s kojima se grčka politike obraćala *Evropskoj uniji* protiv bestidnog prisvajanja i uzurpacije toponima *Makedonija* te istorijskih znamenja grčkog naroda od strane susedne, novo-komponovane balkanske pseudodržavice, proizašle iz "*antihe- rojskog rata Zapada protiv Jugoslavije*\ Sami po sebi, rečena krađa i kičenje tuđim peijem ne bi zasluživali išta više od melanholičnog potsmeha ali geopolitički kontekst im pridaje značenje i značaj ozbiljne pretnje. Politička pseudoelita rečene pseudodržavice je otvoreno zatražila i dobila status bezuslovnog vazala i opslužitelja svih potreba atlantskog Levijatana. Tako je samozvana *Makedonija* dobrovoljno postala jedna od geopoli- tičkih karika "*islamske transverzale*\ odnosno lanca zemalja s muslimanskom većinom ili jakom manjinom, koji se proteže od Turske do Bosne i Hercegovine. U perspektivi antievropske stra- tegije Vašingtona "*islamska transverzala* treba da otseče Grčku od Evrope i da služi kao jedinstveni kopneni most za mirno- dopsko osvajanje Evrope silom imigracija trećesvetskih masa, žrtvi novog kolonijalizma, odnosno dužničke ekonomije. Osim toga, dotična pseudodržavica je i potencijalni medijum turskog ekspanzionizma i turskih teritorijalnih prohteva što lako mogu zloupotrebiti činjenicu da se istorijska Makedonija prostire i kroz Grčku.

Prema pravilu povesnog iskustva izrazito su negativne sve posredne ili neposredne reakcije *evrokratije* spram manifes- tacija, uspona moći ili izbornih uspeha pokreta i stranaka nacio- nalističkog smera, inače jedinih programski posvećenih upravo odbrani i razvoju vrednosti nacionalnih istorija, kultura i tradi- cija. Premda evrokratija nastoji da svoje netrpeljivosti posredno opravda te obrazloži primenom pseudoiluminističkih načela diskriminacije *naprednih* i *nazadnih* snaga, odnosno pretposta- vljenom intelektualnom i ekonomskom zaostalošću pristalica nacionalističkih pokreta i stranaka - geoekonomska mapa evrop- skih izbora svedoči upravo obrnuto. Upravo su ekonomski najra- zvijenije regije Evrope izborna osnova najradikalnijih nacionali- stičkih pokreta otpora *evrokratiji,* globalizaciji i *multikultumom društvu*, od italijanske *Lige Nord* do *Flamanskog bloka.* U pog- ledu široke podrške programu francuskog *Nacionalnog fronta,* dr Miroslav Jovanović, ekonomski osmatrač Ujedinjenih nacija opaža da taj pokret najviše poverenja stiče u zonama gde su iskustva sa procesima evropske integracija najrazvijenija: "*Dakle, liberalne teorije da ekonomski napredak donosi uživanje i zado- voijstvo ne dtže vodu u tom*

slučaju. Napredak je neophodan aii narod ima potrebu za osećanjem zajedničkog doživljaja budućnosti. Narod ima potrebu da bude pitan ili da učestvuje u sistemu kako bi doprineo stvaranju takve perspektive. Eiita je ozbiljno potceniiapojavu imoć nacionaiizma." (Jovanovic, 2004)

Da li je u pitanju samo i jedino potcenjivanje? Činjenica da se nacionalistički pokreti i stranke odlikuju često najžešćim kritikama te najodlučnijim otporima spram niza mera *evro- kratske* politike - od protivdemokratskih uzurpacija nacionalnih suvereniteta do proimigracionih zakona i nameta raznovrsnih uravnilovki svetu proizvodnje, po cenu gubitka osobenosti - ne može objasniti a kamoli opravdati izložene netrpeljivosti, čija je suština izvesno dublja i načelna, kako je opazila Ida Malji. Zestini te antinacionalne netrpeljivosti je toliko jaka da prevla- dava svaku unutrašnju meru političke mudrosti, zvane suzdr- žanost, po cenu skandala te izazivanja učinaka suprotnih od željenih. Upravo taj psihološki naboj netrpeljivosti spram nacio- nalizma - odnosno spram političkih pojavnosti nacija ili bar nacionalno najsamosvesnijih slojeva - ukazuje da je tobožnje evropsko ujedinjenje suštinski zamišljeno te građeno protiv evropskih nacija, protiv njihovih istorija, kultura i tradicija. I ogromno te strasno zalaganje *evrokrata* radi uspostavljanja multikulturnog društva ima za osnovnu potku mržnju prema evropskim nacijama, odnosno vrlinama i vrednostime koje nacije nose i otelotvoruju. Da ta mržnja nije zaslepljujuća pobornici multkulturnog društva bi morali opaziti da protivureče svom idealu ostrvljujući se na prava evropskih nacija.

Sile koje su u periodu pre Prvog svetskog rata podsticale i veličale nacionalizme unutar evropskih i hrišćanskih imperija da bi ih razorile i koje su potom u Versaju iscrtale mapu Evrope država-nacija tako da ih trajno zavađaju i sukobljavaju - po novoj, mnogo dinamičnijoj britanskoj formuli *divide et impera,* zvanoj *ravnoteža siia* - načinile su i osnovni tlocrt buduće *Evropske unije* kao klopke za zatomljavanje svakog istinskog političkog života nacija. Ako ostavimo po strani osnovnu svrhu evropskog ujedinjenja u perspektivi antievropske strategije atlantskog Levi- jatana, ostaje činjenica da su njegovi prvi pokretači i usmeritelji u Evropi bili prožeti duhom neprijateljstva spram svih nacionali- zama. Valja istaći da su mnogi pobornici tog neprijateljstva iskreno verovali da su nacionalizmi jedini ili bar glavni uzro- čnici oba svetska rata, previđajući niz činjenica koje su uka- zivale i ukazuju da je prokazani krivac bio, u najgorim slučaje- vima, samo medijumsko sredstvo drugih, izrazito protivnacio- nainih, protivevropskih te nadasve protivhrišćanskih sila i strate- gija, pobuda i ciljeva. Prva i preovlađujuća ideološka potka pok- reta ka *Evropskoj uniji* bila je negativne prirode: uverenje da se mir može postići razgradnjom država-nacija te slabljenjem njihovih granica, pretpostavljenih ili nabeđenih uzročnika među- evropskih sukoba i ratova. Najslavniji i izvesno najnadahnutiji glasnogovornik te zablude je Tomas Man, kako svedoči poruka Evropljanima, upućena iz Njujorka posredstvom radio *BBC*-a, 29. januara 1943. godine:

"Ova podeia, posredstvom arbitrarnih dižavnih granica i suvereniteta, dovela je do propasti kontinenta. Za mene i za one koji dele moja mišljenja, ideja evropskog jedinstva bila je uvek draga i dragocena; ona je predstavijala nešto prirodno za naše mišljenje i našu volju. Bila je suprotnaprovincijskoj uskogrudosti, bednom egoizmu, brutalnosti i ponosu nacionalista; ona je označavala slobodu, širinu pogleda, duh dobrote".

Nije teško prepoznati u navedenom mišljenju daleki, slabašan odraz veoma jake N'ičeove misli iz *S one strane dobra i zla:*.

"Zahvaljujući bolesnom otuđivanju koje je nacionali- stičko ludilo uspostavilo i nastavlja da uspostavlja između evro- pskih naroda, zahvaljujući jednako i kratkovidim političarima te površnosti što su uzpomoć njega danas na vrhuncu te nimalo ne naslućuju kako će razorna politika, kakvu primenjuju, nužno biti politika interludija - zahvaljujući svemu tome, i nečemu dru- gom, što je potpuno neizrecivo, bivaju danas zanemarivani ili arbitamo te lazno previđani jasniji znaci ***pokazivanja volje Evrope da se ujedinf.***

I u pogledu navedenih stavova neophodno je imati u vidu činjenicu da je nacionalizam nesvodiv u određenja poput Manovog, koje zapravo iz iskustava književnosti romantizma i realizma te odgovarajućih antiburžoaskih nastrojenosti izvodi opštu sliku prosečnog pripadnika nižih slojeva trećeg staleža za potrebe prikazivanja nacionalista. Takvom poistovećivanju mogli bi suprotstaviti mnoge iskaze nacionalističke svesti i samosvesti koji osuđuju upravo *provincijsku uskogrudist, bedni egoizam, brutalnost* i idiotsko samozadovoljstvo buržuja, ravnodušnih spram stanja i interesa nacije. Manova kritika odnosi se samo na jedno od niza sasvim različitih pa i suprotstavljenih iikova nacionalizma. Uostalom, upravo rani poiitički ogledi Tomasa Mana pripadaju ideainoj antologiji nemačkog nacionaiizma, odnosno *Deutsche Bewegung,* čiji su prvaci bili i prve žrtve Hitlerove borbe za samovlašće. Reč je o pokretu čiji je suštinski svetonazor bio otvoren za međunacionalne saveze, osobito s Rusijom, nastavljajući najbolju tradiciju pruskog nacionalizma. Uostalom, istu vrstu nacionalizma ispovedao je i Niče, osobito u posthumno objavljenom nacrtu *Veiike nemačkepoiitike:*

"Mi imamo apsolutnupotrebu za dogovorom s Rusijom, za novim zajedničkim programom, koji ne predviđa u Rusiji nikakvu engiesku nadmoć. / nikakvu američku budućnost ". (Mohler, 1972)

U političkim ogledima Deni de Ružmona, duhovnog oca evropskih integracija, ima premalo reči posvećenih osvetlja- vanju horizonta postvarenja težnji. Nasuprot tome, njegovi spisi obiluju retorikom napada na državu-naciju. Stiče se utisak da je i tu ujedinjenje Evrope tek puko sredstvo ostvarenja glavnog cilja, uništenja država-nacija. Poprimivši čudovišne izglede u De Ruž- monovoj optici, država-nacija je postala kriva takoreći za sva zla savremenog sveta, kriva i zato što je navodno premala ali i zato što je istovremeno prevelika:

" Centralizovana i ujedinjena dižava-nacija sanja sebe i vidi sebe zatvorenom, potpunom, samodovoijnom, kako svojom kulturom, tako i svojom ekonomijom te kao jedinog sudiju ne samo sopstvenih već i tuđih interesa. Dakle, to je deo koji hoće da bude sve. Modema, ujedinjena i apsoiutna dižava-naeija je samo promašena imperija... S obzirom da su premale, dižave- nacije treba da se federalizuju *u kontinentalnim razmerama; i s obzirom da supreveiike, moraju da se*federalizuju *iznutra".* (De Rougemont, 1968)

Dakle, države-nacije treba da nestanu, zajedno sa svim svrhama i dužnostima u službi vitalnih potreba odbrane, ops- tanka i razvoja nacionalnih zajednica koje su ih izgradile, kao svoj najveći i višestruko zaštitnički oblik. Simptomatično je kod svih protivnika država-nacija - od

Tomasa Mana do De Ruž- mona - da oni potpuno previđaju njihove pozitivne sadržaje i delokruge, uloge i doprinose. Već smo u pogovoru srpskom izdanju zavetnog dela De Ružmona, *Budućnostje naša stvar(Dc* Rougemont, 1989), ukazali na pogubne posledice zatomljenja države-nacije pre stvaranja zajedničke države evropskih nacija: odričući se dela po dela suvereniteta te zaštita i dobrobiti kakve pruža država-nacija na putu ka konačnom, verodostojnom obliku ujedinjenja, nacionalnim zajednicama preti da pre tog cilja ostanu potpuno lišene svake odbrane, u svim domenima od vitalnog značaja. Uostalom, načelno nema ili bar ne bi trebalo da bude nikakve značajnije kvalitativne razlike između države- nacije i zajedničke, federalne države svih evropskih nacija ka kojoj je De Ružmon stremio. U protivnom, ako ona ne bi bila dovoljno upravo *zatvorena, potpuna* i *samodovoijna* - postala bi lak plen mondijalističkih uslojavanja i ucenjivanja, iskorišćavanja i zatomljavanja.

Izgled gradilišta *Eropske umje,* početkom dvadeset prvog stoleća potvrđuje izložene bojazni.

Već smo istakli da ekonomije i kulture država-članica *Evropske unije* postaju sve slabije spram razornih talasa globa- lizacije i mondijalizacije, spram atlantskih uslovljavanja i ucenjivanja; s druge strane, zbog tragičnog nedostataka zajedničke spoljne politike te vojne sile, redovno izostaju i zajednički, evropski odgovori na izazove u areni sveta. Procesi zatomlja- vanja i gašenja nacionalnih samosvesti izvesno znatno doprinose slabljenju te urušavanju svakog otpora spram mirnodopske invazije kontinenta od strane trećesvetskih masa imigranata, što prete da u doglednom vremenu potpuno preokrenu etničku i kulturnu sliku Evrope. I to je upravo cilj koji intelektualne pseudoelite *evrokratije*, u siužbi atlantskog Levijatana, već otvo- reno i (zlu)rado zagovaraju. Jedan primer je dovoljan: govor profesora torinskog univerziteta Luiđi Bonantea, člana *Inter- national Advisori Board* "European Journal of International Reiations", koji tvrdi .- samo silom svojih želja a ne i dokaza - kako je padom Berlinskog zida srušena i Evropa nacija te odgovarajućih identiteta:

Pad Berlinskog zida doista je zbrisao jednu ideju o Evropi, premda je nije zamenio drugom. Ipak, jedna okolnost je izbiia uprviplan, čim se siegia prašina odrušenja: da drzavijani (određeni kao skup onih koji je nastanjuju) ne mogu dopustiti a da ne budu zastupljeni, ili kako to već nameće nužnost. Jasno je da to znači odustajanje od ideje nacije zasnovane na identitetu (kakav to mcže biti identitet koji ujedinjuje Hoianđanina s Maro- kancem?), napuštanje ideje Evrope zasnovane na jedinstvenosti i superiornosti njenog istorijskog i kulturnog nasieđa, konačno, i nasuprot tome, usvajanje hipoteze demokratije koja se ne zas- niva na putnoj ispravi već na sudioništvu sudbine (nadasve buduće), ne više zasnovane na prošiosti već na originainostipos- tojećih situacija i nepoznanica koje nas očekuju - neće samo pravo giasa davati Evropi demokratiju već će to biti prvi koraci ka njenom rasprostiranju. Jedna nenacionalna, nesuverena Evropa, odbojna prema identitetu, demokratska: to jeprojekt."(Canfora, 1997)

Navedeno mišljenje zaslužuje pažnju jer sažeto pred- stavlja opšte mesto nihilizma vladajućih pseudoelita u službi atlantskog Levijatana, koje svoju (sado-mazohističku?) proti- evropsku nastrojenost nevešto skrivaju nastojanjem da se u svesti masa izopači, odnosno izbriše

svako istorijsko, kulturno i tradicijsko značenje Evrope. Izloženi uzorak odaje da je u pitanju mišljenje sačinjeno od sprege implicitnog, pseudohegelovskog stava da je racionalno sve što je stvarno i uverenja da je vredno te načelno ili moralno neosporivo sve što je racionalno. Projektujući, primera radi, takvo klanjanje pred svakom stvarnošću u vremena pobedonosnog pohoda vojski Atile, Sulejmana *Veličanstvenog*, Napoleona ili Hitlera - morali bi osuditi svaki nacionalni, religijski ili evropski otpor kao napad na stvarnost, odnosno na vrednost racionalnosti. Primerice, s jednakim pravom bi morali braniti i stvarnost, odnosno racionalnost koncentra- cionih logora, od Afrike do Sibira, protiv pretpostavljene *iracio- nalnosti* osuda. Osim toga, navedenom mišljenju nedostaje bilo kakva valjana osnova u stvarnosti za prvu premisu, odnosno za uverenje da je rušenje Berlinskog zida izazvalo, ne bolje opi- sanim mehanizmima, nekakvo "*odustajanje od ideje nacije zasnovane na identitetu.* "Naprotiv, upravo je rušenje Berlinskog zida označilo početak velikih pa i tragičnih obnova nacionalnih svesti i državotvortnih volja, širom Istočne Evrope.

Nacija koja nije zasnovana na nekakvom identitetu je nešto savršeno nepoznato u analima povesti, odnosno nešto što doista protivureči stvarnosti, osim ako navedeni mislilac nema u vidu umesto nacije amorfnu masu ili gomilu. Ključno mesto tog govora. (sado-mazohističkih?) želja, gde se obelodanjuje osnovna pobuda, čini retoričko pitanje: "*kakav mcže biti identitet koji ujedinjuje Holanđanina s Marokancem T* Doista, nikakav zaje- dnički i objedinjujući identitet tu ne postoji. Ostaje da nam ilu- minator te činjenice još samo objasni kakav pravni ili politički, moralni ili logički zakon to nalaže Holanđanima da se zbog gostoprimstva koji su ukazali te ukazuju imigrantima iz Maroka ili bilo koje druge zemlje moraju zauvek odreći svog kulturnog i civilizacijskog, etničkog i istorijskog identiteta te odgovarajuće države i suvereniteta. Jasno je da takav zakon ne postoji i da je u pitanju samo jedan simptom rasprostranjene, nihilističke mržnje prema evropskim nacijama i Evropi nacija, koja bi htela da se prikaže kao nekakva neporeciva stvarnost i nepobitna racional- nost. Sledeći čudovišnu želju savremeni Holanđani treba da se odreknu zemlje koju su njihovi preci vekovima otimali od okeana te da je prepuste da potone pod talasima trećesvetskih masa.

Doduše, valja imati u vidu i istorijsko iskustvo da silom ponavljanja određene obmane i laži poprimaju izgled stvarnosti i istina. I upravo u ovoj savremenosti opažamo kako sila krimi- nalizacija i demonizacija nacionalnih identiteta - što se s katedri izdajničkih psuedoetlita širi kroz medije masovnih uslovljavanja - pokreće višestruke procese otuđenja od sopstva i pada svih odbrana. Tako se evropske nacije silom medijskih uslovijavanja doista, postupno aii neumitno, preobražuju u amorfne mase. U navedenom primeru nedostatka zajedničkog identiteta ciljna grupa evrokratskog nihilizma nisu, niti to mogu biti Marokanci već Holanđani. Oni treba da se liše svog identiteta a Marokaci će svoj izvesno sačuvati snagom islamske veroispovesti. Ako predočena, evrokratska izdaja evropskih nacija i Evropljana ostane ne vlasti, imajući u vidu i demografske tendencije, možemo lako zaključiti kako će već u drugoj polovini dvadesetprvog veka, u Evropi preovladati identitet trećesvetskih masa imigranata. Upravo ka takvom cilju vodi postvarenje projekta "*nenacionalne, nesu- verene Evrope, odbojne prema identitetu, demokratske ".*

Last but not ieast, valja istaći da su krajnje neosnovana uverenja kako je moguće zasnovati demokratiju na nekakvoj *"nepoznanicikoja nas očekuje"* s one strane smrti nacija i nacio- nalnih identiteta. Moderne, posredničke demokratije su plodovi nacionalnih pokreta ka državi-naciji. Ta činjenica objašnjava raznovrsnost oblika ili priroda demokratije na političkoj mapi Evrope XIX i XX stoleća kao posledice nacionalnih različitosti. Stoga je ispravno očekivati da će slabljenje nacionalnih samo- svesti i identiteta izazivati i produbljivati poiitičku apatiju masa, ravnodušnost spram upražnjavanja rituala posredničke demo- kratije. Uostalom, reč je o dva paralelna i međuzavisna procesa koji se već odvijaju pred našim očima. Zajedno s osekom nacio- nalne samosvesti i identiteta osipa se članstvo političkih stranaka i stalno opada broj učesnika na političkim izborima. Tu oseku izvesno produbijuje izmeštanje centara političkog odlučivanja izvan nacionalnih okvira koje se doživljava kao gubitak pos- lednjih mogućnosti uticaja. Uostaiom, u najvećoj političkoj orga- nizaciji sveta, OUN, nema ni traga demokratije jer bitne, izvršne odluke donose članice Saveta bezbednosti čija stanovništva skupa su daleko od toga da čine većinu čovečanstva.

***Evrokratija* protiv Hristosa**

Već smo na početku naših razmatranja istakli posebno mesto te posredovanu prirodu hrišćanskog nasleđa u trezorima evropske samobitnosti. Osmatrana s neke visoke katedre kompa- rativnih religija, hrišćanska doktrina je posebni, dramatični i agonični izraz duhovnog ustanka ostataka evroarijske tradicije unutar levantijskog *melting-pot-a,* odajući svoje poreklo nizom bitnih elemenata, počevši od rehabilitacije iranske ideje Spa- sioca, krivotvorene u starozavetnom odrazu po meri etnocen- trizma ili etnoegoizma i linearno-istorijske umesto ciklične kon- cepcije vremena te istorije. Verodostojni evropski čovek, uz određena odstranjenja i pročišćenja jevanđeljske predaje, može se prepoznati u nekim izrazima posredovane doktrine. Hrišćansko nasleđe izvesno čini značajan a ponegde i bitan deo istorije, kulture i tradicije evropskih naroda, jer sadrži i neotuđive evropske, duhovne, misaone i stvaralačke doprinose, odnosno radove na zadate teme, koji veoma često umeju da ispoljavaju i viškove, suštine evroarijskog bića i svetonazora. Posebno veliku, mobili- zatorsku ulogu hrišćanstvo je imalo na prvim linijama odbrane Evrope i evropskog nasleđa od islamskih zavojevača. Stoga mastrihtska obaveza poštovanja istorije, kulture i tradicija evrop- skih naroda izvesno mora obuhvatati i hrišćansko nasleđe.

Ipak, svedoci smo otvorene ili posredovane netrpeljivosti spram hrišćanstva koju *evrokratija* ispoljava svakom prilikom, počevši od upornog oglušivanja o molbe rimskog pape, ispred katoličke Evrope, da se u ustavnom određenju prirode i sadržaja *Evropske unije* nađe mesto i za hrišćanski sastojak. Mržnja *evrokrata* prema Hristosu je toliko neobuzdana da i na tom mestu prevladava sve unutrašnje stege - kakve nalažu osnovačka pravila političke veštine saobraćanja - te ne dopušta mogućnost čak ni pukog, retoričkog i sasvim neobavezujućeg isticanja hrišćanskog sastojka istorije, kulture i tradicije evropskih naroda. U osvrtu na evropsko nasleđe premabule nacrta Ustava Evropske unije, koji je Žiskar d'Esten - predsednik Konvencije sazvane za sastavljanje tog dokumenta - podneo javnosti na uvid, maja 2003. godine, nema ni pomena

hrišćanstva ali ima iskaza duga spram masonskog iluminizma, inače podeljenog između borbenog ateizma i deizma:

U odgovoru na opaske arhibiskupa Žan-Luj Torana da je izostanak pomena hrišćanstva a odavanje počasti Iluministima *" ideološka operacija* te izraz "*iskušenja da se nasiino ispiše istorija* - objavljenom na stranicama milanskog dnevnika *Corriere deila Sera* od 31. maja 2003. godine - prozvani Žiskar d'Esten se pravdao nedostatkom opšte saglasnosti te pretpostavljenom oset- ljivošću nehrišćanskih manjina:

"(U Preambuli) *pominje se religija i ističem da mnogi nisu hteii čak ni to... Nismo mogli da ekspiicitnije navedemo* (hrišćanstvo) *jer bi u tom slučaju morali da navodimo i druge religijske tradicije, prisutne na našem kontinentu, od judaizma do isiama. A ni to rešenje ne bi biioprihvatljivo za sve".*

Konačno, posredstvom istog glasila, od 4. septembra 2003. godine, britanski ministar za odnose s Evropskom unijom Denis MakŠajn je obavestio hrišćansku javnost da mora odustati od svakog pomena hrišćanskog nasleđa u evropskom Ustavu zbog činjenice da *"u Evropižive petnaest miiiona musiimana. "* Dakle, i tu se očituje već uočeno protivurečje imanentno demo- kratskom sistemu, napad slobode pojedinaca te manjina na slo- bode, potrebe i volje većine. Formalno-pravnu osnovu borbenog ateizma modernih demokratija te posledičnog izgona svakog etičkog ili verskog uticaja iz prostora politike pruža upravo vladavina rečenog načela slobode i mira u prostoru odnosa između građana. Tu se potpuno i nedosledno prenebregava većina te arbitrarno pretpostavlja da objava jedne etičke ili verske volje ugrožava neke druge: zato se etičkim svetonazorima i veroispo- vestima nalaže stroga klauzura u okvirima puke privatnosti, uz posledično lišavanje društva i države bitne, vertikalne dimenzije života. Izlišno je isticati da je tu najveća žrtva upravo veroispo- vest ogromne većine Evropljana. Čak i tamo gde je svaka vera u viši poredak sveta iščezla, ostali su bar oni rudimenti etike kakvu iziskuje kao *conditio sine qua non* skoro svaka religija. Nije tačno da je sve dopušteno tamo gde nema Boga - kako pomišlja jedan junak Dostojevskog - jer nas je najveći evropski učitelj, Platon, u *Eutifronu,* odavno podučio da se naša posvećenost bogovima zasiva na uvidu u njihovu supremnu vrlost i dobrotu a ne na veri da su oni vrli i dobri samo zato što su bogovi. Pre pojave božanskog čovek mora uočiti u sebi i oko sebe sjaj vrlosti i dobrote, zametke kristalizacija bogova.

Vrativši se osnovnom toku izlaganja moramo uočiti da je antihrišćansku nastrojenost *evrokratije* posebno osvedočila svo- jevrsna zavera ćutanja ustanova i glasnogovornika *Evropske unije* te odgovarajuće mreže medijskih informisanja spram čina beati- fikacije Marka d'Aviana, proroka i čudotvorca, propovednika i duhovnog savetodavca imperatora Leopolda I. Njegovom hrabrom duhovnom predvođenju malobrojne vojske branilaca hrišćanske Evrope te čudotvornom, gorostasnom ukazanju na nebesima - u očima masa azijatskih zavojevača pred presto- nicom poslednjeg oblika rimsko-germanske imperije - niz isto- rijskih izvora pripisuje glavnu zaslugu za slom poslednje tursko- islamsko opsade Beča, 12. septembra 1683. godine. Ni izričitim ukazivanjem na značaj dela svetog Marka d'Aviana u odbrani Evrope, u omeiiji od 27. aprila 2003.

godine, papa Jovan Pavle II nije uspeo da izmoli od *evrokrata* čak ni simbolični iskaz sećanja, poštovanja i zahvalnosti:

"Nenaoružani prorok bčžanske milosti, bio je ponukan okoinostima da se delotvorno zauzme za odbranu i jedinstvo hrišćanske Evrope. Evropski kontinent, koji se ovih godina otvara za nove perspektive saradnje, blaženi Marko d'Aviano podseea da će njegovo jedinstvo bitičvršee ako je zasnovano na zajedničkim hrišćanskim korenima."

Iste godine, u Brislu, *Interinstitucionalni seminar,* posvećen finansijskim potporama istraživanja raznovrsnih upotreba ljud- skih embriona, odbio je, *de facto,* silom načela (a)moralnog relativizma, sve hrišćanske zahteve da se poštuje ljudski život te okončaju takve zločinačke rabote. Zaključni dokument tog skupa potvrdio je pravo svake članice *Evropske unije* da sopstvenim zakonodavstvom zabranjuje ili odobrava istraživanja i korišćenja ljudskih embriona. Dakle, hrišćanski ili samo

Ijudski naiožena biološka etika nije bila uvršćena u skup *acquis communautaire.* I u tom slučaju osvedočilo se pravilo vladavine demona ekonomizma: jedina protivurečja izazvalo je pitanje da li je ispravno da istraživanja o kojima je reč finansiraju i poreski obveznici članica koje ih zabranjuju.

Ponekad, ta mržnja ne preza ni od zločina protiv hrišćanske tradicije, kako žalosno osvedočava učešće vojnih snaga članica Evropske unije u agresiji Atlantskog saveza protiv Jugoslavije. Jedan od bitnih ciljeva skoro tromesečnih bombar- derskih napada biie su i desetine hrišćanskih crkava na Kosovu i Metohiji, mahom srednjovekovnog porekla. To razaranje nasta- vili su islamsko-albanski teroristi pod okriljem međunarodnih mirovnih snaga (KFOR), uz prećutnu saglasnost *evrokratije,* koja se nijednom prilikom nije oglasila da izrazi bar platonski protest protiv rušenja hrišćanskih hramova i spomenika na Kosovu i Metohiji, u kolevci evropske kulture i civilizacije. O kakvom nasleđu je reč neka ovde svedoče reči iz usamljenog apela Masimo Kaćarija, filosofa i gradonačelnika Venecije, iskazanih u intervjuu objavljenom na stranicama samo lokalne, venetske štampe:

"Musiimani bi mogii da pokrenu nove napade, oni uništavaju draguije... Posle etničkih čišćenja na red je došio čišćenje memorije. Zbrisati sećanja. Nek nestanu simboii, nadasve jaki: crkve, manastiri, spomenici hrišćanstva. Treba sve to zbrisati s iica zemije kako bi se otklonio svaki povod za povratak Srba. Rat je završen 1999. godine ali Kosovo (Metohija), *autonomna pokrajina federacije Srbija-Cma Gora, u očekivanju da ko zna kad postane autonomna dižava - ostaje bamtana. Sto dvadeset i dve pravoslavne crkve dignute su u vazduh, pred očima KFOR-a, multinacionalnih mirovnih snaga. Umetničko nasleđe svetskog značaja iščezava. Crkva Svetog Marka* (u okviru Pećke patrijaršije) *ima čudesne ireske. Mana- stir i crkva u Prištinu su Konstantinopolj, Vizantija. Sav iznutra oslikan, Dečanski manastir poseduje neverovatnu lepotu. To su najdrevniji spomenici vizantijske umetnosti, deset hiljada puta značajniji od grčkih crkvi u Kastoriji ili vizantijskih ostataka u*

Solunu. Sećam se i romanskih erkava ranga veiikih dalmatinskih katedrala u Zadru, Šibeniku, Trogiru. Nečuveno je da međuna- rodna zajednica - koja je sebi čupala kose samo zato što su A vganistanci Bina Ladena digii u vaduh dve statue Bude, što su s umetničkog stanovišta nada de nada - *nije mrdnula prstom. Imajući tamo čak i svoju vojsku... Ako u okviru operacije koje Italija* (italijanski kontigent u okviru KFOR-a) *treba da čini ne bude zaštičeno takvo nasleđe, kakvom nema ravnog u svetu - postaćemo saučesnici u uništenju.Treba nas streljati. Nemam drugih reči: treba nas streljati. Zar smo mi oslobodioci, oni koji su tamo otišli da donesu mir, koji su izabraii civilizaciju umesto varvarstva? To su neshvatljive stvari. Sve dok ne budemo apsolutno uvereni da niko neće moći ugroziti te crkve, mi ne smemo da raspuštamo naša vojna uporišta. To umetničko nasleđe je jedinstveno, bezpresedana.*"(Veca, 2003)

Vladavina pseudoelite

Na margini prethodnog navoda neophodno je ukazati da izraz "*treba nas streljat"* cilja samo i jedino vladajuće pseudo- elite. Zavera ćutanja glavnih proizvođača informisanosti i javnog mnjenja - pod suverenom kontrolom internacionale flnansijskog kapitala - onemogućava svojim potrošačima da spoznaju nepo- željne istine. Zato je ogromna većina državljana *Evropske unije* savršeno neobaveštena o naopakostima i proneverama, izdajama pa i zločinima koje sistematski počinjava vladajuća politika. Ipak, i bez potpunijih uvida u stvame razmere zla, većina je uspela da stekne opšti sud o vladajućim pseudoelitama koji je jedan od bitnih uzroka opšteg i rastućeg nepoverenja u političke ustanove. Svedoči, umesto svih, sud generala Pjer-Mari Galoa, savetnika generala De Gola, tvorca francuske strategije nuklearnog odvraćanja i jednog od vodećih geopolitičara:

"Evropljani su vođeni političarima u priličnoj meri dos- tojnih prezira, koji su obuzeti ličnim interesima i koje je baš briga za interese i budućnost njihovih naroda. Većinu je moguće kupiti na korektan način, bankovnim računom u Njujorku, i oni će se prikloniti američkoj voiji. To je dovelo, ta magma poje- dinaca koji više nemaju za šta da se bore, do toga da se prihvata ono što je trenutno. Uništena je nacionaina dizava koja je štitiia građanina. Dižava je dovedena do toga da više ne može da se brine o svojim stanovnicima, o čemu svedoče mnoga otpuštanja radnika i socijalne tenzije."("Nedeijni teiegraf' od 29. januara 2003)

Vladavina iošeg pa i najgoreg ljudskog materijala potvr- đuje izloženo pravilo istorijskog iskustva da demokratija pogo- duje uspostavljanju sistema "negativne selekcije". Pojava o kojoj govori general Pjer-Mari Galoa ima i drugi, posebni istorijski uzrok. Reč je o posledicama ishoda Drugog svetskog rata, kada su njegovi pobednici, u oba dela razrušene, okupirane i "gvoz- denom zavesom" podeljene Evrope obnavljali političke usta- nove, poveravajući formalnu vlast provereno najpodobnijim, ne samo u ideološkom već nadasve amoralnom smislu, odnosno najpodmitljivijim i najpodatnijim Ijudskim materijalima među pokorenim narodima. Iskrena vera u pobedničku ideologiju mogla je tada biti povezana s moralnom čvrstinom te je stoga bila izložena načelnom podozrenju ispitivača. Zato su upravo iskreni te moralno najčvršći komunisti bili najbrojnije žrtve prokomu- nističkog sistema, širom Istočne Evrope. Zato i savremene pse- udoelite na vlasti ili u

opoziciji, u istočnoevropskim "*zemijama tranzicije"* - od prokomunizma ponovo ka liberalnom kapita- lizmu - listom vode neposredno ili bar posredno poreklo iz prethodnih, prokomunističkih *nomenkiatura.* Logika amoralnosti je učinila i čini da se taj sistem "negativne selekcije" ne samo samoumnožava već i produbljuje: svako pokolenje bira sebi naslednike još gore od sebe.

Svako ko je imao prilike da iskušava oba sistema okupa- cije Evrope može svedočiti da atlantski, liberal-kapitalistički izaziva mnogo dublje i pogubnije posledice u mislima i srcima ijudi. Revolucionarnu te stoga i protivprirodnu sadržinu marksi- stičke doktrine njeni propovednici nisu krili već su čak ponosno isticali, nesvesno dajući do znanja žrtvama indoktrinacije da su terane verovati u ispravnost inteiektualnih i moralnih naopa- kosti. Otuda je indoktrinacija bila površna i bilo je dovoljno samo prisustvovati kolektivnim ritualima ideološke revnosti pa ostati pošteđen. Ništa manje revolucionarnu te znatno dublje protivprirodnu ideologiju liberalnog kapitalizma njeni propo- vednici predstavljaju pak kao nešto što savršeno racionalno izražava ljudsku stvarnost i čak najbolje Ijudske želje. Osim toga propovednici liberalnog kapitalizma i odgovarajućih, pseudo-imperijalnih i mondijalističkih projekata raspolažu mnogo usa- vršenijim medijima i tehnikama "*čišćenja mozgova ,* ne preza- jući ni od tajnih emitovanja subliminalnih poruka i slika.

Zato su mase koje nagone u toreve liberalnog kapitalizma lišene odbrana, uverene da slede sopstvene ciljeve. Osim toga i kontrole "*političke korektnosti"* (Lenjin *dixit)* u svetu pod senkom civilizacije Zapada su neuporedivo strože, potpunije pa i svire- pije nego one koje su primenjivali marksistički "*inženjeri duša* . Svaki pa i najmanji javni otpor vladajućim "dogmama" - od puke zabrinutosti zbog posledica otvorenosti za imigracije treće- svetskih masa i izraza sumnje u valjanost modela "*muitikul- turnog društva* " do zalaganja za očuvanje nacionalnog identiteta - biva izložen na javne stubove srama, kriminalizovan i demoni- zovan.

Ostaje otvoreno pitanje dubokih, psiholoških uzroka i pokretača te mržnje vladajućih pseudoelita spram sopstvenih nacija i nacionalnih identiteta. S obzirom da su vladajuće pseudoelite samo uzorci društvenih taloga a nacionalni identiteti sačinjeni od vrlina i vrednosti kaljenih na vatrama istorije - ta suprotnost nam pomaže da mržnju shvatimo kao psihološki izraz suprotnosti. Odlažući razmatranje te pojave za neku drugu priliku, ovde ćemo ukazati samo na činjenicu da je jedan Rus, u ruskoj laboratoriji iskušavanja ideja Zapada, osetio i iskreno ispovedio osećanje koje danas prožima vladajuće pseudoelite Evrope pod senkom atlantskog Levijatana. U ostavštini pro- fesora moskovskog Univerziteta V.S. Pečerina nađena je pesma koja objašnjava njegov odlazak iz Rusije na Zapad: "*Kako je siatko mrzeti otadžbinu! /Iždno očekivati njeno uništenje! /1 u njenom razaranju videti /Zoru univerzalnog vaskrsenja!"* Ipak, za razliku od masa svojih psihopatoloških potomaka Pečerin je posedovao visoku intelektualnu moć te moralnu kičmu. Poput mnogih prethodnih i potonjih ruskih disidenata - i Pečerin je doživeo veliko razočarenje upoznavši bolje svet Zapada, gde je pristupio ultrakonzervativnom redu borbenog katolicizma.

"Evropska unija^/ksiO **mamac**

Konačno, valja se upitati da li ili u kojoj meri tip čoveka koji otelotvoruje preovlađujuće procese na gradilištu *Evropske unije* može predstavljati savremene Evropljane i njihove stvarae

težnje? Kada tragom rečenih procesa priđemo njihovim ideo- loškim ili idejnim ishodištima moramo uočiti da su ona uglavnom u znaku sekularizacije te izopačenja i otuđenja od evropskih svojstava i tradicija. Otuđen silom naloga laicizma i liberalizma od religijske, odnosno hrišćanske zajednice, jednako kao i od nacionalne, prosečni *evrokrata,* izvršilac tih procesa, nikome nije veran do sopstvenoj samoživosti i sebičnosti. Jedino što na prvi pogled u tom čoveku protivureči programskom indivi- dualizmu ili egoizmu je sklonost - kakvu inače često ispovedaju poboraici laicizma i liberaiizma - ka snu o rušenju svih granica i suvereniteta država i nacija te njihovom rastvaranju u jedin- stvenu, svetsku republiku i bezoblično čovečanstvo, obasjano *"zorom univerzalnog vaskrsenja".* Reč je o snu koji se proteže od prvih, londonskih loža spekuiativne masonerije, preko poj- movnih zbrka Macinijevih agitacija, do prvih laboratorija pro- jekata ujedinjenja Evrope. Da je ujedinjenje Evrope, u zamisli njegovih antifašističkih otaca bilo samo nužno sredstvo ostva- renja nekakve svetske države - svedoče mnogi dokumenti, od predloga veoma uticajnog ekonomiste Lajonela Robinsa, direk- tora ekonomske sekcije Ministarstva rata Velike Britanije, do *"svetog* spisa evrofederalista, *II Manifesto Ventotene.*

Već se u Macinijevoj retorici mogao opaziti znak jedna- kosti između pojmova *Evropa* i *čovečanstvo.* Po svemu sudeći u retorici Macinijevih vizija reč *Evropa* označava samo jednu medustanicu na zamišljenom putu progresa, odnosno procesa političkog ujedinjenja nacija i država u pravcu svečovečanskog

saveza. Stoga je tu i otadžbina određena kao "*uporište dato poluzišto treba da deiuje u koristčovečanstva* . (Mazzini, 1972) Na samom početku Drugog svetskog rata, Robins ovim rečima opisuje stanje ideala jedne federacije svetskih razmera:

"Sad izgleda sasvim utopijsko nadanje da će se u našem vremenu stvoriti federaeija svetskih razmera. Nema dovoljno osećanja jedinstvenog dfzavljanstva. U sadašnjim uslovima čak bi i problemi političkih izbora takvog tela predstavijaii nepre- mostive teškoće... Ipak, nije utopijsko nadanje u izgradnje manjih federaeija, u fuziju nezavisnih suvereniteta u teritorije gde postoji svest o eivilizacijskom zajedništvu te potreba za većim jedinstvom. Posebno nije utopijsko misiiti na stvaranje strukture takve vrste u onom delu sveta kome najviše prete protivurečja savremene političke organizacije, to jest ratobornih evropskih suvereniteta. Daieko od toga da bude utopijska, za one koji imaju oči da to vide, takva federacija je najurgentnija praktična nuznostnaše epohe . (Robbins, 1985)

Nekoliko godina kasnije, u predgovoru *II Manfesto di Ventotene*, jedan od osnivača i predvodnika *Evropskog federaii- stičkog pokreta,* Eugenije Kolomi, vidi postvarenje sna o svet- skoj federaciji mnogo bližim te otvoreno predočava kako evropska federacija treba da bude samo njen *preludium:*

"Ideal evropske federacije, preludiuma svetske federa- cije, mogao je izgledati kao daleka utopija samo do pre nekoliko godina a danas, pri kraju ovog rata, on se pokazuje kao dost&na meta, skoro na dohvatruke. " (Colorni, 1991)

Slobodni smo zaključiti da je u strategiji osnivača fede- ralističkog pokreta evropska zajednica bila mamac koji je trebao da evropske države i nacije navede i uvede u jedinstvenu organizaciju svetskih razmera. Šta suštinski uzrokuje te istrajne težnje pseudoelita da se evropske države i nacije rastvore u posve neodređenoj svetskoj republici, federaciji ili pseudoimperiji? Da li je u pitanju sekularizovani reklikt *forma mentis* kultura ispod poslednjeg sloja evroarijskog nanosa, obeleženih kosmogonij- skim verovanjima da je postojeći svet razlika, granica i sukoba posledica raspada te degradacije provobitnog *Jednog* - kasnije fllosofski predočavanog posredstvom lekcija Plotina - uz posle- dične, reiigijski obrazovane i ritualno odmeravane žudnje za obnovom primordijalnog stanja?

Možda tu stojimo pred manifestacijama dubinske psiho- logije, pred porivom ka samoukinuću koji je Frojd uočio kod svojih bečkih pacijenata? U tom slučaju pojava koju razmatramo bila bi izraz megalomanske težnje ka smrti što hoće da u njoj rastvori ne samo jednu individualnost već i sve evropske nacije te države. III je u pitanju, sasvim suprotno, intelektualno izopa- čeni, patrljasti izraz neobuzdane, pustoiovne radoznalosti, svojs- tvene samo evroarijskom te evropskom čoveku, koja ga je već vekovima i milenijma istrajno gonila i goni u veličanstvene pokrete duž svih širina i visina materijalnih i namaterijalnih sve- tova: od rasejanja evroarijskih naroda ka jugu, istoku i zapadu evroazijskog kontinenta te i dalje, preko imperatorskih pohoda znatiželje Aleksandra Velikog ili Konstancija Hlora, koji je, prema hvalospevima dvorskih pesnika, krenuo u osvajanje Velike Britaniju da bi video podnebije gde dan i noć traju po šest meseci, do osvajanja *nove zemlje* i *aovog neba,* s one strane Atlantskog okeana, uz pokriće *Otkrovenja* teologa Jovana? Možda u pojavi o kojoj je reč ima udela i neki ostatak sekularizovanog *univerzalizma* hrišćanstva, kome je već teolog i vladika Euzebio od Cezareje pružio političku simetriju:

"Jedan jedini Bog je objavljen ijudima; i istovremeno je izrasia i razviia se jedna univerzaina vlast, rimska imperija. Dugotrajna i nesavladiva mižnja svake nacije spram drugih je već pobeđena; i kao što spoznaja jedinog Boga i jedinog puta vere te spasenja, kao i samog učenja Hristosa, bivaju predočeni svim ijudima - tako, istovremeno, s obzirom da je celokupna moć rimske imperije predata samo jednom suverenu, duboki mir vlada celim svetom. I tako, zbog izričite voije istog Boga, dva korena dobra, rimska imperija i hrišćansko učenje o milosiđu, klijaju zajedno za dobrobit Ijudske vrste". (De laudibus Consta- ntini, XVI)

Euzebiov hvalospev danas valja imati u vidu i kao pouku da se ne treba podavati sjaju spoljašnosti: možda je ovde izlišno isticati da je sunovrat već odavno razjedenih struktura rimske imperije počeo upravo od vremena vladavine imperatora Kons- tatina. Jedno je izvesno: od izložene slike komplementamog dvojstva ostao je samo mutni san o nekakvoj univerzalnoj, svet- skoj državi i vlasti, koji u savremenom svetu slede atlantski pokreti i organizacije što su posredno ili neposredno proizašli iz gorkih plodova protestantizma, od britanske masonerije do *The Round Table Groups,* društva osnovanog krajem devetnaestog stoleća s ciljem da se obnovi, osnaži i uveća *RuJe Britannia,* odnosno britanska pseudoimperija, širom sveta obuhvaćenog s *"engiish-speakingidea '.* (Kalajić, 1998)

Po svemu sudeći, na polju suštinskih uzročnika težnji ka rastvaranju država i nacija u nekakvu svetsku državu i odgo- varajući *meiting pot.*; najjači je demon ekonomizma, ne samo silom svojih težnji već i snagom posledica koje izaziva u svesti i duši podanika. Otrgnut od svake podređenosti višim načelima ustrojstva čoveka i zajednice te njene države, preinačen od sred- stva u cilj života čoveka i društva, uzdignut na pijedestal isklju- čivog ili bar vlađajućeg vrednosnog i izbomog, formativnog i informativnog načela, ekonomizam teži da svoje tržište proširi do krajnjih granica sveta. Njegovi protivnici su države i granice, mere zaštite nacionalne ekonomije i carinske dažbine te uvozne kvote. Njegov ideal je svet sveden na tržište bez granica, dakle *One World.* Drugim rečima rečeno, proizvevši demon ekono- mizma i njegove trijumfe, liberalizam je suprotno obećanju, sadr- žanom u svom imenu, porobio jedinku, pretvorivši je u sužnja samoživosti, sebičnosti pa i pohlepe, što zatomljuju u svesti i duši svaki vitalni oblik pripadnosti zajednici te zajedništvu u uspomenama i nadama. Reč je o *praznini* koja osvedočava pustošenja demona ekonomizma i procese otuđenja, čije je žrtve književnost novog doba široko opisala, počevši od Džojsove karikature Odiseja, Jevrejina Bluma, jedinke bez otadžine ali i sopstva, što zaludno luta ulicama Dablina dok mu se supruga, ružna parodija Penelope, podaje erotskim maštarijama.

Možemo pretpostaviti da kod jedinki u kojima je zatrt ili utmut osećaj pripadnosti duhovnoj i nacionalnoj zajednici - ili, još šire, evropskoj tradiciji - takva praznina izaziva niz pato- loških reakcija, od široko osvedočenih mržnji prema crkvi i naciji ili evropskoj tradiciji, do usiljenog nastojanja stvaranja nadokna- đujuće, unutrašnje obaveznosti spram većih, sveobuhvatnih surogata, kakav može biti onaj zvani *čovečanstvo* ili *One World.* Možda je i zato *evrokratija* u domenu spoljne politike napadno pasivna i trpeljiva, nesposobna da sama prepozna i odredi čak i pukog suparnika ili protivnika a kamoli neprijatelja. Ona se ne usuđuje da blagovremeno i otvoreno protivureči američkim nelegalnim trgovinskim izazovima čak i kada kaznene odgovore zvanično dopušta i preporačuje Svetska trgovinska organizacija. U domenu unutrašnje politike *evrokratija* se ponaša napadno netrpeljivo prema svakom višem, dakle duhovnom i nacionalnom te tradicijskom obliku zajedništva i odgovarajućih osobenosti. Zato se u *evrokratskim* ambijentima duhovne opustošenosti i jalovosti oseća "*zadah smrti namirisan parfemom u modi*\ kako bi rekao jedan Drije La Roševlov junak, inače suočen s prizorom homoseksualnog odnosa. Uostalom, vladajući duh je sličan homoseksualnom jer previđa ili zatomljava vertikalnu dimenziju čoveka te odnos ljudskog sa drugačijim od ljudskog, dakle s božanskim. I zbog te prinudne prizemnosti, na koju je teran evropski čovek, izgradnja doma *Evropske unije* odvija se, već decenijama, mučno i traljavo, uz krajnju ravnodušnost pa i ras- prostranjenu odbojnost njenih nevoljnih stanovnika, što *evrokra- tiju* navodi da vešto lišava *demos* svake ozbiljnije mogućnosti izjašnjavanja o bitnim izborima pred horizontima budućnosti.

Dakle, slobodni smo zaključiti da obrisi i sadržaji *Evropske unije* nisu evropski, odnosno ne izražavaju političku prirodu evropskog bića. Ne samo da u toj građevini ne može prepoznati svoj dom Evropa nacija već ni Evropa masa usamljenih jedinki, kakvu *evrokrati* proizvođe, podajući se

demoniji ekonomizma i nadasve atlantskom Levijatanu, zabranjujući i zatomljavajući vrline i vrednosti nacija i tradicija.

NASAIMPERIJA

Često, konačni ishod pa i najdublji smisao nekih preduzeća ne samo da izmiče namerama preduzetnika već im je i protivan. Zato su se u areni istorije mnoge pobede kasnije izmet- nule u poraze a mnoga osvajanja su nanela osvajačima nenado- knadive gubitke.Tako su, krajem drugog milenijuma pre nove ere, u nizu nezadrživih ratnih pohoda, na bornim kolima koje su izumeli, "*bogoliki",* zlatokosi i plavooki Ariji osvojili indijski potkontinent te potčinili mase crnih domorodaca i razorili gradove veoma razvijene, materijalističke civilizacije, zasnovane na kultovima Majke Zemlje, plodnosti i seksualnosti. Doneli su jezgro *Rg-Veda,* zvanični temelj induističke religije i odgova- rajućih, tropski bujnih i najčešće potpuno nevernih nadgradnji, osvedočenja nesavladive živosti prearijskih kultura i verovanja te sujeverja domorodaca. Da bi očuvali svoj manjinski genofond i svetonazor u pretećem okeanu pokorenih masa, Ariji su struk- turu trodelne zajednice razvili u nečuveno složen i strog sistem zabrana staleških te nadasve rasnih mešanja. Uzalud. Danas, više od tri milenija kasnije, u Indiji, među stotinama miliona starosedelaca nije moguće sresti ni jedno jedino biće čije lice još uvek čuva crte, bledolikost i nebeski sjaj zenica drevnih Arija. Ariji su osvojili basnoslovna prostranstva i bogatstva ali su stračili i izgubili sebe, rastvorivši se u crnom okeanu tuđine koji je stoga samo ponegde posiveo.

Isto pravilo istorijskog iskustva potvrđuju i ishodi krs- taških pohoda, od razaranja Istočnog carštva i odgovarajućih odbrana hrišćanske Evrope spram islamskih, osvajačkih pretnji, do gubitka niza pokolenja mladih Evropljana. Reč je ne samo o uzalud izginulim već i o onim bezbrojnim koji su odlučili da zauvek ostanu na Bliskom istoku, daleko od evropskih studi i odricanja, stega i dužnosti, privučeni lakoćom i slatkoćom levan- tijskih uslova života. O tome tužno svedoče mnoga hvalisava pisma otuđenih, upućena bližnjim, ostavljenim u Evropi. Danas, vekovima kasnije, možemo zaključiti da je i taj veliki odliv evropskog genofonda bio zaludan. Ništa živo nije ostalo od krstaških kolona: nijedan običaj, nijedna reč, ni jedno jedino lice koje bi bilo u stanju istupiti iz mase bliskoistočnog *melting-pot*-a i verodostojno izjaviti svest o svom vekovima dalekom evrop- skom poreklu.

Ponegde o gubicima možemo da zaključujemo samo na osnovu posrednih saznanja i znakova, od otkrića "belih Indiosa" u prašumama Ekvadora, do mita južnoameričkih domorodaca o "belim bogovim" koji su im obećali da će se vratiti. Možda su i monumentalne, kamene glave s Uskršnjih ostrva, prikazane i okrenute pogledima pučinama okeana, s istaknutim svojstvima ljudi beie rase, s dugim nosevima i ušima, očajnički izraz očeki- vanja i poziva "bogovima" da se vrate.

Jedno je izvesno: na planetarnim putevima otkrivanja i osvajanja evroarijski te evropski čovek izgubio je neprocenjiva blaga. Otkrića "novih" kontinenata te stravični uslovi života kakve je u Evropi nametao liberalni kapitalizam, pokrenuli su nove talase rasejanja, u traganju za životnim prostorom i snošlji- vijim uslovima života. U XX stoleću, revolucije, svetski ratovi te

nadasve nasilja komunističkih vlastodržaca izazvali su poslednje velike pokrete evropskih emigracija ka drugim kontinentima.

Po svemu sudeći, gubitak evropskih kolonija u korist pohlepe atlantskog Levijatana bila je neka vrsta sreće u nesreći. Otimajući evropskim silama kolonije - ucenama i pretnjama, milom ili silom stečenom ishodom Drugog svetskog rata, zarad nametanja svog oblika kolonijalizma, u znaku dužničkog izrab- Ijivanja - vašingtonska strategija je izvesno ciljala i da oslabi Evropu, lišavajući je sirovinskih i energetskih izvora. U ogromnoj većini tako "oslobođenih" kolonija, od Indokine do Alžira, Konga i Rodezije, beli, evropski koloni, bez obzira da li su se tu rodili ili samo doselili, postali su mete krvavih osvetoljublja, pljački i progona. Prognani pripadnici "*plemena belokožaca*" potražili su i traže azil tamo gde su belci još uvek većina, od Australije đo Kanade. Mnogi su se vratili i vraćaju evropskoj matici.

U pitanju je početak kraja milenijima dugog procesa planetamog rasejanja Evropljana koji je započeo - sudeći po iskonskim, neposrednim ili posrednim svedočanstvima i pamće- njima evroarijskih kultura - udarom vanrednog ledenog doba na prvobitni zavičaj, u severnom, okolopolarnom pojasu evroazij- skog kontinenta. Vreme rasejanja je prošlo. Mi se danas nalazimo na početku velikog obrta tog milenarnog procesa, na pragu doba velikog povratka Evropljana Evropi i evropskom sopstvu.

Razaranje SSSR ostavilo je, van granica Rusije, u osamo- staljenim republikama centralne Azije, u tuđinskom okruženju, dvadesetak miliona Evropljana, uglavnom Slovena, odnosno Rusa, Ukrajinaca i Belorusa. Postavši tako neželjeni stranci ili građani drugog reda, izloženi netrpeljivosti i napadima, otima- činama i ugnjetavanjima a bez ikakve zaštite, masovno su napuštali rodna ognjišta i sve tekovine rada predaka da bi potražili spas u maticama. Tako je i ka Nemačkoj krenula kolona izbe- glica, potomaka nemačkih kolonista koje je po prostranstvima ruskog carstva naseljavala prosvećena agrarna politika carice Katarine II.

S druge strane Atlantskog okeana, velike ekonomske krize koje je u latinoameričkim zemljama, poput Argentine, izazivala potčinjenost njihovih privreda parazitizmu njujorških banaka i sevemoameričkih nadnacionalnih korporacija i kompanija pokre- nuia je, početkom trećeg milenija nove ere, prve talase bezna- dežno osiromašenih povratnika u evropske matice. Po svemu sudeći, u doglednoj budućnosti, i preostaloj materijalističkoj pseudoimperiji, zvanoj *Sjedinjene američke države,* predstoji slom pod teretom niza odavno uočenih poroka i bolesti, od već nenadoknadivog a geometrijski rastućeg duga spram ostatka sveta, do takođe rastućeg protivurečja između finansijskih potreba za održanje vladavine nad svetom i platežnih moći. Kada tom svetskom parazitu budu uskraćene mogućnosti da se goji i održava na račun ostatka čovečanstva, celokupni unutrašnji sistem kupovanog društvenog mira doživeće slom i izazvati raspad američkog društva ne samo po klasnim već nadasve rasnim i etničkim granicama. Dakle, u doglednoj budućnosti možemo očekivati urušavanje ostataka *Sjedinjenih američkih država* u ambis Trećeg sveta i posledični povratak evropskih sinova i kćeri te potomaka ka evropskim, stvamim ili idealnim otadžbi- nama.

Možda nije slučajna već zakonomerna sinhronost dve povesno jedinstvene pojave: okončanje migracionih procesa Evropljana ka drugim kontinentima te početak njihovog povratka matici - i preduzeće ujedinjenja evropskih naroda i država. Uprkos prvobitnim, protivevropskim planovima i odgovarajućim nasto- janjima, to preduzeće čini mučne ili prespore ali izvesno nepo- vratne pomake ka zajedničkoj državi. Možda najdublji smisao ujedinjenja Evropljana - suprotno namerama osnivača - odgo- vara i potrebama prihvatanja očekivanih povratnika. Jedna od velikih dužnosti savremenog pokolenja je upravo priprema uslova za valjani prihvat svih sinova i kćeri te potomaka Evrope.

Evropska samosvest

Prvi uslov za izgradnju zajedničkog doma Evropljana je postojanje "kritične mase" evropske samosvesti, neophodne za odgovarajući državotvorni pokret. Sasvim je iluzorno očekivati pojavu evropskih samosvesti tamo gde je potpuno utmula ili zatrta nacionalna samosvest. Jednako je neosnovano pretposta- vljati da su evropska samosvest i evropeizam nekakve suprot- nosti i altemative nacionalnoj samosvesti i nacionalizmu. U pitanju su dve samo kvantitativno ali ne i kvalitativno različite razine Ijudskog prepoznavanja u zajedništvu uspomena i nada, vrlina i vrednosti, sećanja i volja. Evropska samosvest je nad- gradnja, odnosno plod samospoznaje osobnog nacionalnog ili višenacionalnog identiteta. Bez posedovanja svesti o pripadnosti naciji ili nacijama evropskog kruga nije moguće steći verodo- stojnu evropsku samosvest jer je njen idealni predmet sazdan od nacionalnih sastojaka i višenacionalnih činilaca. Idealni, evropski predmet samospoznaje evropskog čoveka je skup bitnih sadržaja trezora preistorijskog i istorijskog, kultumog i civilizacijskog nasleđa niza evropskih nacija.

Stoga za razliku od nacionalizma koji je usied sopstvenih ograničenja, slepila ili previda prečesto umeo da deluje protiv evropskih interesa - verodostojni evropeizam nikad nije ustajao protiv evropskih nacija i odgovarajućih interesa već samo protiv slabosti i izopačenja nacionalizma. Ono što se u povesti suprot- stavljalo i suprotstavlja evropskim nacionalizmima pod obrazinom evropeizma je zapravo neki od oblika neprijateljstva protiv Evrope. Magistralni put ka evropskoj samosvesti obavezno vodi kroz nacionaine samosvesti. Činjenica da su putevi samospo- znaje evropskih nacionalizama veoma retko dovodili do evropske samosvesti samo odaje njihovu prekratkost ili površnost. Stoga za izostanke rasta nacionalnih samosvesti do evropskih magni- tuda treba optuživati upravo nedovoljnost nacionalističkih samo- spoznajnih poriva, snaga i sposobnosti. Opšte istorijsko iskustvo svedoči da evropski nacionalisti uglavnom nisu zaslužili svoje političko ime, jer nisu produbili nacionainu samosvest do spo- znaje izvora nacije te bitnih načela, vrlina i vrediiosti trezora nasleđa. U protivnom, da su takve spoznaje izvršene, naciona- listi bi morali uočiti mnoštvo genetskih ili etniČkih te kulturnih veza i sprega između evropskih nacija. Uostalom, tek pod svetlom evropske samosvesti mnogi inače mutni ili do neprepoznatlji- vosti oštećeni eiementi nacionalnih identiteta - koji su na putevima istorije izgubili potpunost značenja i značaja - popri- maju svoj puni i izvorni smisao. U pitanju je plod primene poredbenih metoda svojstvenih evroarijskim, odnosno indo- evropskim istraživanjima,

gde se izvorni a zaboravljeni smisao neke reči ili sintagme, nekog boga ili mita, rituala ili običaja, rekonstruiše uz pomoć osvetljenja analognih ili izomorfnih stvari i pojava s drugih grana zajedničkog stabla tradicije.

Već smo ukazali na početku našeg ogleda da te veze i sprege čine i zajedničke istorijske perspektive što vode ka jedin- stvenoj praotađžbini i jedinstvenom, evroarijskom pranarodu, iz koga posredno potiču skoro sve savremene evropske nacije. Slo- bodni smo zaključiti da za ogromni nedostatak evropske samo- svesti treba optužiti prevashodno slabosti i manjkavosti nacio- nainih samosvesti koje su *conditio sine qua non* rađanja i postojanja samosvesnih Evropljana. Doduše, siabosti i manjka- vosti nacionainih samosvesti nisu samo subjektivne već i objektivne prirode, uzrokovani višedecenijskom hajkom, demo- nizacijama i kriminalizacijama od strane velikih proizvođača javnog mnjenja Zapada. U takvim, preteškim uslovima opstanka nije moguće očekivati prirodna produbljivanja perspektiva nacionalnih samosvesti do horizonata njihovih prepoznavanja u zajedničkom, evropskom identitetu.

Možda je izlišno ponovo isticati kako se evropska samo- svest obično budi u mislima i srcima sinova i kćeri Evrope kad odu daleko od zajedničke otađžbine i zađu duboko u prostore neke tuđine. Oni koji su živeli ili žive daleko od Evrope, prime- rice u sred crne Afrike ili žute Azije, dobro poznaju radost koju izaziva susret čak i s nepoznatim a evropski srodnim, s pripad- nicima "*plemena belokožaca*". U krugu sazdanom od te radosti i osećanja solidarnosti obično iščezava svaka međunacionalna razdaljina jer tu prisutni predstavnici evropskih nacija idealno čine jedan jedinstven snop evropskog bića i evropske samo- svesti. U krugu o kome je ovde reč može se lako i brzo spoznati istina kako evropska samosvest ne isključuje nacionalnu: zato možemo očekivati rađanje evropske nacije u kojoj neće nestati već će opstati postojeće nacije s odgovarajućim znacima prepo- znavanja kao središne stanice na skali kvantitativne hijerarhije, između najnižeg, regionalnog i najvišeg te sveobuhvatnog, evropskog identiteta.

Dobro znamo da u areni istorije evropsku samosvet ume da probudi iz predugog sna samo neka velika pretnja, poput one arapskih zavojevača koje su zaustavili, kod Poatjea, 732. godine, združene germanske, galske i romanske snage, nadahnuvši jednog monaha da u svom letopisu pobedu pripiše "*Evropljanima"* te da tako tu kovanicu upiše u naše rečnike i povest pismenosti. Pod svetiom izloženih iskustava možemo pretpostaviti da će se evropska samosvest buditi, širiti i razvijati pod udarima sve većih, češćih i žešćih talasa imigracija trećesvetskih masa, koji već poprimaju razmere mirnodopske invazije. U pitanju je rastuća katastrofa proizvođena novim, lihvarskim kolonijalizmom atlan- tskog Levijatana a niz znakova odaje da njegovi stratezi svesno podstiču, finansiraju i usmeravaju tokove emigracija masa ka

Evropi kako bi potpuno promenili njenu kulturnu i demografsku sliku, saobrazno mondijaiističkoj viziji ideainog sveta, zvanog *"One World*\ I upravo je ta pretnja mirnodopske invazije Evrope - za koju se priprema, samo u podsaharskoj Africi, stotinak miliona emigranata, kako uočavaju istraživanja departmana za demografiju Univerziteta "La Sapienza" u Rimu ("// *Messa- ggero*" od 17. juna 2003. godine) - jedna od očitovanih nužnosti stvarnog ujedinjenja

evropskih država u jedinstvenu, nezavisnu i moćnu silu, sposobnu da se odbrani pružajući alternativu i suprotstavljajući atlantskom parazitizmu i nihilizmu evropski model međunarodne saradnje i koprosperiteta.

Obrazovanje evropskog čoveka

Umesto očekivanja pojave evropske samosvesti širih razmera silom spoljnih pretnji, neophodno je sve učiniti da se ona probudi pre konačnih ispita, pre sloma civilizacije Zapada, kako bi bila u stanju da na sve izazove spremno odgovori. Činje- nica da u nastavnim programima sistema obrazovanja evropskih država istrajava već hronična praznina tamo gde bi trebala već odavno počivati volja predaje evropske samosvesti - odaje stvami odnos vladajućih pseudoelita prema idealu ujedinjenja Evrop- ljana. Stoga zadatak buđenja i predaje evropske samosvesti očekuje sve koji su za to sposobni, u svim redovima znanja, od učitelja u osnovnim školama, bibliotekara i knjižara do univerzitetskih profesora, akademika i mudraca; od pukih ljubitelja umetnosti i povesti kultura te živih enciklopedija za stolovima srednjoevrop- skih *caffe*-a, do stručnih istraživača etnološkog i arheološkog blaga; od porodičnog doma do mreža proevropskih, tajnih i javnih udruženja i pokreta. I u tom pogledu nemačko ujedinjenje u XIX stoleću može pružiti dobar uzor: političkim odlukama niza država i državica da obrazuju jedinstvenu prethodio je decenijama dugi rad i trud elita na otkrivanju nacionalnog nasleđa i na širenju nacionalne samosvesti.

Na evropskoj sceni sveta, izbijač iskri evropske samo- svesti stoji u poretku boraca za stvarno ujedinjenje evropskih nacija kao avangarda. Bez postojanja "kritične mase" evropske samosvesti nije moguće stvoriti a ni održati državu svih Evrop- Ijana. Izgradnja zajedničkog državnog doma Evropljana iziskuje od svih nacija i pojedinaca žrtve kakve može odobriti samo snažna i posvudašnje ukorenjena evropska samosvest, duboko prožeta osećanjem sveevropske solidarnosti. Zato je pozivar evropske samosvesti na buđenje poslednja istorijska figura što se pojavljuje pred pozadinom sačinjenom od dubokog sumraka zapadnog ciklusa civilizacije. Ako uspe u svojoj misiji, biće to i prva figura novog ciklusa, u znaku velikog uspravljanja evrop- skog čoveka.

Figura o kojoj je reč idealno ujedinjuje u sebi niz veština i poziva, od istraživačkog, na poljima evroarijskog sveta, preko nastavničkog i misionarskog do političkog i borbenog. Od uspeha preduzeća buđenja, obrazovanja i razvijanja evropske samosvesti zavisi doslovno opstanak Evropljana koji se nikad u svojoj povesti nisu naiazili u gorem i opasnijem položaju, istovremeno beznadežno slabi, bezvoljni i nesvesni. U protivnom, da nije te nesvesti, sličnoj onoj koju izaziva anestezija, izgledalo bi kao da su pomireni sa izvesnošću gubitka svojih otadžbina i svog iščeznuća. Zato je neophodan poslednji juriš svih onih koji su budni i "*uspravni među ruševinama"* na tu bolesnu obamrlost evropske svesti i samosvesti. Valja imati u vidu da Evropa ima dovoljno vrlih primera a malo odanih ljudi: zato je na tom polju odsudne borbe dragocen svaki probudeni čovek, dužan da prenosi evropsku ideju.

Evroarijsko i evropsko nasleđe, dostojni predmet i sadržaj samosvesti o kojoj je reč, sačinjeno je od kristalizacija znanja, iskustava i nadahnuća izvršenih u elitnim i narodnim radionicama, tokom niza milenija usiljenog marša evroarijskih i potom evropskih naroda kroz ovu arenu svemira, od hiperborejskog prazavičaja ka zajedničkoj državi novog veiikog okupljanja, od preistorije ka nadistoriji. Stoga je prvi zadatak osvetljenje upravo najdrevnijih trezora, ponetih iz hiperborejskog ishodišta koje vremenski i prostomo daleko prethodi svim potonjim stanicama rasejanja. S obzirom na uvreženost jedne zaglupljujuće zablude, valja uporno ponavljati istinu da Atina i Rim nisu polazišta već prilično kasne, usputne stanice istorijske pustolovine evropskog čoveka, započete pre desetak milenija, pri vrhu severnog sveta.

Predaja sadržaja evropske samosvesti, odnosno predmeta evropskog identiteta mora biti saobrazna sopstvenoj tradiciji, dakle potpuno različita od one koja se vrši pod senkom moderne civilizacije Zapada. Za raziiku od nauke zapadnog cikiusa, obe- ležene vladavinom načeia *kvantiteta,* koja ne samo da previđa dimenzije *kvaliteta* već i najživlje predmete "umrtvljuje" - pro- učavajući ih kao da su leševi na anatomskom stolu za sekciranje te opažajući samo odgovarajuće stvari i pojave - spoznajni pogled tradicionalnih kultura užižuje te predaje nadasve *kvalitativna* svojstva i živosti nasleđa. U pitanju je večno i upravo zato najživlje nasleđe, koje je neophodno preuzimati kao neodvojivi te temeljni deo našeg duhovnog tela. Zadatak učenika u evropskim školama klasičnog obrazovanja i vaspitanja da pamte i u svakom času znaju izreći duge odlomke epova i koloplete lirskih pesama književnog nasleđa nije toliko ciljao da uvežbava moći memorisanja već da unese u duhovno telo trajni izvor zračenja opevanih vrlina. Dakle, tu cilj sticanja znanja nije tek puko uvećanje količine mrtvih podataka i obaveštenosti već koreniti, pozitivni preobražaj čoveka. Svaki eiement trezora evroarijskog i evropskog trezora nasleđa - od kosmogonijskih mitova, kosmograma istkanih na razbojima evroarijske tradicije *"geometrizaeije*" sveta i Fibonaciusovog "niza", što nam otkriva svemirsku meru lepote, odnosno "zlatni presek" proporcija spi- rainih pokreta galaksija, strukture školjke *Nautilus* ali i rimskih vila, do helenskih mitova, junačkih epova srednjoevropskog viteštva, bajalica srpskih čuvariteljki tajni prirode i predskazanja edskih proročica - izložen svetlu misli i talasima osećanja pos- taje moćno intelektualno i duševno oružje na polju velikog rata Reda protiv Haosa, podobno za otvaranje puta metafizičkog postvarenja i prevaziiaženja sopstva.

Lekcija Ezre Paunda

Jedan primer korišćenja živog znanja nasleđa je dovoljan i neka to bude onaj koji nam je pružio, u najtežem času svog života, najveći evropski pesnik XX stoleća, Ezra Paund. Bačen, kao neukrotiva i opasna zver u kavez od bodljikave žice, setio se Odisejevog zatočeništva u kiklopovoj pećini i lukavstva s kojim je helenski junak izbegao da oda svoje ime i da tako bude magijski svezan: *"Ime mije nikol"* Zato se i prvi pesnik Evrope - *"usamljeni mrav razorenog mravinjaka, iz ruševina Evrope* ego scriptor" - na samom početku prvog pevanja pizanskih *Cantos*-a (Pound, 1967) predstavlja zapitanošću na starogrčkom jeziku: *"Ime mi je niko, ime mi je niko?"* I dodaje, matemjim jezikom: "*Odisej / ime moje porodieej čini deo procesa i vetar /*

sestrica Luna / Boj se boga i idiotizma plebsa..." (LXXIV) Između te zapitanosti i poslovice za preživljavanje tamo gde vladaju strasti *demos*-a nazire se intuicija zapadanja evropskog čoveka u sužanjstvo pod silom novih kiklopa.

Paundova poredba pogodila je metu: među flgurama Homerovog sveta kiklopi imaju svojstva koja ih čine divljačkim pretačama modemog, senilnog varvarstva nasilnika atlantskog Levijatana. Doduše, Homer nam ne pruža podrobnija obaveštenja, pretpostavljajući da njegovi slušaoci dobro poznaju tu vrstu hominida ali i ono malo što kaže veoma podseća na modeme "kiklope". U činjenici da je kiklop Polifem sin Posejdona može se videti najava talasokratske osnove "kiklopske" sile atlantskog Levijatana. I začetnici "kiklopskog" roda takođe su naseljavali prostore krajnjeg zapada Homerovog sveta. Živeli su jedin- stveno samoživo i sebično kao prauzori "*usamljene gomile"* modeme civilizacije Zapada. I izvomi, kiklopski pogled na svet bio je lišen bilo kakve dubine, dakle površan, odnosno dvodi- menzionalan, kako je svojstveno "jednookosti". Smatrajući sebe jačim od svih i verujući samo u pravo sile, nisu priznavali nikakvog boga, niti zakona nad svojom parazitskom i kanibalskom eko- nomijom opstanka. Sudeći po ostalim izvorima kiklopi su negde bili poznati kao demonski vešti proizvođači oružja - koje su kovali na vulkanskim vatrama - a na drugim mestima helenskog svetra pamtili su ih kao iegendarne graditelje *"kiklopskih"* zidova, što su po svemu odstupali od apolonske mere, poput neboderske arhitekture modemih megalopolisa.

Figuru čarobnice Kirke Paundu priziva u sećanje prizor koji pružaju njegovi čuvari, prosečni uzorci moći moderne civilizacije Zapada da obezdušuje ljude: "*tako su počivali Ijudi u Kirkinom svinjcu;* / ivi in harum ego ac vidi cadaveres animae." (LXXIV). Ipak, Kirka ne može dugo održati svoj mračni ugled u modernom svetu. I ona - poput mnogih figura i pojava iskušavanja Odisejeve hrabrosti, postojanosti i mudrosti - izgleda kao dečija šala kad se uporedi s užasnim, crnomagijskim moćima vračeva, odnosno proizvođača javnog mnjenja modernog sveta. Zato se samo nekoliko stihova kasnije Paund s osmehom ironije osvrće na Odisejevo viđenje Kirke. Njena moderna naslednica, personifikacija nadnacionalnog lihvarstva je neuporedivo opasnija: *"ni s leopardima, ni s lavovima praćena / već s otrovom, s otrovom / u svim venama javnog zdravlja / ako je gore, raširiće se dole medu njima..."* (LXXIV) Stara, Homerova Kirka pak može dobro poslužiti za pravovremeno upoznavanje evropske dece s pogubnim moćima modernih medija što takode preobra- žavaju potrošače svojih čari i obmana u podljudska bića. Ista didaktička svojstva sadrži i simbolizam krvožednih aveti, zvanih sirene (od semitskog *šir* =pesma) što najavljuju moć moderne muzike i njenih subliminalnih poruka da neodoljivo privlači mase miadih u rituale i halucinogene svetove za samouništenje čoveka. Toponim *Itaka* može biti korišćen ne samo u pesništvu već i običnom govoru kao drugo ime naše idealne otadžbine, Evrope, koje dobro odmerava njenu udaljenost. Osim toga, Evropa danas politički nije bitno različita od Itake kakvu je zatekao Odisej, vrativši se, lika prikrivenog senkom kapuljače prosjačkog ogrtača. I danas kao i nekad, usled nedostatka ote- lotvorenja stvamog *auetoritas* te

odgovarajuće moći i vlasti - viast drže nedostojni, pružajući samo primere intelektualne nedoraslosti i moralne beskičmenosti ili čak izopačenosti.

Tragičnu usamljenost evropskog pesnika što uspravno stoji u ruševinama Evrope otkriva nam obraćanje njegovog pevanja samom sebi i sopstvenom sećanju. Prečesto Paundove misli, opažanja ili navodi su fragmentarni, ispisani telegram- skom pa i stenogramskom ekonomijom, što sve odaje privatnost spisa ali i poriv neke vanredne žurbe, pod opsadom pretnji svemu što je Ijudsko a uspravno. I sadržaji tog sećanja - od elemenata imaginame, opšte enciklopedije sveta stvari i pojava, do lica te odgovarajućih postupaka i uzrečica koji su samo pesniku znani - ukazuju nam se kao posebni odraz okolnosti, prizor "*razorenog mrvinjaka".* Ipak, iz "*razorenog mravinjaka, iz ruševina Evrope"* misao pesnika ume da se uzdigne visoko kao nikad ranije, pružajući evropske lekcije lepote koja nas spasava: *"Da bi uzdigli grad Dajaka čije terase imaju boje zvezda / Oči blage, vedre, ne uvređene, / čini deo proeesa i kiša. / Ono od čega se udaljuješ nije put / i maslina se razbeljuje na vetru / okupanom u Kiang i Han /koju belinu bi dodao toj belini, toj čednosti? "* (LXXIV).

Iz pizanskog zatočeništva Paund priziva niz dragulja tradicije neotuđivih vrlina i vrednosti: *"Ono što zaista voliš ostaje, / ostalo je otpad / Ono što zaista voliš neće ti biti otrgnuto/ Ono što zaista voliš je tvoje istinsko nasleđe"* (LXXXI) Možemo pretpostavljati da je ta veličanstvena mobilizacija znanja i iskustava sa svih puteva i staza sećanja iznuđena iza- zovima zatočeništva. Ljudsko se povlači u kavez sužanjstva pred stihijom neljudskog i Paund iz kaveza opaža veliki i spasonosni obrt, osvedočenje metafizičkih moći tradicije: "*S one strane bodljikave žiee haos i ništa."* (LXXX)

Nema nikakve sumnje da je Paund umeo da tačno odmeri pogubnost zla kakvo donosi i kakvo je donelo lihvarstvo oslobo- đeno svih ograničenja i kostreti silom buržoaskih revolucija. Upravo Paundovo stradanje i sramna osuda na zatočeništvo u psihijatrijskoj klinici Njujorka osvedočavaju da je njegova optužba pogodila cilj i razgnevila razobličene. Osnovanost Paundove susređenosti na lihvu kao glavnu pretnju čovečanstvu danas osvedočuje niz procesa, od nezaustavljivog produbljivanja ambisa prezaduženosti što izgladnjuje milijarde ljudi i pomeranja težišta svetske ekonomije ka berzanskim središtima spekulantskih transakcija, do patoioškog rasta dolarske mase, čija je ukupna nominalna vrednost desetinama puta veća od vrednosti svih raspoioživih dobara na tržištima sveta.

Paund se ne zadržava na osudi iihve i lihvara već traži i nalazi spas u idealnoj državi kojoj se često vraća na plimi sećanja: "*ipak Država može da pozajmi novac / i jlota koja je izašla ka Salamini / bila je izgrađena s državnim zajmom brodograditeljima / otuda napad na klasične studije "* (LXXIV). *"Država* može *da pozajmi novac/ kao što je bilo pokazano kod Salamine / i zbog beleški o monopolu / Tales; i o kreditima, Siena; / oboje za poverenje i nepoverenje; /* 'živima pripada zemlja' / *interes na sve što stvara iz ničega / ima sramotna banka; čista zlonamernost / i menjati vrednost novca, jedinicu novca /* METATHEMENON / *još nismo okončali* to *poglavlje/ Le Paradis n'estpas artificiel. "* (LXXVII)

Rimsko nasiđe

Gde je ta idealna država, sposobna da zatomi zlo lih- varstva pružajući podršku svim proizvodnim snagama kojima je ona potrebna? Ta država postoji samo u našim mislima i snovima, noseći i mnoštvo drugih zadataka obnove i odbrane, rađanja i razvijanja evropskih vrlina i vrednosti. Možda i zbog veličine izazova i pretnji evropskom čoveku te njegovoj tradiciji i kulturi - mi tu idealnu, unutrašnju državu Evropljana vidimo srazmerno moćnu i veliku, dakie odmerenu imperijalnim magnitudama. Uostalom, istinski Evropljani su duhovno spremni da rado stupe u zajednički dom koji ima strukturu imperije. U mislima i srcu svakog istinskog Evropljanina opstaje makar tanani i maglovit trag nostalgija za imperijom. Svi sinovi i kćeri Evrope mogu slobodno za sebe reći *"civis romanus ego sum"* jer im je otadžbina nekad bila u sastavu rimske imperije ili neke od njenih naslednica, poput Svete rimske imperije germanskog naroda te imperije Habzburga s jedne strane i Istočnog carstva te carske Rusije s druge strane Evrope. Srpsko carstvo, koje je za vreme vladavine cara Dušana preuzelo romejsko nasleđe, ostalo je tako duboko urezano u sećanje naroda da ga ni vekovi tursko- islamske okupacije nisu uspeli izbrisati. Stoga je ideja obnove *Slaveno-serbskog carstva* nadahnjivala vođe srpskih ustanaka, od Karađorđa do Miloša Obrenovića. (Kalajić, 1998b)

Premda nas je helenska misao zadužila znatno više od rimske, u jezicima evropskih nacija većina bitnih određenja pojava, ustanova i pojmova kulturnog i civilizacijskog života potiče izravno iz latinskog. Po svemu sudeći to korišćenje latinizama - čak i tamo gde nije neophodno - posledica je ne samo negdašnje rasprostranjenosti latinskog jezika širom evropske ekumene već je i plod velikog ugleda rimske organizacije države te rimskog prava. Koristeći lepu izreku srpskog naroda o snazi genetskog uslovljavanja - "*krv nije voda"* - mogli bi s jednakim pravom reći i za reči da *"nisu voda*": korišćene, one silom svojih određenja, fonetskog odjekivanja i ritma utiću na biće pojedinca pa i nacije. Cinjenica da je u pitanju odavno "mrtvi" jezik uvećava njegovu moć uticaja jer je upravo zahvaljujući takvom stanju latinski večan i nepromenljiv. Kao večan i nepromenljiv, jezik rimske imperije nam preko određenja ključnih pojava, ustanova i pojmova kulturnog i civilizacijskog života pruža najbolje odbrane od zlonamernih prevara: izvoma, neizmenljiva značenja. Zato su atlantski okupatori Evrope, silom pobede u Drugom svetskom ratu napali ne samo "*klasične studije",* kako je opazio Ezra Paund - nalažući zatvaranje klasičnih gimnazija i ukidanje nastave latinskog te starogrčkog jezika, filosofije i etike - već i bitni deo reči latinskog i starogrčkog porekla.

Tako su proizvođači javnog mnjenja u službi atlantskih okupatora nastavili antievropsko delovanje Kominterne Lenjina i Trockog u domenu jezika, pridajući krajnje negativna značenja nizu reči koje označavaju upravo držanja i delovanja od vitalnog značaja za opstanak ne samo čoveka i zajednice već i puke Ijudskosti, od *autoritet, diskriminacija, dogma* i *konzervativnost,* do *reakcija* i *revizija.* Svuda gde naivno ili zastrašeno usvaja izopačenja značenja oznaka osnovne ljudskosti čovek postaje lak plen uslovljavanja neprijatelja, zazirući od *autoriteta* umesto da ga traži; uzdržavajući se od svake *diskriminacije* te *dogme,* odnosno moći razlikovanja istine i laži,

lepote i ružnoće ili dobra i zla; lišavajući se sposobnosti da *konzervira,* odnosno čuva te da prenosi *(tradicija)* vrline i vrednosti. Uz sve to - sa stanovišta strategije atlantskih neprijatelja Evrope - idealni podanik je nesposoban za samoodbranbene *reakcije* na izazove, kao i za *reviziju,* odnosno preispitivanja ne samo istorije kakvu su ispisati ratni pobednici već i nametnute ideologije.

Glasovita izreka da *"svi putevi vode u Rim "* je mnogo dublja nego što je mišljena. U pitanju je izraz mentalne slike sveta koji ima svoje središte, iz koga se zrakasto šire putevi do *limes*-a, poput sunčevih zraka, simbolišući odbranu Reda od sila haosa. Istoj mentainoj siici pripada i rimska primena preisto- rijskog, evroarijskog krsta za uredenje gradova, kristalisanih oko pravaca *cardo* i *decumanus* . Mi i danas putujemo magistralnim putevima koje su otvorili rimski graditelji te u mnogim gra- dovima koračamo ulicama što slede pravce *cardo* i *decumanus,* koje su odredili rimski urbanisti. Spomenici rimske kulture i civilizacije - od Panteona, Foruma i carskih palata poput Had- rijanove, Dioklecijanova ili Galerijeve do statua, akvadukta i termalnih kupatila, izgrađenih širom Evrope - čine osnovu evropskog nasleđa koje usmerava i osmišljava naše živote. Tek kad napustimo Evropu, odnosno prostor tog nasleđa, kad istu- pimo iz mreže istkane isijavanjima značenja niza belega našeg, evropskog identiteta i orijentira naših misli te osećanja - mi možemo osetiti, naslutiti njihov značaj. U nekoj prekookeanskoj tuđini, na drugim kontinentima, pitamo se, ako smo iole oset- ljivi, kako je moguće živeti u toj skučenosti, bez one istorijske dubine kakvu poseduje Evropa. I to osećanje istorijske dubine ili veličine vremena dugujemo, znatnim delom, rimskoj imperiji.

Već decenijama, svakog prvog januara, u podne, po nepisanom ritualu, svesno ili nesvesno Evropljani odaju počast poslednjem zapadnom izdanku rimske imperije, slušajući prenos Novogodišnjeg koncerta kompozicija dva Johana Štrausa, oca i sina, oba upravnika orkestra bečkog, imperijalnog dvora. Upravo taj ritual je jedno od posrednih svedočanstava propasti svih nastojanja atlantskih neprijatelja Evrope da u srcu i sluhu Evrop- Ijana zatome Ijubav za istinsku, tonalnu muziku i njene hannonije.

Prema iskrenom priznanju Herberta Markuzea, ideologa protivevropske pobune studenata i saradnika CIA, "*sistem opre- sije*" je protivan kolektivnoj memoriji jer u njoj mase mogu *"pronaći opasne intuieije" :* možda strah neprijatelja Evrope od intuicije imperijalne ideje obavezuje zvanične, odnosno "*'poli- tički korektne"* vodiče kroz svet srednjoevropske kulture da već decenijama revnosno zaobilaze njene istinske veličine a da veli- čaju uglavnom izlive podzemnih laboratorija mržnje protiv imperijalne, tradicionalne i hrišćanske Evrope? Tako biva da kulturu srednjoevropskog čoveka predstavljaju upravo anti- evropski ili neevropski proizvodi, od atonalne muzike Semberga, Veberna i Berga, negacije osnovne osobenosti evropske muzike, postojanog središta gravitacije tonova što vodi ili proizvodi harmonije; preko Frojdove psihoanalize, pseudonaučne restau- racije levantijskih sanovnika i sujeveija oko seksualnosti (Bakan, 1977); do ekstremnog, neopozitivističkog oblika aleksandrijskog sofizma, gajenog prvo u "bečkom krugu". Znamenito opažanje Karla Krausa daje Beč *"laboratorija za uništenje*

čovečanstva" mnogo je dublje nego što je mišljeno. Dakle, naučivši da istinu, dobrotu i lepotu traži suprotno od nagovora i pokazatelja proizvođača javnog mnjenja Zapada - evropski čovek bi trebao da pogled volje i nade smelo okrene imperijalnoj ideji.

Imperijalna otvorenost

Jednu od najvećih prepreka na putu ujedinjenja evrop- skih nacija i država čine njihove razlike. Imperija je jedini oblik političkog jedinstva koji je potpuno otvoren za sve unutrašnje razlike. Imperija ne prejudicira oblik ili sistem vladavine na svom vrhu, kao ni u sastavnim delovima. Imperijalna vlast ne vlada državama koje obuhvata te se ne vrši na odgovarajućim teritorijama već upravlja ili usmerava sve ono što je *iznad* i *između* delova. Načelno imperija u svom sastavu može sadržati države koje imaju ne samo različite statute - kako pokazuje i priraer savremene Kine, s pokrajinama gde su dopušteni kapita- listički metodi privređivanja - već i raznovrsne oblike vlasti, od monarhijske i aristokratske do demokratske i komunističke. U pitanju je mogućnost koja je imnanentna ideji imperije te nema nikakvih ozbiljnih razloga da se ona ne postvari. S druge strane, bezbroj razloga ne preporačuje nasilno nastojanje graditelja *Evropske unije* da sve države u njenom sastavu, uprkos svih istorijskih, nacionalnih i religijskih raziika budu podvrgnute jedinstvenom modelu političke vlasti. Takvo nasiije ne samo da protivureči osnovnim pravima i slobodama već uništava jedno od bitnih bogatstava Evrope, njene unutrašnje raziičitosti, ste- čene na milenarno dugim i često osobnim putevima istorijskih iskustava nacionalnih i etničkih zajednica.

Cinjenica je da spoljna i formalna, ideološka i politička jednoobraznost država *Evropske unije,* njihova svedenost u kos- treti višestranačke i posredničke (pseudo)demokratije nije plod nekakvog spontanog razvoja, niti slobodnih izbora već je izravna, zbirna posledica svetskih ratova i revolucija, vojnih poraza drugih ideologija i atlantske okupacije. Onemogućavanje razvoja i slabljenje socijalističkog sistema bili su jednako iznuđeni silom hiadnog rata i veštački podsticane trke u naoružanju, koja je nalagala SSSR da široke domene društvenih neophodnosti lišava ogromnih sredstava, preusmeravanih ka odbrambenim potrebama. Ipak, sve to nije bilo dovoljno za slom socijalističkog sistema koji je nadasve posledica kapitulacije i izdaje pseudoelita. U tom pogledu simptomatično je da eksplozija nuklearne centrale u Černobilu - koja je, prema- nizu pokazatelja, genocidno zlodelo rusofobskih snaga - označava kraj stvarne "*'perestrojke",* odnosno obnove socijalizma, i početak samorazaranja. Taj proces nasilnog usmeravanja nacija očitovao se i nakon zatomljenja socijalis- tičkog sistema, kada je atlantska siia, širom Istočne Evrope, posredstvom niza svojih medijuma i medija - od Međunarodnog monetarnog fonda i Svetske banke do "*nevladinih organizacija"* - razoriia nacionalne ekonomije i otela društvene imovine te javna dobra posredstvom "privatizacije", kako bi narode lišiia svake odbrane od "*tranzicije*" ka oktroisanoj, sužanjskoj sudbini.

Stoga je imperija najpodobniji oblik i za obnovu slobode izgubljene u svetskim ratovima i revolucijama, istinske slobode *za* političko samoodređenje evropskih nacija.

Evropska unija već poseduje dva načela unutrašnje organizacije koji su imanentni verodostojnoj imperiji. Reč je o načelu otvorenosti za različite stupnjeve ujedinjenja - postvarenom takozvanom "*Evropom u više brzina"* - i o načelu subsi- diarnosti. Prvo načelo suštinski brani izgradnju evropskog doma od opstrukcija, poput britanskih, dopuštajući slobodu istupanja iz dogovora, poput primene zajedničke monete ili jedinstvenog viznog sistema. Izlišno je isticati da tu rečena sloboda *od* vredi savršeno jednako kao i sioboda *za,* dakle ne sprečavajući drage da šire i učvršćuju oblike i sisteme zajedništva. Načeio subsi- diarnosti je upravo patent evropskog imperijalnog iskustva, koji je bio široko i plodonosno primenjivan od Istočnog carstva i Svete rimske imperije do imperije Habzburga. Vrsan primer pri- mene tog načela pružala je Vojna Krajina koja se prostirala duž granica s Osmanskom pseudoimperijom, *grosso modo* na teri- toriji današnje Hrvatske i severnog dela Srbije. Krajišnici, nao- ražana nacija srpskih ratnika i ratara, braneći imperiju, raspo- lagali su potpunom političkom i verskom, vojnom i ekonom- skom autonomijom, odnosno samoupravom. Osobenost statusa Vojne Krajine ogledala se i u činenici da ona nije bila, ni u kakvom političkom pogledu upućena na Zagreb već je izravno odgovarala samo imperijalnoj upravi u Beču. Zahvaljujući takvom statusu upravo Vojna Krajina je postala trezor vanrednog oču- vanja i razvijanja srpske kulture, osobito junačkog epa, čiji su koreni preistorijski. Zato se u Vojnoj Krajini najduže zadržao i očuvao drevni evroarijski oblik rastuće porodične ekonomije, zvani *zadruga.*

Načelo subsidiarnosti praža posebno povoljne uslove za očuvanja i razvijanje evropskog bogatstva različitosti, u svim domenima, od sistema upravljanja i modela privređivanja do kultumih tradicija i običaja, kulinarstva i enologije. Kada postoji imperija onda nema nikakve opasnosti da načelo otvorenosti za različite stupnjeve ujedinjenja i načelo subsidiarnosti te procesi regionalizacije osujećuju razvoj integracije i njenu postojanost. Naprotiv, upravo takav skup unutrašnjih državnih i regionalnih različitosti, poput sistema zatvorenih komora nekog broda, čini imperiju jačom spram svih spoljnih udara. Veoma otvorena unutar sebe za sve različitosti pojava i pokreta, imperija pak nalaže nesalomljivo jedinstvo spram spoljnog sveta. I tu uočavamo suštinsku kvalitativnu razliku između imperije i *Evropske unije.* Kao da je građena da bude naopaka imperija ili protivimperija, *Evropsku uniju* karakterišu unutrašnji procesi integracije koji teže da uspostave opštu jednoobraznost i nivelaciju, odnosno uništenje bogatstva različitosti. Prema spoljnom svetu pak *Evropska unija* je skoro potpuno otvorena, lišena bilo kakvog zaštitnog oklopa te i bilo kakve političke volje. Stoga je u XXI vek *Evropska unija* ušla bez ministra spoljnih poslova, odnosno bez spoljne politike, kao i bez sopstvenih snaga bezbednosti, prinuđena da plaća *raeket* atiantskom okupatoru pa čak i *danak u krvi* evropske mladosti za potrebe njegovih pohoda na evroazijsko "*Srce sveta".* U pitanju su dva elementa suvereniteta bez kojih je nezamisliva ne samo imperija već i najmanja, iole suverena država.

Imperijalna, ustavom određena i pozitivnim zakonima branjena otvorenost za bogatstvo različitosti pruža uslove za odbranu evropskog čoveka od nasilja mnogih isključivosti sekularizovanih metastaza monoteizma, od liberalnog kapitalizma te idolatrije privrednog rasta,

podvrste kuita linearno-istorijskog progresa. Imperija pruža dovoljno manevarskog prostora za pre- vladavanje demonije ekonomije, što čoveka i Ijudski život preo- bražava u ropsko sredstvo. Uostalom, pokret ka ujedinjenju Evropljana gubi svaki smisao ako vodi ka istim, već vekovima određenim ciljevima iiberainog kapitalizma s one strane Lamanša i koji su osnovni pokretači procesa ništenja evropskih vrlina i vrednosti. Izgradnja *Evropske unije* će steći puni smisao tek kad bude preuzela zadatak emancipacije čoveka od liberalnog kapi- talizma, u pravcu rehabilitacije evropske tradicije shvatanja eko- nomije kao sredstva niza ijudskih poriva ka samoostvarenju - a ne samo pohlepe - i nadasve u službi svih potreba zajednice.

Osnovni uslov postojanja zajedničke države Evropljana je obnova evropskog poretka vrednosti što iziskuje veliki preo- kret vekovne i silom nametane naopakosti koja sve podređuje demoniji ekonomije. Dakle, reč je o rehabilitaciji trodelne hije- rarhije zajednice i odgovarajuće ideologije. Reč je i o nužnosti rehabilitacije vrhovnosti političkog, odnosno o posvudašnjosti primata superiomog nad inferiomim i opšteg nad delimičnim. Neophodno je ekonomiju vratiti prirodnom položaju značenja i značaja te usmeriti njene snage da pružaju pozitivne doprinose politici u okviru odgovarajućeg sistema predstavljanja. Odavno očigledna i rastuća nesposobnost postojećih političkih stranaka da odgovore na sve veće izazove svetskih procesa nalaže uspo- stavljanje altemativnog sistema predstavljanja stvarnih potreba i volja zajednice te mobilizaciju verodostojnih elita. Reč je o nuž- nosti otvaranja prostora za političko predstavljanje i mobilisanje svih bitnih snaga i delatnosti zajednice, od crkve, nauke i teh- nike te umetnosti, preko vojske i sila bezbednosti do privrede i poljoprivrede. Upravljajući samo onim *iznad* i *između* država, imperijalna uprava ima preku potrebu za takvim, predstavničkim domom uloga i delatnosti te odgovarajućih nadnacionalnih, odnosno sveevropskih organizacija, udruženja, saveza i korpo- racija. Osim stručnosti koja daleko nadmaša preskromne pa i ništavne moći postojećih višestranačkih skupština, takav dom bi mogao da pruža i vanredne doprinose jačanju evropskog jedin- stva. Povezujući poslanike i delatnike iz svih evropskih država i nacija duž evropskih osovina i transverzala, silnice tog doma pouzdano bi branile Evropu od centrifugalnih poriva i iskušenja.

Ujedinjenje *levice* i *desnice*

Borba za postvarenje evropske tradicije shvatanja ekono- mije pruža posebnu priliku za ujedinjenje ili bar saradnju snaga prave *desniee* i istinske *ievice* koje je antievropska strategija *divide et impera* uspevala da vekovima zavađa i sukobljava do razmera građanskih ratova i revolucija. Povremeno, veoma retko i samo privremeno, te snage su uspevale da prevladaju međusobne idiosinkrazije i da se ujedine. Negde, na pariskom trgu Konkord, taj magični savez trajao je samo jedan dan: 6. februara 1934. godine mladi *levičari* i *desničari* su zajedno ustali protiv korum- pirane, antidruštvene i antifrancuske vlade *Narodnog fronta.* Nekoliko decenija kasnije, 1. marta 1968. godine, sličan i jednako spontani savez nezadovoljstva mladih *levičara* i *desničara* izbio je u Rimu, pod svetlom *nepobedivog Sunca* i zajedničkog pro- glasa: *"Svi ujedinjeniprotiv svihpartija".* (Kalajić, 1968) Naža- lost, taj savez je brzo razbijen spremnim

delovanjem agenata u službi neprijatelja Evrope koji su demonstracije usmerili ka razaranju evropskog sistema obrazovanja, uz uzgredne i sasvim jalove manifestacije idolopoklonstva spram istorijskih figura komunističkog pokreta.

Povest saveza o kome je reč nije zamisliva bez "*pakta Ribentrop-Molotov"* ili "*osovine Berlin-Moskva",* dakle bez mirovnog sporazuma Trećeg Rajha i SSSR. Nema nikakve sumnje da su osnovni tvorci tog sporazuma bili obostrano oni elementi koji su umeli da se uzdignu iznad ideoloških ograni- čenja nacionalnog socijalizma i komunizma te da sagledaju velike interese germanskog i slovenskog sveta te Evrope. Zasnovan i na proruskim te progermanskim idejama *Deutsche Bewegung* i slavenofila, taj savez je delio transverzalno snage u Berlinu i Moskvi. U Berlinu njegove pristalice su poticale iz intelek- tualnih krugova SS i revolucionarnih ostataka partije dok su mu najljući protivnici bili generali *Wermahta* i sama anglofilska duša Adolfa Hitlera. U Moskvi pak vrh *Crvene armije* i odgova- rajuća kontraobaveštajna služba bili su pronemački raspoloženi dok su se u vrhu partije i NKVD-u gajila protivnemačka ose- ćanja i podozrenja.

Kada je rusofobska vlast u Kremlju, uz pomoć oficira Atlantskog saveza te snajperista izraelske divizije "Jerihon" pokrenula vojnu silu protiv predstavnika volje ruskog naroda, okupljenih u Domu Sovjeta, novembra 1993. godine - taj simbol narodnog suvereniteta branili su, rame uz rame, mladi nacio- nalisti i komunisti. Savez srpske *levice* i *desnice* u obliku vlade *Narodnog jedinstva* bio je iznuđen višegodišnjim neprijateijstvom, *hladnim* i *vrućim* ratom Atlantskog saveza protiv srpskog naroda i njegove države. Premda u ideološkom domenu savez srpskih soeijalista i radikala nije ostavio nikakvog traga, niti ploda - izvesno zbog sasvim pragmatične prirode pobuda na kojima je počivao - on se pokazao spasonosnom, odbranivši državu i druš- tvenu pravdu, sačuvavši narodnu imovinu i preduzevši veliki pokret obnove razorene zemlje te privrede sopstvenim sred- stvima.

Uprkos tako retkih, slabih i uglavnom neplodnih saveza *levice* i *desnice,* svaki pa i najmanji susret te dijalog dve strane bez neprijateljstva izaziva atlantske proizvođače javnog mnjenja da zvone na sva zvona uzbuna, kao da je u pitanju najopasnija pretnja. S obzirom da je okosnica sukoba i ratova koji su razorili i unesrećili Evropu tokom poslednja dva stoieća bila upravo u znaku ideoloških dualizama *levica* i *desnica* - svaka dobro- namemost morala bi pozdraviti takve susrete, dijaloge ili saveze kao znak preovladavanja razuma, miroljublja ili nekog oblika više, nadstranačke solidamosti. Cinjenica da proizvođači javnog mnjenja zaziru od obustave neprijateljstava izmedu *levice* i *des- nice* svedoči da nakane njihovih, atlantskih nalogodavaca nisu dobronameme prema Evropljanima. Njihove stvame namere najbolje je obelodanila "*strategija suprotstavljenih ekstremi- zama",* naročito tokom sedamdesetih i osamdesetih godina XX stoleća, čiji su krvavi tragovi uvek upućivali i upućuju na nalogodavce i fmansijere iz neevropskih tajnih službi. Nije neophodno raspolagati velikom pameću da bi se shvatilo kako je jedan od bitnih interesa Evrope i Evropljana ne samo obustava jalovih a opasnih sukoba već i veliki savez snaga prave *desnice* i istinske *levice.* Već smo uočili najlakši način

iznalaženja pravilnih odgovora na izazove: treba uvek činiti sve suprotno savetima *"majstora"* iz ustanova mondijalističkog projekta.

Neki cinik mogao bi s pravom opaziti kako su najveći delovi *levice* i *desnice* već odavno pomireni. ReČ je o ideološkoj i moralnoj eroziji najvećeg dela evropske *levice* koja je uzrokovana nizom subjektivnih i objektivnih činbenika, od nepodo- bnosti marksističkih optika za dubinske analize te zamiranja ideološkog obrazovanja elita i rada s masama, do slabosti ljudskog materijala na vrhu poiitičkih stranaka i sindikalnih pokreta, do sloma SSSR i odgovarajuće mreže solidarnosti. *Levica* je skoro masovno pobegla s položaja " *klasne borbe"* ka *centru* i postala mnogo revnosniji, bezuslovniji i beskrupulozniji izvr- šilac naloga atlantske siie te internacionale finansijskog kapitaia nego što je to ikad bila ili jeste lažna, odnosno *ekonomska des- nica.* Da je živ, Donoso Kortes bi zaključio kako se socijalizam, kao nekakav bludni sin vratio svojoj liberalističkoj majci. U ciglo nekoiiko godina, tokom poslednje decenije XX veka, vlade *levog centra,* širom Evrope, uspele su da razore skoro sve odbrane te zaštite rada i radnika koje su bile stečene vekovnim borbama. Istovremeno su odbacile svako znamenje miroljublja da bi i po cenu gaženja međunarodnog prava, Povelje OUN i nacionalnih ustava odobrile učešće nacionalnih snaga u agresiji Atlantskog saveza na Jugoslaviju. Sva pamet *levice* - nekad u hroničnom stavu kriticizma i opovrgavanja - radi promene sveta koju nalaže čuvena Marksova jedanaesta teza o Fojerbahu - svedena je na posredno i neposredno odobravanje ili podržavanje čak i najpogubnijih vladajućih procesa i pojava, kao da su u pitanju posledice neke više sile. S druge strane ista misao obi- čava da se s najvećom jarošću baca ne samo na glasove otpora već i na pokušaje analitičke spoznaje stvarnih uzroka pojava što prete svetu. Primerice, spoznajni napor da se otkriju stvarni ciljevi i svrhe ratnih pohoda *Sjedinjenih američkih država* i vazala biva obično izvrgavan ruglu kao "*teorija zavere "* ili kao •simptom intelektualne megalomanije: odustajanje od svake ana- lize se preporučuje s tvrdnjom kako su uzroci rečenih pojava kao i ostalih "mondijalističkih" procesa tobože toliko brojni a njihova međudelovanja zamršena da ljudski um to sve ne može sagle- dati. Stoga se bez ikakvog stida naiaže abdikacija uma i sveukupna kapitulacija pred vitgenštajnovskim "*svetom - totali- tetom činjenica".*

Kriza identiteta već decenijama razjeda snage *desnica.* O tome dovoljno svedoče politički rečnici gde je reč "*desnica"* odavno postala oznaka širokog fronta snaga pobornika liberalnog kapitalizma. Nesaživljeni ili neposlušni ostatak biva krimina- lizovan i demonizovan te izgnan sa scena političke i parlamen- tame legalnosti žigom "*ekstremna desniea ".* U svetu pod senkom atlantskog Levijatana pridev "*ekstremno "* označava najgore pa i krivično kažnjive položaje ljudskih ideja i mišljenja, kao da nam celokupna istorija ne svedoči kako su stvaralačke i pokretačke snage uvek na najisturenijim krajnostima dok se iz osrednjosti i umerenosti ništa novo nije rodilo. Svi velikani evropske poli- tičke misli, od Heraklita i Platona do Dantea i Makijevalija, Hegela i Ničea, Danilevskog i Špenglera su esktremisti *par excellence.*

Krizu identiteta stranaka i pokreta *desnice* produbljuje hronični nedostatak kultume dimenzije i odgovarajućih intelek- tualnih te stvaralačkih snaga, sposobnih da ga odrede i brane.

U pitanju je posledica niza uzroka među kojima je jedan od najjačih psihološke prirode. Za razliku od prosečnog intelektualca *levice,* sklonog kolektivizmu i odgovarajućoj disciplini, inteiektualca s evropske *desnice* karakteriše snažna nezavisnost duha što ga obično čini predmetom višestranih podozrenja. Postoji i izvesna "lenjost" *desnosmernog* intelektualca: za razliku od intelektualca *levice* koga hibridna priroda njegove ideologije, lišene ontološke osnove, nagoni da se stalno dovija te da neprekidno proizvodi teorijske surogate tla pod nogama - intelektualac *desnice* zna da su njegove ideje stvamije od materijalne stvarnosti te večne i zato nema preke potrebe da ikome dokazuje njihovu istinitost.

Izvesno je da oseka intelektualnih moći u strankama hrišćanskog nadahnuća ima dublje uzroke što se očituju i posle- dnjom te najvećom povesnom krizom katoličke Crkve. Tu krizu i slabosti *demohrišćanskih* snaga na političkoj sceni najizrazitije očituje njihova potpuna, politička, moralna i verska kapitulacija pred liberalnim kapitalizmom, uprkos svesti da je u pitanju izrazito protivhrišćanska pa i protivljudska ideologija i sila. Jedno svedočenje je dovoljno i neka to bude pismo Đorđo la Pire, gra- donačelnika Firence, upućeno papi Piu XII, 1. maja 1958. godine. Glasom sličnim onom iz pustinje, La Pira je opominjao umimćeg papu na dužnost Crkve da se svim raspoloživim sredstvim suprotstavi "*antihrišćanskim i neljudskim načelima liberalizma ":*

"Najblazeniji Oče, narod i naeija kojima je sudeno da imaju suštinskog udela u izgradnji novog sveta nacija ne mogu više dopuštati da njihove ekonomske (te društvene i političke) strukture budu tkane protivhrišćanskim i protivljudskim načelima liberalizma. Učenja Crkve govore jasno: od Lava XIII i Pia XI (velika enciklika Quadragesimo anno!) *do Pia XII, osuda eko- nomskog (i ne samo ekonomskog) liberalizma je krajnje jasna i odlučna. Otrov civilizacije, uzrok komunizma je izražen i sadržan u tom tkivu 'liberalnih normi' koje su ukorenjene u načelu* bellum omnium contra omnes (homo homini iupus!). *Znajte, Najblaženiji Oče, snaga novca, doista demonska, nalazi se u malo ruku... Svete vrednosti moraju biti vraćene Ijudima; ne smeju biti lom- Ijene jednom koncepcijom sveta - onom liberalnom - koja ne priznaje misteriju milosti, sakramenta, Crkve i koja je ateistička te materijalistička jednako koliko je ateistička i materijalistička koncepcija komunizma što je iz nje proizašao kao plod iz semena, kao posledica uzroka. Najblaženiji Oče, mi ćemo se neumorno boriti protiv tog društvenog raka koji je 'sekularizovao' civili- zaciju te je doveo do ruba ambisa."* ("Corriere della Sera" od 3.1.2004.)

Uprkos velikih i snažnih otpora pohod ideja i sila libe- ralnog kapitalizma nije zaustavljen i njegovi pobomici slave *"kraj istorije",* odnosno izostanak bilo kakve protivne alterna- tive u areni sveta. Proglašenje "*kraja istorije "* je mnogo dublje nego što je mišljeno jer sile koje pokreće liberalni kapitalizam, izazivajući širom planete niz katastrofa - od psiholoških i egzi- stencijalnih, društvenih i kultumih do ekonomskih, bioloških i ekoloških - doista prete da okončaju povest ljudske vrste jednom za svagda. I to je jedan od vitalnih razloga za ujedinjenje snaga prave *desnice* i istinske *Ievice* na gradilištu zajedničke države svih Evropljana koja bi s tako sabranim znanjima i silama, moćima i voljama mogla otvoriti spasonosnu alternativu "*novom svetskom poretku ".*

Horizonti mogućnosti

Čak i da izostane idealni savez, sama obustava jalovih neprijateljstava između prave *desnice* i istinske *levice* te njihovo obostrano sagledavanje stvamih a zajedničkih neprijatelja i izazova što prete Evropi - bili bi veliki doprinos izgradnji zajedničke države Evropljana. Posebno veliki doprinos *levica* bi mogla da pruži prevrednovanjem, odnosno zamašnim produblji- vanjem marksističkog nasleđa, počevši od teorije *"viška vred- nosti",* čija računiea je ostala nedovršena, odnosno nepotpuna, kako bi svesnim previdom bitnog činbenika, proizvodača i pozaj- mljivača novca *"iz ničega",* poslužila kao osnova optužbe protiv posednika sredstava za proizvodnju i kao poluga klasne borbe. Proizvođač i pozajmljivač novca, čiji je značaj Marks usiljeno potcenjivao ili prećutkivao te štitio - poput vođa pariskih komunara koje su pomno pazile da nahuškane mase ne krenu da pljačkaju banke i bankare - sticao je i stiče plodove rada svih učesnika u lancu proizvodnje te i posednika sredstava za proiz- vodnju i proletarizovanog radnika pukom emisijom papimatih pseudovrednosti *"iz ničega".* Pomeranje težišta svetske ekono- mije u domene beizanskih spekulacija te kockanja i trgovine dugovima, uz posledično obezvređivanje proizvodnje konkretnih dobara ukazuje na razmere marksističkog promašaja. Taj pro- mašaj posebno očituje činjenica da vrh moćnika kapitala ne čine posednici sredstava za proizvodnju već protagonisti najcmje ekonomije, od berzanskih spekulanata i trgovaca dugovima do prodavaca narkotika, oružja i ljudi.

Odbrana evropske ekonomije iziskuje novu, nepristrasnu i sveobuhvatnu teoriju viška vrednosti koja treba da osvetli i velike pretnje "*globalizacije*" te da odredi najbolje odbrane. Reč je o profitima sticanim osvajanjem evropskih tržišta s robom koja je proizvedena u Trećem svetu iskorišćavanjem novih robova i zloupotrebom sloboda od niza obaveza zaštite rada i Ijudskog ambijenta, kakve nalažu pozitivni zakoni Evrope. Dugoročno gledano takva strategija stvaranja profita nema budućnost jer proces izmeštanja proizvodnje iz Evrope u zemlje Trećeg sveta produbljuje nezaposlenost Evropljana te posledično sužava njihovu kupovnu moć i evropsko tržište. U nedostataku drugih odbrana evropska ekonomija će biti prinuđena da se prilagođava globalnim uslovima, dakle da odbaci i poslednje ostatke odbrane i zaštite rada i radnika te životne okoline. U pitanju je proces koji vodi obaranju evropskog kvaliteta života na razinu globalnog pro- letarijata. Ka takvom ishodu vode i perspektive uvoza masa trećesvetskih imigranata koji obaraju cenu i uslove rada, na štetu evropskog radništva. Ako je u *levici* ostalo išta od osećanja internacionalne solidarnosti proletarijata onda je njena dužnost da se založi za obnovu evropskih odbrana i zaštita rada i radnika te životne okoline kako bi vrlinu usvajanja takvih normi u vanevropskom svetu proizvodnje nametala kao uslov otvaranja evropskog tržišta.

Više nego ikad svet danas ima potrebu za borbom protiv liberalkapitalističkih ustanova neprikosnovenosti i čak tobožnje "svetosti" privatnog vlasništva u domenima od vitalnog značaja za Ijudsku vrstu. Reč je o procesima privatizacije i eksploatacije zemlje, vazduha i vode koji lišavaju Ijude osnovnih resursa te bitnih bioloških uslova opstanka, izazivajući ekološke katastrofe već planetarnih razmera. I s tog polja borbe *levica* je dezertirala, jer se njene ekološke

stranke zapravo bore u korist stratega *"novog svetskog poretka*" i mirnodopske invazije trećesvetskih masa, protiv Evrope i Evropljana. Činjenica da se samozvane protivglobalističke organizacije zalažu za iste ciljeve, za oba- ranje svih državnih granica pred talasima rastućeg okeana imi- granata, ukazuje da su one u službi onih protiv kojih tobože dižu glasove i pesnice protesta. Tako se veštački i za male pare stvara utisak kako su tobože jedina alternativa globalizaciji grupice uličnih nasilnika i izgrednika čiji ideolozi pate od velike zbrke pojmova.

Bitni zadatak istinske *desnice* je da postane doista *radi- kalna*, odnosno vema svojim korenima. U toj izvornosti ona je na samo prva i najdublje sagledaia demonsku, protrivhrišćansku te protivljudsku prirodu liberainog kapitaiizma već je pružila uzorne alternative, od enciklike *Rerum Novarum* pape Lava XIII do radova nemačke real-istorijske škole ekonomije i *"pruskog socijalizma"* Osvalda Špenglera, do De Golovog, katoličkim učenjem nadahnutog i referendumom odbijenog jer neshvaćenog projekta *"partecipacije"* radnika u upravljanju preduzećima te u deobi dohotka. Uzgred rečeno, upravo su iz laboratorija *desnice,* iz programa Italijanske socijalne republike jugosiovenski komu- nisti preuzeli i s velikim uspehom primenili ideju "*partecipa- cije",* pod podobnijim imenom *"samoupravljanje".*

Istorija je potvrdila razobličujuću vidovitost *desne,* kon- trarevolucionarne misli spram obmana i utopija pobomika libe- ralizma (za demoniju ekonomije) i propovednika *progresa.* Neophodno je preuzeti nasleđe te misli te je dovesti do kraja, do velike rehabilitacije celovitosti življenja, protiv kostreti demo- nije ekonomije koja život prisiljuje da služi idoiatriji profita i privrednog rasta što unesrećuje pokolenja. Kao tradicionalni nosilac nacionalizma u Evropi, prava, odnosno radikalna *des- nica* ima zadatak da pokrene veliko produbljavanje nacionalnih samosvesti do horizonata spoznaje suštinskog jedinstva evrop- skih nacija. Prava *desnica* se prepoznaje pod devizom "*Naciona- listi svih zemalja - ujedinite se\"* Taj zadatak iziskuje i obnovu nacionalnih, etničkih te regionalnih kultura i tradicija, rituala i običaja, redova i bratstava, *opština* i *zadruga* te nadasve izvomog stvaralačkog duha i glasa, što nalaže oslobađanje medija masovnih komunikacija od služenja programima pomračenja ljudskosti. I za taj zadatak naši predci su nam predali prauzor, kako svedoči južnoslovenski mit o spasavanju Zore, koju je zarobio, u svom *undergound*-u, Cmobog, najveći neprijatelj "*svetlih bogova",* žudeći da savlada nepobedivo Sunce, Svanimira te da zavlada Svitogorom.

Posebno značajan zadatak *desnice* je oslobađanje od inercija antikomunizma koji je bio samo isprika za rusofobiju. Već smo ukazali na veliku prevaru atlantskih okupatora koji su nakon pobede u Drugom svetskom ratu uspeli da ubede zapadno- evropske vlade te i evropsku *desnicu* kako Evropi preti ruski osvajački pohod. Ta iaž je pala na pogodno tle, na latentnu i rasprostranjenu rusofobiju, zli plod *podlog Albiona* i njegove protivevropske poiitike *divide et impera.* Neophodno je uložiti veliki trud u *reviziju* istorije odnosa Rusije i Evrope koju su pisali i koju ispisuju istoričari pod senkom atlantskog Levija- tana. Primerice, ko danas potraži u enciklopedijama obaveštenja

2 Svetoj Alijansi - velikom plodu mske spoljne poiitike i jedinom primeru njene velike intervencije u zapadnoevropske poslove - saznaće kako je car Aleksandar I predložio taj savez pod uticajem mističnih učenja izvesne baronice Kidener ili kako je tekst odgovarajućeg ugovora kancelar Metemih smatrao "*ispraznim*

3 zvučnim", ili kako su iz toga svega proistekle "*neliberalne mere"...* U enciklopedijama nama pomena da je zahvaljujući *Svetoj alijansi,* odnosno savezu Rusije, Austrije i Prusije - ponuđenom i Francuskoj - Evropa, tako spasena međusobnih neprijateljstava, verskih protivurečnosti i revolucija uživaia skoro celo jedno stoieće u mim i blagostanju.

Neophodno je i sagledavanje istine da bez Rusije nije moguće izgraditi suverenu, nezavisnu i moćnu državu svih Evropljana. S Rusijom ostatak Evrope dobija sve ono što danas nema i što je predmet atlantskih ucenjivanja, od superiornih sredstava odbrane i vanredno visoke kvaiifikacione strukture stanovništva, do nesagledivo velikih energetskih resursa i ogro- mnog tržišta. Zajednička država Evropljana iziskuje magnitude verodostojne imperije, od Rejkjavika do Vladivostoka. Takva imperija bila bi u svakom pogledu neuslovljiva i samodovoljna, sposobna da doista spase svet, kako su predskazivali ruski slavenofili, imajući u vidu misiju Rusije. Samo verodostojna imperija pruža uslove za postvarenje obećanja veiike obnove evropskog života koje pronose kroz vekove najnadahnutiji i najvidovitiji duhovi, od proročica iz *Edda* do Riikea: *"Biće sve opet veliko i snažno / Njive će snove jednostavne sniti, / i namreškane vode će se liti, / džinovska debla put neba će se viti... /1 u svakom domu biće gostoljublja, / i svest o žrtvovanju, kao zublja, / davaće našim postupeima smer. "*

Literatura

Autran, Ch. (1935). *Mithra, Zoroastre etia prehistoire aijenne du christianisme,* Paris.

Averincev, S. (1982). *Poetika ranovizantijske književnosti,* Beograd.

Bachofen, J.J. (1990). *Matrijarhat,* Sremski Karlovci.

Bakan, D. (1977). *Freud eia tradizione mistica ebraica,* Milano.

Baker, J. (1991). *America andthe Coliapse ofthe Soviet Empire: Whathas to be done.* US Department of State Dispatch.

Benveniste, E. (1969). *Le vocabuiaire des institutions indo- europeennes.* Paris.

Berđajev, N. (1989). *Izvori ismisao ruskogkomunizma,* Beograd.

Bevendamm, D. (1983) *Rooseveits WegzumKrieg. Amerikanische Poiitik 1914-1939,* Muenchen.

Bogdan, I. (1913). *Documentele lui Stefan celMare,* Bucarest.

Bonnard, A. (1936). *Les Moderes,* Paris.

Boyer, R. (1981). *La Religion des Anciens Scandinaves,* Paris.

Budimir, M. (1965). *O atinskojIlijadi,* u *Homerova Ilijada,* Novi Sad.

Buti, G. (1962). *La casa degliIndeuropei,* Firenze.

Canfora, L. (1997). *Idee diEuropa. Attualitn e la fragilita di un progetto antico,* Bari.

Cardini, F.(2003). *Congli USA non cisto,* u "Liberal", br. 17, Roma.

Cattaneo, C. (1945). *L'Insurrezione diMilanonel 1848. ela successiva guerra (1849),* u *Pagine federaliste e repubblicane,* Roma.

Chabod, F. (1967). *L'idea dinazione.* Bari.

Cappellini, P. (1993). *Nazionalismo,* u *Politica,* Jaca Book, Milano.

Colorni, E. (1991). *Prefazione* za *Iproblemi della federazione europea,* u Spineli, A., *IIManifesto di Ventotene,* Bologna.

Coomaraswamy, A. (1943). *Hinduism and buddhism,* New York.

Corm, G. (1993). *Le Nouveau desordre eeonomigue mondial,* Paris.

Čajkanović, V. (1994). *Sabrana dela izsrpske religije i mitologije,* II. Beograd.

Danilevski, N.J. (1994). *Rusija iEvropa,* Beograd.

De Chateaubriant, A. (1937). *La Gerbe des Forces,* Paris.

De Gobineau, A. (1967). *Essai sur l'inegalite des races humaines.* Paris.

Degrelle, L. (1970). *Hitlerpre mille anni.* Monfalcone.

Dehio L. (1988). *Eguilibrio o egemonia.* Bologna.

Delors, J. (1993). *II nuovo concerto europeo. L 'unita dell Europa tra ideali e realta,* Milano.

De Maistre, J. (1971). *Le serate di Pietroburgo,* Milano.

De Maistre, J. (2001). *Spisi o revoluciji.* Beograd-Čačak.

Derathe, R. (1993). *Jean-Jacques Rousseau e la scienzapolitica deisuo tempo,* Bologna.

De Rivarol, A. (1941). *Notes, Maximes et Pensees de A. de*

Rivarol. Paris.
De Rougemont, D. (1960). *Introduzioneu* Beloff, M*LEuropa e gli Europei,* Milano
De Rougemont, D. (1968). *De lEtat-Nation aux Regions federees,* u *Europaeische Probleme aus Wirtschaft und Politik,* Erlenbach'Zuerich i Stuttgart.
De Rougemont, D. (1989). *Budućnostje naša stvar,* Beograd.
De Saint-Pierre, Ch.I.C. (1986). *Memoirespour rendre lapaix perpetuelle en Europe,* Paris.
De Saint Simon, C.H. (1967). *De la reeorganisation de la societe europeenne ou de la necessite et des moyens de rassembler les peuples de L Europe en un seul corpe politique en conservant a chacun son independance nationale,* Lausanne.
De Stefano, A. (1978). *L 'idea imperiale di Federico II,* Parma.
De Tocqueville, A. (1970). *De la democratie en Amerique,* Paris.
Dimić, M. (1964). *Predanja starih Germana,* Beograd.
Donoso Cortes, J. (1946), *Ensayo sobre ei catolicismo, el liberaiismo y el socialismo,* u *Obras completas,* Madrid.
Dostojevski, F.M. (1979). ***Mladić,*** Beograd.
Drieu la Rochelle, P. (1963). *Histoires deplaisantes,* Paris.
Drieu la Rochelle, P. (2002). *L 'Agente doppio,* Padova.
Dubois, P. (1956). *The Recovery ofthe Hoiy Land,* New York.
Dumezil, G. (1958). *L 'ideologie tripartie des Indo-Europeens,* Bruxelles.
Dumezil, G. (1965). *Le Livre des Heros - Legendes surles Nartes,* Paris.
Dumezil, G. (1969). *Idees romaines.* Paris.
Dumont, L. (1966). *Homo hierarchicus - Lesysteme des castes et ses impiications,* Paris.
Eliade, M. (1997). *Breve storia delia Romania e deiRumeni,* Roma.
Engels, F. (1949). Karl Marks/ Fridrih Engels: *Izabrana deia.* Beograd.
Eschenburg, T. (1965) *Ueber Autoritaet,* Frankfurt am Main.
Evans-Pritchard . (2000). *Euro-federaiists fmanced by USspy chiefs,* u "The Daily Telegraph" od 19. septembra, London.
Evola, J. (1972). *Gii uomini e lerovine,* Roma.
Fay, B. (1945). *La Massoneria e ia rivoluzione inteliettuale dei secoio XVIII,* Torino.
Febvre, L. (2000). *L Europe. Histoire d'un civiiisation,* Paris.
Filippani-Ronconi, P. (1981). *Magia, religioni e miti deii'India,* Roma.
Fini, M. (1985). *La Ragione aveva Torto?,* Milano.
Gamkrelidze, T. V., Ivanov, V.V. (1984). *Indoevropeiskii jazik i Indoevropeici,* Tbilisi.
Gibbon, E. (1973) *The Deciine andFali of the Roman Empire,* London.
Girardet, R. (1972). *L 'idee coioniale en France,* Paris.
Goebels, J. (1942). *Die Neue Europa,* u "Das Reich" od 4 oktobra, Berlin.
Goubert, P. (1976). *L'ancienregime.* Milano.
Greenfeld, L. (1992). *Nationaiism: Five Roads to Modemity,* Harvard.

Guenon, R. (1929*). Autorite spirituelle et pouvoir temporei,* Paris.
Guenon, R. (1945). *Le Regne de la quantite etles signes des Temps.* Paris.
Hegel, G.W.F. (1989). *Osnovne crte filozofijeprava,* Sarajevo.
Heidegger, M. (1980). *Zur Seinsfrage.*Stuttgart.
Heusler, A. (1908). *Diegeiehrte Urgeschichte im aitisiaendischen Schrifttum,* u "Abhandlungen der koeniglich-preussischen Akademie der Wissenschaften, Berlin.
Hitler, A. (1953). *Hitier's Table Talk,* London.
Hobsbamn, E. (1996). *Nacije inacionaiizam od 1780.* Beograd.
Horkheimer, M. (1976). *Tradicionaina ikritička teorija,* Beograd.
Huntington, S. (1996). *The Clash of civiiizations and the remaking of Worid order,* New York.
Huserl, E. (1991). *Kriza evropskih nauka,* Gomji Milanovac.
Jacob, M. (1991). *Living the Enlightenment, Freemasonry and Politics in Eighteenth-Century Europe,* New York.
Jovanović, M.M. (2994). *European economic integration,* Cheltenham.
Juenger, E. (1957). *Glaeserne Bienen,* Stuttgart.
Juenger, E. (1959). *An derZeitmauer,* Stuttgart.
Juenger, E. (1990). *Boravak u Daimaciji,* u "Gradac", br.92-94, Čačak.
Kalajić, D. (1968). *Krševina,* Beograd.
Kalajić, D. (1997). *Marko, revoiucionami tradicionaiista,* u "Duga" broj 1674, Beograd.
Kalajić, D. (1998*).Kako je okupirana Evropa,* u *Američko zio 2,* Beograd.
Kalajić, D. (1998b). *Sa Načertanijem, na pragu XXI veka,* predgovor za: Ilija Garašanin, *Načertanije,* Beograd.
Kamen, H. (1982). *IIsecoio di ferro 1550-1660,* Bari.
Karadžić, V. (1976). *Srpske narodnepjesme,* Beograd.
Keith, A. (1925). *The Religion andphilosophy of the Veda and Upanishads,* Delhi - Varanasi - Patna.
Kelsen, H. (1929). *Vom Wesen und Wert der Demokratie,* Tubingen.
Kirevskij, I. V. (1911). *Polnoe sobranie sočinenij,* Moskva.
Kissinger, H. (1994). *Diplomnacy,* New York.
Konvitz, M. (1978). *Judaism and American Idea,* London.
Le Goff, J. (1974). S*rednjovekovna civilizacija Zapadne Evrope,* Beograd.
Leontijev, K. (1994). *Vizantizam isiovenstvo,* Beograd.
Leontjev, K. (2002). *ProsečniEvropejac kao ideal i orude opštegrazaranja,* Beograd.
Luetcke, K.H. (1964). *Funktion und JVesen des auctoritas- Begriffs in den ersten SchriTten Augustins bis zur Schrift "De utiiitate credendi",* Tuebingen.
Magli, I. (1997). *Contro VEuropa,* Milano.
Majocchi, L.V. (1996). *La difficile costruzione dell'unita europea.*

Malaparte, C. (1956). *Maiedetti Toscani,* Firenze.
Mannheim, K. (1952). *Ideoiogy and Utopia,* New York.
Marx, K. / Engels, F. (1945). *Komunističkimanifest,* Beograd.
Maschke, G. (1995). *Samoubistvo iii odbrana Evrope,* u "Duga", br. 1617-1618. Beograd.
Maurras, Ch. (1966). *Sapore di came,* Milano.
Mazzini, G. (1972). *La Santa Alleanza deipopoli,* u *Scritti poiitici,* Torino.
Mohler, A. (1972). *Die Konservative Revolution in Deutschiand 1918-1932,* Darmstadt.
Momigliano, E. (1960). *Federico IIdi Svevia,* Milano.
Mommsen, T.(1887*).Romisches Staatsrecht,* Tubingen.
Mužić, I. (2001). *Masonstvo u Hrvata,* Split.
Newton, J. F. (1916). *TheBuilders,* Jowa.
Napoleon, B. (1974). *Manuscript venu de Saint-Helene d'une maniere inconnue,* Paris.
Nolte, E. (1968). *Die Krise des liberalen Systems und die faschistischen Bewegungen,* Muenchen.
Nolte, E. (1987). *Der europaeische Buergerkrieg 1917-1945. Nationalsozialismus und Bolschewismus,* Frankfiirt/M.
Oberlercher, R. (1989) *1789 etlesrevolutions del' ere modeme,* u "Vouloir", br.54-55. Bruxelles.
Obolenski, D. (1991). *Vizantijski komonvelt.* Beograd.
Ortega y Gasset, J. (1921). *Espana invertebrata,* Madrid.
Paci, E. (1965). *Tempo e relazione,* Milano.
Panić-Surep, M. (1963). *Kadsu živizavidelimrtvima,* Beograd.
Perilo, F.S. (1994). *Kosovski boj u itaiijanskojknjiževnosti,* u *Kosovski boj u evropskojknjiževnosti,* Beograd.
Petrarca, F. (1937). *Edizione nazionaie delie opere,* Firenze.
Pirenne, H. (1937). *Mahomet et Chariemagne,* Paris-Bruxelles.
Platonov, O. (1996). *Život za eara (Istina o Grigoriju Raspućinu),* Petrograd.
Polanyi, K. (1974). *La grande trasformazione,* Torino.
Popper, K. (1950). *The Open soeiety and its enemies,* Princeton.
Pound, E. (1938). *Guide to Kulehur,* London.
Pound, E, (1942). *Carta da visita,* Roma.
Pound, E. (1953). *Canti Pisani,* Parma.
Radenković, Lj. (1996). *Simboiika sveta u narodnojmagiji Južnih Slovena,* Niš.
Rahn, O. (1933). *Krteuzzug gegen den Gral,* Freiburg.
Ratzel, F. (1902-1904). *Die Erde unddas Leben,* Leipzig-Wien.
Ratzinger, J. (2003). *Fede, verita e tolleranza,* Roma.
Rebatet, L. (1981). *Histoire de la musique,* Paris.
Rhodes, C. (1902). *The Last Will andTestament ofC. J. Rhodes,* London.

Rieben, H. - Schuman, R. (1990). *La naissance d'un continent nouveau,* Laussane.

Rilke, R.M. (1979). *Pjesan o Ijubavi i smrti korneta Kirstofa Rilkea,* u *Arhajski torzo,* Zagreb.

Robbins, L. (1985). *II Federalismo e l'ordine economico internazionale,* Bologna.

Romualdi, A. (1972). *Sulproblema di una tradizione europea,* u "Vie della Tradizione" br. 3, Palermo.

Rousseau, J.J. ((1971). *Estratto delprogetto dipace perpetua dell'abate Di Saint-Pierre,* u *Scritti politici,* Bari.

Saint-Paulien (1958). *Les Maudits I - La Bataille de Berlin.* Paris.

Schmitt, C. (2001). *Legalnost i legitimnost,* u *Norma i odluka - Karl Šmit injegovikritičari,* Beograd.

Schmitt, C. (1995). *Pojampolitičkoga,* "Treći program", br. 102, Beograd.

Sella, D. (1982). *L 'economia lombarda durante la dominazione spagnola,* Firenze.

Semjan, M. (1960). *Istorija Krajišnika ikućne zadruge u ratnoj državi,* u *Spomenik* CVIil Srpske akademije nauka, Beograd.

Sombart, W. (1911). *Die Juden und das Wirtschaftsleben.* Leipzig.

Spaak, P.H. (1958). U *L 'Europe et le monde d'aujourd'hui, textes des conjerrences et des entretiens organisees par les*

Recontres Internationales de Geneve en 1957, Neuchatel.

Staljin, J.V. (1947). *Marksizam i nacionalno i kolonijalno pitanje,* Beograd.

Tilak, B.G. (1987). *Arktička pradomovina Veda,* Beograd.

Toennies, F. (1935). *Gemeinschaft und Gesellschaft, Leipzig.*

Tolstoj, L. (1951). *Guerraepace,* Mialno.

Troskij, L. (1962). *II Disarmo e gli Stati uniti d'Europa,* u *Scritti 1929-1936,* Torino.

Veca, M.L. (2003). *Dal Kosovo e Metohija,* u "Rinascita" (quotidiano di liberazione nazionale), od 8. maja, Roma.

Vives, J.L. ((1964). *De europae dissidiis et bello turcico dialogus,* u *Opera omnia,* London.

Von Baader, F. (1925). *Schriften zur Gesellschaftsohilosophie.* Jena.

Voyenne, B. (1958). *Piccolastoria dell'idea europea,* Paris.

Weber, M. (1989). *Protestantska etika i duh kapitalizma.* Sarajevo.

Živojinović, D. (1976). *Bendžamin Dizraeli iužnoslovenski narodi u vreme velike istočnekrize (1875-1878),* Zbornik za istoriju Matice srpske, 14, Novi Sad.

SAĐRŽAJ

EVROPSKA IDEOLOGIJA.....2
Uvod.....3
DIMENZIJE EVROPE.....5
"Who is Europe?".....7
"Slava neprolazna".....9
Kroz neprijateljstvo do samospoznaje.....11
Evropa nesloga.....15
"Ravnoteža sila".....18
Kada je rođena Evropa?.....20
Filosofska potraga za ishodištem evropskog.....22
Evropeizacija hrišćanstva.....25
Mit o Hiperborejcima.....28
Srodnost s varvarima.....31
USPRAVNICA TRODELNOSTI.....34
Ideologija trodelnosti.....35
Metafizički koren trodelnosti.....37
Platonova država.....42
Misao iz krize.....44
Pod senkom ideologije jednakosti.....46
CP^l· Ravanice do tri stola Marka Kraljevića....49
Zanos zlatom.....51
Božansko poreklo staleža.....53
Koriolanova usamljenost.....54
Doktrina četiri doba.....56
Sloboda - jednakost - bratstvo.....58
Jedna Kulturmorphologie.....61
Jedinstvo naroda i elite.....63
Masonski surogat trodelne zajednice.....67